

I. D. MUȘAT

Războiul Iobagilor

EDITURA TINERETULUI

I. D. MUŞAT

Războiul Iobagilor

I. D. MUȘAT

RĂZBOIUL IOBAGILOR

VOLUMUL III

1956
EDITURA TINERETULUI

Ilustrații de POP-SILAGHI V. și BĂLĂU M.
Coperta de POP-SILAGHI V.

CAPITOLUL I

1

Primăvara bate la uşă. Ziua s-a mărit simţitor şi soarele încălzeşte binişor pămîntul. Numai pe coasta dosnică a Feleacului şi în depărtare, pe Vlădeasa, se mai văd pete de zăpadă. Pămîntul s-a zvîntat şi drumurile de asemenea.

Peste cîteva zile s-ar putea începe arăturile de primăvară, însă nu-i nicăieri nici o mişcare.

— Să-l ia dracu pe papa de la Roma, pe Tamás Bakács şi pe starostele Taill, numai nebunia lor ne-a pus golanul ăsta pe cap ! se văicăresc orăşenii Clujului, dimpreună cu polgarmeşterul. „Golanul" era popa Laurentius, socotit la început „comandantul nostru", care va purta stindardul oraşului în bătăliile victorioase împotriva păgînilor.

Şi mai era ceva care îi scotea din sărite pe orăşeni : cînd popa Laurentius nu-şi muştruluia oamenii, se ţinea numai de predici şi nu-şi alegea nici de fel cuvintele ; tuna şi fulgera împotriva avuţilor, ca şi cînd în oraş ar locui numai golăneţi cum fusese el.

Şi iată că iobagii oraşului, atîţi cîţi mai rămăseseră prin sate, nu mai ies la munci, nu mai pun plugurile în brazdă, nu mai achită dările! Şi tot aşa fac şi meşteşugarii mai puţin avuţi, cojocarii, opincarii, ţesătorii şi vopsitorii. Oraşul sărăci cu totul. In lada oraşului nu mai strălucesc frumoşii guldeni de aur. Pe ce s-au dus banii ? Că doar zidurile cetăţii n-au fost refăcute, nici cele zece tunuri n-au fost turnate, după cum plănuise în toamnă Demény !

Nu, dar oraşul are acum peste cinci sute de cruciaţi cu popa Laurentius în frunte. Cinci sute de golani — spun orăşenii — hrăniţi, îmbrăcaţi, înarmaţi, plătiţi din banii oraşului. Iar popa cel roşcat, parcă ar fi un crai acum : comandă şi cere, şi pretinde, de parcă ar fi cucerit Ierusalimul !

Polgarmeşterul n-are încotro. Blesteamă, dar hrăneşte totuşi pe cei cinci sute. Popa Laurentius intră ţanţos în primărie, îşi netezeşte barba roşcată şi povesteşte cu înţeles cum că garnizoana din Munkács s-a răsculat, că la Szolnok au pus de asemenea ostaşii stăpînire pe oraş, că în Buda, trupele răsculate sînt ca şi stăpîne pe cetate. Polgarmeşterul, oamenii sfatului stau şi-l ascultă şi li se încreţeşte pielea pe ei.

Of ! Bine că soarele începe să încălzească pămîntul, să zvînte drumurile, poate o ajuta dumnezeu şi l-or vedea plecat odată ! Polgarmeşterul şi-a pus nădejdea în primăvara care e pe cale, numai ea ar putea scăpa oraşul de pacostea cruciaţilor. Cu starostele Taill se vor răfui ei mai apoi, acum să-l vadă scos din oraş pe popă. Şi dacă s-ar întîmpla ca turcii să-i hăcuiască bucăţi-bucăţi pe aceşti tîlhari îmbrăcaţi pe cheltuiala lor, care poartă steagul lor, ar fi mare sărbătoare pentru oraşul liber regesc.

Ticălosul de Taill ! Numai datorită numelui pe care-l poartă nu l-au scos din starostie, căci de cînd cu cruciada, nu mai e în stare de nimic. Umblă, dumnezeu ştie pe unde, nu-şi vede de treburi, iar cînd cade pe neaşteptate în oraş, nu poţi schimba o vorbă cu el, parcă n-ar mai face parte dintre orăşeni, parcă toată viaţa ar fi trăit numai printre golani şi popi. Şi ce-s cu mutrele astea fioroase pe care le aduce în oraş ? Tot felul de

oameni fără căpătîi. Dracul ştie de unde-i culege ! Cînd soseşte de îndată ţine sfaturi noaptea întreagă cu ei şi cu popa Laurentius, iar dimineaţa vine şi cere bani : bani din lăzile breslelor, bani de la orăşenii bogaţi, bani din lada oraşului, bani şi iar bani ! Pentru cruciadă, afirmă el. Trăsni-l-ar pe el şi pe papa, pe Tamás Bakács şi pe toţi cruciaţii !

Sfatul cel mare se tot întreabă : de unde mai luàm bani ? Bineînţeles, mai sînt bani în lăzile bogătaşilor şi chiar bani de aur, dar să-l pici pe om cu lumînarea şi nu mai scoate o piţulă. Cînd însă îi vorba de bani, necuratul, ca să le mai joace o festă nătîngilor orăşeni, îşi vîră coada şi le întunecă minţile, făcîndu-i să creadă că le aduce mană cerească.

Intr-o bună zi, cînd încă nici nu era vorba de schimbul banilor, iată că soseşte în oraş omul Fuggerilor din Augsburg, un creştin pios şi cinstit nevoie mare. Intîiul pas pe care l-a făcut a fost la casa lui Demény, unde împreună cu văduva au plîns soarta tristă pe care a avut-o polgarmeşterul, fostul reprezentant al Fuggerilor. Apoi s-a prezentat la casa oraşului şi în numele stăpînilor lui a adus căinări şi şi-a arătat jalea pentru pierderea polgarmeşterului. Ah ! Un om cu adevărat civilizat, un apusean ! Apoi a întrebat de una, de alta, ca un bun prieten, iar cînd a aflat că oraşul se zbate în mare lipsă de bani, le-a îmbiat cu multă dărnicie un împrumut în argint, în bani regeşti. O sută de mii de mărci. Camătă ? Aproape nimic, zece la sută pe an, asta numai aşa, fiindcă este obiceiul de a se lua o camătă, încolo... el face un bine, dă o mînă de ajutor ! Zece la sută e pomană curată, cum să nu iei asemenea bani ieftini ? Şi cine să-şi închipuie că regele va schimba banii ?

Oraşul a luat împrumutul dat cu atîta bunăvoinţă de Fuggeri. Omul neguţătorilor din Augsburg şi-a frecat mîinile mulţumit... un asemenea tîrg mai rar ! Strînsese suma de pe la datornici şi nu ştia ce să facă cu ea şi iată că dumnezeu l-a ajutat ! Dar nici n-a apucat oraşul să cheltuiască din împrumut, că sosi caravana vistieriei şi schimbînd banii, aproape jumătate din ei praf s-au făcut !

Şi ce sînt Fuggerii de vină dacă Dobje-dobje vrea să-şi schimbe banii ? Fireşte, n-au nicio vină ! Dar întrebarea e : ce ne facem ? Lipsurile sînt mari, bani trebuie. Cîţi au rămas în urma schimbului nu-s de ajuns pentru toate. Ah ! cruciaţii ăştia or să ne mănînce şi urechile !

Fără îndoială, trebuie încercat un nou împrumut. Mă rog, un nou împrumut, cu plăcere, dar la acest nou împrumut camăta trebuie socotită neguţătoreşte. Şi în afară de asta, oraşul trebuie să dea şi unele garanţii — nu-i vorba de cine ştie ce, îi vorba doar de mărfuri. Dar preţurile mărfurilor urmează să le facă Fuggerii, după cum va fi piaţa în Augsburg. Ce poţi face ? Te poţi pune cu Fuggerii ? Doamne fereşte ! Oastea asta cruciată trebuie urnită din loc, iar înainte de a porni cere bani. Și cere de două ori mai mult ca înainte ca Dobje-dobje să-și fi schimbat banii, altcum nu pleacă. Inţelege-te cu tîlharul de popă dacă poţi ! Ești în mîna lui ! Și iată cum alți cincizeci de mii de zloţi de argint au trebuit să fie iarăși împrumutați de la Fuggeri. Acum nu mai era vorba de o binefacere, camăta se socoti de data asta la treizeci la sută şi polgarmeşterul e bucuros să poată căpăta banii.

2

Banul nou cîntăreşte cu mult mai puțin deşi are aceeași grosime, iar dacă pui un ban nou peste unul vechi nu pare cu mult deosebit, doar un inel, subţire de tot, lipseşte jur împrejurul banului nou. In repezeala tîrgului nici nu se observă şi cine mai stă să cîntărească atunci banii ? Nimeni ! Și totuși, deodată, deşi banii noi sînt frumoşi şi strălucitori, preţurile s-au urcat cu aproape a treia parte de cum erau înainte.

Bine, schimbul banilor îi treaba regelui, treaba domnilor cărora le foloseşte şi chiar treaba neguțătorilor şi meşteşugarilor din orașe pe care-i păgubește, dar un ostaș care servește pe simbrie să fie pungășit ca în bîlci, pe neobservate, asta e prea mult !

O garnizoană după alta țin sfat de mai multe zile despre schimbarea de bani de argint ai regelui. Și iată că cei din Munkács nu mai vor să iasă în schimburi pe la porți sau să se urce pe ziduri. Și asta încă n-ar fi mare bai, nu vin tătarii, dar ticăloșii nu vor să depună nici armele și, după cum spune căpitanul cetății, treburile cam miros a răzmeriță. Alte garnizoane le urmează pilda.

In Ardeal, voievodul își are oastea strînsă în jurul său. Il are pe Martinuzzy, prevăzătorul, dar îl mai are și pe Martini, condotierul, cu mercenarii ghiftuiți în urma jafului la care a fost supus Sibiul. Țăranii liberi vin acum în cîrduri spre taberele voievodului, proclamația și măsura luată de cancelar de a-i despăgubi pentru paguba suferită au avut darul de a strînge rîndurile țăranilor liberi. Oastea se mărește pe zi ce trece; magnații băștinași din Ardeal se supun politicii lui Martinuzzy, iar cît privește complotiștii, aproape că nici nu se mai vorbește despre ei. Chiar și brașovenii, cei mai cerbicoși, încep să simtă că este cineva în țară care știe ce vrea. Au încetat uneltirile și, pentru un timp, nu-și mai îndreaptă privirile spre împăratul nemțesc. Sărăcimea se scurge spre taberele lui Tamás Bakács — cu atît mai bine.

Numai în Cluj scîrțîie roțile carului. Scîrțîie, fiindcă este singurul oraș din Ardeal care și-a luat povara să dea pentru cruciadă o trupă destul de numeroasă de ostași, echipați, înarmați și întreținuți pe cheltuiala sa. Această mică oaste costă multe parale și povara se simte din ce în ce mai mult. Celelalte orașe au fost mai cu cap, au contribuit doar cu sume de bani și au înlesnit recrutările, dar alte obligații nu și-au luat. Orășenii bogați din celelalte orașe au plătit și au îngăduit oamenilor din slujba lor să plece spre taberele cruciaților, cum vor ști și cum vor putea. La început li s-a părut o jertfă, dar mai apoi, cînd în urma schimbului banilor lipsurile au devenit mari, au fost bucuroși c-au scăpat de atîtea guri pe care trebuia să le hrănească. Orașele acestea au scăpat de oamenii fără rosturi, iar Clujul i-a strîns. La început, fruntașii Clujului erau mîndri de oastea lor cruciată. Se sculau în bătăile to-

belor şi sunetelor de trîmbiţă şi asta le măgulea orgoliul. Aveau o oaste care putea să se bată dincolo de zidurile cetăţii lor, luau parte la cruciadă, vor da piept cu păgînii, vor salva creştinătatea. Şi toate acestea cu banii, armele şi oamenii lor, cu ostaşii lor. Să mai poftească cineva să spună că Clujul nu-i printre primele oraşe din ţară! Cu mare solemnitate s-a sfinţit un steag care avea cusută pe el emblema oraşului, cusută în fir de aur, ca să se vadă şi să se ştie că e steagul unei cetăţi puternice şi bogate.

Dar pe neaşteptate, o dată cu baterea noilor monede, lucrurile s-au schimbat în rău. Iubiţii lor ostaşi au început să devină „golanii", „trîntorii", iar comandantul lor „tîlharul de popă roşcovan". Nimeni nu se mai mîndrea cu „căpitanul Laurentius", nici cu „vitejii ostaşi cruciaţi ai oraşului". Sunetul trîmbiţelor şi bătaia darabanelor se transformaseră într-un zgomot supărător pentru urechile lor. Nu-i mai puţin adevărat că şi popa Laurentius prea se întrecea cu glumele, iar ostaşii lui prea le rîdeau în faţă orăşenilor.

Oricum, legăturile dintre cruciaţi şi orăşenii clujeni se înrăiseră. Bani nu mai erau, iar bătrînul cronicar spunea polgarmeşterului ori de cîte ori i se ivea prilejul: „Polgarmeştere, trezeşte-te, carul oraşului vostru scîrţie rău de tot!" Însă acum nu mai era Demény polgarmeşter, ci un om slab şi lipsit de bărbăţie, un papă-lapte, după cum spunea fierarul Párkány.

Ostaşii cruciaţi ai lui Laurentius nu se răsculaseră încă, dar nici mult nu mai aveau. De aceea, orăşenii tremurau şi, în taină, din tîlhar şi om de nimic nu-l mai scoteau pe roşcovanul de popă.

3

— Da, o să plecăm, spuse rînjind drăceşte popa Laurentius în nasul polgarmeşterului. O să plecăm, dar mai întîi, jupînilor, plătiţi şi ascuţitul pintenilor!

— Auzi! Ascuţitul pintenilor! Doamne, l-am vîrît pe Anticrist în oraşul nostru, în casa noastră.

Polgarmeşterul caută să pară înțelegător la glume, zîmbeşte mieros, spunîndu-i:

— Glumă bună, căpitane Laurentius, dar socotindu-ne bine şi privind şi soarele care a început să încălzească pămîntul, ar trebui să vă gîndiţi la plecare. Tot aşteptîndu-l pe starostele Taill, o să vă ia alţii înainte, păgubind oraşul de gloria la care se aştepta.

— Stai, jupîne, nu merge chiar aşa cum gîndiţi! Noi sîntem oameni de omenie, altfel!... Intîi plătiţi ce aveţi de plătit, apoi plătiţi paguba pe care am avut-o cu banii, după asta, dacă se termină şi ascuţitul pintenilor, o să ne gîndim și la plecare!

Are socotelile lui Laurentius, îi face mare plăcere să se joace cu orăşenii ca pisica cu şoarecele, dar e nerăbdător şi el să se vadă odată plecat. Il aşteaptă pe Taill, iar acesta nu mai vine; s-a încurcat cu Sibiul, cu Aradul, şi-l ţine şi pe el locului. Ca să nu i se urască îl sîcîie şi-l întărîtă pe polgarmeşter. Iese, intră pe poarta primăriei, iar iese şi iar intră tot zornăindu-și pintenii. E îmbrăcat cu straie noi, cu mundirul vărgat al oraşului, iar pe cap are coif cu penaj de căpitan. Din vechile straie nici urmă, numai crucea mare de alamă, bine lustruită, îi mai atîrnă pe piept.

E o zi frumoasă cu soare, zi de mijloc de mărţişor. Laurentius n-a mai dat pe la primărie, pesemne ştie ceva. Un paznic vine şi anunţă că starostele Taill se află la poarta oraşului! Da, e la poarta oraşului şi nu-i singur, după el are o ceată întreagă, tot unul şi unul, parcă a strîns toată golănimea din ţară. Ce o mai fi şi asta? Te pomeneşti că-i aduce şi pe ăştia pe capul bietului oraş! Nu, orice-ar fi, asta nu poate fi îngăduit. Polgarmeşterul nu dă cheia, adică nu dă îngăduinţă de a se intra în oraş.

— Să se ducă unde a înțărcat dracul copii, dar cu asemenea lepădături să nu încerce să intre în oraş! Să-i spui că mai bine aprind oraşul din patru colţuri, dar sălaş pentru golani nu fac!

Grefierul Veg îşi ţuguie buzele cînd îl aude, dă de

două-trei ori din cap şi nu spune nimic. Îşi cunoaşte omul şi ştie că îndărătnicia lui e foc de paie.

Paulus Veg tîrăşte un scaun după el şi iese pe balconul primăriei. Soarele străluceşte plăcut, iar bătrînului îi place să se prăjească la soare ca o şopîrlă.

Zilele trec una după alta, filă după filă se adaugă cronicei sale. Însă în ultimul timp, cu fiecare filă, stilul bătrînului devine tot mai de neînţeles. Lumea s-a răsturnat cu josul în sus, îi greu să te descurci şi să pătrunzi cu vederea acolo unde apele s-au tulburat, de nici dumnezeu, drăguţul, nu le mai poate limpezi.

Polgarmeşterul vine în fiecare zi şi-i cere sfatul şi se vaicără de parcă n-ar fi bărbat pe picioarele lui. Pîrgarii de asemenea vin şi ei unul cîte unul şi-i cer părerea despre relele care bîntuie oraşul. Ce şi-or fi închipuit slăbănogii aceştia că-i el? Doftorul oraşelor pe moarte? Parcă necuratul şi-a vîrît coada; niciodată n-a avut oraşul un sfat mai nebleznic şi un polgarmeşter mai fără cap şi fără vlagă ca acum. Îl vezi că strigă şi se înfierbîntă şi crezi că-i cine ştie ce de capul lui, iar pînă la urmă lasă totul baltă şi fuge acasă să se arunce în braţele jupînesei. N-ar fi de mirat dacă şi acum ar pleca şi ar lăsa porţile oraşului vraişte, ca să intre toată golănimea cu starostele nebun în frunte!

— Uite zănaticul cum aleargă, uite-l, uite-l, strigă mirat şi înspăimîntat polgarmeşterul. Aşa intră în oraş un negustor cinstit, care-şi respectă oraşul şi vrea să se bucure de cinstea concetăţenilor săi? Pun rămăşag că vine să se certe cu mine, în loc să se ducă binişor acasă să-şi îmbrăţişeze nevasta.

Într-adevăr, starostele Taill venea ca o vijelie gonind calul, oprindu-l în faţa Casei oraşului. Şi nici bună ziua nu spuse, ci strigă la polgarmeşter ca la o slugă:

— Să-mi strîngi pe dată Sfatul cel mare!

„Sfatul oraşului! Şi pentru ce? Trebuie să fi căpiat de-a binelea dacă vine cu astfel de gînduri! Şi în numele cui? Vrea să intre în oraş cu golanii? N-are decît! E nevoie pentru asta de Sfatul oraşului? Poate vrea să schimbe polgarmeşterul, să pună altul în loc dintre golanii lui. N-are decît s-o facă şi pe asta“, cugetă părintele oraşului.

— Ascultă, staroste Taill, — se hotărăşte polgarmeşterul într-un tîrziu, — dacă strigi la mine aşa cum ai strigat, pun cheia jos şi sănătate bună, căutaţi-vă alt polgarmeşter !

— Strigă dracul la tine, nu eu ! Daţi-vă seama pe ce lume trăiţi, dezmorţiţi-vă odată ! Dă poruncă să cheme aici pe popa Laurentius şi trimite pe cineva şi la grajduri. Vătaful să pregătească carele de plecare. Mîine pînă-n zori plecăm !

Polgarmeşterul s-a înseninat, slavă domnului, pleacă ! „Bine c-a ajuns şi ziua asta !" îşi spuse el mulţumit.

— Sfatul să fie chemat în grabă, căci avem nevoie de bani, adăugă starostele Taill şi se întoarse spre grefier.

Bătrînul îl priveşte cu şiretenie, îşi strînge anteriul în jurul trupului şi-i vorbeşte piţigăiat :

— Va să zică tot plecaţi ?

— Iudă ! îi aruncă spre grea ocară starostele Taill şi nu mai scoate alt cuvînt. Aleargă în sus şi în jos prin cameră.

Bătrînul chicoteşte, i-a venit de hac. Nu pare înspăimîntat pentru ocara pe care i-a strigat-o în faţă. Se miră, totuşi, cum de a putut afla starostele Taill cele puse la cale, fiindcă, fără îndoială, aflase ceva de s-a zborşit aşa la el.

— Aşteptaţi să vină oastea voievodului, hai ? Să-mi spui pe dată cu cine ai plănuit ticăloşia ! Cine mai e amestecat în mîrşăvia asta ?

Paulus Veg făcuse cu de la sine putere. Ceruse ajutorul voievodului pentru a scoate pe cruciaţi din oraş. Nu ştia nimeni de treaba asta, nici chiar polgarmeşterul ; grefierul o ticluise în taină şi trimisese un om de încredere la Alba, la cancelarul Martinuzzy. Acesta primi chemarea ca pe ceva binevenit, iar voievodul îl şi trimise pe Martini spre Cluj. S-a întîmplat însă că starostele Taill să prindă de veste, să alerge în calea condotierului cumpărîndu-l cu daruri şi să-l ţină locului, în apropierea Aiudului, pînă va face rînduială în oraş.

Taill îşi dădea seama că, odată mercenarii intraţi în oraş, praf şi pulbere se va alege de agoniseala ce le-a mai rămas orăşenilor.

— Nimeni ! Am făcut-o singur, ca să mîntui oraşul pe care l-ai nenorocit şi pe care l-ai lăsat apoi în voia soartei cu „tîlharul" şi cinci sute de golani pe cap, de-i sug vlaga şi-şi bat joc de cetăţeni după pofta inimii ! glăsui bătrînul neînfricat.

— Năpîrcă bătrînă, n-ai auzit ce-au pătimit cei din Sibiu : jaful a ţinut trei zile, ca pe timpul tătarilor ! Au tăiat şi-au spînzurat fără milă şi pe deasupra trebuie să plătească o despăgubire atît de mare, că vor fi nevoiţi să trudească numai pentru asta. Nu te-ai gîndit la cele ce vor urma ?

— Spînzură-mă, — zise liniştit grefierul, — dar trebuia să o fac. Trebuie să ia odată sfîrşit tot ce se întîmplă în oraşul acesta nenorocit. Staroste Taill, — îşi ridică bătrînul capul, — mai curînd sau mai tîrziu, tot vom fi nevoiţi să ne punem sub aripa cuiva, căci cu oraşele libere se isprăveşte ! Voievodul e cel mai nimerit, regele e prea departe şi-i neputincios !

— Ticălos bătrîn ! răcni Taill scos din sărite de nepăsarea cu care vorbea grefierul. O s-o plăteşti !

— Dacă nu plecaţi în noaptea asta, mîine va fi prea tîrziu, veţi păţi şi voi cum au păţit cei din Sibiu ! zise fără să-şi piardă cumpătul Paulus Veg.

— Abia aşteptaţi, Iudă ! Să desfaci pe dată ceea ce-ai făcut, altcum, nu plec din oraş pînă nu te văd cenuşă !

4

Párkány, fierarul, era mînios de mama focului. Toate mergeau anapoda în oraş. Şi iată că acum se spune că în afară de tîlharul de popa Laurentius mai vin şi alte lăcuste. Alerga de la tocilărie la atelierul de covăcit, potrivea focurile pe cele două vetre, privea foalele mari cum se umflă şi se dezumflă, mai punea mîna pe cîte

un cleşte, pe cîte un ciocan care-i stătea în cale, însă totul era în zadar, nu-şi găsea linişte şi pace.

În vetre se încălzeau pînă la alb bucăţi mari de oţel. Calfele, cîte două deodată, le scoteau prinzîndu-le cu cleştele şi le puneau pe nicovală. Baroasele grele începeau să bată bulgărul arzător, scînteiele săreau în toate părţile. Oamenii băteau în tact, icnind după fiecare lovitură. Unul dintre ei dădea comanda cu ciocanul, lovind colţul nicovalei. Bulgărele era bătut şi întins, întors şi iar bătut pînă lua forma unei lame lungi şi late din care se tăiau apoi formele obiectelor pe care le făureau.

Dar în ultimul timp, munca mergea încet, fără spor, baroasele nu mai erau izbite cu putere, ci lăsate să cadă fără vlagă. Párkány vedea că lucrurile nu merg cum trebuie, că scînteiele nu sar cu iuţeala săgeţilor şi nu-şi dădea seama pentru ce. El lua ciocanul, trecea la nicovală, lua comanda, dar în zadar, mai să încurce baroasele. Zvîrlea ciocanul cît colo şi ieşea bombănind.

La tocilărie era acelaşi lucru. Tocilele se învîrteau ca şi înainte, tot cu aceeaşi iuţeală, căci morişca avea apă destulă, numai munca tocilarilor nu înainta. Abia dacă făureau jumătate oţeluri ca mai înainte de schimbul banilor. Acum oamenii nu mai cîntau, lamele de oţel nu mai fluierau pe pietre, nu mai scotea fluturaşi de foc la tocila cea tare, totul mergea şi aici ca şi la covăcie, numai de mîntuială.

„Hai îndărăt la covăcie, poate acolo lucrurile să se fi îndreptat“, îşi spunea Párkány. Dar cînd intră, văzu un lucru şi mai de neiertat : de pe cele două vetre săreau hiţuri puzderie, ardeau bulgării de oţel, foalele suflau de zor, calfele stăteau rezemate în cozile baroaselor tăinuind, nici gînd n-aveau să pună mîna pe cleşte şi să scoată bulgării de oţel din foc.

— Iesus-Maria ! Dracul să vă ia pe toţi, parcă aţi bolunzit. Nu vedeţi cum face puzderie de hiţ ? Ardeţi scumpete de oţel, nemernicilor !

Calfele îl priviră cu groază : meşterul lor părea acum o fiară. Asemenea cuvinte niciodată nu ieşiseră de pe buzele meşterului Párkány, deşi era om iute la mînie.

— Ce dumnezeu aveţi ? Spuneţi odată şi nu mă mai chinuiţi atîta ! răcni ca un apucat Párkány.

Niciunul nu avu curajul să-i mărturisească adevărul, să-i arate pricina pentru care lucrul nu mergea. Tăceau toţi şi aceasta îl întărîta şi mai mult pe Párkány. Trînti ciocanul cît colo, ieşi în curte şi se aşeză pe o buturugă.

Să te laşi de meserie, nu altceva. Să te apuci de tîlhărie, să-ţi coşi o cruce pe umăr şi să ceri de două ori simbria, ca tîlharul de popa Laurentius şi trîntorii lui. Auzi ! De două ori simbria pentru că Dobje-dobje şi-a schimbat banii şi că s-au urcat toate ! De la necazurile lui, Párkány trecu la ale oraşului. Cinci sute de golani şi popa roşcovan pe deasupra, toţi cu simbrie din lada oraşului ; ehei, staroste Taill, lua-te-ar dracul, numai tu ne-o făcuşi !

Tot gîndindu-se la simbria celor cinci sute de trîntori, cum îi numea şi el, în mintea meşterului Párkány începu să se facă lumină. „Te pomeneşti c-or fi avînd dreptate ticăloşii ! Ce sînt ei vinovaţi că Dobje-dobje şi-a schimbat banii ? Dacă stai strîmb şi judeci drept, s-ar părea că au dreptate ! Măi, măi, te pomeneşti că şi calfele mele tot din cauza asta nu-şi mai văd de lucru ?“ îşi spunea el.

— Mă Ilieş, Ilieş ! strigă Parkány, care începuse să vadă răul din propria lui casă.

Omul veni fără grabă, nu ca alte dăţi, şi nici nu întrebă pentru ce a fost chemat.

— Ştiţi voi că trîntorul de popă roşcat şi oamenii lui, golani ticăloşi care nu muncesc şi nu asudă, cer de două ori mai mari simbrii ca mai înainte ?

— Am auzit, răspunse de mîntuială calfa Ilieş.

— Te pomeneşti că şi voi vreţi tot de două ori simbria pe care aţi avut-o înainte de schimbul banilor ? Mi se pare mie că din pricina aceasta nu merge munca ca mai înainte şi se mai întîmplă să ardeţi şi oţelul ?

Ilieş se legănă pe picioare, îşi vîrî mîinile sub şorţul de piele, dar nu îndrăzni să spună nici da, nici ba.

— Nebleznici oameni mai sînt în orașul nostru! Niciunul n-are curajul să spună ce-l doare!

Ilieș dădu să plece, dar Párkány strigă furios:

— Stai locului, stai aici și vorbește. Spune ce gîndești, ce gîndiți cu toții, nătărăilor!

— Ce să-ți mai spunem noi dacă a spus-o popa! ridică din umeri Ilieș.

— Hmm! mormăi Párkány. Va să zică din partea asta bate vîntul! își dădea seama că sărăcimea orașului, calfele, ajutătorii stăteau cu ochii ațintiți asupra popii și cruciaților, așteptînd de la ei sprijin și mîntuire.

— De ce trebuie s-o spună tocmai popa? Numai trîntorii au curaj în orașul nostru? zbieră Párkány.

Ar fi înjurat de toți sfinții, cum făcea totdeauna cînd cineva vorbea părtinitor de popa Laurentius, dar tocmai se deschise poarta și starostele Taill intră în curte.

Párkány se ridică de pe buturugă și păși în calea starostelui. Avea mare poftă să se ia la harță cu el. Acum credea și Párkány, ca și ceilalți tîrgoveți avuți, că starostele Taill e cauza tuturor nenorocirilor.

— Te certai cu oamenii tăi, după cum am auzit, sau mi s-a părut?

— Și ce-i dacă mă certam? se oțărî Párkány. Din cauza ta mă certam, nu mai e nici o rînduială în orașul acesta!

— Tocmai pentru asta am venit. Hai în casă să stăm puțin de vorbă. Dar mai întîi împacă-ți oamenii, meștere Párkány, bănuiesc cauza nemulțumirii lor. Așa-i pretutindeni, nu numai la tine. Cînd am pornit încoace, m-am abătut din drum și am intrat la văduva lui Demény. Ei bine, află că aurarii și argintarii erau cu toții strînși în atelierul văduvei. Toate calfele, pînă și ucenicii erau acolo. Vădana plecase după magistru, o luase meșterii ceilalți cu ei. Se duseră să-i ceară ca să oprească calfele în loc, căci aceștia hotărîseră să părăsească atelierele, să lase lucrurile neisprăvite. Pe Matei Sas îl cunoști cred? Om bătrîn, a fost mîna dreaptă a lui Demény, cînd trăia argintarul. Ei bine, pînă și Matei Sas striga și amenința. Și pe cine?

Pe o văduvă, pe muierea fostului său stăpîn! Aşadar nu fi necăjit, caută şi îndreaptă lucrurile pînă mai e vreme, şi nu numai la tine, ci pretutindeni. Pe tine te ascultă toţi, eşti om cinstit, nu-ţi împietreşte inima lăcomia. Oamenii tăi stau şi aşteaptă, te ştiu om drept, îşi închipuie că pînă la urmă o să vezi răul şi-o să-l îndrepţi. Pe cînd ceilalţi meşteri, îi cunoşti doar! Pentru asta am venit la tine, frate Párkány, toată nădejdea mi-o pun în tine!

— Ai nevoie de noi acum... te întorci iar la noi? Ce mai vrei? Poate bani! Bani nu mai are nimeni, pune-ţi pofta-n cui şi scoate-ţi golanii cu cruce din oraş!

— Dacă nu te linişteşti, o să fie şi mai rău. N-am venit la tine ca să ne certăm. Ştiu ce vor oamenii tăi. Vor simbrii mai mari. Spune-le că vor căpăta simbrii mărite. Trebuie să le plăteşti, trebuie să plătiţi tot, ai înţeles?

— Ce, ai mîncat ceapa ciorii, staroste Taill?

— Bine, fie, să zicem că-i aşa! Spune-le oamenilor că eu le-am spus că au dreptate şi trimite-le vorbă şi celorlalţi, turnătorilor, arămarilor, tuturor din breaslă. Trebuie să ştii că necazul acesta a lovit pe toţi. Tu poate credeai că numai oamenii tăi sînt nemulţumiţi, dar peste tot bate acelaşi vînt. Trebuie să le spui tu, înţelegi? Căci pe tine vreau să te fac mai mare peste tot oraşul.

— Doar n-oi fi vrînd să mă faci polgarmeşter! se uită înspăimîntat la el Párkány.

— Mai mult decît polgarmeşter — stăpîn peste oraş! O să tai şi o să spînzuri după pofta inimii, căci nimănui nu-i vei avea de dat socoteală. Să-i înveţi minte pe jupînii noştri, care nu se gîndesc decît cum să-şi chivernisească averile! Ei ar fi în stare să-şi vîndă şi sufletul, numai cîştig să aibă. Hai, nu mai sta pe gînduri, du-te şi-ţi împacă oamenii, spune-le din partea mea că au dreptate, că ai înţeles şi tu necazul lor şi că totul se va îndrepta după bună cuviinţă. Şi fiindcă vom avea nevoie de ei, mai spune-le să fie gata. O să-i scărmănăm un pic pe burtoşii noştri din oraş, cărora pe măsură ce le creşte burta şi barba, le scade

mintea. Hai, hai, lasă codeala la o parte, o să-ţi arăt cum stau lucrurile cînd vom fi în casă. Pînă le spui tu cîteva cuvinte, eu mă odihnesc puţin pe buturuga asta.

— Să te ia dracul, mormăi Párkány, care era totuşi pe jumătate convins că Taill are dreptate.

Párkány înţelese că dacă oamenii n-au cele ce le trebuie, dacă cu cîştigul simbriei, acum după schimbul lui Dobje-dobje, nu-şi pot duce traiul de pe o zi pe alta, treaba nu poate merge în covăcie şi la tocilă. Păşi morocănos, fără să se mai uite spre starostele Taill şi intră fuga în atelier, strigînd la Ilieş, calfa lui de frunte. Cînd acesta veni în apropierea sa, îl privi cîteva clipe în ochi, apoi îl trase mai la o parte:

— Mă ştiţi voi pe mine om cu inimă hainâ? M-am bucurat eu la munca voastră şi nu v-am dat ceea ce vi se cuvenea? Aţi suferit voi foamea, şi frigul, şi setea?

Ilieş ridica din umeri, tăcea. Párkány continua răstit:

— Spune-le tu, spune-le la toţi că de mîine se îndreaptă lucrurile! Să aibă răbdare, o să fie aşa cum a mai fost! Dracul să-i ia pe cei din Sfat, să-l ia naiba şi pe Dobje-dobje, ne-a pungăşit şi pe noi, şi pe voi!

— Am ştiut noi, — zise Ilieş, — doar nu ne cunoaştem de ieri, de alaltăieri! dar în ochi îi stăruia încă îndoiala, neîncrederea.

— Da, mă cunoaşteţi, şi cu toate acestea arde boţul de oţel în vatră şi voi vă uitaţi cum sar hiţurile!

— Păi să vezi... începu Ilieş.

— Ce să mai văd? Nu mai am ce vedea! Să nu se mai întîmple ceea ce s-a întîmplat, asta e! Adă mîna, bate laba ici şi să rămînem cum am fost.

Şovăind, Ilieş îşi întinse mîna. Párkány i-o strînse. Apoi îl trase pe Ilieş şi mai la o parte, ca şi cînd ar fi vrut să-i destăinuiască o mare taină:

— Măi, — începu el, — uite ce spune necuratul ăsta de Taill: zice să le spunem noi şi celorlalţi din breaslă, calfelor de arămari, de topitori, celorlalţi fierari, că vezi bine, noi o să-i facem şi pe meşterii lor

să-şi descheie băierile pungilor, să mărească simbriile, ce zici ?

— La asta ne-am gîndit şi noi, ba chiar ne-am şi sfătuit...

— Şi mie nu mi-aţi spus !

— Păi dumneata, meştere... de, ne-am gîndit că şi dumneata, ca meşterii !... răspunse stînjenit Ilieş.

— Aşa, va să zică pe la spatele meu, fără ştirea mea ! se mînie Párkány.

— Nu te supăra, meştere... vezi... noi... trebuie să înţelegi !

— N-aveţi curaj să-i spuneţi omului în faţă, asta e ! M-aţi lăsat pe mine să mă perpelesc ca peştele pe cărbuni... o să ţi-o plătesc eu ţie, frate Ilieş, îi spuse mai liniştit Párkány. Dar pînă atunci, fă ce ţi-am spus, adică ce spune ticălosul ăsta de Taill. Are o minte dată dracului ! Ştie totdeauna ce spune şi ce face ! Nu ştiu ce plănuieşte, dar tu spune-le oamenilor noştri să fie gata, strînşi unul lîngă altul, ca totdeauna, şi cu spadele gata, îmi cam miroase mie a încăierare, după cum am înţeles !

— Las' pe noi, meştere ! izbucni înveselit Ilieş.

— Bine, frate, mă bizui pe tine ! şi părăsi atelierul cu altă faţă, oprindu-se în curte surîzător.

Ii plăceau hotărîrile tari. Era totdeauna prezent în fruntea fierarilor ori de cîte ori se ivea vreun prilej ca să-şi arate bărbăţia şi curajul.

Il zări pe Taill pe buturuga unde-l lăsase, îl strigă şi apoi împreună intrară în casă. Cum se aşeză pe scaun, Taill şi începu cu vorba, privindu-l pe Párkány în ochi :

— Nu vezi, nu-ţi dai seama ? Atîta prostie e de neînchipuit, frate Párkány ! Sărăcimea fierbe în oraş, şi pentru ce ? Fierbe din cauza prostiei şi lăcomiei celor din Sfat şi din cauza polgarmeşterului ! Mîrîie şi cei înstăriţi, însă ei ca ei, treacă-meargă ! Sfătoşii noştri, care nu-şi văd decît lungul nasului, au sărăcit cu prostia lor şi mai rău pe nevoiaşi ! Decît un asemenea Sfat în fruntea oraşului, mai bine nimic ! Asta-i, meştere Párkány ! Pe cel avut poţi să-l jăcmăneşti ; îi iei cît îi iei şi tot îi mai rămîne, are osînză,

poate trăi mai departe din ea. Dar să jupoi sărăcimea şi să-i faci traiul şi mai rău de cum a fost, asta-i o adevărată pacoste care poate aduce multe frămîntări şi chiar nenorociri asupra cetăţii! Abia am sosit în oraş şi mi-am dat pe dată seama. Dumneata stai lîngă ciocanele, nicovalele şi tocilele dumitale, asculţi ce mormăie Ilieş şi te miri de ce nu merge lucrul... Dar du-te şi vezi, ascultă-i pe ceilalţi, pe calfele aurarilor, ale arămarilor, ale topitorilor, nu mai vorbesc de ciurucurile de dubălari, de curelari, de postăvari!

— Parcă mă învinuieşti pe mine, staroste Taill, aşa-mi vorbeşti, îl întrerupse Párkány, supărat de vorbele care curgeau şuvoi.

— Nu te învinuiesc! In tine doar mi-am pus nădejdea, frate Párkány. Eu, ştii, plec cu oastea noastră cruciată. Tu rămîi. M-am gîndit la tine fiindcă mă doare inima cînd văd pe mîna cui las oraşul şi cetatea şi mă îngrozesc la ceea ce aş putea găsi cînd m-aş întoarce acasă, dacă voi mai avea zile şi-oi scăpa cu bine!

— Ştii ce, staroste Taill, — grăi Párkány, — polgarmeşter nu mă bag! Asta s-o ştii! Polgarmeşter nu mă bag!

Taill rîse şi-l bătu pe umăr:

— Ba o să te bagi. Nu polgarmeşter, ţi-am spus doar, mai mult decît polgarmeşter! O să fii tu acela care va trebui să ţină oraşul şi cetatea în mînă, care să strîngă pe jupîni în chingi, să nu care cumva să facă din nou vreo trăsnaie şi să ne trezim pierzînd şi ultimele drepturi pe care le mai avem ca oraş liber! De asta îmi trebuie un om cu mîna tare, să-i zgîlţîie bine pe jupînii noştri, să le întoarcă buzunarele pe dos, să dea tuturor pîine, înţelegi? Tu, frate Párkány, trebuie să pricepi, aşa după cum ai priceput şi atuncea cînd a fost vorba de Doja, cînd am pornit, pe drumul Lembergului, cu toate primejdiile. Trebuie să înţelegi, frate Párkány, că de la cruciada aceasta avem mult bine de aşteptat! Eu ştiu că mai marii oraşului se uită cu ochi răi la ostaşii cruciaţi, că nu-l pot suferi pe popa Laurentius, că-i doare inima şi se văicăresc cînd trebuie să dea bani. Dar asta trebuie, înţelegi?

Nu pentru papa Leon, nici pentru mormîntul lui Hristos pornim la drum şi la luptă, ci pentru ţara aceasta, pentru oraşele noastre, pentru libertatea mult jinduită!

— Doja pleacă şi el? întrebă uimit Párkány.

— Vezi bine! S-ar putea ca tocmai el să stea deoparte? În el ni-i toată nădejdea!

— Straşnică treabă! grăi atunci Párkány. Ascultă, staroste Taill, o s-o fac, o s-o fac precum spui... numai uită-te ici, — îşi bătu Párkány pieptul cu palma, — să n-ai nici o grijă de oraş şi de cetate, să faceţi ispravă să se ducă vestea, ai înţeles?

— Nici o grijă, meştere Párkány, ai să auzi vorbindu-se de noi! îl încredinţă Taill.

— Ei, atuncea noroc şi doamne ajută! şi-i prinse starostelui mîna scuturîndu-i-o, strîngînd-o cu putere.

Au mai tăinuit cîtva timp, au plănuit ce au de făcut şi, după cîtăva vreme, Taill a plecat din casa lui Párkány, îndreptîndu-se spre tabăra lui Laurentius.

Bucuros că scapă de cruciaţi, polgarmeşterul adunase Sfatul cel mare şi-l chemase şi pe popa Laurentius: aşa după cum îi ceruse Taill. Îmbrăcat în haine de gală, el aştepta, după bună-cuviinţă, sosirea pîrgarilor şi fruntaşilor. Era nerăbdător să audă cu ce vine starostele şi mai ales să vadă pe cruciaţi porniţi din loc, ieşind în sunetul trîmbiţelor şi în bătăile tobelor pe poarta cea mare a oraşului.

Cum îl văzu, Laurentius începu să-l sîcîie. Vorbea acum altă limbă, nu cea popească, glumea şi înjura ca un soldăţoi. Numai rar îşi mai amintea de ogorul domnului şi atunci mai mult ca să-i vîre în sperieţi pe orăşenii avuţi.

— Se termină şi ascuţitul pintenilor, polgarmeştere, şi e păcat! Ne simţeam mai bine ca în poala Maicii domnului în oraşul vostru. O să căutăm să isprăvim în grabă, ca să ne întoarcem cît mai repede... gătiţi-vă de pe acum de primire!

— Să vă vedem cînd ne-am vedea ceafa! răspunse polgarmeşterul privindu-l chiorîş.

— O să vă vedeţi şi ceafa, fiindcă o să vă sucim gîtul cînd o să ne întoarcem, rînji popa Laurentius, şi polgarmeşterului i se păru barba lui mai roşcată şi ochii mai vicleni ca niciodată.

Pîrgarii şi fruntaşii oraşului intrau unul cîte unul. Orăşenii paşnici, abia îndrăzneau să-şi ridice ochii spre faţa popii Laurentius, care se învîrtea zdrăngănindu-şi sabia, parcă el ar fi fost stăpînul oraşului. Dar în cea mai mare încurcătură se afla Paulus Veg, cronicarul nostru. Se subţiase la faţă de nu-l mai cunoşteau oamenii, iar cele patru perechi de măsele pe care le mai avea în gură îi clănţăneau într-una. Înfăşurat în anteriul lui decolorat, cu tichia pe chelie, ţinea ochii închişi, aşteptînd rezemat de speteaza scaunului soarta pe care urma să i-o hotărască starostele Taill.

Pîrgarii, şi chiar polgarmeşterul, aflînd despre cele puse le cale de bătrînul Veg, în cugetul lor ascuns nu găseau destule laude pentru fapta acestuia, dar pe faţă şi prin vorbe se lepădau de el, temîndu-se de furia lui Taill şi a tîlharului de popă.

Într-un tîrziu apăru şi starostele Taill şi Sfatul începu dezbaterea. Taill o luă pe departe: începu întîi cu ceea ce făcuse grefierul fără ştirea nimănui. Credea că se vor scula dintre pîrgari şi-i vor lua apărarea, dar se înşelase. Aceştia se sculară într-adevăr, dar nu în apărarea bătrînului, ci ca să-l batjocorească în fel şi chip şi să se lepede de el, ca nu cumva să fie învinuiţi de înţelegere ascunsă cu bătrînul cronicar şi traşi şi ei la răspundere. Taill anunţă Sfatul că Martini, de bună seamă, se pregăteşte să vină asupra oraşului, şi că cel mai bun lucru ar fi să-l întoarcă din drum, plătind voievodului o sumă oarecare de bani. Pentru moment, el l-a oprit în loc, dincoace de Aiud.

Polgarmeşterul şi cîţiva pîrgari se ridicară împotriva bătrînului Veg, dar de plătit nu voiră să audă, iar cînd Taill îi anunţă că vor trebui să mai dea şi alţi bani pentru ca oastea oraşului să poată porni spre tabără, făcură o larmă asurzitoare.

— Mai încet, mai încet, nu sînteţi în stare să înţelegeţi nimic, numai la pungile voastre vă gîndiţi! Vă văicăriţi neîncetat şi vă înverşunaţi împotriva bătrînului, parcă nu v-aş cunoaşte gîndurile. Fiecare dintre voi ar fi făcut ceea ce a făcut Veg, v-a lipsit numai curajul, laşilor!

— Tîlharule, hoţule, diavolule, tu vorbeşti? Tu care ne-ai sărăcit, punîndu-ne lipitorile pe cap? Cruciatule! Husitule! începu tăbăcarul Sihill, pufăind ca un taur şi scuturîndu-şi pumnii în aer.

Taill parcă atît ar fi aşteptat, nu ca să se supere, ci ca să pufnească în hohote de rîs.

— Ia stai, jupîne, ia stai, cum am nefericit noi, cruciaţii, oraşul?

— Ai nefericit oraşul, husitule, taboritule! Să ne dai bună pace, ai auzit? Să ne dai bună pace şi să plecaţi cît mai repede, să vă faceţi catrafusele, să nu vă mai auzim de nume!

— Voi aţi nefericit oraşul, îşi opri rîsul Taill. O să vă spun eu cum, prin prostia şi lipsa voastră de pricepere. Aţi luat bani de la Fuggeri, aşa-i? Cînd aţi luat banii? Cu două săptămîni înainte de schimb. Aşa-i că s-a ales mai nimic din ei, aşa-i?

— Asta aşa-i! răspunse unul dintre prietenii lui Taill. Strigătul lui molcomi un pic spiritele.

— Veţi spune că n-aţi ştiut de schimb... mă aştept din partea voastră şi la asta. Sigur, dacă nu trăiţi pe lumea asta! Toată ţara ştia, numai voi nu aflaserăţi nimic. Apoi altă gogomănie şi mai mare: aţi dat în schimb şi ultimul ban de argint pe care l-a avut oraşul şi cetăţenii. Pentru asta ar trebui să vă ucidă oamenii cu pietre, pentru fiecare marcă o piatră în capul vostru! Nu v-aţi dat seama că păstrînd argintul ca metal, nu numai că nu păgubiţi, dar cîştigaţi faţă de slăbănogul ban al lui Dobje-dobje? Aţi vrea poate să vă mai arăt de ce şi pentru ce? Deschideţi-vă ochii şi daţi-vă seama pe ce lume trăiţi! Nu vedeţi că totul în ţară pîrîie? Vreţi poate ca şi oraşul nostru să piară sub dărîmături?

— Unde vrei să ajungi cu vorbăria asta? se repezi din nou tăbăcarul arţăgos. De pălăvrăgeala ta ne arde nouă acum?

— La pungile voastre, răspunse batjocoritor Taill. Acolo vreau să ajung! Ce credeţi voi, că dacă puneţi vina numai pe seama bătrînului Veg, scăpaţi de răspundere şi nu trebuie să vă mai desfaceţi baierele pungilor? Vă înşelaţi! Aveţi nevoie de bani... Şi noi, care plecăm, avem nevoie de bani! Voi, ca să plătiţi voievodului şi să scăpaţi de Martini, iar noi, ca să plecăm, să luptăm pentru binele tuturora!

Starostele Taill începu să se înfierbînte. În uşă apăru Párkány, şi o dată cu el se iviră şi alţi fierari înarmaţi. Toţi păreau pregătiţi să se urce pe ziduri, purtau mundirele ostăşeşti, spade şi suliţe. Párkány avea şi coiful pe cap şi nu-l scoase cînd intră în sală. Sala începu să murmure. Unii începură să se ridice şi să se îndrepte spre uşă. Li se făcea loc să iasă, dar în piaţă nu ajunse niciunul. Cum păşea afară din sală, cum era ridicat pe sus şi dus la temniţă. Sfatul continua, căci nimeni nu ştia ce se petrece dincolo de uşă. Numai Taill începu să se cam fîstîcească şi să tuşească, parcă atunci l-ar fi apucat răpciuga.

— Dacă nu deschideţi pungile, vă spun eu ce se întîmplă: vine Martini cu mercenarii lui şi vă ia şi zestrea fetelor pe care o păstraţi cu sfinţenie în lăzile voastre, iar noi nu putem pleca şi totul rămîne baltă. Iar se înscăunează magnaţii şi apoi îi vai şi amar de voi! Aşa că va trebui să facem crestătură pe fiecare poartă şi fiecare jupîn cu dare de mînă să scoată şi să dea tot, şi banii, şi lucrurile de valoare. În felul ăsta ferim oraşul de cotropire şi putem să pornim şi noi.

— Şi dacă nu vrem? sări arţăgos unul dintre pîrgari.

— Voi faceţi cum vreţi! Noi facem cum credem de cuviinţă că-i bine! răspunse Taill hotărît.

— Adică cum? întrebară mai mulţi nedumeriţi.

— Vă luăm tot ce aveţi în lăzi şi pace bună! Iar mai mare peste oraş punem un om straşnic, care să

vă țină bine în frîu și dacă încercați să dați din picioare, o să vă biciuiască bine pînă vă vor veni mințile la cap!

Lui Párkány i se urîse de atîta vorbărie, mai că nu mai pricepea ce vrea Taill. El făcu un semn oamenilor care erau cu el, îl înșfăcă pe polgarmeșter fără să mai țină seama de nimic, îi luă și pe ceilalți și puse stăpînire pe casa orașului.

În dimineața următoare, cînd ultima căruță a cruciaților ieșea pe poarta pe sub care trecea drumul spre Oradea, pe cealaltă poartă, în partea opusă, ieșea un mic convoi compus din patru călăreți și o căruță. În căruță stătea, încotoșmănat într-o șubă de împrumut, grefierul orașului.

Paulus Veg era frînt de oboseală. Muncise din greu toată noaptea. Inventarjase împreună cu un argintar, care le și prețuia, toate lucrurile de valoare ridicate de oamenii din breasla lui Párkány de prin casele notabililor. Spre ziuă, cînd ar fi putut să se odihnească puțin, fu însă nevoit să-și frămînte mintea, compunînd scrisoarea lui Párkány către voievod.

Bine că se văzuse scăpat. Ducea cu el bani și lucrurile de valoare. Avea și unele daruri mai subțiri pentru principesă, și nici Martini nu fusese uitat. Pe condotier, după cum spunea Taill, trebuia să-l întîlnească în drum, însă pesemne starostele nu fusese informat, că, între timp, Martini fusese rechemat. Nu întîlni decît ostași răzleți, care se duceau în tabere.

Soarele începuse să încălzească, era tocmai ceea ce-i lipsea bătrînului cărturar după atîta zbucium. El se încovrigă, ca un cotoi somnoros, căutînd să ațipească, dar gîndurile nu-i dădeau pace, și, deși își trăsese boneta pe ochi, somnul nu veni. Nu-i mai ieșea din minte mutra grosolană și fioroasă al lui Párkány. Tiranul strigase la el și-l amenințase, spunîndu-i pe șleau că în oraș nu mai are ce căuta dacă nu va reuși să-l convingă pe voievod să nu se amestece în treburile Clujului. În timpurile acestea tulburi, cine ar putea ști ce gîndesc și plănuiesc cei mari? S-ar putea ca voievodul să nu se lase înduplecat nici de daruri, nici de vorbe. Atîta pagubă,

el şi-a încheiat socotelile cu orașul Cluj. Nici n-ar mai fi în stare să trăiască în orașul în care stăpîneşte un tiran de teapa lui Párkány.

— Va fi cum va vrea domnul, dar aş vrea să-l văd pe fierar cum se va descurca singur, tiranul! mormăi bătrînul grefier.

5

Domnişoara Werböczy străbătea grăbită un lung şi destul de lat coridor al măreţului palat, clădit în Buda, cu cîteva decenii în urmă, de regele Matei. Măreţia şi frumuseţea sălii nu o impresionau, ci numai ecoul paşilor şi zornăitul pintenilor ei de aur. Printre pilaştri străjuiau statui de zei şi zeiţe antice. Fata nu îndrăznea să-şi arunce privirea asupra lor. Nu-i era teamă de nişte pietre cioplite, dar atîtea glasuri se ridicaseră împotriva lor după moartea regelui Matei, încît şi acum, cînd se abătea vreo pacoste asupra ţării, mulţi o puneau pe seama statuilor acelora.

Pe măsură ce înainta, apărea în faţa ei, tot mai măreaţă, statuia regelui Matei, aşezată în capătul coridorului. O statuie impunătoare, opera sculptorului italian Verrocchio. Regele era înfăţişat ca un erou al antichităţii, cu coroana de lauri pe frunte — un Cezar victorios.

Domnişoara Werböczy se opri în faţa statuii şi-şi aţinti privirea asupra figurii de bronz a regelui. Îl ura. Nu venise încă pe lume cînd regele Matei închisese ochii pentru totdeauna, însă ea auzise atîtea în copilărie vorbindu-se despre el, încît îl ura ca pe un duşman de moarte. Fusese un tiran — fiul unui ostaş, strănepotul unui iobag, după cum spuneau unii. Tatăl ei şi alţi mari magnaţi suferiseră mult de pe urma domniei lui, fusese chiar nevoit să fugă din ţară pentru a-şi salva viaţa, şi fata nu uita toate acestea.

In dreapta şi-n stînga statuii, Matei aşezase în timpul domniei lui statuile strămoşilor săi Corvineşti, pe care i le sculptase dalmatinul Jacopo Trau. Erau chipuri de ostaşi ţărani, valahi după cîte se spunea. Acele statui fuseseră înlăturate în grabă după moartea regelui. Unii susţineau că ar fi fost aruncate în Dunăre, alţii, însă, că blestematele ar fi fost topite şi că din ele s-ar fi turnat un tun mare. Poporul născocise şi o legendă — tunul acela ar fi ajuns în mîinile turcilor şi lumea creştină trebuia să-şi aştepte sfîrşitul, căci Corvineştii se vor răzbuna pentru alungarea lor de pe tronul Ungariei şi vor deschide cu acel tun porţile ţării.

Bella Werböczy coteşte la stînga. Se îndreaptă spre aripa palatului care adăpostea marea bibliotecă corvineană. Opera tiranului; una dintre cele mai mari şi mai bogate biblioteci din timpul acela — cincizeci de mii de volume, între care multe manuscrise rare. Mulţi învăţaţi îşi petrecuseră zile la rînd în biblioteca regelui. Acum nu mai erau decît notarii, ocupaţi cu redactarea diplomelor lui Dobje-dobje, slujbaşi tipicari, mulţi veniţi din Ţara Leşească. Într-o cameră de lucru, fratele domnişoarei Werböczy, cărturarul familiei, era ocupat cu strîngerea şi înmănunchierea tuturor legiuirilor seniorale, a celor mai apăsătoare părţi din ele, pentru a făuri una nouă. El voia să înnoade din nou firele rupte, să cîrpească trecutul, să întărească puterea seniorială în Ungaria.

Domnişoara Werböczy fusese trimisă de complotişti, ea însăşi fiind una dintre ei. Ceilalţi rămăseseră în Oradea, adăpostiţi în castelul lui Ernest Zsigmond, episcopul, un bătrîn intrigant. Cînd cărturarul Werböczy află de complotul fratelui şi surorii sale, de magnaţii ardeleni care li se alăturaseră, de gazda lor, episcopul Zsigmond, strîmbă din nas.

— Nu vă daţi seama pe ce lume trăiţi! îi spuse surorii sale.

— Nu ne dăm seama pe ce lume trăim! repetă Bella Werböczy cuvintele fratelui său şi începu mînioasă: Am auzit de atîtea ori cuvintele acestea şi nu eşti singurul care mi le-ai spus. Îţi voi arăta eu

pe ce lume trăim. Trăim în lumea pe care voi ne-aţi creat-o! Voi, cu slăbiciunea voastră! Tu ţi-ai vîrît nasul în hîrţoagele astea ca şi cînd dreptul nostru s-ar scrie cu pana de gîscă şi nu cu spada, ca şi cînd strămoşii noştri ar fi fost scribi mîzgălitori de hîrtie, nu domni şi stăpîni, eroi luptători! Mi-e scîrbă cînd intru în palatul acesta unde tronează un beţiv poleac, o momîie pentru care, de ninge sau plouă, e totuna — Dobje-dobje!

Pe chipul puhav al lui Werböczy se revărsă în zîmbet amar; el puse pe masă pana şi începu să vorbească, dăscălind-o:

— Sînt lucruri pe care nu le poţi înţelege: vremurile s-au stricat, ne trudim să le îndreptăm. Ne vom reîntoarce la ceea ce a fost, fii sigură de asta. Ne trebuie răgaz, tocmai ceea ce tu dispreţuieşti. Ne trudim să reînviem vechile şi sfintele noastre drepturi. Au trecut atîţia pe aici, au schimbat, au călcat în picioare. Ne trudim să refacem totul, înţelegi, Bella, şi nu faceţi lucruri pripite, veţi strica totul.

— Cînd? Pînă cînd? întrebă stăruitor Bella. Nu vedeţi că pretutindeni parveniţii au ridicat din nou capul? Ştii că acolo, Zapolya, cu cîinele lui dalmatin, unelteşte împotriva noastră, împotriva marilor seniori, împotriva sfintei noastre coroane? Nu mă gîndesc la Dobje-dobje — cu el sau fără el e tot una! Mă gîndesc la ceea ce s-ar putea întîmpla dacă alt parvenit, ca cel al cărui chip străjuieşte palatul acesta, ar urca treptele tronului. Şi, după cîte am înţeles eu, Zapolya e împins s-o facă. Ştii că principesa împreună cu Martinuzzy au trimis o ambasadă la sultan? Vor, cu ajutorul păgînilor, să-l ridice rege pe Zapolya!

— Hai, linişteşte-te... Zapolya nu-i chiar un parvenit, după cum susţineţi voi, vorbi cu glas tărăgănat fratele. Nu-i nici cel mai primejdios, cu tot ajutorul sultanului. Ai străbătut ţara, ai străbătut pusta, ţi-ai dat seama ce fierbe acolo? Ştii că mai toate garnizoanele regelui s-au răzvrătit şi încă nu s-a ajuns la nici un înţeles cu oştenii? Zapolya e singura noastră nădejde în vremurile pe care le trăim.

Bella făcu ochii mari. Nu mai era vorba de o impo-

trivire trecătoare a fratelui său, ci de părtinirea pe faţă a lui Zapolya.

— Da, da, Bella, Zapolya, cu trăgătorul acela de sfori, pe nume Martinuzzy, e singura noastră nădejde! Vorbesc de noi, puţinii, care ne dăm seama pe ce lume trăim. Fă cîţiva paşi mai departe de Buda, mergi în josul sau în susul Dunării, vei întîlni mii şi mii de ţărani care formează tabere ţărăneşti. Se scurg ca puhoaiele, o dată cu primele zile calde şi se strîng în tabere. Dacă pusta fierbe, pe malurile Dunării clocoteşte! În oraşe nu mai e nici o rînduială, nobilii scăpătaţi urlă şi ei împreună cu lupii, iar călugării şi Tamás Bakács, el, fostul palatin al Ungariei, cîntă ceardaşul morţii împreună cu golănimea! Ştii că magnaţii au rămas numai cu cîţiva oameni în jurul lor? Ştii că toţi laolaltă, magnaţi şi slujitori credincioşi, abia ar putea ridica o oaste de douăzeci de mii de oameni? Pe cine vrei să ne sprijinim? Pe garnizoanele castrelor care nu mai vor să dea ascultare poruncilor?

Bella Werböczy se strînse toată în fotoliul în care se aşezase, însă nu se dădea bătută, îşi privea fratele în ochi şi nu-l aproba prin nici un semn.

— V-aţi adăpostit în castelul episcopului Zsigmond, aţi intrat în vizuina vulpii. Nu m-aş mira dacă aş auzi că pînă ce tu ai ajuns aici, el să-i fi şi vîndut pe ceilalţi lui Zapolya. Ştii că episcopul, abuzînd de faptul că fusese concesionar al strîngerii dărilor regeşti, a furat banii coroanei? A furat mai mult de jumătate milion de florini împreună cu omul lui, unul Dombai, un alt ticălos. Cu aceştia v-aţi făcut voi de lucru! Ei bine, pe lîngă Zsigmond, Zapolya valorează însutit.

— Şi acum ce trebuie să facem? întrebă domnişoara Bella, clipind repede din pleoapele cu genele lungi, negre, uimită de cele auzite.

— Să vă alăturaţi celui mai tare! Iar în împrejurările de astăzi, cel mai tare e Zapolya. El face şi cea mai înţeleaptă politică, nu se amestecă în cruciadă. E singurul nostru sprijin, Bella. S-o spui asta fratelui nostru şi celorlalţi. E singurul nostru mijloc

de a ajunge scopul pe care-l urmărim — întărirea puterii noastre!

— Zapolya nu reprezintă nimic, vă înşelaţi.

— Ştim!

— Dacă n-ar fi principesa şi cancelarul Martinuzzy, Zapolya n-ar fi bun nici de comandant de steag.

— Ştim, principesa şi Martinuzzy, ştim şi asta!

— Ah! Mult aş fi dat s-o am în mînă pe îngîmfata! izbucni furioasă domnişoara Werböczy.

— Hai, vino, vino încoa, Bella, încercă s-o îmbuneze Werböczy, ridicîndu-se şi îmbrăţişînd-o. Draga mea, frumoasa mea soră, tu nu te vei mai întoarce acolo, vei rămîne aici. E prea puţin pentru tine curtea lui Zapolya şi-i prea îndepărtată de lume. Ascultă, Bella dragă, încrede-te în mine!

De mînie, sau înduioşată de cuvintele lui, domnişoarei Werböczy îi dădură lacrimile.

— O urăşti, văd cît de mult o urăşti! Hai, fii fără grijă, de va fi nevoie ne vom scăpa şi de Zapolya, şi de principesa lui, cînd va veni sorocul, pînă atuncea trebuie să ne folosim de el. Mai uşor poţi scăpa, cînd vrei, de un om şi de o femeie ambiţioasă, decît să pui din nou stăpînire pe o ţară răvăşită de patimă, scăpată din frîu!

*

* *

După discuţia avută cu fratele său — discuţie care-i lămurise multe lucruri pînă atunci neştiute de ea — Bella Werböczy rămase în Buda, în casa acestuia, unde uneltirile se făceau pe un plan mai întins.

A doua zi, un curier alerga prin pustă, îndreptîndu-se spre Tisa şi de acolo mai departe, pînă la Oradea, unde se adăposteau complotiştii.

Episcopul Zsigmond rămase foarte mirat cînd află rezultatul vizitei domnişoarei Werböczy în Buda. Prin scrisoare, ei erau povăţuiţi să se reîntoarcă în grabă la curtea lui Zapolya ca să-i ceară iertare. În o altă scrisoare adresată voievodului, Werböczy lăsa să se întrevadă că Ungaria îşi pune toate nădejdile în el. În scrisoare se mai vorbea şi de băile de aur în a căror stăpînire voievodul se substituise regelui. Werböczy

găsi o formulă juridică pentru uzurparea drepturilor regale. Din timpurile primilor regi, scria el, băile din Ardeal au fost în stăpînirea voievodului, numai acelea din Baia-Mare formau patrimoniul exclusiv al coroanei regale, deci nu voievodul uzurpase drepturile regelui ci, dimpotrivă, unii regi uzurpaseră drepturile voievozilor.

Scrisoarea era ticluită cu înţelesuri şi nu uita să se refere şi la politica lui Martinuzzy în legătură cu sultanul. Fireşte, ar fi de dorit o apropiere de sultan, ba chiar ar fi bine ca voievodul să ajungă la o prietenie cu el şi o pace veşnică între Ungaria şi Imperiul Otoman, mai ales acum cînd nemţii au pus stăpînire pe toate ţările din nordul şi apusul Ungariei şi înaintează spre răsărit.

Complotiştii nu fură cu toţii de acord. Comitele secuilor, Kornis, nici nu voi să audă de o împăcare cu voievodul, iar episcopul Zsigmond, care propriu-zis nici nu făcuse parte din complot, era cel mai îndîrjit. Dar Werböczy Imre şi alţi cîţiva primiră sfatul cărturarului din Buda şi căutară să iasă cît mai puţin compromişi din încurcătura aceasta.

Să se ducă şi să ceară iertare, nu putea fi vorba şi atunci trimiseră doar scrisoarea din Buda adresată voievodului şi încă una prin care arătau că sînt gata la o împăcare cu condiţia de a-l pedepsi pe Gheorghe Doja, pe ţăranul acela înnobilat, faţă de care voievodul se purtase cu îngăduinţă jignindu-l pe Werböczy. Motivul era prea copilăresc ca să fie crezut, dar în felul acesta ei uşurau sarcina voievodului, cerînd ceea ce li se putea da cu uşurinţă.

6

Uşa cabinetului lui Martinuzzy se deschise pe neaşteptate şi voievodul îşi făcu intrarea, fluturînd în mînă o bucată de hîrtie. Părea tare mulţumit.

— Martinuzzy, iată o zi binecuvîntată. Îmi scrie Werböczy, citeşte!

Martinuzzy luă hîrtia şi o puse pe masă, fără s-o citească; pentru el nu părea prea însemnată scrisoarea lui Werböczy. Şi nu vedea cu ochi buni o încercare de împăcare care ar fi venit de la Werböczy. Îl privi în adîncul ochilor pe voievod şi-l întrebă fără grabă:

— De la care Werböczy? Sînt doi!

Zapolya nu simţi nepoliteţea, nici nu se sinchisi de tonul neobişnuit al cancelarului, era prea mulţumit ca să mai ţină seama de nimicuri.

— Şi de la unul, şi de la altul, sînt două scrisori. Scrisoarea aceasta e de la cel fugit, cealaltă am lăsat-o pe masa mea, nu pare aşa de importantă ca asta. În sfîrşit, ajungem la o împăcare, Martinuzzy, asta îmi aduce linişte!

Martinuzzy nu-şi luă ochii de pe faţa lui. Îl privea mustrător, ca pe un copil neascultător prins asupra unui fapt de neiertat.

— Dacă ţii s-o vezi şi pe aceea acum, mă duc s-o aduc!

Uitîndu-şi rangul, Zapolya dădu să se întoarcă ca să aducă şi a doua scrisoare, cea de la Werböczy, din Buda.

— Vă rog, vă rog, zîmbi ironic Martinuzzy. Rămîneţi aici, vă rog, mă voi duce eu după scrisoare, nu senioria voastră.

— De ce nu? Dumneata eşti ocupat, eu n-am nici o treabă. Mă reîntorc îndată.

Pînă ce cancelarul să mai spună vreun cuvînt obişnuit de împotrivire, Zapolya ieşise, lăsînd uşa camerii în lături. Martinuzzy se duse să închidă uşa. Reîntorcîndu-se spre masa lui de lucru, rămase cîteva minute în mijlocul camerii. Prin fereastra înaltă şi îngustă o rază de soare cădea piezis pe faţa lui palidă, luminînd-o.

— Ce neghiob! murmură el, apoi îşi întoarse privirea spre fereastră.

Se desprimăvărase. Pomii din grădină nu înfloriseră încă, dar mugurii erau umflaţi, gata să spargă

coaja. „Primăvara va aduce evenimente hotărîtoare, gîndi Martinuzzy. Oare ce pun la cale cei doi Werböczy ?“

Pînă la înapoierea voievodului, citi scrisoarea complotistului pocăit. Văzu în josul ei şi numele celor ce, împreună cu Werböczy, căutau o împăcare. Werböczy nu avusese curajul să intre în Ardeal cu tovarăşii lui pocăiţi şi aştepta răspunsul voievodului într-un castel de la ieşirea Crişului din munţi, la hotarul Ardealului, acolo unde se întindea jurisdicţia voievodului.

— Cer capul lui Gheorghe Doja ! murmură cancelarul. Cînd vor cere şi capul meu ? Asta înseamnă că în Buda capetele lor n-au fost prea mult preţuite...

Cîteva clipe, Martinuzzy îl avu pe Gheorghe Doja în faţă : „Să-l sacrific sau nu ?“ se întreba el.

Voievodul intră aducînd şi a doua scrisoare pe care i-o predă lui Martinuzzy. Acesta o parcurse în grabă cu ochii. Făcea feţe-feţe, se încrunta. Zapolya aştepta nerăbdător. Ce putea fi interesant în scrisoarea aceea nu pricepea, pe el îl interesa numai ceea ce era în imediata legătură cu situaţia sa ca voievod.

— Senioria voastră ce părere are ? întrebă cancelarul ridicîndu-şi capul, cu privirea puţin încruntată.

— Mă mai întrebi ? Sînt bucuros că am ajuns aici. Îmi pare numai rău de Kornis, nu-i văd numele printre fugari. Te pomeneşti că omul nici n-o fi plecat cu ei şi noi am răscolit toată secuimea cu alegerea aceea pe care ai pus-o la cale. Vezi în ce încurcătură mă vîri, Martinuzzy ?

Martinuzzy zîmbi şi dădu din cap.

— Da ! se întărîtă voievodul. Te-ai apucat să-i scuteşti şi de dări şi pe deasupra ai risipit peste două mii de ocale de argint ca să-i despăgubeşti !

— Vorbiţi de ţăranii secui ? întrebă Martinuzzy.

— Vezi bine ! Werböczy, cu fuga lui, te-a înspăimîntat aşa de rău, încît ai fi fost în stare să faci nu ştiu ce pentru secuii liberi. Dar iată că acum nici nu putem şti dacă omul are vreo vină sau nu !

— Cred că trebuie să facem şi alte sacrificii pentru ei, mai ales acum, în urma acestor două scrisori.

— Ba eu cred că ţi-ai pierdut capul, Martinuzzy. Ce sacrificii să mai facem ? Îl băgăm în temniţă pe ţăranul acela şi-am încheiat povestea. Werbőczy numai atîta cere, nu-i cere nici cel puţin capul, deşi ar avea dreptul s-o facă !

— Mă gîndesc ce-am mai putea să le dăm secuilor, fără să ne îngreunăm prea mult, începu Martinuzzy, ca şi cînd n-ar fi auzit cuvintele voievodului. Cred c-am putea să le dăm dreptul de a scoate sarea din ocna din Turda. Acum cînd Fuggerii au oprit vînzarea sării în ţară, ar fi un mare beneficiu pentru ei. Secuii din Scaunul Arieşului ar scoate sarea din ocnă, ar face cărăuşie şi-ar desface-o în celelalte Scaune secuieşti.

Cancelarul părea că vorbeşte pentru sine, ca omul în pragul luării unei hotărîri, cînd îşi încheie gîndurile. Zapolya nu mai ştia ce să creadă, şi ca totdeauna nu pricepea nimic.

— Iar începi să le încurci, Martinuzzy ! Oamenii nu-l cer decît pe Gheorghe Doja, doar ai citit ! îi spuse dezorientat voievodul.

— Nu mă gîndesc la asta ! Pentru cît preţuiesc ei, chiar sacrificîndu-l pe Doja, le dăm o satisfacţie prea mare. V-am spus, mă gîndesc la secui !

— La secui ! Ascultă, Martinuzzy, zău de mai pricep ceva ! Eu mă gîndeam chiar că n-ar strica, sub o formă sau alta, să le luăm îndărăt şi ceea ce le-am dat. Nu ştiu unde vrei să ajungi cu atîtea hatîruri făcute secuilor. La noi este o vorbă : dă-i prostului mîna şi el îţi ia întreg braţul ! Ţine minte vorba aceasta ! şi voievodul prinse medalionul amuletă şi începu să-l privească stăruitor, aşteptînd parcă de la el ajutorul pentru a-l putea înţelege pe Martinuzzy.

— Da, le vom da sarea de la Turda... tot trebuie să ne gîndim la trebuinţele de sare ale satelor şi oraşelor noastre. În felul acesta ne întărim şi mai mult situaţia bună în care ne aflăm. Dar scrisorile acestea ne pun totuşi în încurcătură şi trebuie să fim prevăzători, chiar foarte prevăzători ! repetă Martinuzzy, arătîndu-se îngrijorat şi nemulţumit.

— Ocna e a comitatului, cum vrei s-o dai țăranilor secui... ce sîntem noi ? Nici să nu-ți treacă prin minte, m-ai înțeles ?

— Atuncea nu-mi rămîne decît să-mi văd de treburi și să plec, senioria voastră nu mai are nevoie de serviciile mele !

— Mă rog, dacă tu crezi ! Ceea ce mă bucură pe mine, pe dumneata te neliniștește. Împăcarea pe care mi-o aduc magnații, dumneata o privești cu dușmănie și, pe lîngă toate acestea, răstorni țara cu josul în sus, ridicîndu-mi în cap pe acești secui sălbatici. Mîine, poimîine, o să mă trezesc că mi-i vîri pînă și în curtea mea. Asta nu mai poate merge așa.

— Voi comunica alteței sale principesei Isabella că misiunea cu care m-a însărcinat a încetat, vorbi cu același calm Martinuzzy.

Zapolya începu să pășească neliniștit prin cameră. Cancelarul îl urmărea absent, se gîndea la scrisorile fraților Werböczy și la ce ar putea tăinui printre rînduri.

— Nu mai pricep ce fel de om ești, se opri Zapolya. Una, două, vii cu alteța sa ! Ce amestec poate avea alteța sa în treburile acestea ?

— În toate chestiunile care privesc viitorul familiei senioriei voastre, alteța sa are un cuvînt de spus, răspunse Martinuzzy și se așeză pe scaunul său, lăsîndu-l pe voievod să se frămînte mai departe.

— Să ne înțelegem, n-am venit să ne certăm, spuse Zapolya, stîrnind surîsul lui Martinuzzy. Lămurește-mă și nu începe să complici iarăși lucrurile, vîrîndu-i pe secui acolo unde nu li-i locul. Pentru mine scrisorile sînt limpezi ca lumina zilei : oamenii vor o împăcare. Cei din Buda au văzut că am dreptate. Le-au dat deci fugarilor peste nas și i-au îndemnat să se întoarcă frumușel acasă, asta e !

— Scrisorile nu sînt chiar așa de limpezi după cum credeți, senioria voastră, ci dimpotrivă, sînt foarte întunecoase, glăsui apăsat Martinuzzy. Fiecare ascunde un gînd nemărturisit. Se amintește de băile de aur, de sultan, de cruciadă, fiecare punct atins ascunde o

idee potrivnică, aş putea spune o acuză împotriva senioriei voastre, deşi în aparenţă pare a vă aproba întru totul. Simt, desigur, că s-ar putea sprijini pe cineva şi totuşi nu s-ar arăta dispuşi să se supună. Vor probabil să treacă un hop, şi mai apoi vă vor da cu piciorul. Asta vor fraţii Werböczy!

— Nu-mi vine a crede!

— Mai mult ca sigur. În jocul lor, senioria voastră e o figură însemnată, poate vor să dea şah la rege!

— Dar asta, Martinuzzy, mi se pare c-o plănuieşti şi dumneata?

— E cu totul altceva, senioria voastră. Ei vor să vă servească ţării, cum s-ar servi o portocală frumoasă, aurie, pe o tavă de aur, şi...

— Spune, ce vrei să spui?

— Şi, după ce miezul s-a consumat de către meseni, cojile sînt zvîrlite la gunoi. Cred că nu v-ar conveni situaţia aceasta?

— Oare! făcu ochii mari Zapolya.

— Mai mult ca sigur! De aceea trebuie să fim cu mare băgare de seamă. O să le facem pe voie şi o să-i iertăm. Îl vom sacrifica pe Doja pentru o împăcare aparentă, însă de secui avem nevoie; pe ei ne sprijinim în politica noastră. Chiar dacă se va reîntoarce şi Kornis, noi vom ţine alegerea de comite pe dată ce stejarul va prinde frunză. Vor fi candidaţi: regele, senioria voastră şi un magnat.

— Şi Dobje-dobje! rîse înveselit voievodul.

— Şi regele! făcu Martinuzzy un gest de îngăduinţă.

— Secuii trebuie să arate ţării, — continuă Martinuzzy, — că ei au mai multă minte decît magnaţii care l-au ales şi adus rege pe majestatea sa Ulászló al II-lea.

— Dacă regele va fi candidat, ceilalţi candidaţi trebuie să se retragă, lămuri Zapolya.

— Se va retrage magnatul, senioria voastră va rămîne. Nu vă mai preocupaţi de chestiunea aceasta, totul e pus la punct; veţi fi în curînd şi comite al secuilor. Toate puterile trebuiesc strînse într-o singură mînă, v-am mai repetat lucrul acesta!

— Crezi c-o să meargă uşor? întrebă voievodul, deşi îl interesau prea puţin combinaţiile lui Martinuzzy.

— In împrejurările de astăzi, va merge mai uşor decît îmi închipuiam. Scrisoarea din Buda îmi dă îndemnul să trecem la supunerea castrelor pe care regele le are în Ardeal. Nu se va împotrivi nimeni; nu putem admite ca aici, unde senioria voastră e stăpîn, să avem mici garnizoane care să-şi facă de cap.

— Asta înseamnă să-l gonim pe rege din Ardeal, încercă să protesteze Zapolya, dar Martinuzzy nu-i dădu timp să-şi continue vorba.

— Tocmai cînd senioria voastră a binevoit să-mi facă vizita, citeam o scrisoare venită din oraşul Cluj. E o scrisoare sosită la timp, se pare că acolo iar s-au tulburat apele.

— Il trimitem pe Martini, sări voievodul.

— Il trimitem pe Martini, fireşte. Insă de data asta senioria voastră să-i pună în vedere cu toată străşnicia să nu se mai întîmple ca în Sibiu. Domnul condotier să facă bunătatea să se întoarcă îndărăt, dacă din întîmplare ar găsi porţile închise. Nu trebuie să-i întărîtăm prea mult pe orăşeni, vor veni la noi de bună voie. Trebuie să-i facem să înţeleagă că timpurile s-au schimbat, că privilegiile pe care le ai sînt valabile atîta timp cît poţi să le aperi. Cînd însă lucrul acesta nu mai e cu putinţă, te pui sub aripa celui mai puternic. Orașele trebuie să ne ajute în lupta pentru suveranitate, e şi în interesul lor.

Zapolya asculta ca un şcolar grăbit să se vadă scăpat de o lecţie plictisitoare.

— Bine, Martinuzzy, așa o fi după cum spui. Știi bine că nu-mi place să mă amestec în treburile tale, fă cum ştii, lui Martini o să-i spun. Mai bine să vorbim despre arme, căci cu gîndul acesta venisem. Ştii că au început să sosească?

— Slavă domnului, bine c-au început să sosească!

— Și sînt minunate! Incepem să împărţim cetelor steagurile. Vom avea o oaste straşnic înarmată, vei vedea.

— Bine, zîmbi Martinuzzy. „Cel puţin în privinţa aceasta pare totuşi un prinţ“, gîndi el. Orice s-ar întîmpla, senioria voastră să aibă credinţă că stă mai înfipt în pămîntul ţării sale decît oricare alt suveran în ţara sa!

Zapolya se umflă în pene. Îi plăcea să i se spună cuvinte care să-i dea încredere în sine; avea nevoie de ele la fiecare pas. Ca toţi oamenii slabi de înger, Zapolya ţinea să audă cît mai des de la alţii că stăpînirea lui e aşezată pe temelii temeinice, de nezdruncinat.

— Scrie-i lui Werböczy ce crezi de cuviinţă, conveni prieteneşte Zapolya. Dar nu uita şi scapă-mă de ţăranul acela, de Gheorghe Doja. S-ar putea ca numele lui să ne încurce în ziua alegerii. Unii dintre curteni m-au şi întrebat dacă nu cumva ai de gînd să pui şi candidatura lui Doja. Am rîs. „S-ar putea una ca asta? le-am spus. Martinuzzy nu poate să-l sufere! Ş-apoi cancelarul nu se amestecă în alegeri de comiţi!“ Ce zici? Bine le-am spus?

— Foarte bine le-aţi spus!

— Atuncea ne-am înţeles, faci ceva şi mă scapi şi de ţăran. Da, Martinuzzy?

— Cred că da! răspunse sec cancelarul.

7

Bătrînul Nicolaie Drag, şoimarul, primi vizita căpitanului castrului din apropiere. Omul venise să întrebe de Doja, ar fi vrut să-l întîlnească, să se sfătuiască cu el. Lîncezise destul pe Valea Oltului, în castrul acesta regesc. De cîteva zile se trezise în el sîngele din tinereţe, răscolit poate şi de ştirile pe care i le aducea unul şi altul. În Ardeal, i se spunea, voievodul e atotstăpînitor, strînge oaste, se înarmează; dincolo de graniţele Ardealului se pare că totul se năruie, seniorii încep să scape frîul din mînă; în oraşe

tot aşa — temere şi neorînduială... Şi el să stea locului, alături de mica garnizoană, formată din patruzeci pînă la cincizeci de oameni mai toţi veterani, unii chiar invalizi? Doamne fereşte! Bătrînii aceştia pe care-i comandă parcă nici n-ar mai fi ostaşi, par mai mult pădurari, umblă după vînat, cresc vite, au stupi cu albine. Sînt bucuroşi c-au găsit în castru un loc de odihnă pentru bătrîneţe şi îşi aşteaptă moartea, nu se mai gîndesc la glorie ostăşească. El însă se simte în putere, vrea să plece, dar mai întîi să vadă ce spune şi Doja.

Drag era ocupat cu treburile lui. Şoimii deveniseră mai neliniştiţi, nu mai erau supuşi, nu mai răspundeau chemărilor. O luau razna şi trebuia să-i fluiere de mai multe ori pînă să înţeleagă că nu-s de capul lor. Sosea primăvara, vremea cea mai grea a dresajului. Nici bătrînului nu-i erau gîndurile acasă. Cei doi feciori îi plecau cu Doja. Grigorie, fratele lui Doja, urma să-şi aducă nevasta şi copiii. Îi făgăduise lui Doja că-i va adăposti în casa lui şi trebuia să-şi ţină făgăduiala, altfel ar fi lăsat şi şoimii, şi casa, şi-ar fi încins spada la şold şi-ar fi luat şi el drumul taberei. Fu foarte bucuros cînd îl văzu pe căpitanul castrului descălecînd, căci va mai schimba o vorbă, două, cu un vechi ostaş. În ultimul timp nu mai trecea nimeni pe acolo, parcă se închiseseră drumurile.

Căpitanul îl întrebă de Doja iar bătrînul îi spuse tot ce ştia, amintindu-i şi de Grigorie care trebuia să sosească cu copiii şi nevasta pe care-i lăsa în seama sa.

— Drept să-ţi spun, m-am săturat de lîncezeală, aş pleca şi eu undeva, spre vreo tabără! porni vorba căpitanul castrului.

— Toţi am vrea să plecăm, numai vezi că nu se poate, răspunse amărît şoimarul.

— Doar n-o să-mi aştept moartea aici!

— Vezi-ţi de treabă, dacă e să cazi înfruntînd moartea cu spada în mînă, nu-ţi fie teamă, are ea grijă de tine, vine pînă aici cînd ţi-a sosit ceasul.

— Numai asta n-o cred, surîse cu amărăciune bătrînul ostaş.

— Şi dacă eu ţi-aş spune că s-ar putea ? Cînd i-am făgăduit lui Doja, mă cam codeam. Dar apoi m-am socotit bine şi mi-am zis : dacă porneşte puhoiul în ţară, mulţi se vor trage spre munţi, deci s-ar putea ca primejdia să vină singură la noi. Toţi care pleacă spre Rákos au acum alte gînduri. Noi să rămînem aici, dacă nu vine duşmanul la noi, coborîm noi la el cînd s-o încinge focul. O să-l întîlnim pe aproape, nu-i nevoie să ne ducem pînă la Rákos ca să dăm ochi cu el.

Căpitanul castrului rămase pe gînduri.

— M-am socotit şi eu destul şi mi-am zis că şi pe aici va fi nevoie de oameni, continuă bătrînul Drag. Stai locului şi vezi-ţi de treabă, mai muştruluieşte-ţi oamenii din cînd în cînd, ca să-şi aducă aminte cum trebuie să se bată, mai spune-le cîte una şi despre cei ce ne-au adus la neagră robie, de nu mai poate creştinul răsufla de ei.

În timpul cînd ei se sfătuiau, un călăreţ se apropie din josul văii, dinspre castru. În vîrful lăncii flutura un steguleţ galben, semn că ostaşul era un crainic al voievodului.

— Vine poate pentru şoimi, grăi bătrînul şoimar, zărindu-l.

— Cu mine nu cred să aibă de lucru, n-are nimic voievodul cu castrul regelui. Va să zică dumneata zici să rămîn ?

— Nici nu te mai gîndi, rămîi !

Crainicul nu venea pentru şoimi, îl căuta pe comandant. I se spusese la castru că-l poate întîlni mai în susul văii, la casa lui Drag. Şi fiindcă avea o scrisoare şi-o poruncă pe care trebuia să i-o spună prin viu grai, porni să-l caute.

Comandantul castrului nu-şi credea ochilor. Silabisea scrisoarea şi nu-i venea să creadă. Din ziua aceea castrul intra sub porunca comitelui de graniţă Szilágyi, care comanda toate castrele de pe graniţă. Aşa că în viitor de la acesta va primi porunci şi lui trebuie să i se supună. Mai departe, i se punea în vedere că orice ceată de cruciaţi — nobili, ţărani sau iobagi — care va trece pe acolo, să fie oprită de-a

coborî în ţară, iar oamenii dezarmaţi şi trimişi la vetrele lor. Cei ce se vor împotrivi, să fie prinşi şi trimişi spre Alba.

— Cu alte cuvinte, s-a sfîrşit cu regele? mormăi întrebător căpitanul castrului.

— Şi mai am o poruncă pentru dumneata, căpitane, mai spuse crainicul.

— Dă-i drumul, nu mai aştepta. Sînt pregătit pentru toate, o nenorocire nu vine niciodată singură!

— Vino mai la o parte, e o poruncă tainică, nu trebuie s-o audă urechi străine, aşa mi s-a spus.

— Nu te teme, şoimarul nu-i un străin, ştie să-şi ţină gura dacă trebuie. Despre ce-i vorba?

— Mie aşa mi s-a poruncit, să nu afle nimeni porunca pe care ţi-o dau!

— Bine, fie. Moşule, nu te supăra, i se adresă şoimarului.

Crainicul era un mic nobil în care voievodul avea mare încredere şi căruia îi dădea unele însărcinări fără ştirea lui Martinuzzy.

— Măria sa îţi porunceşte, ca în cazul cînd Gheorghe Doja şi ceata lui va lua drumul pe aici pentru a ieşi din munţi, să fie prins, legat burduf şi trimis voievodului, şopti crainicul.

— O să fie cam greu, aşa gîndesc, vorbi comandantul.

— De se va împotrivi, mi-a mai spus comitele de graniţă, poţi să-i aduci numai capul!

— Eu n-aş crede să treacă pe aici.

— Aşa spunea şi comitele, dar în cazul cînd totuşi va încerca să treacă pe aici, dumneata să ştii dinainte.

— Vezi bine, însă aş vrea să te întreb: drumurile sînt păzite şi prin alte părţi? Pe la noi nu cred să vină, ar trebui să treacă peste munte şi nu prea se poate, are cîteva care, după cum am auzit. Încărcătura, proviziile... nu cred să încerce trecerea pe aici, îi dădea într-una comandantul.

— Nimeni nu crede! De aceea s-au trimis ostaşi ca să-i aţină calea prin alte ieşiri, pe alte drumuri. Aici se ştie că eşti dumneata şi ai oameni destui ca

să-i stai în cale, şi nici n-o să încerce să urce coasta muntelui.

— Bine, fiule, ne-am înţeles! Adică de astăzi înainte, regele nu mai are nici un castru în ţara asta?

— Dobje-dobje? rîse tînărul crainic.

— Regele! Nu Dobje-dobje! se încruntă comandantul.

— Mîine, poimîine n-o să mai aibă nici în Ţara Ungurească, o să ne scape voievodul de el. Ştie cancelarul nostru ce face!

— Nu mai spune! De bună seamă eşti obosit şi flămînd şi calul tău tot aşa. Mergem spre castru sau rămînem aici? Găsim tot ce ne trebuie la şoimar.

— Mîine dimineaţă trebuie să fiu în cetate. Stau numai două-trei ceasuri, pînă se odihneşte puţin calul, apoi pornesc la drum, răspunse crainicul.

— Atuncea ce să mai coborîm pînă la castru, rămîi aici. Spune-mi, de mult s-au luat măsurile acestea împotriva lui Doja? Auzisem că s-ar fi pus bine cu voievodul? îl iscodi căpitanul castrului.

— Aşa se părea, însă în ultimul timp s-a învîrtit roata. S-a înapoiat Werböczy, n-ai aflat?

— Fusese plecat?!

— Fireşte! Pesemne nu aflaţi nimic în văgăuna aceasta! Fugise şi acum s-a întors. Se spune că s-ar fi pocăit şi voievodul l-ar fi iertat. Păcat! Era mai bine fără el. Nu ştiu ce au de gînd măriile lor, abia începuseră oamenii să mai răsufle şi iată că s-au reîntors.

Crainicul nu era un om tăcut, vorbea într-una, păşind alături de comandantul castrului, tîrîndu-şi calul de frîu. Şoimarul venea în urma lor. Bătrînul se gîndea ce se va întîmpla acum cu el. Stăpînul castrului s-a schimbat, acum voievodul a devenit stăpîn. Nu cumva va avea nevoie de casa lui? Sau cine ştie ce-i va pretinde, poate toată munca lui dintr-un an întreg. Regele era departe, nu venise niciodată pe valea asta, voievodul ar putea da pe aici în fiecare săptămînă cu curtenii lui şi i-ar cere mereu şoimi cîţi el n-ar putea îmblînzi şi dresa într-o viaţă întreagă.

Mai bine ar lăsa toate baltă şi-ar pleca şi el să moară pe vreun cîmp de bătălie.

Rachiul de pere pădureţe, pîinea vîrtoasă şi neagră a şoimarului i se păreau minunate tînărului crainic, ca şi bujămiţa bine afumată. Căpitanul castrului e un ostaş bătrîn, de la care poţi auzi multe, şi-i atît de binevoitor ! Ce-ar putea să-i dea în schimb un mic curtean, un crainic care abia acum pune şi el piciorul în pragul unei curţi ? Se înţelege, urşii aceştia din pădurea sălbatică sînt dornici şi ei să afle ce se petrece în lume, şi doar care-i lumea dacă nu curtea voievodului ? Din gura lui, cei doi bătrîni aflară tot ce trebuiau să ştie oamenii care nutresc alte gînduri. Rachiul îi tare, crainicul nu prea ştie să-şi pună lacăt gurii, în schimb bătrînii se pricep să-l tragă de limbă. Şi el îndrugă verzi şi uscate. Vin arme pentru oastea voievodului, ţăranii din secuime mai toţi s-au strîns în tabăra voievodului, vor alege chiar un nou comite. Două sute de călăreţi au plecat în frunte cu Bornemisza să-i aţină calea lui Gheorghe Doja. Cancelarul vrea să-l facă pe Zapolya regele Ungariei. El împinge Ardealul spre turci, se teme pesemne de nemţi. Monseniorul de Kuty a fost chemat la Kalocsa.

— Şi zici că două sute de călăreţi, cu Bornemisza în frunte, îi aţin calea tîlharului de Doja ?

— Da, urmau să plece, fuseseră gata pregătiţi cu arcuri nemţeşti şi cu arhebuze. O să-l ia pe neaşteptate şi peste cel mult o săptămînă o să-i vedem capul înfipt în suliţă, purtat prin sate.

— Nu mai spune ! Şi zici că vor să-i aţină calea pe Mureş sau vor să-l atace în bîrlogul lui ?

— Îi aţin şi calea şi vor să-l atace şi la el acasă. De aceea fiţi cu ochii în patru, să nu care cumva să se strecoare pe aici.

— Să poftească ! spuse căpitanul castrului.

— Păi tocmai ! Aşa, pesemne, s-a gîndit şi comitele. Aici eşti dumneata cu ostaşi destui. Cîţi oameni aveţi ?

— Oameni sînt şi sînt şi munţii, îl asigură căpitanul castrului. Nu-i trece el cu uşurinţă !

— Vezi bine, vezi bine. Bun rachiu !

— Bun, numai dacă mai dai o duşcă n-o să mai poţi încăleca! răspunse căpitanul castrului, mulţumit că a reuşit să afle ce-a vrut din gura crainicului.

După plecarea crainicului, şoimarul se aruncă tinereşte în şa. Luase calul comandantului, care era gata înşeuat, căci graba îi era mare. Pînă seara era o bucată bună de timp şi voia să treacă piscul pe lumină. Calul cobora costişele cu băgare de seamă, pe drum drept alerga ca vîntul. Noaptea nu s-a împărţit în două şi şoimarul văzu focul care ardea în curtea lui Doja.

8

Voinicul care era de strajă punea găteje pe foc.

— Aşa, Hasane, ne ducem să ne batem cu păgînii tăi, ce zici?

Hasan tace, nu scoate o vorbă. Omul crede că l-a supărat şi caută să-l împace:

— Lasă, nu te amărî, asta aşa trebuie să fie, cine dracu' i-a pus să vină pînă-n marginea Dunării?

Hasan tace mereu. Ce-i mai pasă lui de toate acestea! Cum stă cu faţa spre miazăzi-răsărit privind stelele de pe boltă, se gîndeşte că undeva departe de tot se află cetatea profetului — Mecca. Poate chiar atunci caravana tribului său vine din deşert şi intră în cetate. Toată lumea se mişcă acolo, numai el stă locului aici, călcînd cu picioarele o mie de paşi în sus, alta în jos, pămînt străin, pămînt strîmt, fără vedere. Ah, cum ar mai pleca şi el!

Cîinii încep să latre. Se aude zgomot de copite de cal. Cine dumnezeu poate fi în miezul nopţii? Cei doi pun mîna pe arme, se ridică de la foc şi pornesc spre poartă. Călăreţul se apropie, pare tare grăbit, căci deşi aproape de poartă, nu încetineşte fuga calului. Deodată opreşte brusc şi sare din şa:

— Unde-i Gyuri? Unde-i Gyuri, băieţi?

— Dumneata erai ? întrebă Hasan care-l cunoştea pe şoimar. Ce vînt te aduce pe la noi ?

— Hasane, du-te şi scoală-l, nu mai întreba. Scoală-i pe toţi, îi porunci Drag şi voinicului care făcea de strajă.

— Doar nu dau tătarii în ţară ! se miră omul de atîta grabă cît pune bătrînul.

Lui Valentin i s-a părut că aude glasul tatălui său. Se freacă bine la ochi. Oare n-a visat ? Nu, n-a fost vis, iată omul de strajă strigînd : „Sus ! Sus !" Valentin îşi trage repede cizmele în picioare şi iese în curte. Ilina i-o luase înainte, căci auzise din depărtare tropotul calului. Ea nu dormea, aştepta parcă ceva şi nu putuse închide ochii toată noaptea.

— Hai, vino şi-mi spune, îl luă Doja mai la o parte pe şoimar.

— S-a întîmplat aşa : a venit un crainic la castru, îl căuta pe comandant... şi bătrînul începu să povestească îngrijorat toate cele aflate din gura crainicului.

Doja îl ascultă cu băgare de seamă. Nu părea înspăimîntat. Dar pe măsură ce Drag vorbea, el dădea porunci ca să fie scoşi caii din grajd, înşeuaţi, gata de ducă. Bándy să vadă de provizii ca să fie luate din căruţe şi puse pe samarele cailor de povară.

— Ilino, ai grijă să nu se rătăcească ceva ! îi spuse Doja fetei, care lucra de zor.

— Vezi-ţi de treabă, baciule, am ochi de veveriţă, n-o să las nimic din ce se poate duce !

— Măă, parcă ar fi o fugă din faţa tătarilor ! se minunează baciul Bándy, strîngîndu-şi cureaua. N-are omul timp nici să-şi încheie catarama... Ce s-a întîmplat, şoimarule ?

— Ia nu mai întreba atîta, îi strigă Ilina. Pune mîna şi ajută-mă !

— Grigorie, tu ai grijă de nevastă. Fetiţa las-o în braţele femeii, eu îl iau în şa pe cel mărişor, îi spuse Doja fratelui său.

— Bine, Gyuri, aşa vom face, numai să nu te stingherească copilul, mormăi Grigorie, pe care-l durea inima că trebuie să se despartă de copii şi de nevastă,

deşi înainte spusese că abia aşteaptă să se vadă pornit la tabără.

Iosif tunarul, fratele lui Valentin, stătea ţeapăn pe treapta de sus a scării; respira cu putere aerul plin de miros de cal şi brădet.

— Bine că plecăm odată, spuse el mulţumit.

— Ar fi trebuit să trecem prin Cluj, — se adresă Doja lui Moise Hosza, — urma să ne întîlnim cu popa Laurentius, însă vestea pe care ne-a adus-o bătrînul ne face să schimbăm drumul.

— Dumnezeu ne îndreaptă paşii! răspunse cu glas solemn Moise Hosza.

— Bine zici, îl aprobă baciul Bándy. Ia vino să-ţi arăt cum se potriveşte şaua cînd ai de trecut munţii pe spinarea calului.

Baciul Bándy are ce are cu Moise Hosza. Nu s-ar putea spune că nu-i place tînărul, ba dimpotrivă, uneori îl ascultă cu plăcere, deşi spune că prea vorbeşte popeşte. Însă dracul a mai văzut aşa făptură omenească? Vrea să răstoarne lumea, să taie, să spînzure, dumnezeu ştie ce mai vrea să facă şi, cînd colo, el nu-i în stare să prindă în mînă nici cuţitaşul de tăiat slănină! Cum o fi luptat în Sibiu, numai el ştie — pesemne tot cu vorbele. Gyuri spune că-i un cărturar, ci şi? Carte ştie şi Valentin — carte ungurească şi latinească — dar ştie mînui şi o sabie. Carte ştie şi tunarul Iosif, care-i mîndru ca un păun în straiele lui, dar nu-l întrece nimeni cînd îi vorba de luptă cu spada. Dar el? Tufă! Totuşi, bătrînul Bándy îl ocroteşte pe Moise Hosza pe cît poate; dacă n-ar face-o, voinicii ăştia din ceata lui Doja tot peste picior l-ar lua.

Stelele au pierit una cîte una, cerul s-a înnorat. Dinspre Ceahlău vîntul aduce nori de zăpadă. Nu peste mult începe să viscolească, învăluind într-un nor de zăpadă spulberată pe călăreţi.

— Păcătoasă vreme s-a mai stîrnit, frate! spuse Grigorie, care călăreşte alături de Doja.

— Minunată, nu păcătoasă, parcă şi vremea e alături de noi! răspunde Doja.

— O fi ! grăieşte Grigorie. Mai bine înveleşte copilul, îl bate vifornița în față.

— Vremea-i minunată, pînă mîine dimineață nu se mai vede nici o urmă, asta vreau eu. Cum te simți, şoimule ? îşi întrebă Doja nepoțelul.

— Oho ! Di, căluţule, dii ! gîngureşte copilaşul, nepăsîndu-i de viforniță.

Ilina călăreşte alături de nevasta lui Grigorie. Femeia stăruie ca fata să rămînă şi ea la casa şoimarului, dar Ilina nici nu vrea să audă. În urma lor vine Valentin şi tatăl său, şoimarul. Bătrînul îi tot povesteşte fiului, dîndu-i sfaturi. Valentin răspunde cu aceleaşi cuvinte : „Da, da !" Bătrînul Bándy şi tunarul sînt tocmai în urmă, ei încheie coloana. Bándy nu s-a împăcat nici acum cu plecarea grăbită, cu fuga. Se tot întreabă cine şi în ce fel şi-a vîrît coada aici de s-au schimbat aşa de repede domnii la față. Nu sînt nici zece zile de cînd vorbise cu cancelarul, şi... !

Şirul de călăreți urcă, urcă mereu. Spre vîrful muntelui viscolul încetează. Începe să se lumineze de ziuă şi se lasă un ger uşor. Doja merge în frunte, singur, numai cu copilul în fața şeii. E un drum greu şi obositor, atît pentru cal, cît şi pentru om, nu mulți s-ar încumeta să-l facă noaptea şi pe o asemenea vreme. Se gîndeşte la fuga lui. Nu se aştepta la asta. E sigur că urmăritorii nu-i vor da de urmă, vor sosi cu întîrziere de o zi sau două, vor scotoci casa şi păduricea. Muntele nu se vor încumeta să-l treacă curmeziş şi, chiar de l-ar trece, pînă ajung la casa şoimarului, el e cu cel puţin patru zile înaintea lor. Nu se teme de ostaşii voievodului, dar trebuie să fie prevăzător şi să ocolească orice încăierare. Vrea să ajungă în tabără, în mijlocul mulțimii, o vedea el ce are de făcut acolo ! Fapte răzleţe de vitejie nu mai au acum nici un rost, ele l-ar opri numai din drumul spre Rákos, aşa că-i mai sănătoasă fuga. Bine că s-au întîmplat aşa lucrurile : va sosi cu cîteva zile mai devreme — va avea timp să vadă cum stau treburile !

Moise Hosza e în urmă. Doja ar vrea să-l aibă alături, să-l audă vorbind. Pe cal, omului parcă i se limpezeşte mintea, poate l-ar putea mai bine înțelege,

căci prea le încurcă şi le amestecă Moise Hosza, de nu-i mai dă nimeni de capăt. „O să-l chem alături de mine ", îşi propune Doja.

Calul merge în voie. Poteca e acoperită cu un strat subţire de zăpadă. Nu se vede nici urmă de sălbăticiuni. Poate să fie întuneric de nepătruns şi poteca să nu se deosebească de fel de costişe, calul lui Doja îşi duce cu siguranţă deplină călăreţul şi deschide cale şi celorlalţi cai din urmă.

Gyurica, băieţaşul, acum cînd nu mai viforeşte, nu mai stă locului. Întoarce capul peste umăr şi nu-i mai tace guriţa. Doja îl strînge la pieptul său. Vrea să-l simtă lipit de el pe acest vlăstar al Dojeştilor, cel care trebuia să-i ducă numele mai departe. Gyurica iobagul ! Iobagul ! Ah, nu, drumul acesta trebuie să fie ultimul pe care-l mai fac iobagii ; vor învinge şi vor fi liberi, sau vor muri cu toţii !

— Dii, căluţule, dii ! striga într-una copilul.

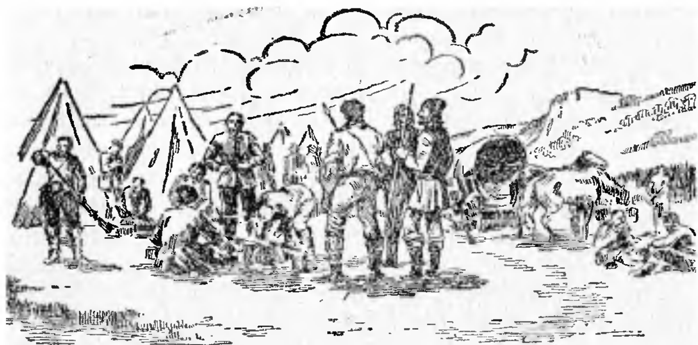
S-a înseninat de-a binelea şi s-a luminat de ziuă. Şirul de călăreţi a ajuns pe culme. De acolo se văd pînă departe munţii cu vîrfurile stîncoase, se văd văile acoperite de neguri, Oltul cum şerpuieşte, făcîndu-şi drum spre cîmpie. Ceata face un scurt popas. Bătrînul Bándy şi-a adus din nou aminte de Moise Hosza, îl caută ca să-i potrivească şaua şi scările pentru coborîş. Iată-l colo, lîngă Doja. Şi-a descoperit capul, îşi trece mîna prin păr şi vorbeşte, vorbeşte într-una, iar Doja îl ascultă.

După două ceasuri de drum, căpitanul castrului le iese înainte, oprindu-i în loc. Tăinuieşte cîtva timp cu Doja. Nu, nu pe drumul din lungul văii ! Două călăuze, care cunosc potecile munţilor, îi vor călăuzi paşii lui Doja ca să-l scoată tocmai la marginea Ţării Bîrsei. Dacă urmează drumul acesta, după o zi şi o noapte au trecut în Făgăraş. Mai departe, drumul îi floare la ureche, nimeni nu le mai poate sta în cale.

Doja se desparte de copil, Grigorie de nevastă şi copii. Femeia plînge, copiii scîncesc. Grigorie îşi înfundă căciula pe ochi, încalecă şi nu se mai uită în urmă.

Drag își bate feciorii pe spate cu palma lui lată, ochii îi rîd de bucurie: se duc feciorii lui, se duc la luptă! A trăit și ziua aceasta, și-o va trăi și pe aceea cînd magnatul va fi lungit în țărîna drumului.

— Gyuri, gîndește-te și la mine în toiul luptei! îi strigă căpitanul castrului, lovind cu palma în crupa calului lui Doja, care pornește după călăuză.

CAPITOLUL II

1

Norul ziua, stîlpul de foc noaptea,
Conduc oastea spre biruință,

cîntă Moise Hosza. Era un imn care ar fi vrut să fie ostăşesc, dar, fiindcă nu-l murmura nimeni, rămînea cîntecul unui singuratic. Imn care nu se potrivea cu mersul cailor, cu nerăbdarea călăreţilor de a se vedea odată ajunşi în tabără. Cu toate acestea, el răsuna pătrunzător în noaptea senină, pe pusta nesfîrşită.

Mergeau ziua și noaptea, fără nici o teamă. Trecuseră de hotarele stăpînirii voievodului, trecuseră şi Tisa, şi înaintau acum spre inima pustei. O zi şi o noapte, cel mult două zile şi ajung în Rákos sau poate în alt loc, vor vedea ei unde.

Pretutindeni satele sînt pustiite, nu se întîlnesc decît femei și copii, bătrîni neputincioși. Curţile sînt şi ele părăsite, iar ogoarele din jurul aşezărilor omenești nearate, pîrloagă, pustiu. Dar un pustiu fără liniştea lui obişnuită, căci pe drumuri şi pe potecile

curmezişe, peste întinsuri, cete de oameni înarmaţi se îndreaptă spre Dunăre ca spre limanul mîntuirii.

Iată locul unde a fost un tîrguşor în pustă, un mic cerc de case cărora focul le-a mistuit acoperişurile. Numai hogeacurile stau drepte, afumate, strigînd călătorilor pe care drumul pustei îi duce prin mijlocul fostului tîrguşor: „Aici a fost Kiskőrösul!“ A fost numai, căci nu de mult a trecut pe aici viforul pustiirii! Şi ceea ce arată hogeacurile caselor, povestesc femeile rămase.

Un cîrd de femei, cu snopi de trestie pe spate, se întorc de la locul din apropierea tîrguşorului. Aduc trestie ca să înveselească zidurile arse şi să-şi facă un acoperiş. Par speriate, căci de la atîţia ostaşi călări numai la bine nu te poţi aştepta. Doja le face semn să oprească.

— Ce s-a întîmplat cu tîrguşorul vostru? întreabă apropiindu-se de ele.

Femeile n-au curajul să vorbească, se uită una la alta, îl măsoară din ochi. Nu pare să fie un senior, dar mai ştii!

— A ars! răspunse de mîntuială una.

— Cum a ars? S-a aprins din senin, în timp de iarnă? Ce s-a întîmplat?

— Ne-a pedepsit, blestematul! îşi dă drumul printre bocete una dintre femei. Bărbaţii noştri au plecat spre tabere, magnatul a venit cu oamenii lui şi-a dat foc tîrgului, nu-l rabde bunul dumnezeu pe pămînt!

Doja ascultă posomorît tînguirile femeilor care şi-au dat cu toatele drumul acum: se văicăresc, bocesc şi blesteamă.

— O să-i plătim noi nemernicului! grăieşte întunecat Doja.

În marginea orăşelului au hotărît primul lor popas înainte de a se îndrepta spre Dunăre. Tot aici trebuie să-i aştepte pe cei plecaţi în iarnă, pe Ferkó şi moş Petcu, de la care n-au nici o ştire. Au reuşit oare să strîngă în jurul lor, la chemarea lui Doja, cîteva mii de oameni? Doja n-ar vrea să se ducă la locul de adunare numai cu oamenii cetei sale, ci în fruntea unei oştiri, pe cît se poate bine închegată.

Nicăieri însă nici o urmă, nici o ştire de la cei plecaţi. Au sosit Ferkó şi moş Petcu înainte de vreme, sau n-au putut face nimic? Nu, de asta nici vorbă nu poate fi!

Baciul Bándy, trimis să cerceteze împrejurimile spre a găsi un loc potrivit pentru tabără pe timpul popasului, vine în pasul calului, tot uitîndu-se în lături, privind ruinele, bodogănind de unul singur: „Doamne, doamne, parcă păgînii au trecut pe aici!"

— Două sînt locurile potrivite, — începu el cînd ajunse în faţa lui Doja, — un crîng de sălcii pe malul lacului şi parcul castelului. Am fost pînă acolo şi-am văzut: castelul e şi el o ruină... se vorbeşte c-ar fi trecut pe aici Gavriş şi... pîrjol pentru pîrjol! Eu cred că-i mai potrivit parcul, iar în ruinele grajdurilor am putea adăposti caii...

— Nu! Poposim pe malul lacului! hotărî Doja.

— Eu aş zice să rămînem o noapte numai, iar mîine să ne continuăm drumul spre Dunăre. Ferkó şi moş Petcu ar veni după noi, le-am lăsa vorbă de cumva ne caută! stărui baciul Bándy.

— Nu, rămînem aici şi-i aşteptăm, aşa după cum ne-am înţeles, răspunse Doja.

Bándy îl privi întrebător: „Ce-o fi avînd? gîndi bătrînul ostaş. Pînă acum era vesel, nerăbdător ca să ajungă cît mai în grabă, şi iată-l deodată acru ca o pară murată!"

— Porniţi şi aşezaţi tabăra, porunci Doja. Astăzi odihnim caii, mîine dimineaţă vom trimite să-i caute, trebuie să dăm de ei pe undeva.

— Va să zică nu ne apropiem de parcul castelului, poposim pe marginea lacului? întrebă din nou baciul Bándy, căci i-ar fi convenit mai mult parcul decît locul deschis din crîng, neînţelegînd pentru ce Doja nu vrea să poposească acolo unde locul îi mai potrivit.

— Faceţi aşa cum v-am spus! şi Doja dădu pinteni calului şi porni prin ulicioarele tîrgului spre piaţă.

Bándy, în fruntea cetei, coti spre miazănoapte, și se îndreptă în direcţia lacului ce se afla nu departe de tîrguşor.

În piaţă, Doja îl întîlni pe Anton Moise Hosza.

Tînărul stătea călare, drept în mijlocul ei, şi-şi rotea privirile peste tîrguşorul mistuit de flăcări. Nările lui parcă adulmecau pustiul. Ochii îi sclipeau de mulţumire. Acest tîrguşor pustiit, cu pereţii caselor în ruină, afumaţi, cu hogeacurile singuratice înălţate în sus ca nişte degete ridicate spre ameninţare, era pentru el tot ce putea fi mai frumos, însemnau începutul.

Pe măsură ce se apropiau de locul de adunare, gîndurile şi vorbele tînărului Hosza se îndepărtau şi mai mult de ale lui Doja. Ele zburau razna într-o lume închipuită, de neînţeles pentru el. Şi n-ar fi fost nimic dacă Moise Hosza s-ar fi mărginit la atît, dar căuta să-i impună lui Doja felul lui de a privi toate cele ce erau în pregătire. Din pricina aceasta avuseseră loc între ei discuţii, uneori destul de aprinse, dar era greu să-i arăţi lui Moise Hosza rătăcirea în care trăia. Aşa că Doja hotărîse să se despartă cît mai în grabă de el, trimiţîndu-l arhiepiscopului Tamás Bakács. Cînd oprise calul în apropierea lui, o făcuse cu gîndul acesta.

— Da, lumea a fost prea murdară, spuse Moise Hosza cînd simţi apropierea lui Doja. Numai focul o poate curăţa !... În sfîrşit, slavă ţie, doamne, că m-ai făcut să ajung şi ziua aceasta ! Frumos, nu ? îşi întoarse el capul spre Doja.

— Eşti în mreje rele, prietene, sînt căsuţele unor oameni sărmani, făcute cu trudă şi chin. Cum poţi vorbi în felul acesta ?

— Nu face nimic, totul trebuie dat pîrjolului, ars pînă la pămînt. Numai focul are darul de a purifica lumea ! Şi cînd pămîntul va fi curat, ca în primele zile ale începutului, vom veni şi vom clădi ! vorbi cu glas avîntat Moise Hosza, care nu mai privea ruinele, ci-şi ridicase ochii spre înaltul cerului.

— A făcut-o un tîlhar de senior şi, după cum văd, te bucură ceea ce-a făcut !

— N-are a face cine-a făcut-o, faptul în sine e îmbucurător... Şi el a fost pustiit ! rînji Hosza, arătînd cu degetul în depărtare, printre arborii parcului, unde se vedeau zidurile şi turnurile castelului. Şi magnatul cînd a aprins tîrgul, şi acei care au pus foc castelului

n-au făcut decît să se supună poruncii lui dumnezeu! Ca să clădeşti, Gheorghe Doja, trebuie să dărîmi, să arzi, să distrugi!

Doja îl privi scîrbit și îngrijorat: „Fără îndoială, Tamás Bakács gîndeşte la fel!“ își spuse Doja și căută să termine cît mai repede cu Moise Hosza.

— Stăpînul dumitale, arhiepiscopul Tamás Bakács, cred că te aşteaptă cu nerăbdare. Ar fi deci timpul să ne despărţim. Noi mai rămînem cîteva zile prin preajma acestui tîrguşor pustiit, dar dumneata caută să porneşti mîine dimineaţă la drum.

— Cum? Dar dumneata? se arată surprins Moise Hosza.

— Noi mai rămînem, ţi-am spus! răspunse grăbit Doja, care voia să se scape cît mai repede de el.

— Dar trebuie să te duc la arhiepiscop! El e purtătorul cuvîntului lui dumnezeu, înfăptuitorul voiei sale divine!

— Bine, bine! Dumneata porneşti mîine dimineaţă la drum! După cum văd eu, taberele nu s-au închegat, pusta furnică de cete care se îndreaptă spre Dunăre; vom sosi şi noi acolo, și poate vom da ochi și cu arhiepiscopul dumitale.

— Nu mai înţeleg nimic! își desfăcu în lături mîinile Moise Hosza, într-un gest care vrea să arate surprindere și dezamăgire.

— Nici eu nu înţeleg multe dintre cele auzite din gura dumitale! O să te înţelegi mai bine cu Tamás Bakács, n-are nici un rost să ne pierdem timpul cu vorbe. Aşa că pleci la drum!

— Dar, domnule Gheorghe Doja...

— Da!...

— Eu am crezut că domnia ta, atuncea cînd ai primit să urmezi cuvîntul lui Tamás Bakács, care-i cuvîntul lui dumnezeu... pentru ca lumea aceasta...

— Uite ce-i, domnule Moise Hosza, cuvîntul lui dumnezeu, spus prin glasul lui Tamás Bakács, nu-l pricepem și, vorbind cinstit, nici nu ne batem capul să-l pricepem!

— Dar, căpitane Gheorghe Doja, asta-i vrerea lui dumnezeu! grăi deznădăjduit Moise Hosza.

— O fi! Nu mai are nici un rost să lungim vorba.
— Şi arhiepiscopul?
— Arhiepiscopul! ridică din umeri Doja. Cu arhiepiscopul ne-om întîlni la timpul său, pînă atunci sînt altele de pus în rînduială.
— Vai, doamne, doamne! Nu vrei să înţelegi, nu-i vorba de nici o rînduială, totul e hotărît dinainte. Papa, arhiepiscopul, cruciada...
— Poate nici cruciada nu te mai interesează? întrebă deodată Moise Hosza.
Doja tuşi şi strînse cu genunchii calul care porni la pas urmat de calul lui Hosza.
— Hm! Cruciada! Da, mă interesează, mă interesează chiar foarte mult! răspunse Doja.
— Atuncea nu înţeleg pentru ce nu vrei să mergem împreună, să te înfăţişez arhiepiscopului?!
Doja tăcu. Caii mergeau la pas muşcîndu-şi zăbalele, dar fiind nerăbdători să ajungă ceata, schimbară pasul dînd în trap. Cînd ajunseră în faţa drumului străjuit de plopi, care ducea spre castelul magnatului, Doja opri calul.
— Du-te după ceilalţi, eu mai am unele treburi. Odihneşte-te, mîine dimineaţă pleci din nou la drum! îi spuse lui Hosza, ca să încheie discuţia.
— Stai! Vreau să ştiu dacă mai sîntem împreună? Ţi-am spus, nu văd pricina, nu pot înţelege! Dacă există vreo nelămurire, cu arhiepiscopul se poate sta de vorbă...
— Ar fi o încercare zadarnică să stau aici, în loc, pe uliţa acestui tîrguşor pustiit şi să-ţi înşir vorbe, explicîndu-ţi că trebuie să vă părăsiţi visurile!
— Noi nu visăm!
— Atuncea îi şi mai rău! grăi scurt Doja şi, dînd pinteni calului, porni în galop pe drumul cu plopi care ducea spre castelul magnatului.
Moise Hosza rămase în loc privindu-l cum se îndepărtează într-un nor de praf stîrnit de goana calului. „Ţăran!“ murmură el şi se îndreptă în pasul domol al calului spre locul unde baciul Bándy urma să aşeze mica tabără.

Doja ieşi în cîmp, înconjură castelul, înconjură apoi tîrguşorul, întîlni în cale oameni cu care stătu de vorbă întrebîndu-i de tabere, de una şi alta, de ceea ce s-a făcut pînă acum. Căută să se informeze în amănunt asupra organizării taberelor, asupra celor ce se îndreaptă spre Dunăre. Nu se făcuse aproape nimic, oamenii pribegeau de colo-colo prin pustă, pe malurile Dunării, aşteptau. Nu era nimeni care să conducă, nimeni care să se îngrijească îndeaproape de hrana oamenilor. Numai în cîteva locuri, călugări ai trimisului papal împărţeau în cantităţi mici grîul pentru pîine. Oamenii trăiau mai mult din ceea ce aduseseră cu ei sau din ceea ce puteau fura de prin sate sau curţi părăsite.

Intre timp, baciul Bándy aşezase tabăra de popas pe malul lacului. Oamenii dăduseră jos şeile de pe cai şi, întrucît ziua era călduroasă, duseseră caii la marginea apei şi cu şomoioage de plante uscate le spălau noroiul de pe piept şi picioare, grăbiţi să isprăvească treaba pînă la reîntoarcerea lui Doja. Uitînd oboseala, oamenii se apucaseră apoi să aşeze tabăra. Ridicară corturile, înfipseră pari şi făcură un ocol pentru cai.

Focurile fuseseră aprinse, viaţa ostăşească de tabără începuse cu adevărat, şi cu ea cîntecele şi hîrjoana celor mai tineri. Baciul Bándy se îngrijea de toate şi socoti că o fiertură caldă, după atîtea zile de hrană rece, n-ar strica. Aşa că-l trimise pe Valentin să facă rost de vreo oaie sau viţel şi acesta avu norocul să poată cumpăra cu bani puţini, de la un tonei de pe pustă, un viţel bun.

In curînd, oameni străini se strînseră în jurul taberei lor şi schimburile de vorbe începură. Baciul Bándy află că undeva, cale de jumătate de zi cu piciorul, s-ar afla o tabără mare, cu cîteva mii de oameni — sîrbi, valahi, unguri — veniţi de dincolo de Tisa. „Se spune c-ar fi tabăra lui Doja !“ Bándy înţelese despre cine putea fi vorba : „Aha, ăştia sînt cei pe care i-a stîrnit şi pornit la drum moş Petcu !“ şi era mulţumit că va putea da o veste bună căpitanului Gyuri.

— Da' o tabără mare de călăreţi, n-aţi întîlnit ?

— Nu, o asemenea tabără nu-i prin apropiere!
„Ce-o fi cu Ferkó?“ se întrebă neliniștit Bándy, cînd auzi că oamenii nu întîlniseră o astfel de tabără!
Spre seară, Doja se înapoie după ce cutreierase toate împrejurimile; calul, numai spume, era obosit și nerăbdător, sforăia dornic să se vadă despovărat de șa. Baciul Bándy dădu șaua jos, mormăind nemulțumit:
— Așa, fără milă față de tine, na, na, Sultane! Stăpînul tău nu se îngrijește nici de tine, nici de el!
— Ce tot mormăi acolo? îl întrebă Doja, care nu părea în toane bune.
— Mormăi?! Vezi bine, mormăi! Ai luat ceva în gură de azi dimineață? Nu! Apoi dacă domniei tale nu-ți pasă, lui Sultan îi pasă! Uite, uite, i s-au înfundat deșerturile, asta-i treabă, căpitane Gyuri?
— Bine, bine, să-l curețe cineva. Nu-i dați apă. Mai lăsați-l cîtva timp. Puneți-i traista cu ovăz de gît și curățați-l întîi... Ce se aude pe aici?
— Ce se aude? Se aude bine! Moș Petcu e pe aici pe aproape, cale de jumătate de zi. Are vreo două, trei mii de oameni. Tocmai așteptam să te întorci odată și să-ți spun. Cred că ar trebui să alerg într-acolo!
— E timp și mîine. Oamenii au mîncat? Da' unde-i Iosif? Căutați-mi-l pe Iosif, am de lucru cu el!
— Cum mîine?! își înălță întrebător capul baciul Bándy.
— Nu mă mai întreba! Mîine pleci cu trei oameni și-i cauți pînă cînd îi găsești! Te pomenești c-or fi furnicînd și ei de ici-colo, fără nici un rost, cum fac toți... pretutindeni e o neorînduială cum n-am mai văzut!
— Nu te mînia, căpitane Gyuri, treabă popească, ce vrei! De-i găsesc, vin cu ei încoa. Dar cu Ferkó ce facem? întrebă Bándy.
— Trimitem mîine și după el. O să plece Grigorie cu vreo patru-cinci oameni și undeva tot îl va găsi, căci nu-mi pot închipui ca Ferkó să nu fi făcut nimic pînă acuma.

— De asta nici vorbă, numai să nu i se fi întîmplat ceva. Da, cum e el zvăpăiat, s-ar putea !

— Aflu eu, — se vîrî Grigorie în vorbă, bucuros că fratele Gyuri s-a gîndit la el, — de cumva Ferkó nu mai e în viaţă, ridic eu mileţii de prin sate, bizui-te pe mine, bade !

Doja îl privi lung, apoi îi strigă pe Costan şi Kulcsár :

— Mîine, dimpreună cu Grigorie şi cu alţi doi, porniţi pe urmele lui Ferkó. S-aveţi grijă de voi ! Nu cumva să faceţi vreo nebunie pe unde umblaţi ; şi în cel mult trei zile să-mi fiţi cu toţii înapoi. Ai auzit, Costane ?

Ar fi vrut să-i spună să aibă grijă de Grigorie, dar n-o făcu. O să i-o spună numai lui Costan, mîine, cînd vor pleca la drum.

Isprăvind cu Grigorie şi ceilalţi doi, Doja se îndreptă spre cortul său. In drum îl întîlni pe Iosif.

— Vino cu mine, avem de lucru împreună, îi spuse şi, luîndu-i braţul, grăbi spre cort.

Acolo începu să plănuiască cum trebuiesc înşirate pe malul Dunării taberele ţărăneşti. Nu strînse într-un singur loc, ci așezate pe ţinuturi, neamestecate. In felul acesta va fi mai ușoară aprovizionarea. Dunărea îşi va da și ea obolul atît în privinţa hranei, cît şi ca o bună și ușoară cale de transport. Din cele auzite, Doja bănuia că nu s-a făcut aproape nimic, deci mîine trebuiesc trimiși oameni în iscoadă, pe malul Dunării. Se spune că totuși s-au înjghebat unele tabere, cum ar fi cea din Kalocsa, unde s-ar găsi oamenii trimisului papal însărcinaţi cu aprovizionările și multă călugărime, sau cea din Rákos, unde se spune de asemenea c-au făcut tabără magnaţii angajaţi în cruciadă. Tot acolo s-ar afla şi tabăra burghezilor, a orăşenilor. Cît priveşte ţărănimea, ea mişună de colo-colo, între Rákos și Kalocsa...

Iscoadele se întoarseră și adeveriră presupunerile lui Doja. In tot lungul Dunării erau mici tabere, dar nu exista nici o rînduială. Nimeni nu se îngrijea de oameni, doar din cînd în cînd unii călugări le mai

aduceau cîte ceva ca hrană. Cît despre arme, nici pomeneală !

Baciul Bándy, după două zile de alergătură, dădu peste moş Petcu. Avea cu el peste trei mii de oameni ridicaţi din Banat şi se mişca cu ei de ici-colo, prin apropierea Dunării, ca să-i poată hrăni. Se aflau pe pusta dintre Szabadka şi Baja şi se fereau să se apropie de vreo tabără, pentru a nu fi înglobaţi şi ei fără ştirea lui Doja.

Cum dădu ochi cu el, Bándy îl luă la rost, mîniat de atîta căutătură prin tufişurile Dunării :

— Păi bine, moşule, dumneata, om bătrîn, să nu dai căpitanului Gyuri de ştire unde te afli, asta-i treabă ?... Hai, gată-te de drum, pornim !

— Ia stai binişor, ce mă iei aşa ? răspunse Petcu. Parcă era vorba să ne întîlnim în săptămîna Paştelui, şi pînă atunci mai e ! O faci pe ţîfnosul, dar de întrebat nu te întrebi : oare omul ăsta cu ce hrăneşte atîta mulţime ? Ce, eu îs domnul nostru Isus Hristos, să-i hrănesc cu două pîini şi cinci peşti ? Cît despre căpitanul Gyuri, cu el o să mă lămuresc eu, că-i om cu socoteală, nu ca voi !

— Na, na, doar nu te supăraşi ?

— Nu, dar dă-ţi seama cum vorbeşti, am pe capul meu trei mii de oameni şi numai dumnezeu mă ştie cum mă descurc !

— Una şi cu una fac două, moşule, ai ceva de mîncat, că-s rupt de foame ! căută baciul Bándy să-l molcomească, căci Petcu îşi luase avînt şi stătea el de către pădure acuma.

— Aşa da, aşa vorbeşte omul de omenie, vezi bine că am, cum să nu am ? Apa îl hrăneşte pe pescar ! Hai cu mine !

Îndreptîndu-se spre un adăpost de stuf în faţa căruia ardea un foc mare, moş Petcu, mai potolit, îl întrebă cum de-au venit aşa de repede, cînd hotărît era ca numai în săptămîna Paştelui să se întîlnească prin apropierea Kiskőrösului.

— Poveste lungă, moşule ! spuse Bándy oftînd. Am cam luat-o cu fuga !

— Cum aşa ? Voi, Doja ? se arătă nedumerit Petcu.

— Aşa! făcu Bándy. Ce, ce sîntem noi să nu ne folosim şi de iuţeala picioarelor? A trebuit, moş Petcu. Voievodul...

— Ce voievod?

— Dă-mi întîi de mîncat ş-apoi ţi-oi spune.

Luînd cu linguroiul dintr-o căldare, suflînd în ciorba de peşte fierbinte, Bándy îi povesti toate cele întîmplate de la plecarea lui moş Petcu.

— Hm! Să te încrezi în cuvîntul puternicilor! mormăi în ciudă Petcu. Şi domnul acela, cancelarul, de vorbi cu noi în tîrgul din Alba?

— Una li-i cununa, parcă ce...

A doua zi, pe seară, sosiră în tabără. Doja era în faţa cortului cu Iosif şi Valentin. Moş Petcu sări de pe cal şi, păşind spre Doja, tot căuta să-şi îndrepte spinarea gîrbovită.

— Hai, hai moşule, doar nu vrei să-mi arăţi c-ai mai întinerit de cînd ne-am despărţit? îi strigă Doja vesel, ieşind în întîmpinarea lui.

Ii strînse mîna, apoi îl împinse uşurel de spate spre masa la care stătea Iosif. Dar moş Petcu, după doi paşi, se opri, deschise ochii mari şi-l privi pe Doja ţintă:

— Văzuşi, căpitane Gyuri!

— Ce să văd, că eşti aici? De dumneata eram sigur c-o să faci ispravă, numai de la Ferkó n-avem nici o veste!

— Nu te necăji, ăi avea! Nu despre asta îi vorba, ci de voievod şi de domnul acela, cancelarul. Văzuşi, tot cu vicleniile!

— Pesemne Bándy ţi-a şi spus, că altă treabă nu are decît să flecărească. Bine a făcut voievodul! Era şi timpul s-o luăm din loc, nu vezi că pe aici nu s-a făcut nimic! Umblă oamenii de colo-colo, hăbăuciţi de foame!

— Hm! Aşa-i, nu-i nicăieri nici un cap!

— Ascultă, moşule, ce-i cu Streţcu?

— Cu căpitanul Streţcu? Ce să fie, trăieşte!

— Păi, parcă ne-a fost vorba...

— Trăieşte, cum drac' să nu trăiască, tocmai el împeliţatul! Iată că-s mînios pe el, căpitane Gyuri!

Mi-ai spus să-l caut, şi l-am căutat, dar pe unde-o fi, numai dumnezeu sau necuratul poate ști! Într-o zi i-am dat și de urmă, dar n-a fost chip să-l întîlnesc: acum e aici, acum a pierit!

— Te-ai lăudat în zădar, moşule!

— Ba nu m-am lăudat în zădar, dar nu puteam să las pentru un om trei mii! I-am dat de veste, de asta să fii domnia ta bizuit! Am dat sfoară în toată Țara Sîrbească şi nu se poate să nu ne trezim cu el într-o zi. Aşa că să fii domnia ta fără grijă în privinţa căpitanului Streţcu, e ca şi cînd ar fi aici!

— O să-i ajungă la ureche?

— Fără nici o îndoială, nu te teme! Acum îi vorba, căpitane Gyuri, ce facem? Am pe cap trei mii de oameni, şi zău, îmi vine a crede c-am îmbătrînit. Ar trebui să te îngrijeşti de-un om care să le poruncească, că eu abia de-mi pot purta mie de grijă.

— Bine, bine, om vedea noi...

De la Grigorie şi cei plecaţi cu el pe urmele lui Ferkó nu venise nici o știre. Era a patra zi de cînd porniseră la drum și parcă le pierise şi lor urma. Nici în ziua a cincea nu află însă nimic despre ei sau Ferkó. Doja era îngrijorat și neliniştit. Timpul trecea, se apropia Paştele, şi ei erau tot acolo, în marginea orășelului pustiit. Din cauza asta, Doja nici nu mînca, nici nu se odihnea cum trebuie, mîhnindu-l pe Bándy, care nu ştia ce să-i mai facă să-i alunge neliniștea. Se mustra că-şi trimisese fratele. Îl credea lipsit de orice prevedere şi pe deasupra și hărţăgos. Te pomenești că şi-o fi vîrît în cap că el comandă pe ceilalţi şi, neascultînd de sfaturile lui Costan, o fi intrat în vreo încurcătură, încăierîndu-se cu vreo banderie seniorială! De la o vreme începu să-și facă gînduri negre. L-or fi străpuns cu vreo săgeată, iar ceilalţi, chiar dacă au scăpat, se tem să vie să se înfăţişeze înaintea mea! Cît timp îl ştiuse pe Grigorie acasă, departe de primejdiile vieţii de ostaș, aproape nu se gîndise la el, acum însă nu-i mai ieşea din minte.

În ziua a cincea luă hotărîrea să plece spre Buda pentru a vedea ce-i pe acolo și a căuta un loc potrivit unde să aşeze tabăra pentru oamenii aduşi de moş

Petcu. Seara se culcă cu gîndul de a nu mai aştepta nici o ştire de la cei plecaţi, căci dacă li s-a întîmplat ceva, va afla în Buda. Obosit, dar liniştit în oarecare măsură în urma hotărîrii luate, se culcă şi adormi buştean. După miezul nopţii se trezi cu Grigorie în cort :

— Dormi, bade ? întrebă Grigorie prin întuneric.

Doja ar fi sărit să-l îmbrăţişeze, dar nu făcu decît să-i vorbească certăreţ :

— Aprinde făclia ! Unde mi-aţi umblat pînă acuma ? Pentru ce nu mi-aţi dat de ştire ? Ce, unde te trezești tu, sub un acoperămînt cu muierea, sau pe un cîmp care mișună de... de... unde-i Ferkó ?

— Unde să fie ? Acolo unde l-ai trimis, printre mileți ! răspunse cu același ton certăreţ Grigorie.

— Cum aţi umblat pe acolo ?

— Am umblat bine, doar nu ţi-ai făcut gînduri din pricina noastră ? Ți-am spus să te bizui pe mine şi văd că nu dai nici o preţuire cuvintelor mele ! Am stat pînă Ferkó i-a strîns pe toţi mileţii lui, de prin vreo douăzeci de așezări de pustă, departe una de alta. Și a mai fost și alta : cînd am ajuns la Dombos, l-am găsit pe Ferkó parcă apucat de streche. Înconjurase cu vreo trei sute de călăreți castelul seniorului şi-l ținea așa de vreo zece zile. Jumătate dintre ei roteau ziua împrejurul castelului, jumătatea cealaltă noaptea. Ferkó nu voia nici în ruptul capului să-l lase în pace pe magnat ! A trebuit să poruncesc cu toată tăria ca să mă asculte, și numai cînd i-am spus că porunca dumitale e ca să vină cu toţi oamenii în jos a încetat jocul acesta copilăresc. Mîine porneşte încoa!

— Și cu seniorul cum a rămas ?

— Cum să rămînă ? Avem noi timp acum de neghiobii de ăstea ? Ce, magnatul lui Ferkó e singurul ? Dombosul e buricul ţării ?

Vorbind, Grigorie se trudea să scapere, să aprindă iasca și cîlţii, să facă flacără, dar, întărîtat fiind, izbuti numai cu greu. Cînd aprinse făclia îşi văzu fratele ridicat în capul oaselor, privindu-l dintr-o parte, cu ochi mari, parcă nu l-ar fi recunoscut.

— Poate am făcut rău că i-am lăsat pe mileţi numai în seama lui Ferkó, nu? M-am grăbit să vin încoa, să-ţi dau de ştire...

— Bine-ai făcut, foarte bine-ai făcut! îi spuse Doja, nedezlipindu-şi privirea de pe faţa lui.

— Inainte de a porni încoa, am făcut oarecare rînduială printre ei. Am pus mai mari peste zece călăreţi, peste o sută, și în numele dumitale l-am pus pe Ferkó în fruntea lor. Să ştii că am făcut toate acestea fiindcă Ferkó, parcă n-ar fi făcut parte dintre oamenii dumitale, nici prin gînd nu i-a trecut, porniseră prin pustă buluc, fără nici o rînduială, în goana nebună a cailor! Ferkó ăsta îi el bun şi inimos, dar n-are nici un pic de... cum să-ţi spun?...

— Lasă-l pe Ferkó, îl cunosc eu mai bine decît tine!

— Eu cred că n-am făcut rău ce-am făcut!

— Nu! Pe Ferkó îl cunosc, încep acum să te cunosc şi pe tine, frate!

— Ascultă, bade, dacă dumneata crezi că eu n-am făcut bine, spune-mi-o!

Doja se ridică, se apropie de el şi-i puse mîna pe umăr, și din nou îl privi cu ochi mari:

— Grigorie, frate, ai pornit pe același drum cu mine și nu-i un drum ușor. Sînt mulţumit că tu însuţi îţi dai seama de asta. Incercarea cu Ferkó mi-a dovedit că eşti vrednic de mai mult. Eu plec mîine spre Buda ca să văd ce-i pe acolo şi să aleg un loc potrivit pentru tabăra lui moş Petcu şi pentru tabăra noastră. Pe tine te las să-i ajuţi bătrînului, ca împreună să faceţi oarecare rînduială printre oameni, așa cum ai făcut cu mileții lui Ferkó. Il ajuţi tu pe moş Petcu, sau te ajută el pe tine, vezi şi ce spun oamenii, dacă ei te vor în fruntea lor, dumnezeu să-ţi ajute!

Doja îl îmbrăţişă şi rămaseră așa un timp. Frînt de oboseală, înduioşat, Grigorie îşi lăsă capul pe umărul fratelui său.

— Hai, aşează-te pe şaua aceea, ăi fi ostenit de atîta drum. Stai, stai jos! îi spuse Doja desprinzîn-

du-l. Eu o să strig după Bándy să ne aducă vin, o să bem împreună!

A doua zi, Doja porni la drum însoţit de cîţiva ostaşi din ceata lui. Tot greul pregătirilor de mutarea taberei rămase pe seama baciului Bándy, care nu-şi mai vedea capul de griji şi de treburi. Iosif nu se amesteca în ale gospodăriei, iar Valentin ia-l de unde nu-i. Baciul Bándy îl căută pretutindeni, îl şi blestemă în auzul celorlalţi, ca pe un copil rău şi neascultător, şi cînd cineva îi spuse că l-a văzut la castel, cotrobăind printre ruine, s-a făcut foc:

— Cum, cotrobăieşte printre ruine? Se poate, Valentin?

Bándy o strigă în grabă pe Ilina, singura care-i dădea o mînă de ajutor, şi începu să-i vorbească, neascunzîndu-şi mînia:

— Ceea ce rămîne de la foc, îi sfînt. Ştii tu asta? Nici păgînii nu se ating de ceea ce rămîne în urma pîrjolului! Asta-i o osîndă bătrînească, o lege a războiului! Doamne, cum s-a sălbăticit lumea!

Fata nu pricepe nimic, habar nu are despre cine-i vorba. Il ascultă pe bătrîn din bună-cuviinţă, dar gîndurile ei sînt în altă parte. Cineva, întors din Kalocsa, i-a adus vestea că monseniorul de Kuty se află în reşedinţa episcopală.

— Da, aşa-i, spuse ea într-o doară. Dar, baciule Bándy, nu cumva l-ai văzut pe Valentin? Am nevoie de el!

— Păi eu despre cine-ţi vorbesc? se răsti intrigat Bándy. Hai cu mine, hai să ţi-l arăt! şi prinzînd-o de mînă o trase după el.

Prin parcul castelului, pe unde-i duc picioarele pe cei doi, iarba a început să înverzească. Pe crenguţele pomilor, ai căror muguri stau gata să spargă cojiţa şi să îmbobocească, sar păsărelele vioaie, ciripind. Bándy calcă agale; Ilina păşeşte înaintea lui nerăbdătoare, şi-l tot aşteaptă, căci bătrînul nu vrea să-şi grăbeasecă pasul.

Valentin venise la castel curios să-l vadă cum arată după pîrjol şi rămăsese aici un timp mai îndelungat, căci dăduse peste nişte arme ascunse într-o

pivniță, unde focul nu ajunsese. Printre armele vechi zări într-un colț ceva strălucitor, și cînd se apropie dădu peste o spadă, o armură și un coif. Erau prea frumoase ca să fie lăsate locului. „Dacă nu le iau eu, le va lua altul", își spusese Valentin. Lui nu-i trebuiau asemenea arme, dar se gîndea la Ilina. Ei i s-ar potrivi și armura, și spada, și coiful, sînt numai bune pentru trupul ei... și cît de bine o vor prinde!

Valentin le luă cu el și, ajuns afară, începu să le lustruiască. Ce păcat că toate acestea au fost luate dintr-o pivniță a unui castel ars și nu cumpărate din dugheana unui armurier, plătite cinstit, așa cum se face cu darurile pe care vrei să le dai celui drag! Dar acum rosturile s-au schimbat, nimeni nu-și mai face sînge rău din atîta de puțin lucru.

Valentin e prea ocupat cu munca lui ca să mai audă pașii celor care se apropie. Freacă armura să strălucească. E o armură ușoară, făurită de meșter pentru trupul unei femei. Și scutul e tot așa de ușor, deși-i făcut din cel mai tare oțel. Iar spada e un lucru cum rar se mai întîlnește. Chiar și spada lui Iosif nu poate fi asemuită în frumusețe cu aceasta.

— Hei, Valentine, te căutăm, strigă Ilina bucuroasă că-l zărise.

— Pe mine? întrebă speriat tînărul, ca și cînd cei doi l-ar fi surprins făptuind o nelegiuire.

— Aaa! Voi erați? grăi cînd își aruncă ochii în jos, spre ultima treaptă a terasei. Vino repede și vezi, iată ce-ți dau în dar: o armură pentru tine, un scut, un coif și spada asta frumoasă!

Ilina urcă în grabă treptele, uitînd cele spuse de Bándy. Vezi bine, doar nu-i vorba de cine știe ce! De cînd dorește ea un scut și toate cele necesare unui adevărat ostaș. Își zvîrle broboada și încearcă coiful. Minunat! Parcă ar fi fost făcut pe măsura capului ei. Valentin nu-și mai poate desprinde ochii de la ea. Da, e o mîndrețe de ostaș Ilina. Dar parcă iar începe să se schimbe la față. Iată cum înfige vîrful spadei între lespezile de piatră, numai de nu l-ar rupe. Cu coiful pe cap, de sub vizieră strălucesc acum alți ochi. Împrăștie scînteile urii ochii verzi, nu ale dragostei,

pe care Valentin o aşteaptă. „Cine dracul m-a pus să scot la lumină toate ăstea?“ se întrebă el.

Bándy se uită lung la ea. Nu-l înspăimîntă pe el o codană, oricît de ascuţită i-ar fi privirea.

— Îţi sclipesc ochii ca la o lupoaică turbată, ce naiba v-a apucat pe toţi? Credeam că tu, de, ca femeie... credeam că inima ta... pentru asta îl căutai pe Valentin? Doar ca să te împopoţonezi cu sculele magnatei! Vai de capul vostru! şi bătrînul scuipă cît colo.

„Ce-o fi avînd moşul?“ se întrebau tinerii. Ilina îşi scoate încet coiful de pe cap, îl priveşte cîteva clipe, apoi îl aruncă cît colo. Valentin vine şi loveşte şi el în coif cu vîrful cizmei, apoi priveşte armura şi-o împinge la o parte, făcînd oţelul să scrîşnească dureros. Fata păstrează numai spada şi scutul. Orice-ar spune baciul Bándy, pe acestea nu le dă. Strînge cu putere mînerul spadei şi porneşte să coboare treptele. Valentin ia şi el zalea de la armură. „O să i-o dau mai tîrziu“, gîndeşte el.

— Pentru ce mă căutai? o întrebă Valentin mai apoi.

Ilina nu-i răspunse. Ar vrea să-l vadă mai întîi împăcat pe baciul Bándy. Se apropie de bătrîn, îşi schimbă glasul, îl îndulceşte:

— Dragă baciule, iată, ţi-am făcut pe voie. Iau numai scutul şi spada! Sînt doar arme, nu le putem lăsa!

— Pentru ce mă căutai? întrebă din nou Valentin, nerăbdător să afle.

— Aşteaptă! îi răspunse Ilina şi continuă să-i vorbească bătrînului: Baciule Bándy, dacă ţii la mine, spune-mi, e departe de aici un orăşel căruia îi zice Kalocsa?

— Ce-ţi mai trece şi ţie prin minte?! Ce vrei? Doar n-ai de gînd să pleci şi tu de capul tău, ca alţii! şi-l privi mustrător pe Valentin.

— Ba da, chiar asta vreau! Şi baciul Gyuri nu trebuie să afle nimic, înţelegi?

— Doamne, doamne! făcu bătrînul, dar privirea ochilor Ilinei îl făcuse mai îngăduitor.

— E pe malul Dunării, nu prea departe! Ce vrei? Ce ai de căutat acolo?

— Ei bine, în oraşul acela se ţine o adunare a episcopilor. Vreau să ajung acolo, dar nu singură!

— Vezi-ţi de treabă, fată cuminte! Vrei să te duci acolo pentru monseniorul de Kuty. Abate-ţi gîndul, fata moşului!

— Îmi văd de treabă, asta fac! Dacă nu vrei să-mi mai dai doi oameni, mă duc numai cu Valentin, s-o ştii! spuse Ilina, care nu voia să renunţe la planul ei.

Baciul Bándy se încruntă şi dădu din cap nemulţumit. Valentin ridică din umeri, nedumerit: „Ce-o fi vrînd, ce gînduri îi mai trec prin minte?!" Îşi îndreptă privirea spre Bándy, cerîndu-i parcă sprijinul. Bătrînul îl înţelese, se încruntă din nou şi aproape se răsti la fată:

— Nu te duci nicăieri fără ştirea căpitanului Gyuri, aici nu-i nimeni de capul lui, m-ai înţeles?

— O să mă duc singură! hotărî Ilina, văzîndu-l pe Valentin codindu-se şi pe baciul Bándy prea dîrz în hotărîrea lui. Sau... sau o să-l rog pe Iosif să mă însoţească. N-am nevoie de voi, căci nici atîta nu vreţi să faceţi pentru mine, să-mi daţi o mînă de ajutor!

— Aşa, parcă Iosif îi în mintea copiilor sau a fetelor zănatice?! îi spuse baciul Bándy.

— O să vedem... o să-l întreb... o să-l rog! grăi fata şi coborî şi ultima treaptă a terasei, păşind cîţiva paşi mai departe, căci îl zărise pe tunar venind pe aleea care ducea spre poarta principală.

Silueta lui zveltă, boneta şi hainele lui neobişnuite îl făceau cunoscut din depărtare.

— N-am zis că nu merg! îi spuse Valentin fetei cu glas scăzut.

— Nu, dar te-ai codit! răspunse îmbufnată Ilina.

— Da' ce, băiatul îi de capul lui? Cum vorbeşti aşa? se răţoi la ea baciul Bándy.

Tăcură cu toţii; priveau în lungul aleei aşteptîndu-l pe Iosif. Acesta părea preocupat. Ocoli la dreapta ca şi cînd nu i-ar fi văzut. Înconjură zidurile castelului şi nu-l mai văzură decît atunci cînd reveni pe partea cealaltă. Baciul Bándy îşi închipui că nici el

nu-i mai breaz ca ceilalţi : „De bună seamă, caută ceva pe care să pună mîna!" îşi spuse bătrînul.

— Iosife, — începu Ilina să-i vorbească, cînd Iosif fu în dreptul lor, — vreau să mă duc într-un orăşel din apropiere, undeva pe malul Dunării. Se spune că acolo se va ţine o adunare a episcopilor. Aş vrea să-l întîlnesc pe omul meu, monseniorul de Kuty. Ce zici? Vrei să mă însoţeşti?

— Se înţelege, te însoţesc! Numai să ştii că adunarea episcopilor se va ţine de abia peste două săptămîni şi va fi chemat acolo mai mult ca sigur şi căpitanul Gheorghe Doja!

Iosif fu izbit de strălucirea armelor zvîrlite cît colo, păşi spre ele şi ridică coiful. Privi lucrătura, încrustăturile, dădu din cap şi se adresă fetei:

— Te-ar prinde minunat! Puneţi-l! Cu spada în mînă, cu scutul, ai părea zeiţa Diana întrupată. Hai, puneţi-l pe cap, îi spuse rugător.

— Asta-i acum! Iţi baţi joc de mine? Mai bine spune-mi cinstit: e adevărat că numai peste două săptămîni se vor strînge în oraşul acela episcopii?

— Ce-i cu tine?! se miră Iosif văzînd-o încruntată, dîrză, cu ochii sclipindu-i fulgerător. Hai, Ilino, surîzi, nu-ţi stă de loc bine, parc-ai fi o sălbăticiune.

— Vrea să-l întîlnească acolo pe monseniorul de Kuty, spuse cu jumătate gură Valentin.

— Da, ar pleca de capul ei, aşa, ca o zănatică, nebuneşte... începu a mormăi baciul Bándy, nemulţumit.

— A, acum înţeleg! spuse Iosif privind în ochii fetei. Ei bine, să ştii c-o să te însoţesc! Da, foarte bine, o să mergem împreună, atuncea cînd va sosi timpul. Hai, fă-mi acum voia, pune-ţi coiful pe cap, vreau să te văd! Aţi auzit de zeiţa Diana? se adresă tuturora.

Valentin ştia despre ce-i vorba, Ilina însă habar nu avea şi baciul Bándy de asemenea. De altcum nici pe fată, nici pe baciul Bándy nu-i interesa de fel zeiţa antichităţii, însă Iosif avea o zi bună, era vesel şi pus pe vorbă. Păşind agale în lungul aleei, Iosif vorbea despre zeiţă, despre mitul ei, despre tem-

plul din Efes, şi cu toţii păreau că-l ascultă, dar fiecare îşi depăna în tăcere gîndurile. Baciul Bándy se gîndea la ceea ce a mai putut uita din pregătirile de plecare, la oameni, la cai, la merindea care era pe sfîrşite. Valentin îşi arunca privirea pe furiş la Ilina şi-şi tot spunea: „Niciodată n-o să uite şi nici n-o să-i se şteargă din suflet dorul de răzbunare!" Ilina îl avea în faţă pe monseniorul de Kuty, păşea parcă înaintea lor ca un diavol, ţopăind, săltîndu-se pe picioarele-i osoase, uscate, aşa ca unul dintre diavolii zugrăviţi pe peretele tindei bisericuţei din Inău, iar pe ea se vedea cu spada în mînă, ridicată ameninţător, ca şi pe îngerul care în icoană îl urmărea pe necuratul.

— Of, două săptămîni! oftă ea şi Iosif se opri deodată din povestit şi o privi.

— Trec repede, răspunse el, înţelegînd neliniştea lăuntrică a fetei.

2

Toate provinciile Ungariei parcă-şi dăduseră întîlnire acolo. În lungul Dunării, între Rákos şi Kalocsa şi chiar mai jos, pînă aproape de gura Dravei, se întîlneau mici tabere ţărăneşti în mişcare, în regrupare. Oamenii răspunseseră îndemnului lui Doja şi se strîngeau în locurile stabilite de către acesta, aşteptînd să fie înarmaţi şi puşi sub comandă. Pe măsură ce timpul trecea, alte cete de ţărani cruciaţi veneau şi se alăturau taberelor, mărind numărul celor sosiţi înainte. Venea iobăgimea de pretutindeni, de la munte şi din pustă, dintre Tisa şi Dunăre, dintre Dunăre şi Drava; veneau şi cei din spre miazănoapte, slovaci, ruteni, toate naţiunile care populau regatul, veneau şi mulţi ţărani liberi, şi mulţi ostaşi fugiţi din garnizoanele răsculate. Numărul cel mai mare de oameni îl dădeau însă domeniile unde apăsarea feudală era mai crîncenă.

Ardelenii fuseseră mai grăbiţi, ca şi cei dintre Munţii Apuseni şi Tisa, sosiseră o dată cu sfîrşitul iernii. Porniseră de prin sate la primele zvonuri despre cruciadă şi, în drumul lor, trăseseră ca puhoiul după ei şi pe alţii. Mai toţi se aşezaseră în apropierea taberei lui Doja. Dar mai erau între ardeleni şi mulţi care se alăturaseră taberei orăşenilor, unde popa Laurentius era un fel de comandant.

Aprovizionarea începuse să mişte, însă era neîndestulătoare pentru atîta mulţime de norod. Călugării însărcinaţi cu strîngerea merindelor erau nepricepuţi și mulţi dintre ei fiind necinstiţi, puneau banii bine, pentru treburi mănăstireşti. Corăbierii nu apucau să tragă caicele cu merinde la schele, că malul Dunării se şi acoperea de mulţimea flămînzilor din tabere. Lipsea pîinea cu zilele, lipsea pînă şi sarea. Noroc că oamenii pescuiau şi se hrăneau mai mult cu peşte, căci foarte rar puteau pune mîna şi pe cîte o vită de tăiat.

Doja căută să se amestece în mai multe rînduri, dar era greu în această reţea călugărească, căci în privinţa aprovizionărilor, călugării aveau menirea de a face totul. Taberile iobăgeşti îl recunoşteau pe Doja ca prima lor căpetenie, dar o învestitură din partea organizatorilor cruciadei nu avea încă, aşa că pretutindeni domnea neorînduiala, simţindu-se lipsa unui comandant care să impună ascultare.

Şi pe lîngă toate greutăţile care se puneau în cale, armele nu soseau. Fuggerii tărăgănau livrările motivînd, ba că îndulgenţele n-au adus atîta cît să acopere costul, ba că bancherul Medicis nu achitase costul tunurilor turnate, ba că din cauza iernii nu se putuse fabrica în voie praful de puşcă. Noroc că mulţi ostaşi, dezertori de prin castrele regale şi de prin cetăţi, veniseră cu armele lor, altfel mulţimea iobagilor ar fi fost cu uşurinţă împrăştiată de către seniorii care începuseră să-şi cam dea seama de pericolul care-i paşte.

Tabăra principală se afla în Rákos, unde părea să fie şi comandantul cruciadei. Acolo erau corturile măreţe ale magnaţilor şi cele mai puţin măreţe ale

slujitorilor şi ostaşilor lor. Magnaţii cruciaţi erau şi ei destul de mulţi. Unii porniţi din spirit de aventură, mulţi plecaţi de teama de a rămîne izolaţi în castelele lor, iar alţii porniţi în urma făgăduielilor de îmbogăţire, de dobîndă în ţara străină. In vîrfurile corturilor magnaţilor fîlfîiau flamurile cu blazoanele stăpînilor, iar la intrare atîrnau scuturi şi arme scumpe.

Mai impunător ca altele, purtînd în vîrf un stindard cu chipul fecioarei, se înălţa în mijlocul taberei marilor nobili cortul episcopului de Csanád, monseniorul Csáky Miklos. Cortul vecin era al lui Ştefan Báthori, rudă apropiată a episcopului de Csanád. Aceşti doi păreau să fie comandanţii taberei magnaţilor.

Din felul cum erau grupate corturile marilor seniori şi ale oamenilor lor, un cunoscător al politicii timpului şi-ar fi putut da seama pe dată de vrăjbile care erau între ei. Spre pildă, în jurul cortului lui Ujlaky Lörincz erau strînse în semicerc mai mult de douăzeci de corturi în care se adăposteau duşmanii înverşunaţi ai regelui. Bătrînul senior Ujlaky era un om ridicat pe timpul lui Matei, om colţos şi încăpăţînat, potrivnic neîmpăcat al regelui Dobje-dobje. El fusese condamnat la moarte de regele Ulászló şi, numai datorită faptului că se ridicaseră în apărarea sa mai toate garnizoanele, a trebuit să fie graţiat. Iertarea regelui nu i-a astupat însă gura şi, odată scăpat de securea călăului, a strigat în gura mare: „Vai de ţară şi de popor, un bou a ajuns în fruntea noastră!“ Ascunşi sub steagul cruciadei, partizanii lui Ujlaky plănuiau acum răsturnarea regelui şi abia aşteptau prilejul, dar credincioşii regelui Ulászló al II-lea mirosiseră intenţiile lui Ujlaky şi-i puseseră în coaste un grup de corturi şi mai numeros.

Episcopii din Komárom, din Pécs şi Munkács îşi aveau şi ei corturile la un loc, separat de celelalte, înconjurate numai de corturile oamenilor lor, laici sau clerici. Erau trei episcopi credincioşi întru totul papei şi fuseseră trimişi de către Vatican ca să păstorească şi să stoarcă eparhiile acelea. La timpul său, Dieta şi chiar regele se ridicase împotriva nu-

mirii lor, dar nu reuşiseră să facă mai nimic. Din pricina aceasta cei trei episcopi se socoteau în duşmănie şi faţă de grupul Csáky-Báthori şi faţă de grupul Ujlaky. Nu se amestecau în intrigăriile taberelor seniorilor şi păreau sincer ataşaţi cruciadei.

În afara acestor grupuri mai era şi grupul deţinătorilor puterii politice, grupul marilor seniori Werböczy şi Teledy, conducătorii treburilor ţării, amîndoi magnaţi cu vechime, floarea nobilimii maghiare. Werböczy era sfetnicul, cel care făcea şi desfăcea totul în regat, iar Teledy era vistiernicul. Acest grup adusese în tabără numai îngrijorarea de ceea ce s-ar putea întîmpla şi hotărîrea de a preîntîmpina răscoala care se simţea în aer. Altfel, nici grupul acesta n-avea nimic cu cruciada. Nădejdea lui Werböczy, în cazul cînd apele s-or tulbura şi mai mult, era Zapolya, voievodul Ardealului. Trimişii lui străbătuseră în mai multe rînduri pusta, trecuseră Munţii Apuseni, alergaseră spre Alba pentru a duce voievodului diferite mesaje promiţătoare, cerîndu-i ajutorul în caz de nevoie.

Aşezată mai la o margine, nu prea departe de tabăra seniorilor, se afla tabăra burghezilor, a orăşenilor. Era strînsă laolaltă, şi din pricina aceasta părea cea mai mare şi mai bine închegată. Printre burghezi nu existau grupări, poate cel mult clici, care ar fi ieşit repede la iveală dacă cineva ar fi zgîndărit puţin tabăra. Dar acum păreau cu toţii uniţi şi puternici... Mai puternici de cînd sosise în tabără popa Laurentius, care reuşise cu predicile lui să strîngă şi un număr mare de iobagi pe care-i alătură taberei burghezilor. Iobagii veniseră nu numai datorită predicilor popii Laurentius, ci şi faptului că în tabăra orăşenilor era mai multă rînduială şi nu se răbda de foame, fiind cei mai bine aprovizionaţi.

Oameni activi şi întreprinzători, orăşenii din tabără erau într-o intensă activitate de dimineaţa pînă seara. Cîţiva meşteri îşi făcuseră din corturi ateliere şi acum îşi făureau arme, împleteau pieptare din sîrmă de oţel, ciocăneau table pentru scuturi. Potcovarii îndoiau fier pentru potcoave, sau potcoveau

caii. Alţii lucrau haine, podoabe, penaje. Ba chiar erau printre burghezi şi cîţiva zarafi care-şi întinseseră tarabele; schimbau bani, dădeau cu împrumut. Oamenii îşi aduseseră cu ei îndeletnicirile de acasă şi se apucaseră de lucru.

De cînd popa Laurentius sosise în tabără, Szaleresi şi Taill erau tot pe drumuri, iar cînd stăteau un picuţ locului, vîrau zîzanie căutînd să provoace mereu conflicte între tabăra lor şi tabăra magnaţilor.

Dar într-o zi, în urma unei zîzanii, orăşenii hotărîră ostentativ să-şi mute tabăra în josul Dunării, mai aproape de taberele ţărăneşti. Faptul acesta dădu şi mai mult de gîndit episcopilor şi marilor seniori, dar mîndri şi îngîmfaţi, încrezuţi în puterile lor, se făcură că nici nu le pasă. De altfel, nici tabăra burghezilor şi nici cele ale iobagilor nu erau complet înarmate, iar artileria le lipsea cu totul. Magnaţii, în schimb, erau bine înarmaţi şi dispuneau de o artilerie destul de numeroasă. Tot ei aveau şi cele mai bune trupe călăreţe.

În sfîrşit, taberele ţărăneşti care erau în veşnică mişcare se grupară cu greu, în urma îndemnurilor lui Doja, în unităţi mari şi se aşezară în lungul Dunării, mai toate spre miazăzi de Rákos. Taberele ţărăneşti deşi împrăştiate erau cele mai strîns unite. Oamenii vorbeau mai multe limbi, dar cu toate acestea se înţelegeau, căci suferinţele îndurate şi teroarea seniorilor erau la fel pentru toţi. Acel „Jus gladii"[1] pe care-i simţeau deopotrivă ungurii ca şi romînii, slovacii, moravii şi rutenii, ca şi cei din Istria şi de pe ţărmurile Adriaticei, era elementul de legătură iobăgească. Iobăgia şi suferinţele îndurate îi unise. Foamea de care sufereau taberele iobagilor îi apropia şi mai mult. Chiar şi acum, cînd aprovizionarea începuse să fie mai bunişoară, oamenii tot alergau de la o tabără la alta pentru împrumuturi de pîine, sare sau carne. Proviziile pe care le trimiteau călugării organizatori ai aprovizionărilor nu erau îndestulătoare. Caicele cu încărcături soseau

---

[1] Jus gladii — dreptul paloşului. (N.A.)

cu întîrzieri. Nemulţumirile erau mari şi totuşi nu se făcea nimic pentru înlăturarea răului.

O dată cu zilele călduroase de mai, oamenii umplură malurile Dunării, aşteptînd caicele, privindu-le cum treceau mînate lin de lopeţile robilor condamnaţi la galeră. Ascultau cîntecul lor ritmic, iar cînd vedeau că trec mai departe şi nu opresc la schela din apropierea lor, începeau strigătele, înjurăturile, blestemele azvîrlite călugărilor, episcopilor şi chiar papei. Foamea îi întărîta, şi nu de puţine ori cei mai îndrăzneţi dintre ei porneau în luntre, atacau caicele, şi de cumva aflau că încărcătura era destinată taberei magnaţilor sau chiar taberei burghezilor, puneau mîna pe corăbii şi le trăgeau în apropierea lor...

Seara, în jurul focurilor, în faţa colibelor de stuf sau corturilor din pînză groasă ţărănească, începeau tînguirile care mai apoi se transformau în răbufniri de revoltă. Mai întîi se ridicau glasuri împotriva episcopului însărcinat cu aprovizionarea şi călugărilor lui, împotriva magnaţilor care erau cu prisosinţă aprovizionaţi şi, după ce îşi vărsau tot veninul, începeau apoi cu suferinţele de acasă, istorisind păţanii înfiorătoare, acte de cruzime săvîrşite asupra lor, de neînchipuit.

— Răbdare, fraţilor, îi mai molcomea cîte unul mai chibzuit. Aşteptaţi să căpătăm armele, pînă atuncea tăcem chitic!

— Dracul poate să-şi înghită amarul! Ce să mai tăcem? Sîntem atîţia, îl avem pe Gheorghe Doja cu noi, îi zdrobim cu pumnii dacă n-avem altcum!

În curînd fiecare tabără îşi făcu rost de mai multe luntre pescăreşti şi începură goana de la o tabără la alta. Ţineau sfaturi, se întărîtau unii pe alţii, ba chiar începuseră şi acţiunea de împotrivire făţişă, de nesupunere. Un oarecare István Tóth porni într-o dimineaţă cu vreo două mii de oameni spre tabăra magnaţilor şi episcopilor pentru a întreba ce s-a făcut cu făina, cu banii strînşi, cu cirezile de vite adunate. Ce fac episcopii? Ce face Tamás Bakács, trimisul papei? Unde sînt armele? Ştie sfîntul pă-

rinte ce se petrece în tabăra cruciaţilor? Au fost puşi pe fugă, iar o săgeată bine trasă i-a luat viaţa îndrăzneţului István Tóth, ceea ce a întărîtat şi mai mult iobagii.

Acum sfaturile se ţineau în taberele iobagilor zi şi noapte. După întîmplarea cu István Tóth, ei hotărîră să trimită cu luntrele, în susul Dunării, la Esztergom, o adevărată armată — din fiecare tabără cîteva zeci de oameni înarmaţi — care să ceară arhiepiscopului şi cardinalului trimis de papă socoteală de moartea lui Tóth şi totodată merinde îndestulătoare, arme şi un comandant din mijlocul lor, pe Gheorghe Doja.

Sosirea luntrelor iobagilor la Esztergom se nemeri în aceeaşi zi cu sosirea primelor transporturi de arme. Erau douăzeci de vase mari trimise de către Fuggeri, toate încărcate cu arme: arhebuze, tunuri, arbalete, pulbere de puşcă, gloanţe de plumb şi săgeţi pentru arbalete.

Tamás Bakács întîmpină binevoitor solii taberelor ţărăneşti şi le dădu chiar o masă, binecuvîntată de cardinalul Golgoni, trimisul papei. Cardinalul era în culmea fericirii. „În sfîrşit, cruciada porneşte!“ îşi zise el. Din vorbă în vorbă, Golgoni află că în taberele ţărăneşti sînt peste o sută de mii de oameni. „Poate nu chiar atîţia, poate mai mulţi, cine-a stat să-i numere!“ Răspuns ţărănesc, în doi peri. Dar cardinalul luă de bună cifra de o sută cincizeci de mii, hotărît să i-o comunice papei Leon. La ca mai adăugă o altă sută de mii: nobilii cu oamenii lor şi burghezii.

Iobagii cerură stăruitor ca Doja să fie comandantul gloatelor iobăgeşti.

Tamás Bakács se arătă surprins, şi pe bună dreptate:

— Cum, voi nu ştiaţi cînd aţi plecat încoace că domnul Gheorghe Doja e comandantul vostru? şi întorcîndu-se, fără să aştepte răspunsul iobagilor, începu a bate din palme strigînd numele secretarului cancelariei sale.

— Nu, măria ta, răspunseră iobagii cînd arhiepis-

copul îşi întoarse din nou faţa spre ei ; noi nu ştim ca viteazul Gheorghe Doja să fi fost încredinţat cu comanda !

— Dar, dragii mei, începu mieros arhiepiscopul, va veni secretarul meu şi vă voi arăta documentul ! Doja a primit şi învestitura prea sfîntului părinte papa Leon al X-lea, dată prin împuternicitul său, cardinalul Golgoni, cu care aţi stat de vorbă ! Vă voi arăta şi documentul — pesemne trimisul meu n-a ajuns încă în tabăra domnului Doja, poate v-aţi încrucişat cu el pe drum !

— Poate, poate, măria ta ! Dar noi îl vrem pe viteaz în fruntea noastră ! răspunse unul dintre maimarii iobagilor.

Secretarul venea în grabă şi cînd Tamás Bakács îl zări, îi strigă :

— Septimius, întoarce-te şi adă documentul prin care nobilul Gheorghe Doja a fost învestit cu comanda gloatelor iobăgeşti !

— Nu-i nevoie, măria ta, ne încredem — aşa o fi, ne-om fi încrucişat pe drum, lăsaţi !

— Ba de ce ? O să vi-l arăt, să fiţi bun bizuiţi ! Noi de la începutul începuturilor ne-am gîndit la viteazul Gheorghe Doja ! Ştie întreaga ţară, şi chiar creştinătatea, că altul mai viteaz şi mai vrednic ca el nu este ! Am întîrziat însă cu învestitura fiindcă l-am aşteptat pe împuternicitul prea sfîntului părinte ! Sînt fericit că şi voi aţi avut acelaşi gînd ca şi mine şi mulţumesc lui dumnezeu pentru bunul gînd pe care vi l-a dat ! Acum să ne gîndim la comandanţi peste o mie de oameni, am eu o listă, o să vi-i citesc, ca să ştiţi şi voi cine-s !

Dar iobagii cruciaţi începură să se uite unul la altul, boldindu-se cu cotul, neîndrăznind parcă să-şi deschidă gura ca nu cumva să-l supere pe arhiepiscop.

— Spuneţi ce aveţi pe suflet, nu vă codiţi ! îi îndemnă Tamás Bakács.

— Măria ta, mai mari peste o mie de oameni punem noi, căpitanul Gheorghe Doja va spune de-s buni, ori nu !

— Bine, fie şi aşa! sfîrşi Tamás Bakács ca să nu-i întărîte. În privinţa merindelor, armelor şi celorlalte de trebuinţă, să fiţi liniştiţi, de astăzi înainte veţi avea totul la vreme!

Iobagii se reîntoarseră în tabere cu mari nădejdi în suflete: Doja a fost învestit comandant, vor primi arme, muniţii, tunuri... Doamne ajută!

Şi dacă nu se vorbea încă deschis despre răscoală, totuşi faptele de nesupunere, de duşmănie şi ostilitate faţă de marii seniori şi oamenii lor era un semn că ea va izbucni. Seniorii, ca şi episcopii şi chiar burghezii, deveniră îngrijoraţi. Toţi îşi dădeau acum seama unde vor ajunge lucrurile. Cardinalul Golgoni nu vedea nimic. Se felicita de reuşita întreprinderii şi trimitea rapoarte entuziaste papei Leon al X-lea, ridicînd în slavă zelul religios care, spunea el, a cuprins sutele de mii de ostaşi cruciaţi şi lăuda vitejia cu care gloatele şi seniorii vor lovi pe păgîni. În imaginaţia lui, trimisul papal şi vedea pornind oşti după oşti, tăind pusta în curmeziş, trecînd Dunărea, alungînd pe turci din Balcani, azvîrlindu-i dincolo de apele Bosforului.

Numai domnul Malatesta, trimisul Veneţiei, pare îngîndurat şi nu prea încrezător. Diplomatul a cam simţit cum stau lucrurile. Încrederea şi-a pierdut-o pe jumătate. Stă în cumpănă şi nu ştie ce să facă: să avizeze senatul, sau să mai aştepte?

3

O flamură s-a înălţat în vîrful unui stîlp înalt, în faţa cortului lui Gheorghe Doja — e o pînză mare, roşie purpurie, pe care un meşter găitănar a cusut în grabă, fără multă măiestrie, doi ţărani care-şi strîng mîinile şi o cruce mare care se ridică de la picioarele ţăranilor în sus, cu mult peste capetele lor. Vîntul flutură stindardul, iar oamenii trec pe lîngă stîlpul în

vîrful căruia se află, se descoperă, stau în loc şi-o privesc cu nădejdea în suflet, unii se închină : „Doamne ajută !“

Cortul căpeteniei iobagilor se află în mijlocul unei arii întinse. La o depărtare oarecare, jur împrejurul lui sînt nenumărate corturi ale comandanţilor iobăgimii, toate corturi din pînză groasă ţărănească, peticite, învechite. N-au flamure în vîrf cum au ale magnaţilor, nici scuturi cu blazoane nu se află la intrarea lor, ci doar armele comandantului : o suliţă grosolană, cu un şiş ascuţit în vîrf, un scut greu de fier, la multe nici cel puţin vopsit, iar la unele și cîte o arhebuză. Dar din aceste corturi ies dimineaţa voinici adevăraţi, trupeși, falnici ca brazii pădurilor de munte.

De dimineaţă pînă-n noapte tîrziu e un du-te-vino pe aria din jurul cortului lui Doja ; unii aduc vești, alţii duc porunci ; călăreţii sosesc și pleacă în goană. Taberele ţărănești au acum o legătură — nodul se află în cortul lui Doja — şi acolo sfătuiesc seară de seară comandanţii.

In ultimele zile, taberele iobăgești s-au apropiat una de alta, regrupîndu-se o dată cu primirea armelor.

Ferkó și-a strîns oamenii dimpreună cu celelalte cete de călăreţi după sfaturile lui Doja și a făcut tabără spre răsărit, ca să aibă în spate întinsul pustei. In tabăra lui Ferkó sînt mileţii, călăreţii vestiţi de pe timpuri, dar mai sînt și alţii, oameni veniţi cu caii și armele lor, sînt şi mulţi ţărani liberi printre ei. E mare mirare de unde au scos oamenii aceștia atîtea coifuri străbune, ţuguiate, nemaivăzute de cîteva sute de ani. Și nu numai coifuri, ci și arme : platoșe, paloşe asiatice încovoiate puţin, scuturi rotunde, arcuri şi tolbe încrustate, cu muchiile roase de vreme !

Ferkó glumește și se foiește de colo-colo ca un cocoş pintenat, plin de mîndrie, dar glumele lui sînt scurte acum, ca și poruncile date. Cumpăneşte, hotărăște cu dîrzenie, şi pare neînduplecat cînd vreunul făptuiește o greșală, căci vede îndreptate spre el privirile a mii de oameni.

Grigorie şi moş Petcu comandă un alt grup numeros, cîteva mii de sîrbi şi valahi bănăţeni, mai toţi pedeştri, oameni arţăgoşi, iuţi la mînie, înverșunaţi contra magnaţilor și care îi dau multă bătaie de cap tînărului comandant și lui moș Petcu ! Neastîmpăraţii nu mai au răbdare şi, deși n-au căpătat cu toţii arme, abia poate să-i ţină în loc. Cînd trece prin dreptul taberei lor vreun crainic al magnaţilor sau chiar vreun senior cu banderia lui, zvîrle săgeţi, strigă, huiduiesc, îl alungă.

Tot după sfaturile lui Doja s-au așezat şi maramureşenii. Tabăra o au în dreapta, pe malul Dunării. O comandă Tureatcă, fostul sutaş, iobag al cetăţii Hust, și nu e prea mare, căci nu toţi maramureşenii care s-au pornit din munţii lor sînt în tabăra lui. Mulţi dintre ei, şi mai toţi cei călări, l-au urmat pe celălalt Tureatcă, micul nobil, care se află acum în tabăra burghezilor, alăturea de popa Laurentius. Dar atîţi cîţi sînt aici, trei pînă la patru mii de oameni, reprezintă o forţă, o putere bine închegată, pe care Doja o preţuiește mult pentru ordinea şi disciplina ei. Oameni cam trufaşi acești maramureșeni, deşi sînt iobagi şi ei, dar sînt mîndri de trecutul lor războinic, de vechile lor așezări, mîndri chiar de omenia lor, socotindu-se în această privinţă poate nu pe bună dreptate deasupra celorlalţi. Au cu toţii acelaşi port. Toţi poartă plete retezate pe umeri. Cei mai mulţi umblă cu capetele descoperite, numai cei mai în vîrstă poartă cuşme. Par oameni blajini și nu provoacă cînd trece prin dreptul lor banderia vreunui magnat cum fac sîrbii şi valahii bănăţeni ai moșului Petcu, sau maghiarii lui Ferkó sau ai altor comandanţi. Dar cu toată înfăţişarea blajină, în ochii maramureșenilor se citeşte dîrzenia colţuroasă a stîncilor munţilor lor, hotărîrea de a nu da îndărăt, de a duce lupta pînă la capăt.

Cea mai numeroasă tabără e aşezată spre miazăzi, la o depărtare de cîteva ceasuri de mers de la cortul lui Doja şi e alcătuită din oameni amestecaţi : maghiari, valahi, săcui — majoritatea ardeleni. Se văd mulţi cu port maghiar, cu cămăşoaie largi, cu nădragii tot așa

de largi peste carîmbii cizmelor, cu ilice colorate încărcate de bumbi, cu pălăriuţe cu borurile răsfrînte ; rar găseşti cîte un port săcuiesc bine cunoscut ; haine groase, cizme, pantaloni strînşi pe pulpă ; mulţi cu port valah, cu nelipsita ţundră miţoasă, cu cuşma pe cap şi opincile în picioare. Şi printre ei cîte un port mai îngrijit, dar tot cu aparenţă ţărănească, al micilor nobili. Tabăra aceasta o comandă Borzó, care a venit şi el pe urmele lui Doja. Kulcsár şi Gurău comandă cîte o mie de oameni. Juzi săseşti sînt puşi peste cîte o sută de oameni. Cu toţii sînt aleşi unul şi unul, din mijlocul gloatei, şi întăriţi în comandă de către Doja.

O tabără mare care numără peste zece mii de oameni este tabăra slovacilor şi rutenilor din miazănoapte. O comandă micul nobil Vlava, vechi tovarăş de arme al lui Gheorghe Doja. Pe Vlava îl ajută cîţiva preoţi de rînd, iobagi şi ei ca şi mulţimea celor ce alcătuiesc această tabără împestriţată în care şi-au dat întîlnire : slovaci, boemi, ruteni, slavi din partea de miazănoapte a regatului. Fiecare neam cu portul lui, cu armele lui : rutenii din munte cu suliţi scurte, topoare şi arcuri, boemii cu arme apusene, slovacii cu felurite arme. Toţi aşteaptă armele noi de la cruciaţi, unii au şi primit chiar, pînă atunci îşi păstrează vechile lor arme, să nu se spună că sînt cu mîna goală.

In această tabără sfaturile şi slujbele religioase se ţin lanţ, ca şi cîntecele şi jocurile. Este tabăra cea mai încărcată de flamure şi stindarde, deoarece mai fiecare vale a locurilor de unde au pornit îşi are ceata ei. Preoţii satelor pornite în cruciadă sînt împreună cu poporul, poate şi din pricina aceasta sfaturile şi slujbele religioase nu mai iau sfîrşit. Cehii stăruie pentru Huss, pentru husism ; slovacii rămîn la sfînta credinţă apostolească romano-catolică ; rutenii nu vor să audă nici de Huss, nici de papa — ei ţin de dreapta credinţă, de legea răsăritului ortodox — în privinţa legii să fie lăsaţi în pace !

Tabăra aceasta e preţuită mult de către Doja, pentru hotărîrea dîrză a oamenilor de a lupta pentru libertate. Doja vine mereu în tabăra slavilor. Dintre toţi conducătorii, cel mai mult îl preţuieşte pe decanul din Praga,

pe domnul Peroutka, căci e un învăţat, un înţelept, şi-i face mare plăcere să stea de vorbă cu el. Acest decan Peroutka e un husit, şi din gura lui aude acum Doja ceea ce nu putea afla de la Ian Klepka şi de la mica comunitate husită din Alba. Lui Doja îi este drag omul acesta stăpîn pe ştiinţa lui, mîndru în înfăţişarea-i simplă, măsurat la vorbă, chibzuit în toate. Da, amestecă năzuinţele mulţimii iobăgeşti cu credinţa religioasă, dar nu ca popa Laurentius, nici ca Moise Hosza, căci l-a cîntărit el bine. Decanul e un adevărat înţelept şi-l preţuieşte ca atare; timpul petrecut împreună cu el nu-i niciodată timp pierdut.

*

* *

Aşadar, taberele iobagilor s-au regrupat din nou. Sînt mai puţine ca număr acum, dar sînt strînse laolaltă. O poruncă numai şi ele se pun în marş. Însă pe măsură ce vremea trece, neliniştea cuprinde mulţimea cruciaţilor iobagi. Zilnic vin cîrdurile de întîrziaţi şi veştile pe care le aduc provoacă îngrijorare, nelinişte şi frămîntări:

— Fraţilor, aţi auzit ce se spune? În comitatul Gömör îi prăpăd! Banderiile magnaţilor au aprins satele — taie şi spînzură!

— Cum aşa? Cine spune asta?

— Cei care au venit de acolo!

— Unde-s, să-i vedem; să vină aici, în faţa noastră!

— Dumnezeu ştie pe unde-or fi acuma! Au trecut pe aici, au întrebat de-ai lor şi ni s-au plîns — unde să-i căutăm în mulţimea asta de oameni?

Veştile trec de la cort la cort, de la tabără la tabără. Toţi vorbesc numai de grozăviile făptuite prin sate de către oamenii seniorilor şi mănăstirilor. Pustiirea cîtorva sate în comitatul Gömör e mai nimic pe lîngă cele ce se aud: călugării mănăstirii din Poroszló ard oamenii de vii, caută pricină din te miri ce şi schingiuiesc femeile, copiii şi bătrînii rămaşi acasă; între Zagyva mică şi mare, stareţii celor patru mănăstiri dimpreună cu oamenii seniorilor ce stăpînesc pusta dintre ape, au ridicat toate vitele iobagilor: boii, caii şi oile,

ca să se despăgubească spun ei pentru pagubele suferite din pricina nelucrării ogoarelor; în Nograd, comitele a dat poruncă să se nimicească toate colibele celor plecaţi în cruciadă dacă în două săptămîni nu se întorc la stăpînii lor...

Cîţiva sutaşi pornesc prin tabere şi strigă în gura mare chemînd pe cei ce au adus vestea celor petrecute în Gömör — e un comitat nu prea îndepărtat şi, gîndesc ei, Doja le va îngădui să se repeadă cu cîteva mii de oameni şi să pedepsească straşnic ticăloşiile magnaţilor. Chemările sutaşilor au stîrnit zarvă mare, au întărîtat şi mai mult mulţimea iobagilor. Cei din Gömör au fost găsiţi şi aduşi în faţa cortului lui Doja:

— Căpitane Gyuri, ia-n ascultă ce spun gömörănii ăştia! Dacă aşa stau lucrurile, apoi să ne ierte dumnezeu dar...

Sutaşul acesta cărunt vorbeşte cu atîta mînie, pare aşa de furios, încît Doja e nevoit să-l mai potolească ca să poată înţelege ce vrea:

— Ia-o mai încet, sutaşule! Vorbeşte mai rar şi mai limpede, ca să te pot înţelege!

— Ard, taie, spînzură, apoi asta, căpitane Gyuri... Auzi! Să ardă agoniseala omului, sălaşul nevoiaşului! Să taie, să spînzure, şi noi, noi... Apoi la carte, după cum ştim stă scris: ochi pentru ochi, dinte pentru dinte!... Aşa-i, aşa-i, căpitane Gyuri? Ei, dacă-i aşa, ce mai stăm, ce mai aşteptăm?

— Hai, potoleşte-te, potoleşte-te, îi tot spune Doja şi se întoarce spre decanul Peroutka care se afla cu el cînd sutaşul venise cu iobagii din Gömör. Peroutka pare îngrijorat de cele auzite, face un gest mut, răspunde cu întîrziere întrebării adresată din ochi de către Doja:

— Trebuia să ne aşteptăm la toate aceste, răspunse şoptit Peroutka.

Doja îl lăsă pe sutaş să se potolească singur şi se apropie de iobagi:

— Voi veniţi chiar de acolo? Aţi văzut cu ochii voştri, sau aţi auzit de la alţii, spuneţi drept?

— Aşa să ne ajute dumnezeu, îi prăpăd! Abia am scăpat cu fuga! grăieşte unul.

— Prăpădul lui dumnezeu, căpitane Gyuri, mie mi-au închis muierea şi copiii în colibă şi i-au pus foc!

Glasul omului începu să tremure, lacrimile îi năpădiră ochii.

— Spune, spune, omule! îl îndemnă Doja.

— Cînd m-am dus, pe seară, să văd ce s-a întîmplat cu muierea...

Lacrimile începură să-i curgă șiroaie din ochi și omul nu mai fu în stare să istorisească. Un altul, mai tare de fire, începu tărăgănat:

— Am fost împreună cu el, am dat cenuşa la o parte și i-am găsit — erau scrum, din carnea arsă ieșeau oasele albe...

— Prăpădul lui dumnezeu, căpitane Gyuri! îşi făcu un altul cruce.

— Cum prăpădul lui dumnezeu? Ce, s-a pogorît dumnezeu din cer să pustiască avutul unor oameni năcăjiţi ca voi? Să vă ardă muierile, copiii? Prăpădul l-au făcut ticăloşii de magnaţi, nu dumnezeu! şi fără ca Doja să-şi dea seama, iată-l și pe el înfierbîntat, clocotind de mînie şi ură. Are dreptate sutaşul, şi eu zic ca el, ba mai mult; toţi dinţii pentr-un dinte, și-amîndoi ochii pentr-un ochi! Dar să nu ne pierdem capul, oameni buni... să nu ne pierdem capul! Să pornim acum şi să ne războim cu magnaţii din comitatul Gömör, cum vrea sutaşul, nu se poate! Nu scapă ei, nu vă fie teamă! Sîntem strînşi aici, în tabere, om vedea noi peste cîteva zile dincotro bate vîntul, pînă atunci să-şi vadă fiecare de rostul lui ostăşesc, şi să asculte cuvintele mai-marilor peste ei — nimic nu va rămîne nepedepsit!

Sutaşul pare că s-a potolit. S-a îndreptat mai ostăşeşte şi şi-a ridicat cureaua de care-i atîrnă spada.

— Are dreptate căpitanul Gyuri, mortul de la groapă nu-l mai putem întoarce, nici ce-a pustiit focul nu putem clădi cît ai bate din palme, dar pe măriile lor îi avem în mînă, azi sau mîine, n-are-a face, o să le scoatem colţii din gură! Haideţi să mergem, hai, măi oameni buni! Să trăiești, căpitane Gyuri!

Doja priveşte în urma lor îngîndurat. Peroutka pare îngrijorat şi el — cele auzite i-au întărit unele zvonuri

venite din miazănoapte. Şi pe acolo, prin Ţara Slovacilor, furia seniorilor se spune că s-ar fi dezlănţuit ucigătoare: „Oare nu cumva toate acestea să învolbureze mulţimea şi cuprinsă de furii să se împrăştie pornind spre locurile ei de baştină, năruind tot ce s-a închegat cu atîta trudă?“ se întreabă el.

Doja cere să i se aducă calul şi-l întreabă pe Peroutka dacă n-ar vrea să-l însoţească.

— Încotro? întreabă decanul.

— Pretutindeni, prin toate taberele!

— Pari îngrijorat, căpitane Gyuri; cele auzite te-au tulburat şi pe domnia ta şi pe mine — aş vrea să-ţi pun o întrebare: crezi că vom putea ţine mulţimea în loc?

— Trebuie! rosti Doja ghicindu-i îngrijorarea.

Trecură prin tabăra ardelenilor şi nimic deosebit nu le atrase atenţia. Oamenii dădeau ascultare maimarilor lor şi cînd Doja opri calul în mijlocul taberei, ostaşii îl înconjurară de toate părţile, chiuind, arătîndu-şi bucuria că-l au în mijlocul lor. Vorbi cu Borzó şi cu maimarii peste o mie de oameni — întrebă şi i se răspunse că într-adevăr, oamenii au auzit ce se întîmplă pe unele locuri, dar din Ardeal nu s-a auzit încă nimic. Fireşte, sînt şi ei neliniştiţi, dar aşteaptă cu încredere cuvîntul lui Doja.

Grigorie şi moş Petcu par mai îngrijoraţi, oamenii lor şi-au cam pierdut răbdarea, iar cele auzite i-au întărîtat şi mai rău contra magnaţilor — chiar în ziua aceea au pus mîna pe unul şi pe vreo cinci călăreţi care-l însoţeau, i-au flocăit bine, i-au dezbrăcat şi dezarmat, dar moarte de om n-au făcut. Doja se face că nu aude cele istorisite, îl priveşte pe Grigorie drept în faţă:

— Să ţineţi oamenii în mînă, să nu se mai întîmple nimic fără porunca voastră, ai auzit, frate?

Tureatcă a prins de veste că Doja se îndreaptă spre ei şi i-a ieşit în cale:

— Bun sosit, căpitane Gyuri; să trăieşti! strigă Tureatcă oprindu-şi calul la cîţiva paşi înaintea lui Doja, scoţîndu-şi cuşma şi fluturînd-o plin de voie bună, cum rareori îl văzuse Doja.

— Cum staţi pe aici, sutaşule? îi întinse Doja mîna,

şi fruntea i se descreţi şi păru mai puţin îngrijorat văzîndu-l pe Tureatcă aşa de stăpîn pe sine, fără urmă de nelinişte.

— Mulţumim domniei tale pentru întrebare, bine — mai bine nici că se poate! Cum n-am sta bine cînd domnul dumnezeu ne-a dat prilejul să fim cu toţii laolaltă? Doar pentru asta ne-am străduit şi-am luptat! Întrebarea-i, căpitane Gyuri, cînd pornim?

— Aşteptaţi, încă n-a sosit ceasul! răspunse Doja.

— Mult?

— Vreţi să dăm peste cap tot ce-am făcut cu atîta trudă şi luptă, grăbindu-ne?

— Doamne feri!

Dar tocmai acolo unde Doja se aştepta să găsească mai puţină nelinişte, găsi cea mai mare zarvă. În tabăra lui Ferkó era o învălmăşeală aşa de mare încît nimeni nu băgă de seamă că Doja şi însoţitorii săi sosiseră acolo. Mileţii alergau de colo-colo încingîndu-şi spadele, potrivindu-şi coifurile pe cap, strigînd şi suduind de mama focului — unii alergau cu şeile în braţe spre cai, le puneau pe spinarea cailor şi le închingau în grabă. Vreo cîteva sute încălecaseră şi se strînseseră roată în jurul unui igaş cu caii înhămaţi, cît despre Ferkó — greu să-l afli în mulţimea asta învolburată.

— Sună din corn cu toată puterea, îi porunci Doja lui Iancu Gurău de care nu se despărţea niciodată.

Iancu îşi umflă pieptul şi sună prelung de mai multe ori — îi răspunse din tumultul taberei un alt sunet prelung de corn, ceea ce însemna că Ferkó luase cunoştinţă de sosirea lui Doja.

Într-adevăr, nu după multă vreme el veni în goana calului, încărcat cu toate armele sale, gata de a porni la luptă, ceea ce-l făcu pe Doja să nu-şi mai poată stăpîni mînia:

— Ce-i aici? Ce-i zarva asta nebunească; unde vă treziţi? fură primele lui cuvinte.

— Căpitane Gyuri, căpitane Gyuri, noi... începu Ferkó, dar Doja sări de pe cal şi dînd frîul lui Gurău porni spre locul unde se adunaseră cei călări. Ferkó dădu pinteni calului, trecu înaintea lui Doja şi începu să strige:

— Daţi-vă la o parte! La o parte, a venit căpitanul Gyuri!

Cu mare greutate călăreţii deschiseră drum prin mijlocul lor, unii descălecară, cîţiva strigară cu toată puterea: Trăiască! Trăiască căpitanul Gyuri!

Cînd Ferkó fu în apropierea igaşului, sări şi el de pe cal şi cu mîna întinsă spre Doja, începu a bolborosi nestăpînit:

— Iată, pentru asta, tîlharul! Asta-i bătrînul Takacs, tatăl lui Pisti, îl ştii domnia ta, cel cu caii, vezi, spune domnia ta dacă se mai poate...

În igaş erau culcaţi în lung vreo trei bătrîni cu braţele tăiate, cu ochii scoşi. Alţi trei pe o parte a igaşului şi trei pe cealaltă stăteau cu picioarele atîrnate peste loitri. Cu ochii storşi, stăteau muţi şi cînd Ferkó vorbi îşi înălţară capetele, apoi îşi duseră mîinile la ochi şi la gură — unul deschise chiar gura şi Doja văzu printre gingiile însîngerate, limba omului despicată în două.

Bătrînul Takacs avea alăturea pe noră-sa, nevasta lui Pisti, iar în timpul cînd Ferkó îşi vărsa mînia în faţa lui Doja, prin cuvinte de neînţeles, venise şi Pisti şi trecuse în dreapta bătrînului Takacs. Unii dintre mileţi descălecaseră, alţii nu, dar cu toţii se strînseseră în apropierea igaşului, nerăbdători să audă cuvîntul lui Doja, care, îşi închipuiau ei, nu poate fi decît porunca de a porni cu toată furia contra magnatului din Dombos, cel ce făptuise această de neînchipuită nelegiuire.

— Ce drac', doar sîntem mileţi! Putem să ne lăsăm? Putem? Ia, să spună baciul Takacs; să spună el cum a fost! îşi încheie Ferkó cele spuse.

— Nu mai e nevoie, spuse Doja, căci grozăvia pe care o avea în faţa ochilor era mai grăitoare decît cuvintele pe care le-ar fi auzit din gura bătrînului Takacs.

— De ce? întrebă Ferkó, cu mînie nestăpînită în glas; de ce? Să spună, să auzi şi domnia ta!

— Pe toţi din sat, pînă şi pe copii! se auzi glasul nevestei lui Pisti, şi deodată femeia izbucni într-un plîns

sfîşietor, ceea ce făcu ca toată mulţimea mileţilor să înceapă a striga: Moarte! Moarte ticălosului de magnat!

Doja ridică mîna dreaptă în sus, dar strigătele nu se potoliră, ci dimpotrivă, izbucniră mai viforoase. Văzînd gestul lui Doja, Ferkó îşi puse cornistul să sune şi numai cu greu mulţimea călăreţilor se potoli.

— Ce vreţi acum? răsună vocea puternică a lui Doja.

Întrebarea produse uluială: „Cum, căpitanul Gyuri nu înţelege ce vrem?" se întreba fiecare.

— Hai, spuneţi; ce vreţi să facem? repetă Doja întrebarea.

— Moarte ticălosului! strigară cîţiva.

— Se înţelege, moarte spun şi eu! Strig şi eu cu voi: moarte, moarte ticălosului! Dar vă întreb: îl aveţi în mînă, unde-i? Voi vreţi să porniţi spre Dombos, unde veţi găsi castelul gol, căci fără îndoială el se află acum în tabăra magnaţilor, aici, nu departe de taberele noastre...

— Cu atît mai bine! se auzi un glas.

— Cu atît mai bine, spun şi eu — dar, în cazul acesta, lucrurile se schimbă: nu mai e vorba de voi şi magnatul din Dombos ci de noi toţi şi de toţi magnaţii şi oastea lor — asta, fraţilor, înseamnă războiul contra lor! Şi pentru asta, vă spun şi vouă după cum am spus-o şi altora, n-a sosit încă ceasul! Stăpîniţi mînia, ura, furia, aşa după cum mi le stăpînesc şi eu — stăpîniţi-vi-le pentru atunci cînd va bate ceasul, veţi avea atunci mai multă nevoie de ele decît acum!

Era greu să-i faci pe mileţi să înţeleagă că trebuie să-şi înăbuşe mînia, să-şi stăpînească furia. Totuşi, Doja reuşi să-i molcomească şi mulţi dintre ei înţeleseră că cele ce vor urma, privesc întreaga gloată; soarta tuturor celor ce s-au strîns în tabere şi-au ajuns să-şi aibă braţele înarmate, libere de lanţuri, urmează să se hotărască acolo.

— Toate punţile dintre norod şi ei s-au rupt, căpitane Doja, spuse decanul Peroutka cînd pe înserat se întorceau spre cortul lui Doja.

— Erau rupte de mult, acum s-au prăbuşit în prăpastia care ne desparte, răspunse Doja.

— Da, aşa-i ! Acum trebuie să ne gîndim şi mai mult la ceea ce vom face mîine, cînd puterea lor va fi înfrîntă.

— Mă gîndesc de multe ori !

— Şi eu am gîndurile mele din care ţi-am destăinuit o parte, dar... ştiu eu !...

— Vom vorbi la masă, în faţa unei cupe cu vin, e mai potrivit decît pe şa.

— Mă mir de domnia ta, după toate cele întîmplate astăzi, pari mai liniştit ca oricînd !

— Sînt mulţumit că oamenii încep să înţeleagă, să se stăpînească şi să aştepte cu încredere.

— Nu te temi că mîine neliniştea o să-i cuprindă din nou pe toţi ?

— Nu trebuie decît o săptămînă, apoi vom mai vedea ce-o mai fi !

Noaptea se aşternu peste taberele iobagilor. Oamenii stăteau în jurul focurilor, dar vorbeau mai potolit acum. Fireşte, era vorba tot de grozăviile făcute celor rămaşi acasă — dar oare vinovaţii nu sînt aici, în apropierea lor, în preajma Budei ? Asta nu-i ca şi cînd i-ar avea în mînă ? Se înţelege, nici o grabă, are căpitanul Gyuri grija lor !

*

* *

Despre Streţcu nu se auzeau decît vorbe, veşti care se băteau cap în cap. La început se spunea că între Sava şi Drava ar fi o tabără iobăgească sub comanda unui drac bătrîn, Streţcu. Apoi o vreme nu s-a mai auzit nimic. O altă veste venită o dată cu primele zile de vară spunea cum că Streţcu ar fi atacat castrele regale din munţii Dalmaţiei, dar nici ea nu era prea sigură. Ceea ce era demn de crezare, era faptul că Streţcu trăia şi fără îndoială, într-o bună zi, Doja îl va avea iar alăturea de el.

Streţcu apăru într-un apus de soare, cînd tobele taberei principale băteau de zor chemarea maimarilor peste cîte o mie de oameni la un sfat ce urma să se ţină în cortul lui Doja, căci a doua zi comandantul gloatelor

iobăgeşti trebuie să se ducă în Kalocsa, unde era chemat de către Tamás Bakács şi trimisul papal, cardinalul Golgoni.

Deşi mai bătrîn şi mai uscat, cu faţa scorojită ca scoarţa arborilor bătrîni, cu chelia şi mai lucioasă, Streţcu era tot arţăgos şi tot iute în mişcări ca o pisică sălbatecă.

Venea de dincolo de Dunăre şi cu el era şi Dibáczy János, căpitanul care pe timpuri a rămas în slujba regelui. Dibáczy se răsculase împreună cu garnizoana castrului pe care-l comanda şi reuşise să tragă după el şi garnizoanele celorlalte castre de dincolo de Balaton. A mai strîns în jurul lui şi mulţime de dezertori din oastea regelui, aşa că ajunsese să aibă o oaste destul de numeroasă. Auzind într-o bună zi că Streţcu s-ar afla pe aproape, a pornit şi şi-a unit trupele cu cetele bătrînului.

Insoţiţi de cîţiva oameni, între care şi Keresztes, călări pe cai focoşi, au trecut ca o vijelie neaşteptată prin tabără şi au oprit în mijlocul ariei, acolo unde se afla stîlpul acela înalt ce purta în vîrf flamura gloatelor iobăgeşti. Streţcu a mai înfipt o dată pintenii în burta calului şi, îndreptîndu-se spre cortul lui Doja, sări din şa drept în faţa intrării, gata-gata să-l răstoarne pe Valentin, care-i stătea în cale.

— Hei, Gyuri frate! strigă din toate puterile bătrînul Streţcu dîndu-l pe tînăr la o parte, năvălind în cort ca o furtună.

Doja se uită lung la arătarea din faţa lui: „Vezi bine, uscăciunea asta e bătrînul Streţcu!“ Păşeşte spre el şi-l îmbrăţişează. Streţcu i se agaţă de gît, îl strînge cu braţele lui lungi şi uscate, îi sărută fruntea, ochii, obrajii, barba, apoi face cîţiva paşi înapoi şi-l priveşte lung, de sus pînă jos:

— Doamne! Tu eşti, Gyuri?! Cum ai mai îmbătrînit! exclamă uimit bătrînul Streţcu.

— Tu nu te-ai schimbat de fel! răspunse Doja zîmbind.

— Nu, nu m-am schimbat! vorbi repezit, luînd de bune cuvintele lui Doja. Aş putea spune c-am întinerit chiar!

— Da, aşa mi se pare şi mie, răspunse drăgăstos Doja. În sfîrşit, bine că eşti în viaţă! Bine c-ai venit!

Acum e rîndul lui Doja să-l privească de sus în jos, dar nu prea are ce: trupul lui Streţcu s-a închircit şi încovoiat, dar, dracul să-l ia, drăguţul de bătrîn pare mai vînjos, mai iute în mişcări ca oricînd! Doja se miră: „De unde atîta forţă în trupul acesta gîrbovit, uscat?“ Şi în gînd socoteşte: „Trebuie să fie trecut de mult de şaptezeci de ani!“

Streţcu îşi aruncă privirile de colo-colo, mişcîndu-şi cu repeziciune capul, scotocind cu ochii toate ungherele cortului, apoi grăieşte tînguitor:

— Ah, Gyuri frate, de cînd aştept zilele acestea!

— Au sosit! Sîntem mai bătrîni acum, dar au sosit!

— Cine? Eu nu! La dracu'! Mă simt mai în putere ca oricînd! Ascultă, Gyuri, mai întîi aş vrea să ştiu: banul Fărcaş şi comitele de Caraş sînt în tabăra magnaţilor?

Doja nu-i răspunde. „Uite-l, uite-l! gîndeşte el. Răzbunarea l-a ţinut în viaţă!“

În vălmăşagul vieţii, Doja a uitat de banul Fărcaş. A trecut timp de atuncea, din faţa ostrovului, ş-apoi a te răzbuna pe unul sau pe altul e un lucru prea neînsemnat în asemuire cu ceea ce-a pornit să facă.

— Te pomeneşti c-ai uitat?! zise răstit Streţcu, văzîndu-l tăcînd.

— Nu, n-am uitat! De bună seamă sînt în tabăra magnaţilor, alăturea de Werböczy, fac parte din partida lui. Te gîndeşti la răzbunare, îmi pare, nu-i timp pentru asta acum, avem altele de pus la cale. Răzbunarea mai poate aştepta, spuse Doja fără patimă, ca să-l mai îmbuneze.

— Să aştept? Nici prin gînd nu-mi trece! izbucni Streţcu. Am dincolo de Dunăre zece mii de oameni şi în fiecare zi vin sute de iobagi în tabăra mea; iar Dibáczy are tot pe atîţia!... Auzi, să aştept! Ca un titirez se învîrti pe călcîie şi se îndreptă spre intrarea cortului: János, hai, vino încoa! strigă dînd pînza la o parte.

Dibáczy însă se codeşte, n-are parcă curajul să dea ochi cu Gheorghe Doja. Îşi mai aduce aminte de ziua

aceea cînd l-a părăsit, cînd a rămas mai departe în slujba regelui. Deşi au trecut atîţia ani, n-a uitat şi ştie sigur că nici Doja n-a uitat.

— Hai, intră, ce-a fost a trecut! strigă din nou bătrînul Streţcu.

Dibáczy intră, stă sfios alăturea de stîlpul cortului, ar păşi mai departe şi parcă nu îndrăzneşte. E tot înalt şi spătos, om în putere, poate chiar mai tînăr ca Doja, dar pare mic, umilit.

Doja îl priveşte încruntat. Amintirile îi năvălesc în minte: „Da, acesta-i Dibáczy. Nu s-ar putea spune c-a trădat, fiindcă nu era atuncea vorbă de nimic. Şi-a părăsit doar tovarăşii, s-a umilit în faţa maimarilor şi-a rămas în slujbă."

— Hai, păşeşte, János, poate nu din voia ta ai greşit atuncea. Ai avut poate şi tu socotelile tale, nu le ştiu, n-am cum te judeca! grăieşte aproape murmurat Doja.

Dibáczy înaintează şi-i întinde mîna, Doja i-o prinde fără căldură şi Dibáczy parcă simte, căci încearcă să spună cîteva cuvinte de dezvinovăţire, dar nu le poate lega laolaltă. Dibáczy n-a avut niciodată darul vorbirii.

— Lasă, nu-mi mai aminti, ştiu! se încruntă Doja. Mă bucur acum, mă bucur că eşti iarăşi alăturea de noi. Bine ai venit! vorbeşte rar Doja şi-l bate cu palma pe umăr, ca să-i alunge din suflet zbuciumul pe care i-l citeşte pe faţă.

Dibáczy îşi înalţă capul, lăcrimează. O lacrimă i se prelinge din ochiul stîng, îşi leagănă capul pe umeri, i-ar da lui Doja inima din piept, sufletul său i l-ar da, aşa se simte de fericit c-a auzit din gura lui aceste cuvinte de iertare!

— Am o oaste întreagă! izbucneşte el. Zece mii de oameni, poate şi mai mulţi, ţi-o dau ţie, Gyuri, şi nu-ţi cer nimic, primeşte-mă numai ca ostaş de rînd!

Doja tace, îşi netezeşte barba: „E tot acelaşi om Dibáczy, puţin cam scurt la minte, dar viteaz şi inimos. Ia să se mai înveselească puţin".

— Cum vine asta poate şi mai mulţi! Eşti doar ostaş vechi, căpitane János! Poate şi mai mulţi, aşa

spun comandanţii mei de oaste iobăgească, foşti şi ei iobagi, dar tu, căpitan, ostaş bătrîn în slujba regelui!

— Ştii ce, o să-i număr! se grăbeşte să răspundă Dibáczy. O să-i număr chiar eu, numai spune-mi c-ai uitat!

Doja rîde, n-are pentru ce-i purta mînie omului acesta simplu dar viteaz, care cum a mirosit vijelia, lupta, a şi venit, chiar dacă nici acum nu ştie pentru ce, după cum n-o fi ştiut nici atunci pentru ce-a rămas să slujească mai departe în umilinţă şi nemernicie.

— Noi am aşteptat trei ani ziua aceasta, îi vorbeşte Doja. Aşa-i, Streţcule?

— Ce aşteptat?! Am luptat pentru asta. Ehei, acolo, în iarna aceea grea, în faţa ostrovului!... I-am povestit eu tot cum a fost... Lasă-l acum, lasă-l, Gyuri! vorbi bătrînul Streţcu, ca să pună capăt.

— Eu mi-am pierdut timpul, ştiu! mormăi trist Dibáczy.

— De, tu ai vrut-o! Ia spuneţi-mi: unde sînteţi? În care parte? Departe de noi?

— Azi, în zori, am poposit pe malul celălalt, cu toţi oamenii noştri. Ce facem, Gyuri?

Doja are pentru cîteva clipe în faţă situaţia aşezării taberelor ţărăneşti. Streţcu şi Dibáczy au sosit chiar la timp. Dincolo, pe malul celălalt al Dunării, nu mai avea nici un om, acum are o oaste întreagă, douăzeci de mii de oameni.

— Rămîneţi pe malul celălalt, pază în coasta dreaptă. O să primiţi la timp porunci şi, cînd soseşte un nou transport de arme, o să vă trimit şi vouă. E bine aşa?

— Se înţelege, dacă aşa trebuie! se grăbi să răspundă Dibáczy.

Doja şi Streţcu îşi fac cu ochiul: „E totuşi un ostaş bun, viteaz şi ascultător acest căpitan Dibáczy János", îşi spuseră ei din priviri.

Valentin intră în cort. Se trage într-o parte şi ocoleşte grupul, vrea să ajungă pe ferite în spatele lui Doja să-i poată şopti la ureche cîteva vorbe. Doja îl zăreşte şi deodată se adresează lui Streţcu:

— Strețcule, ia uită-te la flăcăul acesta. Îl cunoști? și-i prinde mîna lui Valentin, trăgîndu-l în fața sa, între el și Strețcu.

— Cîrlanul ăsta mi-a stat în cale, se încruntă Strețcu. Era mai-mai să-l dobor cu calul!

— Uită-te bine la el! mai spuse Doja.

Strețcu își deschide ochii mari, întinde brațul și-i ridică tînărului bărbia, mai să-i deschidă gura și să-i cerceteze dinții, ca unui mînz pe care vrea să-l cumpere, dar se mulțumi să-i ia coiful de pe cap ca să-i privească fruntea și părul.

— Vai! făcu el înduioșat. Ăsta-i copilul bătrînului nostru prieten, ezredes-ul Drag! Ce-i cu taică-tău? Unde-i? N-a venit nici acum, cînd și leneșul ăsta de Dibáczy s-a trezit?

Valentin nu știe ce să spună. Un asemenea om ca Strețcu n-a văzut în viața lui, numai coada și coarnele îi lipsesc și-ar fi chiar tartorul iadului!

— Ptiu, ptiu! scuipă Strețcu spre fața tînărului, ca să nu-l deoache. Leit taică-său! grăiește către Doja.

— Și fratele lui, Iosif, e cu noi. E cel mai strașnic tunar. N-au magnații și nici regele un asemenea meșter! vorbește cu dragoste, ocrotitor, Gheorghe Doja.

— Spune-mi, ce-i cu Drag?

Dar Valentin a început să-i șoptească lui Doja:

— A sosit Vlava, comandantul cehilor, slovacilor și rutenilor, cu domnul decan Peroutka!

— Zi-le să intre, adu-i înăuntru!

Valentin își ridică capul, arată cu vîrful bărbiei, cu ochii, în taină, spre Dibáczy și Strețcu.

— Nu-i nimic, poftește-i înăuntru! spuse Doja, făcînd semn cu mîna că nu se ferește de cei doi. Acum vă rog să luați loc la masă, avem un oaspe ales, un învățat cu adevărat înțelept, se adresează Doja lui Strețcu și Dibáczy cu convingere și ca o luare-aminte pentru ei.

Vlava, ca un fost ofițer în oastea împărătească din Praga, poartă armură de oțel și coif de cavaler, mănuși lungi cu gardă. Iobagii tuturor taberelor îl cunosc. Din văzute și din auzite îl cunosc și pe decanul Peroutka, pe care le place să-l creadă episcop. Să

aibă şi ei în tabere un episcop al lor, căci în tabăra magnaţilor sînt atîţia! „Păcat că-i de altă lege!" îşi spun ei. Nu-i ştiu numele, dar fiindcă vorbeşte în numele lui Huss, care a fost ars pe rug, nu poate fi decît apostolul lui şi l-au numit episcopul Huss.

Decanul e o figură impunătoare: are faţa încadrată de o barbă albă, pe cap poartă o bonetă de catifea ca şi hainele-i lungi şi negre. Nu are nici o podoabă pe el, nici chiar crucea nu-i atîrnă la gît.

Doja face cîţiva paşi în întîmpinarea lui, îşi apleacă capul şi-i întinde respectuos mîna.

— Ai oaspeţi, căpitane Doja, n-am venit într-un timp potrivit! căută parcă să se scuze Peroutka.

— Oricînd sînteţi bine venit! răspunde Doja înclinîndu-se.

— Pe dumneavoastră nu v-am văzut niciodată în cortul comandantului! se adresează către cei doi decanul Peroutka.

Streţcu încearcă să-şi îndrepte trupul încovoiat, dar nu reuşeşte; îşi dă doar capul pe spate ca să-l privească pe decan în ochi, mormăie ceva şi se trudeşte să-şi descreţească faţa. Domnul acesta îmbrăcat în haine de catifea neagră, cu bonetă pe cap, trebuie privit cu respect şi bunăvoinţă, dacă şi Gyuri se poartă cu el aşa!

Dibáczy a înlemnit sprijinit pe mînerul spadei, se uită cînd la decanul Peroutka, cînd la armura strălucitoare a cavalerului Vlava: „Ce dumnezeu, — gîndeşte el, — Gyuri al nostru parcă ar fi însuşi regele, iată ce curteni îi intră în cort!"

Vlava se prezintă celor doi după obiceiul cavalerilor, ridicînd spada pînă-n dreptul inimii, înclinîndu-şi capul. Streţcu şi Dibáczy se uită unul la altul. Bătrînul mustăcios mai să izbucnească în rîs.

— Sînt doi vechi tovarăşi de arme, căpitani de oaste! spune Doja, care trece în faţa lui Vlava.

Vlava pare mulţumit de lămurirea primită şi se mai înclină o dată către cei doi. Apoi se adresează lui Doja:

— Domnul decan a stăruit să venim puţin înaintea celorlalţi...

— Sînt foarte bucuros, răspunse Doja şi-şi îndreptă din nou privirile spre Dibáczy şi Streţcu.

Dacă Dibáczy înţelegea să stea locului ca un stîlp nemişcat, în schimb bătrînul Streţcu nu-şi afla astîmpărul şi se tot foia în loc, mişcîndu-şi mîinile. Părea nemulţumit, nerăbdător să se vadă singur cu Doja.

— Aş fi vrut ca pentru scurt timp, înaintea sfatului, să reluăm discuţia pe care am avut-o ieri seară şi să punem unele lucruri la punct. Dar acum, — continuă decanul Peroutka, — ai oaspeţi, căpitane Doja, vom găsi alt prilej.

— Prilejul îi bine venit, oaspeţii mei nu ne stînjenesc, chiar vă rog, domnule decan.

— E un punct de vedere care ar putea fi înţeles greşit de către nobilii noştri purtători de spadă! adăugă Peroutka şi, netezindu-şi barba, îi privi pe cei trei căpitani de oaste.

— V-am spus că sînt de aceeaşi părere! se înclină cavalerul Vlava.

— Da, bine, teoretic, însă... grăi Peroutka puţin stînjenit. Iată, aşa după cum am vorbit, căutînd să-ţi completez ideile dumitale despre lume, căpitane Gheorghe Doja, în viitor, fiindcă nu este aşa, trebuie să ne gîndim şi la viitor, omul nobil trebuie să fie acela care ştie mai multe decît semenii săi, care creează mai multe bunuri, care are gîndurile cele mai înaintate, cele mai folositoare comunităţii! Vitejia, mînuirea cu dibăcie a armelor trebuiesc preţuite, fără îndoială, dar nu pe această bază trebuie clădit, căci am ajunge iarăşi de unde am pornit, adică cu cîteva decenii în urmă!

— Dar sînt şi eu de aceeaşi părere! Cred şi eu că nu forţa braţelor şi mînuitul cu meşteşug al armelor să înnobileze pe viitor omul, deşi eu, vorbind deschis, datorită acestor însuşiri m-am ridicat! Asta însă, domnule decan, nu mă împiedică să vă dau dreptate şi să recunosc că în viitor nu mai poate fi aşa!

— Da, înţeleg, căpitane Doja, însă mi s-a părut ieri seară că spusele mele nu-ţi conveneau. Cred că nu te superi...

— Recunosc, aşa-i, nu mi s-au părut potrivite spusele dumitale, fiindcă sîntem în război, şi în război acestea sînt însuşirile cele mai de preţ !

— Fireşte, însă noi, după cum am mai spus, privim în viitor. Războiul nu va dura o veşnicie ! Un drept cîştigat cu arma în mînă nu trebuie să dea naştere unui drept de stăpînire asupra semenilor. Dreptul acesta, aşa după cum am văzut că s-a petrecut, a adus stările de lucruri din care ne trudim să ieşim, şi în afară de asta, el cultivă numai însuşirile rele ale oamenilor : egoismul, desfrînarea, îngîmfarea. Prin el, cei ridicaţi subjugă şi asupresc mulţimea celor ce muncesc, o forţează să muncească pentru ei, pentru satisfacerea poftelor lor, egoismului şi destrăbălării lor !

Streţcu îl priveşte dintr-o parte, îl ascultă totuşi cu atenţie, deşi nu prea înţelege mult. Ii este clar însă că Gyuri iar s-a apucat să pună lumea şi ţara la cale ! Asta nu-i prea place. „Lumea s-o lăsăm în pace, o dormi cum şi-o aşterne, ce să ne batem noi capul cu asta ? Acum îi vorba că sîntem mulţi, puternici, îi doborîm pe magnaţi şi ne răzbunăm sîngele şi umilirile !“ gîndeşte el, iar cînd decanul Peroutka termină ce-avea de spus, îşi întoarse nemulţumit privirea spre Doja :

— Gyuri, frate, noi ne ducem pe afară, prin tabără, vă dăm bună pace să vorbiţi în voie, nu ne pricepem !

— Stai, pentru ce ? Cele spuse de către domnul decan Peroutka vă privesc şi pe voi ca şi pe mine, ca şi pe întreaga oştire iobăgească care s-a adunat aici.

— Bine, bine, — mormăi Streţcu, — asta o s-o vedem noi. Acum răspunde-mi mai bine la ceea ce te-am întrebat : unde aş putea da ochi cu banul Fărcaş şi cu comitele Caraşului, asta îmi roade mie inima !

— Rămîneţi aici, să ţinem un sfat. Mîine trebuie să mă duc în Kalocsa, să stau de vorbă cu măriile lor. Domnule decan, sînt fericit că v-am întîlnit, ideile dumneavoastră sînt nepreţuite pentru mine !

Streţcu îşi mişcă fălcile nemulţumit şi îşi tot trage mustăţile. „Gyuri a îmbătrînit şi s-a schimbat. Asta se vede şi după cum vorbeşte acum !“ gîndeşte Streţcu.

Afară se aud rîsetele, glumele, voia bună a celor chemați la sfat. Iosif dă din cînd în cînd la o parte pînza de la intrarea cortului ca să-i atragă lui Doja luarea-aminte că-i așteptat, că toți sînt veniți și sfatul poate începe.

— Hai, intrați, începem! rostește Doja, cînd zărește fața lui Iosif.

În cort dă buzna mulțimea celor mai mari peste gloatele iobăgești. Sînt aproape cu toții de față, lipsește numai Gavriș, care se ține deoparte, și popa Laurentius, care se află în tabăra orășenilor.

Vești noi venite din nordul țării arată că și pe acolo seniorii au început să-și facă de cap: ard sate, ucid femeile și copiii, schingiuiesc pe iobagii prinși. Se mai poate aștepta, după toate cele întîmplate?

În atmosfera aceasta, sfatul trebuie să hotărască atitudinea pe care Doja urmează s-o aibă în fața episcopilor, a cardinalului Golgoni, a delegației seniorilor.

4

Soarele apune. Ceața se lasă peste taberele țărănești, învăluind pămîntul. Înserarea strînge iobăgimea în jurul focurilor. Tobele bat ritmic, trîmbițele sună sfîrșitul zilei. Sutașii trec prin fața colibelor, zvîrlind din treacăt cîte o vorbă. Începe să se simtă rînduiala ostășească, oamenii au comandanți acum. Cei mai mari peste o sută sînt dintre iobagi, sînt însă și dintre micii nobili scăpătați, reintrați în iobăgie. Chiar și comandanții peste o mie de oameni sînt toți cunoscuți. Unii au fost comandanți de castre, dezertori din oștirea regelui, alții au fost ridicați dintre nobilii care în afară de cal și spadă nu mai aveau nimic pe lume. Oamenii sînt îndestulați acum, stau la palavre.

— Ați auzit? Gavriș a atacat Szolnokul!

— Cine spune? Minciuni! Gavriș a atacat Kecskemétul, a spus un om care a fost acolo!

— Aş, nici vorbă de Kecskemét, a atacat castelul din Eger!

— Oare n-are de gînd să vină şi el în tabără?

— Nici să nu-ţi treacă prin minte! In tabără a sosit popa Laurentius cu mulţime de voinici înarmaţi pînă în dinţi.

— Care popă Laurentius?

— Unul, popa Laurentius! De unde vrei să ştiu eu? Se spune că vorbeşte cu papa de pe cal, iar pe episcopi nici nu-i ia în seamă, strigă la ei ca la niște iobagi de rînd! Se spune că are putere de la dumnezeu să schimbe lumea!

— Oare!

— Da, așa se spune! Unii spun că dimineaţa, cînd soarele bate în casca lui, scînteiază săgeţi de foc. Cîţiva călugări bărboşi, care umblă după el, spun c-ar fi arhanghelul, însă asta nu se poate, fiindcă alţii spun că are o barbă roşie de ţap şi n-ar fi altul decît Anticrist, doamne apără-ne!

— Eu l-am văzut ieri pe Gheorghe Doja, straşnic om, măi fraţilor!

— Cum arată, măi vericule? Ia spune-ne şi nouă, să te auzim!

— Cum să arate? Aşa ca toţi oamenii, ca mine, ca tine, numai că nu-i așa de jerpelit ca noi și are un cal bun și arme bune.

— Nu-i scînteiază coiful scîntei? Nu seamănă a arhanghel venit din cer?

— La dracu'! Dar îl știe toată ţara! Dacă bine îmi amintesc, nici n-avea coif, are o cușmă ţărănească pe cap. Însă calcă apăsat, şi cînd trece prin faţa oștirii, se simte că trece un viteaz!

— Asta aşa e! Şi eu am simţit cînd a trecut prin faţa mea.

— E om de-al nostru, ţăran. Se spune că magnaţii îi poartă sîmbetele. Ar vrea să-i soarbă viaţa ca pe o picătură de apă.

— Hei, ar face-o de-ar putea, da-i departe griva[1] de iepure. Unde sînt ei și unde-i Doja? Doja are oameni cu el, patruzeci de voinici, tot unul și unul.

[1] Griva — copoiul (căţeaua). (N. A.)

Nu se desparte de ei nici ziua, nici noaptea. Cu ei mănîncă, cu ei se culcă. Iar caii lor îs din hergheliile padişahului, zboară pe faţa pămîntului, nu aleargă.

— Mă, se spune că ar fi cu el şi o fată. Unii spun că ar fi chiar fecioara Maria, numai că... are pletele negre şi nu cred că poate fi ea!

— Eu cred mai degrabă că-i fiică-sa, aşa au auzit unii, alţii spun că ar fi făcută cu bătrîna regină, nevasta lui Matei, de, aşa se spune!

— Asta nu cred, însă se zice că are cu el un talian cu spadă fermecată. Din pricina talianului nu se poate apropia nimeni de el. E de ajuns să pună talianul mîna pe spadă şi să spună: „Infige-te, spadă!" şi spada se înfige drept în inima vrăjmaşului!

— Asta s-a mai văzut!

— Ei, vezi bine că s-a mai văzut, dar nu în fiecare zi, la o sută de ani o dată! Numai tatăl lui Matei, craiul, avea o astfel de spadă fermecată, de aceea nu l-au putut doborî niciodată păgînii, a trebuit să vină ciuma ca să-i răpună zilele!

— Doja a spus că domeniile trebuiesc sparte... De asta îl duşmănesc magnaţii. Zice el: „Pămîntul e al ţării, nu al domnilor, şi zice că ţara sîntem noi, ţăranii!"

— Asta a spus-o unul care-i un fel de episcop şi şi-a pus cortul într-o tabără ţărănească. E cel căruia îi zic oamenii episcopul Huss. Dar nu-i nici episcop şi nici nu-l cheamă Huss. I-au zis numai aşa, după numele unuia care a fost ars pe rug pentru dreptatea pe care o spunea oamenilor. Asta, grăiesc oamenii, vrea, ca şi sfîntul boemilor, ca sfintele slujbe să fie pe limba ţăranilor!

— Asta, vezi bine, n-ar fi rău. Să înţeleagă tot omul!

— Nu, dar mai bine e ceea ce spune despre pămînt. Zice că pămîntul trebuie dat ţăranilor, fiindcă dumnezeu spus-a odată lui Adam: „Tu să fii ţăran, ia pămîntul şi-l munceşte şi cu sudoarea frunţii cîştigă-ţi pîinea de toate zilele!" Adam a fost ţăran şi pămîntul lui i l-a dat dumnezeu în seamă, al lui să fie!

— Zice asta?
— Vezi bine, altfel nu s-ar spune. Vorbeşte ca din cărţi. Omul ăsta cred şi eu că s-ar cuveni să fie episcop.
— Ăla trebuie să fie trimisul lui dumnezeu.
— Poate! O fi tovarăşul lui popa Laurentius! Numai dacă popa Laurentius n-o fi Anticrist.
— Doja n-a spus numai de pămînt, el a spus şi de iobăgie. Zice el, pretutindeni pe unde trece: „Fraţilor, ştergem iobăgia de pe faţa pămîntului! De acum înainte, noi înşine ne-om fi stăpîni!"
— Se înțelege, de asta a şi primit comanda, ca să ridice jugul de pe grumazul poporului!
— Bine c-am căpătat arme, acuma om vedea noi ce-o mai fi!

Focurile ard vîlvătaie. În faţa colibelor şi corturilor, oamenii stau pînă noaptea tîrziu. Sînt în oarecare măsură îndestulaţi, căci primesc făină şi coc în vetre lipii. Din cînd în cînd mai pun mîna pe cîte o vită, iar de pescuit, pescuiesc în fiecare zi. Fiecare tabără îşi are pescarii ei. De cînd au fost împărţiţi pe sute şi mii şi puşi sub comandă, ies în fiecare zi la muştru. Comandanţii îi pun în rînduri şi-i învaţă cum să se lupte, cum să mînuiască arbaletele, arhebuzele. Mulţi nu ştiu să întindă un arc, necum să dea foc unui fitil sau să încarce o arhebuză.

Dar seara, tabăra trăieşte viaţa legendelor şi prinde curaj. Căinările au încetat, oamenii încep să înfrunte. Au arme şi sînt mulţi, și mai presus de toate gîndesc la fel. Cu două săptămîni mai înainte, unii magnaţi îşi mai purtau trufaşi banderiile în cavalcadă pompoasă pe sub nasurile lor, acum nu mai îndrăznesc. S-a întîmplat în unele locuri ca magnatul să fie tras jos de pe cal, dezbrăcat şi făcut de rîsul întregii tabere. Ba chiar şi călăreţii care-l însoţeau au fost uneori daţi jos de pe cai şi dezarmaţi în hohotele de rîs și batjocurile glotașilor.

Ţăranii văd în Doja pe cel mai bun comandant pe care şi l-ar fi putut visa. Se vorbeşte mult și des-

pre popa Laurentius, dar idealul lor de vitejie e Gavriş. Haiducul are acum peste o mie de călăreţi, toţi îmbrăcaţi în felurite chipuri, cu tot soiul de haine şi armuri. Unii sînt îmbrăcaţi cum erau ostaşii cu un veac în urmă, alţii au armuri strălucitoare de cavaleri, mulţi sînt îmbrăcaţi în pompoasele costume de gală ale magnaţilor, însă toţi sînt bine înarmaţi şi n-au frică de nimic. De o săptămînă Gavriş dă tîrcoale taberei. Doja nu vrea să stea de vorbă cu el, dar nici nu-l alungă. Magnaţii şi episcopii l-ar alunga, dar nu îndrăznesc. Nici Gavriş nu prea pare c-ar vrea să se pună sub comandă. Dă numai tîrcoale taberei, apoi dispare. Şi oamenii ţes în jurul lui noi legende, îi pun în seamă noi isprăvi de vitejie.

Taberele mai vorbesc şi de Moise Hosza şi de ceata lui, tot aşa de pestriţă ca şi ceata haiducilor lui Gavriş. În ceata lui Moise Hosza se întîlnesc toate costumele timpului : haina şi pălăria studentului din universităţile nemţeşti, costumul trubadurului pribeag care-şi poartă alături de lăută spada sau chiar simpla haină ţărănească. Rar cînd Moise Hosza îl mai întîlneşte pe Gheorghe Doja.

Nu-i un ostaş Moise Hosza şi n-are nici acum o spadă la şold, însă dumnezeu ştie de unde s-au strîns atîţia în jurul său. O ceată pestriţă care numără cîteva sute de oameni. Toţi plini de duh, toţi învăţaţi — vorbesc toate limbile şi ştiu pînă şi ce i se serveşte bunului dumnezeu la masa de seară. Au pus mîna pe cele mai bune arme, pe cele mai lungi spade şi mulţi, în afară de spadă, au şi lăuta atîrnată de gît. Au cai buni pentru străbătut depărtările dintre tabere, au şi două caice care-i poartă pe Dunăre, de la Esztergom la Baja şi de la Baja înapoi. Vîslaşii lor întind vîrtos la vîsle, plutesc pe întinsul ei şi cîntă imnuri, iar cînd coboară pe maluri în taberele ţărăneşti, Moise Hosza predică şi cuvîntă, îndeamnă la luptă împotriva tiranilor şi spune minunăţii despre o nouă lume. Toţi cască gura ascultîndu-l !

— Dacă n-o fi sfîrşitul pămîntului, apoi s-ar putea să înceapă lumea de care vorbeşte ! spun iobagii.

In tabere însă se află şi duşmanii iobagilor. Stau în Rákos, în corturi mărețe, parcă tartorul i-a strîns acolo laolaltă. Episcopul de Csanád, Miklós Csáky, e unul dintre ticăloşi. Şi tot cu gîndul şi cu sufletul negru e Ștefan Báthori. Şi cei trei episcopi din Pécs, din Komárom şi Munkács sînt și ei trei diavoli împieliţaţi, buni de tras în ţeapă sau de pus deasupra rugurilor aprinse. Știrile care vin tot mereu din părţile de miazănoapte ale ţării și dintre Dunăre şi Drava, precum şi din cele trei episcopate, neliniştesc din nou taberele ţărăneşti.

Familiile iobagilor plecaţi din aceste părţi ale ţării sînt chinuite în mod barbar. Ticăloşia slugilor și slujbașilor din castele și mănăstiri nu mai cunoaşte margini. Ogoarele sînt arate cu femeile și bătrînii rămași acasă, prinși la juguri ca vitele, mînaţi cu corbacile pînă cad pe brazdă. Călugării episcopilor nu cunosc nici o milă — dreptul paloșului se aplică în cele trei episcopate, pe moşiile mănăstirilor, în felul cel mai sîngeros. Taberele încep să freamăte. Toată lumea știe acum că aceşti trei episcopi din eparhiile cărora vin știrile cele mai alarmante au fost trimiși de papă, fără voia Dietei. S-ar putea ca zvonurile să nu fie adevărate în privinţa celor trei episcopi, sau ca ticăloșia să nu fie mai mare ca în alte părţi unde stăpînesc alţi puternici, dar mulţimea şi-a îndreptat ura asupra lor, cu atît mai mult cu cît îi are mai aproape, mai la vedere.

Taberele ţărănești, alcătuite din acești iobagi, hotărăsc o expediţie de pedepsire. Glotașii cer ajutorul lui Gavriș, care nu stă prea mult la gînduri. El se pune cu haiducii lui în fruntea expediţiei, și prăpădul se abate asupra tuturor castelelor şi mănăstirilor din părţile acelea.

Iobagii au acum cu mult mai multe de povestit, și ura împotriva puternicilor nu mai cunoaşte margini. Gavriş s-a întors. Pe unde a trecut, praf şi pulbere s-a ales. N-a întîmpinat nici o împotrivire. Magnaţii din tabără şi cei trei episcopi n-au îndrăznit să părăsească Rákosul.

Oamenii au uitat de cruciadă, numai semnele de pe scuturi le mai amintesc că oastea strînsă e cruciada papei Leon al X-lea, Oastea crucii. Asuprirea împinge oamenii să se răfuiască întîi cu duşmanul dinăuntru, pe care-l simt mai sîngeros, mai turbat. Socoteala cu duşmanul dinafară să mai aştepte!

Fuggerii îşi fac bine treburile. Cetele de dominicani cutreieră ţările germane. Vînd indulgenţele cum se vinde apa îndulcită în bîlciuri, pe nimic, pe cîţiva crăiţari, numai bani să iasă. Fiindcă cruciada, spun ei, costă sume mari de bani şi dumnezeu iartă păcatele celor care, sub forma aceasta, ajută oastea lui Hristos. Şi toate sumele intră în lăzile Fuggerilor, care trimit în schimb arme pentru cruciaţi, atîtea cîte se poate și nu prea multe ca să nu se supere cumva sultanul, căci Fuggerii fac afaceri bune şi cu el.

La schelele Dunării se descarcă sarea. Robii păgînilor descarcă sute de mii de droburi de sare venite pe Mureș şi Tisa. Şi cu argintul, şi cu aurul scos din ocnele Ardealului fac Fuggerii afaceri bune. Au deschis noi băi de argint. Voievodul a întărit paza: băieşii iobagi, cîţi n-au putut s-o ia din loc şi să se ducă în tabere, muncesc din greu împreună cu alţii, ridicaţi de prin sate. Scot piatra bogată, o zdrobesc în schiampuri, o spală, aleg preţioasele metale, iar bogăţiile Fuggerilor se măresc din zi în zi, puterea lor se întinde ca pecinginea.

Ioan Zapolya are cea mai închegată oaste din cîte se află — aşa se spune — şi pare să fie adevărul curat. Peste douăzeci de mii de ţărani liberi secui au venit la adunarea care s-a ţinut atunci cînd stejarul bătrîn a înfrunzit, și și-au ales, după datină, comitele. Păcat că noul lor ales, voievodul Ioan Zapolya, cam tremura de frica acestor ţărani ciolănoși, sălbatici şi încăpăţînaţi, în timpul ceremoniei,

toate însă au ieşit pînă la urmă după buna rînduială pusă la cale de Martinuzzy. A fost o zi mare, o zi de aducere-aminte, ziua aceea. Secuii s-au legat cu jurămînt sfînt să-l asculte şi să-l respecte pe voievod tot aşa cum îşi ascultau şi respectau pe timpuri comitele străbunii lor. El le va fi comandant de oaste în luptă şi dregător în timp de pace. Duşmanii lui vor fi şi duşmanii lor, prietenii lui vor fi şi prietenii lor.

În cabinetul lui de lucru, cancelarul Martinuzzy gîndea la viitor. De prezent era mulţumit. Sforile politicii lui nu se încurcă de loc. Merg de minune. Secuii liberi sînt de partea lui, oraşul Cluj e sub stăpînirea lui. Are în mîna sa şi Sibiul, iar Braşovul va avea în curînd aceeaşi soartă, căci trage nădejde să frîngă cerbicia braşovenilor. Oamenii săi din Buda îl anunţă că taberele cruciaţilor s-au învrăjbit, că răscoala trebuie să izbucnească, că tronul ţării se clatină şi că cererile de ajutor adresate de către Werböczy voievodului sînt tot mai dese şi mai stăruitoare. E satisfăcut. „Totul merge bine“, îşi spune şi-şi îndreaptă gîndul în altă parte, departe, spre Stambul. O clipă stă în cumpănă, să-l informeze sau nu pe sultan? De bună seamă, sultanul îşi are şi el spionii săi, deci n-ar strica să-i dovedească fidelitatea voievodului, trimiţîndu-i veşti preţioase. Sultanul, e de bănuit, le ştie, dar e bine să vadă că voievodul răspunde cu prietenie prieteniei pe care a binevoit să i-o arate. În seara zilei aceleia, cineva plecă în grabă spre Dunăre. Nu era un ostaş sau un nobil, era un om al casei Fugger, care însoţea transporturile de sare pînă la schelele turceşti.

În catedrala din Alba se sărbătorea sfinţirea steagurilor. Unul dintre canonici, locţiitorul monseniorului de Kuty, făcea slujba religioasă. Din mîna acestuia primiră ostaşii steagurile noi. Catedrala era ticsită de curteni, de nobili, de ostaşi. Era o zi de mare praznic, cum nu mai fusese de mult. Pe seară, oastea porni pe valea Mureşului spre hotarul Ardealului, unde urma să se aşeze în tabere de vară.

Secretarul domnului Serafino Malatesta, trimisul Veneţiei în tabăra cruciaţilor, aştepta cu pana pregătită să aştearnă pe hîrtie raportul stăpînului său către dogele Veneţiei.

Dar domnul Malatesta are de data aceasta atîtea de spus, încît nu ştie cu ce să înceapă. Secretarul aşteaptă respectuos, cu mîna înţepenită, cu ochii fixaţi asupra stăpînului său. A rupt cîteva foi cu începuturi nepotrivite; acum are în faţă o nouă foaie albă şi curată, şi-i mai mult ca sigur că şi aceasta va avea soarta celor dintîi, rupte şi mototolite.

Domnul Serafino Malatesta, tot gîndind şi sorbind din vinul tulbure şi tare, vin de nisip din viile episcopului din Kalocsa, s-a înroşit ca un rac. Secretarul îl priveşte şi cugetă: „Cu singuranţă va începe în curînd, tumultuos, repezit, să înşire verzi şi uscate, iar cînd îi voi citi ce mi-a dictat, n-o să recunoască că din gura lui au putut ieşi asemenea vorbe!"

— Seniore, sînt de părere să lăsăm pentru mîine dimineaţă, îndrăzni să-l tulbure secretarul. Veţi întîrzia de la cina episcopului şi, după cîte am aflat, — începu el să mintă, — sfinţia sa e un om mofturos, cu care trebuie să umbli ca şi cu un ou. Vă rog, n-o să fie nimic dacă întîrziem cu o zi, şi-apoi raportul mai poate aştepta, cina episcopului însă nu!

— Îmi crapă capul, înţelegi, Pietro? Îmi crapă capul şi totuşi creierul mi-i aşa de gol, sau poate prea plin, dracu' mai ştie!

— Tocmai! De aceea cel mai bun lucru e o amînare pînă mîine dimineaţă. Vă odihniţi bine şi începem imediat după ce luaţi ceva în gură.

— Îţi poţi închipui, Pietro! Ne costă o mulţime de bani afacerea aceasta şi, după cum văd, n-o să iasă nimic din ea, nici cel puţin o bună sperietoare, cum acceptasem atunci cînd ne-am dat seama că totul nu-i decît zdrăngănit de săbii. Dacă gloatele astea înarmate cu banii noştri, plătite cu banii noştri, hrănite în mare parte cu banii noştri, ar încerca să

treacă Dunărea şi să înfrunte pe turci, va fi un fiasco total. O ruşine nemaiînchipuită, un dezastru pentru noi!

— De, asta aşa pare să fie. Noi nu sîntem vinovaţi, căută să-l liniştească secretarul. Totuşi, eu v-aş spune să vă grăbiţi, sînteţi aşteptat.

— La dracu'! Crezi că se mai sinchiseşte cineva de mine? Nici poveste! Au pus mîna pe arme, pe bani, provizii, bună ziua, Veneţia! Te rog să-mi spui, ce-aş putea să-i scriu dogelui? Bineînţeles, adevărul, numai adevărul! Dar cum să i-l spun? Să-i spun că arhiepiscopul Tamás Bakács nu-i decît un fanfaron de bîlci, un măscărici care urlă gogomănii prin tabere, care visează năzbîtii? Ar crede bătrînul nostru doge cine ştie ce despre mine. Mai ales că papa l-a lăudat, zugrăvindu-l ca pe apărătorul creştinătăţii. Să-i spun că nobilii se mănîncă între ei ca şi cîinii, bătîndu-se pentru ciolanul cel mai gros, că episcopii sînt mai urîţi decît tătarii, că golănimea care s-a strîns în tabere în număr aşa de mare îi urăşte mai mult pe nobilii din ţară, decît pe păgînii de dincolo de Dunăre? Chiar Szaleresi, omul nostru cum s-ar spune, are împreună cu burghezii lui alte răfuieli de isprăvit şi prea puţin îl doare interesele noastre! Ce-aş putea să-i scriu? Să mă apuc să dau sfaturi Senatului ca să lase totul baltă şi să caute o împăcare cu sultanul pînă mai e timp? La încheierea aceasta am ajuns şi în jurul ei mă frămînt de cîteva zile. Dacă aş putea-o formula într-un fel convingător, aş fi salvat!

— Lăsaţi totul pe seama mea, voi întocmi în lipsa dumneavoastră raportul, propuse secretarul, dar domnul Malatesta nici nu vru să audă.

— Nu, nu, Pietro, de data asta nu se poate. Trebuie să-mi limpezesc ideile, poate voi fi nevoit să susţin în faţa Senatului cele scrise. Nu, nu pot!

— Seniore Malatesta, aveţi încredere, vă voi citi mîine dimineaţă conceptul meu şi îl veţi modifica sau distruge dacă nu vă va conveni!

— Da, Pietro, lăsăm treaba pe mîine. S-ar putea ca pînă mîine situaţia să se îmbunătăţească sau să

se înrăutăţească, s-ar putea ca pînă mîine să văd mai limpede.

— Aveţi dreptate. O noapte şi o zi, chiar mai multe zile, nu sînt hotărîtoare. O veste proastă poate fi trimisă şi cu întîrziere.

— La asta mă gîndeam şi eu. Poate că la acest sfat de război la care iau parte episcopii, magnaţii şi cardinalul Golgoni să se limpezească lucrurile. Sînt informat că a fost chemat şi comandantul glotaşilor, unul Gheorge Doja, un fel de erou popular în care se pun mari nădejdi. Aş vrea să-l cunosc şi să stau de vorbă cu el ; cardinalul a acceptat ca el să comande oastea glotaşilor. Nu-mi fac speranţe prea mari, dar, totuşi, minuni se mai pot întîmpla !

— În cazul acesta trebuie să vă mai reamintesc să vă grăbiţi, nu trebuie să fiţi ultimul !

Domnul Serafino Malatesta mai bău o înghiţitură din vinul aromat, îşi încinse spada și-şi aruncă pelerina pe umeri, gata de plecare. Secretarul îl opri punîndu-i-se în cale :

— Luaţi pe cineva cu dumneavoastră, nu vă sfătuiesc să ieşiţi singur.

— Aş, nu mă tem !

— Vă rog, trebuie să fim prevăzători. Se întîmplă atîtea ! Sînteţi bine îmbrăcat, aveţi arme strălucitoare, inele pe degete, e un risc prea mare. Se spune că un cavaler care are o aparenţă de bogăţie riscă să-şi piardă nu numai hainele și armele, ci și viaţa, dacă se încumetă să iasă singur dincolo de cortul său.

— Barbari !

— Mai rău, seniore Malatesta, cu mult mai rău !

Spre înserat, doi buni mînuitori de spadă îl însoţeau pe Serafino Malatesta spre castelul episcopal. Cerul era senin, numai deasupra Dunării plutea o perdea de aburi. Cîrduri de păsări de baltă se roteau pe deasupra orăşelului. Era o atmosferă grea de pustă şi baltă, cu vapori de apă şi miasme de putreziciune. Printre cocioabe şi cîteva clădiri mai arătoase, ridicate în jurul catedralei şi palatului episcopal, pe uliţele strîmte, nisipoase, mişunau ostaşi

răzleţi care aşteptau seara ca să poată şterpeli cîte ceva de prin curţile oamenilor. In faţa catedralei, un grup de ostaşi din garda episcopului jucau între ei un joc de noroc, făcînd haz pe seama regelui. Aruncau o monedă şi strigau: „Capul lui Dobje-dobje!“ Nu se sinchiseau de ceea ce se întîmplă în juru-le; stăpînul lor se afla în siguranţă, în palatul episcopal.

Cînd cei trei veneţieni se apropiară de poarta castelului, văzură venind un grup de călăreţi în fruntea cărora, cu cîţiva paşi înainte, călărea un cavaler. Deodată, de după un colţ de uliţă, săriră mai mulţi ostaşi cu spadele trase şi se puseră în faţa cavalerului. Un alt grup cu suliţele întinse ţintui pe însoţitorii săi, care, fiind luaţi pe neaşteptate, nu mai avură nici măcar timpul să-şi tragă spadele din teacă.

— Jos de pe cal! strigă unul dintre atacatori.

La acest strigăt, ostaşii care erau absorbiţi de zgomotosul joc de noroc se făcură nevăzuţi. Cei ce erau înarmaţi cu suliţe despărţiră pe însoţitorii cavalerului de stăpînul lor. Ceilalţi îl traseră jos de pe cal şi-l legară burduf. Unul îl luă în spate şi fugi cu el. Atacul dură numai cîteva clipe.

— Intoarceţi caii, îndepărtaţi-vă! strigă iarăşi cel ce părea că pusese la cale atacul. Garda cavalerului nu avu încotro, întoarseră caii şi porniră în galop. Numai unul dintre călăreţi, întorcîndu-şi calul spre atacatori, strigă:

— E monseniorul de Kuty, o să plătiţi cu capetele voastre, tîlharilor!

Domnul Malatesta ar fi vrut să intervină, însă renunţă. Nu fusese trimis să se amestece în hărţuielile dintre tabere.

„Monseniorul de Kuty! Da, da, mi-l amintesc. Era episcopul de Alba, pe care l-am întîlnit la Golgoni. In el îşi pusese speranţa cardinalul, căci el urma să-l determine pe Zapolya să se alăture cruciadei!“ gîndi trimisul Veneţiei.

Malatesta şi însoţitorii săi îşi continuară drumul spre palatul episcopal. Intrară în parc şi se îndreptară spre capela unde episcopul de Kalocsa făcea slujba de seară.

In fața capelei era un grup de seniori în frunte cu Ștefan Báthori. Trimisul Veneției se duse spre ei, hotărît să-i iscodească puțin. Dorea să știe ce mai gîndesc, ce planuri au în legătură cu cruciada. Salută reverențios, și fu neplăcut surprins că nu i se răspunse în același fel. Totuși nu bătu în retragere, ci deschise vorba:

— Cred că ați auzit, domnilor seniori, padișahul a avut mai multe înfrîngeri în Persia. Războiul dumneavoastră începe sub bune auspicii[1]. Înfrînt în răsărit, încolțit de dumneavoastră în apus, sultanul va sfîrși printr-o înfrîngere totală. Vă urez izbîndă! Țara dumneavoastră și întreaga creștinătate vă vor fi recunoscătoare! și Malatesta își scoase din nou pălăria și repetă salutul cu aceeași grație de diplomat.

— Țara ?! se miră Báthori. Țara e castelul meu! Noi nu avem nimic de cîștigat din războiul acesta, care e războiul dumneavoastră, al Veneției, al papei Leon. Țara mea, țara seniorului, e castelul și domeniul și, datorită dumneavoastră și războiului dumneavoastră, acestea ne sînt în primejdie!

Malatesta rămase cu gura căscată. Cunoștea frămîntările taberelor, dar nu-și putea închipui și nici nu putea înțelege acest fel de a gîndi.

— Vă rog, faceți-mă să înțeleg, vorbi venețianul, părînd sincer nedumerit. Războiul acesta e al dumneavoastră și nici de fel al nostru! Noi am înțeles să vă ajutăm, așa după cum am făcut-o totdeauna, cînd oștile turcești au atacat creștinătatea. Cred că nu ne puneți la îndoială ajutorul și buna noastră credință ?

— Domnule, eu nu mă sfiesc să ți-o spun deschis: războiul acesta e războiul dumneavoastră. Pericolul care ne amenință pe noi, nobilii, dumneavoastră l-ați provocat, dumneavoastră îl întrețineți!

— Sînt consternat! răspunse Malatesta. Ne învinuiți fără să știm pentru ce! Vă rog să vă explicați!

— Să lăsăm explicațiile la o parte, vorbi împăciuitor Báthori, hotărît să pună capăt discuției. Îl văzuse pe Tamás Bakács venind însoțit de Gheorghe Doja.

---

[1] Auspiciu — bună prevestire. (N. A.)

Arhiepiscopul era înveşmîntat în costumul lui pompos. Doja părea un ostaş de rînd alături de el. Arhiepiscopul părea că-i explică lui Doja ceva, dar acesta nu-l înţelege, căci se oprea locului, se uita în ochii lui, şi pornea apoi iarăşi cu paşi rari. In spatele lor veneau înarmaţi : Iosif, baciul Bándy şi un alt ostaş din ceata lui Gheorghe Doja. Ei nu voiseră nici în ruptul capului să-l lase pe căpitanul lor singur, aşa că Tamás Bakács trebui să se învoiască cu cei trei să-l însoţească pretutindeni. De dincolo de zid se auzea nechezatul cailor. Straja lui Doja venise întreagă, afară doar de Valentin şi Ilina, care nu fuseseră găsiţi toată ziua.

— Iată despre ce pericol a fost vorba ! i se adresă deodată magnatul Báthori lui Malatesta. Vedeţi omul care vine ?

— Il văd, îl cunosc, e arhiepiscopul de Esztergom! răspunse Malatesta.

— Nu-i vorba de el, e vorba de ţăranul care-l însoţeşte !

— E un ostaş, aşa mi se pare, nu-l cunosc ! spuse mirat Malatesta.

— E un ţăran, vorbi cu ură magnatul. Un fost iobag !

— Un ţăran ! rîse Malatesta. Un ţăran poate constitui un pericol ?

Magnatul se încruntă. Rîsul şi tonul cuvintelor lui Malatesta îl jigniră, era dator să dea totuşi un răspuns :

— Nu un ţăran, ci aproape o sută cincizeci de mii de ţărani pe care i-aţi momit şi i-aţi strîns în tabere, pe care i-aţi înarmat şi aţîţat. Despre pericolul acesta ţi-am vorbit !

Tamás Bakács şi Gheorghe Doja se apropiau de capelă. Slujba se terminase pesemne, căci episcopii şi însoţitorii lor ieşeau. Arhiepiscopul Tamás Bakács, vrînd să ocolească o întîlnire între magnaţi şi Gheorghe Doja, îi strigă lui Malatesta :

— Domnule Serafino Malatesta, vino te rog ! Iar cînd trimisul Veneţiei se apropie, vorbi pompos, după

cum îi era obiceiul cînd voia să impresioneze: Îţi prezint pe Gheorghe Doja, eroul! Spada creştinătăţii!

— A! Gheorghe Doja! se înclină Malatesta.

— Rămîneţi împreună pînă îmi voi cere iertare cardinalului şi gazdei noastre pentru întîrziere. Domnule Iosif, — strigă arhiepiscopul, — serveşte-le de tălmaci. Tînărul e comandantul artileriei care va însoţi oştile glotaşilor, explică Tamás Bakács lui Malatesta, prezentîndu-l pe Iosif.

Trimisul Veneţiei rămase stingherit; nu ştia cum şi ce să spună. „De bună seamă m-a chemat cu scopul de a mă induce în eroare, a dăscălit pe acest ţăran ca să-mi spună cine ştie ce palavre, pe care apoi eu să le comunic Senatului şi dogelui", gîndi el.

— Cred că sînteţi mulţumiţi de tunurile pe care vi le-au livrat Fuggerii, începu Malatesta, adresîndu-se mai mult lui Iosif. Nemţii sînt oameni care se pricep, cei mai buni turnători, navele noastre sînt înarmate cu tunuri turnate în Augsburg.

— Da, par să îndeplinească toate condiţiile, spuse Iosif fără prea mult entuziasm.

— Sper că şi domnul Doja e mulţumit de armele primite pentru ostaşii săi... sînt cele mai noi. Nu cred că duşmanul să aibă asemenea arme. Eu cunosc armamentul duşmanilor — au arme frumoase, uşoare, au oţeluri fine, dar nemţii au un meşteşug desăvîrşit în privinţa făuririi armelor de foc. Arhebuzele lor sînt cele mai perfecte. Vă rog să-i faceţi cunoscută domnului Doja părerea mea şi să-i spuneţi că pe lîngă vitejia sa legendară, de data asta intră în luptă, împotriva duşmanului ţării sale, şi cu cele mai bune arme!

Iosif traducea cuvintele lui Malatesta. Dar Doja răspundea în doi peri.

Malatesta mai vorbi despre înfrîngerea turcilor în Persia, despre ţară şi pericolul care o paşte, despre creştinătate, care-şi are aţintiţi ochii asupra lor, şi trecu pe neobservate la cele aflate din gura lui Báthori. Nu cumva şi ţăranii au şi ei duşmanii lor, aici, acasă? Nu cumva şi ei au în faţă un pericol care nu

vine de peste hotare ? Care sînt legăturile între țărani și magnați ? El ar vrea să știe !

— Cred că i s-ar putea vorbi deschis, îi spuse Iosif.

— Spune-i atuncea că dușmanul nostru e aici, aproape, în prag cu noi. Că înainte de a ne răfui cu păgînii, avem o socoteală de făcut aici, acasă, la noi. Cît privește războiul, spune-i să fie liniștit, n-au dat banii de pomană. O să ne războim și cu păgînul, numai să ne curățim întîi casa. N-o să lăsăm țara pe mîna turcilor ; cum am apărat-o pe timpuri, o s-o apărăm și acum !

— Războiul împotriva turcilor mai poate aștepta. Cînd îi va veni timpul, îl vom purta cu toată străşnicia, spuse Iosif de la el. Pe dumneavoastră nu trebuie să vă neliniștească. Turcii au mai simțit și alteori ascuțișul săbiei noastre.

— Dați-vă seama, — răspunse venețianul, — pericolul turcesc e prea serios pentru ca dumneavoastră să vă sfărîmați puterile în neînțelegeri interne. Trebuie mai întîi înlăturată această primejdie și numai mai apoi să vă gîndiți la socotelile de acasă. Eu aș încerca să mijlocesc între voi, cred că și cardinalul Golgoni ne-ar sta în ajutor dacă îi voi arăta care sînt neînțelegerile dintre țărani și magnați. Bizuiți-vă pe mine, voi încerca să mijlocesc o împăcare, bună și pentru unii și pentru alții.

— Vă obosiți în zadar, domnule Malatesta, îi traduse Iosif cuvintele lui Doja.

Trimisul Veneției nu mai avu timp să răspundă, deoarece Tamás Bakács venea să-i ia cu el la castel.

7

Oaspeții se plimbau în grupuri pe aleile parcului castelului și discutau. Malatesta își propusese să vorbească cardinalului înainte de cină. Ținea să-i facă cunoscut conflictul dintre tabere, despre care,

era sigur, cardinalul nu ştia nimic. Malatesta îşi şi făcuse la repezeală planul care ar fi putut servi Veneţiei: dacă nu reuşea o împăcare între tabere, îl va ruga pe cardinal să determine, în consiliul de război, îndreptarea oştilor spre Belgrad. Întreprinderea ar fi părut serioasă sultanului şi Veneţia ar fi putut să se retragă în grabă, începînd tratative cu el.

Tamás Bakács se lăuda faţă de cardinalul Golgoni că nu vor cădea încă frunzele arborilor şi oştirile creştine vor fi în cetatea lui Justinian. Europa va fi pentru totdeauna curăţată de păgîni, poate chiar şi locurile sfinte.

Pe magnaţi îi asigura că vor aduna de pe urma cruciadei bogăţii de neînchipuit. În ceea ce priveşte privilegiile lor feudale, ele vor ieşi consolidate din acest război.

Lui Gheorghe Doja îi şoptea de nedreptăţi, de drepturi încălcate, de libertate pentru popor, de republica lui dumnezeu, iar pe magnaţi îi bîrfea ca o bîrfitoare de rînd, lăsînd să se întrezărească şi un îndemn la o mare răscoală. „Dar mai întîi, — spunea el, — trebuie să dăm o lovitură straşnică păgînilor, fără asta nu se poate face nimic."

Bakács înşela pe toată lumea şi avea el însuşi convingerea că-i stăpînit de cea mai curată sinceritate şi bunăcredinţă. Dar dacă în discuţiile cu toţi aceştia fantezia lui nu lua un prea mare avînt, în schimb, cînd se afla alături de Moise Hosza, devenea iluzionistul neînfrînat, „Vizionarul", cum spunea Moise Hosza, discipolul său. În mijlocul cetei pestriţe a acestuia, arhiepiscopul părea complet desprins de pămînt şi oameni, fantezia lui îl purta prin ţări închipuite şi depăşea cu mult utopia lui Morus. Se depăşea pe sine însuşi de la o zi la alta, cu visuri fără temei. Era frumos tot ce spunea, neînchipuit de frumos, şi cei din ceata lui Moise Hosza îl ridicau în slavă. „Nici împărăţia cerurilor, — spuneau ei, — nu poate fi mai ideal întocmită de cum visează arhiepiscopul să întocmească lumea!"

Doar noaptea, cînd îşi lepăda hainele pompoase şi rămînea numai în halatul său, lungit în patul cu

baldachin bogat împodobit, Tamás Bakács descăleca de pe armăsarul înaripat al fanteziei şi rămînea numai el cu el însuşi, gol în faţa goalei realităţi. Cunoştea mai bine decît oricare altul şubrezenia întreprinderii, dar asta nu-l descuraja şi nici nu-l vindeca, ci doar uneori îi muta gîndul — se gîndea la o retragere. O retragere din care el, Tamás Bakács, să rămînă tot Tamás Bakács. Nu reuşeşte cruciada, atîta pagubă ! A căzut el de pe treptele tronului papal şi nu şi-a frînt gîtul, va cădea o dată cu cruciada şi de pe scaunul închipuit de conducător al republicii lui dumnezeu. Ce-ar fi dacă ar ajunge patriarh la Constantinopole ? Patriarh ! Cuvîntul sună frumos, mai frumos şi mai biblic decît papă ! Şi iar cădea în braţele şi vraja fanteziei.

Cardinalul Golgoni rămase surprins cînd domnul Malatesta îi arătă situaţia reală în care se aflau taberele cruciaţilor. Nu-i venea omului papei Leon să creadă cele auzite şi gîndea că totul nu-i decît o intrigă a veneţianului, o născocire făcută cu un scop meschin. „S-ar putea, — spunea el, — ca o oştire atît de numeroasă, pe care nimeni nu reuşise s-o ridice pînă acum, să se destrame ? O oştire de aproape o sută cincizeci de mii de glotaşi, de cîteva zeci de mii de călăreţi ai nobililor şi episcopilor, de alte mii care se află în tabăra burghezilor ! Nu, nu-i de crezut ! Iar dacă şi Ioan Zapolya, voievodul, se alătură şi el cu oastea sa... Dar unde-i monseniorul de Kuty ? Ştie doar că trebuie să se ducă pînă la reşedinţa sa, la scaunul voievodului, ca să-l determine să pornească alături de cruciadă, dacă nu cu binele, cu ameninţarea excomunicării !"

— Ca să dovedesc spusele mele, — începu Malatesta cinic, — vă fac o destăinuire : episcopul de Alba, monseniorul de Kuty, a fost răpit ! Da, excelenţă, dacă sfinţia sa nu se află la dreapta tatălui şi nici în infern, cu siguranţă că se află acum în purgatoriu, spălîndu-se de păcatele pe care le-a făptuit !

— Ce vrei să spui ? făcu uimit cardinalul.

— Spun ceea ce am văzut : monseniorul de Kuty a fost răpit şi nici un nobil nu poate ieşi din tabără

decît urmat de ceata sa, care trebuie să fie foarte numeroasă. Altfel rămîne gol puşcă şi cu uşurinţă şi-ar putea pierde şi viaţa. Aşa după cum, fără îndoială, şi-a pierdut-o monseniorul de Kuty, căci cei ce l-au răpit nu păreau a rîvni la bogăţiile lui.

— Extraordinar, rosti cardinalul Golgoni, întinzînd mîinile în lături, în semn de mirare. Sfinte doamne, să fie adevărat cele ce aud ?

— Perfect adevărate, excelenţă ! Nu ştiu pentru ce episcopii v-au ascuns adevărul. Poate nu îndrăzneau să vi-l prezinte în toată grozăvia lui, sau poate ei înşişi să fie cu ochii legaţi sau orbi ca sobolii, nu ştiu ce să mai cred !

— Doamne, doamne ! se căină cardinalul care trecea drept cel mai abil diplomat al Vaticanului.

În cercurile papei se spunea că, datorită uneltirilor lui, vrajba între prinţişorii mai multor state germane se adîncise şi, tot datorită lui, un conflict între Spania şi Anglia era de neînlăturat, deşi misiunea lui fusese să le împace. În realitate, el nu făcuse aproape nimic. Vrajba între prinţii germani fusese şi mai înainte, iar conflictul între Spania şi Anglia izbucnise în urma descoperirii Americii şi a măririi numărului de corăbii ale Angliei.

— Nu cumva te înşeli ? Nu cumva urmăreşti alte scopuri ? Spune-mi cinstit, ca în faţa altarului !

— Excelenţă, vă jur ! făcu solemn Malatesta. Ştiţi prea bine că interesele noastre sînt comune, şi Malatesta se trudi să zîmbească răutăcios. Cum vă închipuiţi că scopuri meschine mă îndeamnă să vă induc în eroare ? Am vorbit cu magnaţii. Oamenii mi-au arătat temerea lor. Bănuiam şi eu ceva, dar n-aveam încă dovada sigură. Chiar după convorbirea avută cu Báthori, mă îndoiam, credeam că e un punct de vedere izolat. Dar cînd am schimbat cîteva cuvinte cu Gheorghe Doja, comandantul gloatelor de ţărani, mi-am dat seama că prăpastia ce-i desparte e mai adîncă decît mi-o închipuiam. Lupta între ei va izbucni înainte ca oştile să ajungă în faţa Belgradului şi asta trebuie să evităm noi. Dacă am reuşi să gră-

bim pornirea spre graniţă şi să ajungem la primele încăierări cu turcii, s-ar putea ca în faţa pericolului să uite ce-i desparte.

— E de neînchipuit! E de neînchipuit! se văita mereu cardinalul Golgoni. Părea totul aşa de bine pus la punct... Cum s-ar putea, doamne, cum s-ar putea!

Clopotul castelului sună pentru cină. Amfitrionul invită la masă. Magnaţii urcară treptele, intrară în marea sală a castelului şi ocupară locurile la masa lungă. Peste puţin timp sosi şi Doja, însoţit de Tamás Bakács şi Iosif. Prezenţa lui în sală produse rumoare. Báthori se sculă de pe scaunul său şi-şi îndreptă întrebător privirea spre episcopul de Kalocsa.

Acesta se făcu însă că nu-l vede şi-şi ridică dreapta ca spre binecuvîntare. Trufaşul Báthori dădu scaunul la o parte şi se îndreptă spre uşă, urmat de întregul grup al magnaţilor care se aflau la masă. Din prag se întoarse şi se adresă cardinalului Golgoni:

— Vom reveni mai tîrziu, cînd veţi binevoi a deschide consiliul de război.

Golgoni, de emoţie, mai să se sufoce şi, înspăimîntat, episcopul de Kalocsa îi descheie în grabă gulerul sutanei. După ce se linişti sorbind o înghiţitură de vin, cardinalul privi lung spre domnul Malatesta. „Avusese dreptate trimisul Veneţiei", spuneau privirile lui.

Tamás Bakács nu se lăsă intimidat de gestul magnaţilor şi aşteptă în linişte binecuvîntarea cinei. Cardinalul binecuvîntă masa.

A fost o adevărată cină de taină. În afară de Tamás Bakács, niciunul dintre meseni nu deschise gura decît spre a îmbuca şi mesteca. Arhiepiscopul însă vorbi mult. Încîntat de propriile sale cuvinte, turui tot timpul cît dură masa, deşi nu-l asculta nimeni.

La sfîrşitul cinei, Gheorghe Doja se ridică şi mulţumi gazdei, se înclină apoi în faţa cardinalului Golgoni şi, făcîndu-i semn lui Iosif să-l urmeze, se în-

dreaptă spre uşă. Tamás Bakács sări să-l oprească. Doja îl privi de jos în sus, apoi se adresă mesenilor:

— Sănătate bună, domnilor! Dacă doriţi să ţineţi un consiliu de război, poftiţi în tabăra iobagilor!

— Ah! Ah! Ce spune? Ce spune? începu Golgoni şi se făcu roşu ca racul, încît episcopul de Kalocsa alergă pentru a doua oară să-i descheie gulerul sutanei.

8

Monseniorul de Kuty părea mai mult mort decît viu. Nici nodul lui Adam nu i se mai mişca cu repeziciune, ca un mic brotăcel, pe sub pielea gîtului său uscat. Stătea între două focuri, în mijlocul unui cerc format din glotaşi, printre care se aflau iobagii din Inău. Oamenii erau așezaţi turcește, numai Ilina se afla în faţa lui, dreaptă, necruţătoare.

Noaptea era liniştită, noapte de pustă cu cerul înstelat. Nu adia nici o suflare de vînt. Flăcările focurilor se ridicau drept în sus, ca flăcările unor ruguri de jertfă. În tabără mai toţi ostașii dormeau, numai în depărtare se auzea bătaia unei tobe.

În spatele monseniorului de Kuty se afla un butuc cu barda călăului înfiptă în el. Călăul era chiar Calist, schingiuitorul episcopului de Alba. Fusese prins şi adus şi el în tabără împreună cu stăpînul său. Mai la o parte atîrna de creanga unei sălcii pletoase funia ştreangului care-l aştepta pe Calist.

Era o judecată mută. Două lumi stăteau faţă în faţă, împietrite de ură. Pîrîitul vreascurilor ce ardeau pe cele două focuri dădea o senzaţie şi mai puternică de încordare a oamenilor.

Altfel îşi închipuise Ilina judecata aceasta. Mai întîi ar fi vrut să-i arunce episcopului în faţă cuvinte biciuitoare, apoi ar fi vrut să-l chinuiască cu cele mai groaznice torturi, dar iată că în faţa aces-

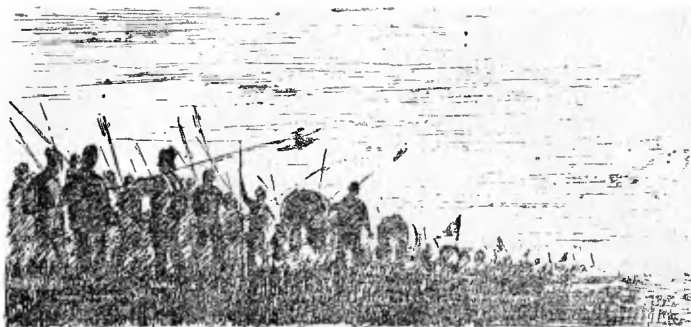
tei paragini omeneşti, care e acum monseniorul de Kuty, nu poate scoate nici o vorbă.

În pustă se aude deodată tropot de cai, chiote, pocnete din bici. Ilina tresare ca trezită dintr-un vis. Încearcă să vorbească, însă buzele nu i se dezlipesc. Mîna cu care strîngea mînerul spadei se ridică de la sine, apoi cade. Iobagii sar şi-l tîrăsc pe episcop alături de butucul în care-i înfiptă barda.

— Hai, Calist, ia barda şi loveşte! porunceşte stins un iobag.

Calist se supune, prinde barda cu amîndouă mîinile, se uită roată în jurul său, se încruntă, mormăie ca o fiară, apoi izbeşte icnind. Capul monseniorului de Kuty se rostogoleşte ca o tărtăcuţă lovită cu piciorul. Iobagii încep să-şi facă semnul crucii. Toţi sar, ridicîndu-se în picioare. Valentin apare şi el — fusese prin apropiere. Se ţinuse departe, căci nu voise să-şi spună cuvîntul la judecata monseniorului de Kuty; îi lăsase pe iobagii din Inău să hotărască singuri. El se apropie de Ilina, se privesc în tăcere, apoi pornesc împreună în noapte.

Cele două focuri îşi înălţau limbile de flăcări spre cer, oamenii se descoperiră. Unii blestemau, alţii se închinau, toţi răsuflau însă uşuraţi. Ropotul copitelor cailor se auzea tot mai aproape, tot mai puternic, şi deodată încetă. Se auziră voci, strigăte, porunci scurte răsunară în noapte, apoi, după puţin timp, tobele începură să bată. Sosise pesemne Gheorghe Doja, întorcîndu-se din Kalocsa.

CAPITOLUL III

1

A început vremea călduroasă de vară. aerul tremură parcă deasupra pustei, iar băltoacele înstufărite de pe malurile Dunării duhnesc a apă stătută şi putreziciune. De cîteva zile nici un caic nu-şi mai arată pînzele pe Dunăre — pînă şi luntrele de care se servesc taberele stau acum priponite la ţărmuri.

Tobele bat într-una, căci după înapoierea lui Doja din Kalocsa, războiul între ţărani şi seniori s-a pornit. Prin faţa corturilor şi adăposturilor de stuf, ostaşii iobagi aşteaptă în grupuri întoarcerea sutaşilor. Porunca de plecare poate veni dintr-o clipă în alta. Oamenii au armele în mîini, carele sînt gata de drum, caii stau cu șeile pe ei, adăpostiţi la umbra sălciilor.

Din taberele ţărăneşti s-au format acum mai multe oşti. Una o comandă Grigorie. Alta popa Laurentius, care a părăsit mai de mult tabăra orăşenilor şi s-a alăturat oştilor iobăgeşti. Alta e oştirea slavilor din

miazănoapte comandată de către cavalerul Vlava. Dincolo de Dunăre, dar chiar pe malul apei, se află oastea mai puţin numeroasă comandată de Streţcu şi Dibáczy. Artileria, puţină cîtă este, o comandă Iosif, care e ajutat de Keresztes, iobagul din Karcag, întors o dată cu Streţcu. Ferkó conduce călărimea şi-i mai mîndru ca oricînd de încrederea pe care i-o arată Doja. Gavriş cu haiducii lui stă mai la o parte, dar se socoteşte ca făcînd parte din oastea iobagilor.

Magnaţii şi-au strîns şi ei rîndurile şi s-au pus sub o singură comandă, în urma celor petrecute în Kalocsa. Au pînă la douăzeci de mii de călăreţi şi cam tot atîţia pedestraşi, îi comandă Ştefan Báthori şi episcopul Czáky. Înțelegînd că-i ameninţă o mare primejdie, au trecut peste neînţelegerile personale şi și-au dat mîna îmbrăţişîndu-se, jurîndu-se să nu pună spada în teacă pînă ce ultimul iobag nu-și va primi pedeapsa.

În preziua hotărîtă pornirii se ţine în tabăra iobagilor Sfatul căpeteniilor. E un sfat mare, căci la el iau parte nu numai sutaşii, ci şi toţi cei care au o însărcinare oarecare. Steagurile stau aplecate. Nu suflă nici o adiere de vînt, numai aerul încălzit parcă se mişcă în valuri ca o apă străvezie. Oamenii sînt dîrji în hotărîrea lor, abia aşteaptă să se vadă porniţi. Pînă la începerea Sfatului, glumesc în jurul stîlpului din mijlocul ariei, nu departe de cortul lui Doja.

Popa Laurentius povesteşte celor adunaţi că venind din pustă a avut o vedenie : plutea în aer o cetate cu turnuri înalte, mii de călăreţi roteau în jurul ei, ce-o fi însemnînd ? El dă nădejdi : cetatea aceasta e cetatea viitorului ! Și popa Laurentius, pînă se deschide sfatul, începe iarăşi, după vechiul obicei, predica despre ogorul lui dumnezeu. Cei care nu-l cunosc dau din cap : „Ei, asta-i acum, ogorul lui dumnezeu !“ Dar sutaşii lui îi sorb cuvintele din gură şi sînt mulţi, căci oastea pe care o comandă e destul de numeroasă.

Decanul Peroutka, husitul, se agaţă mereu de roşcovanul Laurentius, de predicile și năzbîtiile lui în le-

gătură cu ogorul lui dumnezeu. Husitul s-a legat pînă şi de vedenia popii Laurentius. El explică unui grup strîns în jurul său fenomenul: „Fata morgana! Înşelăciunea pustei însorite!“ încheie Peroutka.

Popa Laurentius s-a apropiat şi el. Ascultă şi mormăie. Nu poate să-i sufere pe eretici! A uitat că pe timpuri fusese şi el condamnat la ardere pe rug pentru erezie. Pufneşte mînios, bucuros l-ar strînge de gît pe ereticul boem dacă n-ar fi la mijloc Doja, care ţine mult la cărturarul acesta. Doja pare convins de tot ce spune decanul şi nu arată nepăsare cum a făcut faţă de cuvintele lui Laurentius încă de la prima lor întîlnire. Din pricina aceasta s-a iscat în sufletul popii o mică pismă. Mică, dar îndeajuns ca să-i roadă pe încetul inima. Are totuşi o mulţumire: decanul Peroutka e un om cu mîinile goale, pe cînd el poartă o spadă pe care ştie s-o mînuiască cu văjnicie şi conduce, din împuternicirea lui Gheorghe Doja, o oaste întreagă.

Streţcu dimpreună cu Dibáczy au venit şi ei la sfat. Sîrbul nu dă nici o ascultare spuselor popii Laurentius, dar nici pe ale decanului Peroutka nu le preţuieşte. Cînd îi aude vorbind, mormăie dispreţuitor şi-l împinge pe căpitanul Dibáczy înainte ca să asculte el astfel de gogomănii!

S-a adus o masă, s-au întins pe ea hîrtii; Grigorie, Iosif, Vlava, Valentin, baciul Bándy, Borzó, Ferkó şi alţi cîţiva dintre marii căpitani ai iobagilor vin în grup cu Gheorghe Doja în mijloc. Mulţimea comandanţilor şi sutaşilor s-au strîns în cerc, cei mai mari peste cîte o mie de oameni ies mai în faţă. Murmurul a încetat. Sfatul începe.

— Fiţi gata cu toţii! se aude glasul lui Doja în tăcerea care s-a aşternut. Pornim! Din clipa aceasta sînteţi oameni liberi!... De astăzi începînd, ţara intră în stăpînirea voastră, fraţilor!

Urale nesfîrşite îi acoperă glasul. El face semn cu mîna celor mai mari peste o mie de oameni să înconjoare masa peste care Iosif a desfăşurat o bucată mare de hîrtie, planul de mişcare.

— Săgeata aceasta azvîrlită înainte spre miazăzi-răsărit, — dă lămuriri Doja, — arată drumul nostru spre Timişoara, iar micul cerc din vîrful ei este ceata lui...

Doja stă la îndoială înainte de a pronunţa numele lui Gavriş. Nici acum nu se poate împăca cu gîndul că-l are pe Gavriş şi oamenii lui, sub comanda sa.

— Micul cerc, — reia Doja lămurirea, — este ceata aceluia despre care aţi auzit cu toţii, ceata lui Gavriş, haiducul !

Maimarii peste o mie de oameni şi sutaşii din apropiere se uitau întrebători la comandantul lor iubit. Par nedumeriţi, dar nu în privinţa lui Gavriş şi a cetei acestuia, cum pare să creadă Doja. Îl cunosc doar cu toţii pe haiduc şi-i preţuiesc isprăvile. De drumul spre Timişoara sînt uimiţi. Timişoara ! Ce să caute ei la Timişoara ? Pînă acum n-a fost nicicînd vorba despre Timişoara ! Într-adevăr, la toate sfaturile avute, Doja a păstrat în taină planul lui de luptă, acum, însă, a trebuit să-l dea în vileag. Ideea de a cuceri o cetate pe care s-o aibă ca bază a acţiunilor n-a părăsit-o niciodată şi, din toate privinţele, tot Timişoara i s-a părut cea mai potrivită.

— Acest Gavriş este un om de mare ispravă, rosti Doja, căutînd să înlăture închipuita lor nedumerire. Oamenii lui se mişcă vijelios, pot da lovituri fulgerătoare, şi tot cu aceeaşi iuţeală se şi trag înapoi cînd e de trebuinţă. E într-adevăr cam nesocotit şi cam nesupus, dar o să-l ţinem, de data aceasta în frîu, ce spui, baciule Bándy ?

— Acum se cheamă c-am pornit... poate să-şi facă şi de cap, numai ispravă să facă ! răspunse Bándy.

— Nu-i chiar aşa, dar o să-l strunim noi. Se împotriveşte cineva ? întrebă Doja, dornic să afle părerea tovarăşilor săi.

— E un viteaz... bine ai făcut, frate, că l-ai pus pe el în vîrf, răspunse Grigorie. Dar eu... noi... am vrea să ştim : pentru ce spre Timişoara ?

— Vom ajunge şi acolo, îi răspunse scurt Doja. Veţi afla în curînd pentru ce ne îndreptăm spre miazăzi-răsărit şi pentru ce avem nevoie de cetatea Ti-

mişoarei! Aşadar, în vîrf, în avangardă, cum s-ar spune, îl vom avea pe Gavriş cu oamenii lui. Roata aceasta mare, din mijloc, înseamnă grosul oştirii noastre — patruzeci pînă la cincizeci de mii de oameni, avînd ca sprijin călărimea lui Ferkó, tunurile lui Iosif şi carele cu care vom putea pune la nevoie piedici vrăjmaşului.

Toţi îşi aţintiră privirile spre hîrtia de pe masă. Ba unii puseră chiar degetul pe cercul din mijloc, vrînd parcă să se convingă că de fapt acolo se află grosul, cu tunurile şi carele.

— In dreapta, cam la cîteva ceasuri de mers, punem oastea comandată de căpitanii Streţcu şi Dibáczy, iar la stînga trece oastea comandată de cavalerul Vlava!

— Noi sîntem dincolo de apă, Gyuri! îi aminti bătrînul Streţcu.

— Aşa-i, noi sîntem pe malul celălalt! spuse şi Dibáczy, care stătea aplecat peste spatele lui Streţcu.

— În noaptea aceasta şi mîine pînă spre seară, cînd pornim din loc, va trebui să treceţi Dunărea şi să vă ocupaţi locul. Credeţi că veţi putea?

— Cum să nu se poată! se îndreptă Streţcu din şale.

— Da, se poate, începem de astă-seară, întări Dibáczy. Începem de astă-seară, pe răcoare!

— Părintele Laurentius, cu treizeci de mii de oameni, vine în urma noastră, ca la o jumătate de zi de mers cu piciorul. Iată, roata aceasta înseamnă oastea comandată de sfinţia sa! Asta ar fi orînduirea oştirii, ce ziceţi?

Oamenii nu răspunseră, dar din privirile lor se vedea că nu au nimic împotrivă. Doja continuă:

— Avem nevoie de o cetate de sprijin, din pricina aceasta ne îndreptăm spre Timişoara. Magnaţii sînt aici, au ca sprijin cetatea din Buda. Ei pot ridica peste douăzeci de mii de călăreţi şi poate mai mult decît atîţia pedestraşi. Au de asemenea cu ei o artilerie numeroasă, poate de patru-cinci ori mai multe tunuri ca noi. Stînd pe loc, sau dînd lupta în apropierea smîrcurilor acestora, am putea fi cu uşurinţă împresuraţi,

îngrămădiţi între Dunăre, cetate şi mlaştini. Ceea ce vrem să facem, în primul rînd, e ca să-i tragem după noi, să-i scoatem în larg, iar dacă ajungem să punem noi mai întîi mîna pe cetatea Timişoarei, războiul e ca şi sfîrşit!

Doja luă hîrtia de pe masă, făcu cîţiva paşi intrînd mai afund în mulţimea sutaşilor şi începu să le arate şi lor cum are de gînd să pornească lupta. Din cînd în cînd se oprea punînd întrebări şi aşteptînd răspunsuri. De la planul de marş spre miazăzi-răsărit trecu la disciplina şi rînduiala care trebuie păstrată, la îndeplinirea cu sîrguinţă a poruncilor pe care le vor primi. Aminti şi de data aceasta că orice acţiune stingheră, orice îndepărtare de la locul hotărît pentru fiecare ceată poate aduce cu sine învălmăşeală, care e începutul înfrîngerii. Numai strîns uniţi într-o oaste numeroasă şi destul de bine înarmaţi vor putea să înfrîngă pe magnaţi pentru totdeauna.

In timp ce Gheorghe Doja vorbea, căpitanul Dibáczy încerca să-şi strîngă gîndurile nelămurite care-l frămîntaseră în ultimul timp. El e ostaş, ostaş adevărat, trăit în castre şi tabere, cu arma în mînă, gata totdeauna de luptă. S-a umilit, s-a supus, n-a părăsit oştirea ca Doja şi ceilalţi, deoarece pe el l-au păstrat şi el a rămas. Ce putea face? Atunci mai credea că regele e rege, că ostaşul îi ostaş. Şi-a dat seama mai tîrziu că s-a înşelat şi, nemaiputînd suferi înşelăciunea, a părăsit castrul şi o dată cu castrul a părăsit şi pe rege, fiindcă regele acesta nu-i rege, e o momîie, o păpuşă de cîrpe, cu care se joacă magnaţii. Il urăşte pe Dobje-dobje. Ar vrea să se răfuiască cît mai în grabă cu magnaţii şi chiar cu regele de s-ar putea, de i-ar ieşi în cale. Are în vine sînge de iobag, nu iartă cu uşurinţă. Toate astea l-au îndemnat să părăsească castrul şi să vină cu tot sufletul lui încărcat de ură, dornic de răzbunare, să se alăture iobagilor, lui Gheorghe Doja, prietenul şi tovarăşul de arme pe timpuri. Nu prea pricepe mare lucru din vorbele care se spun, dar nu-i nimic! E vorba de un plan grozav de bătălie, fie! Cine crede că trebuie făcut şi lucrul acesta, n-are decît să-l facă, nu-şi bate Dibáczy capul cu asemenea

treburi, după cum nu şi-a bătut capul nici cu altă năzbîtie despre care vorbeau maimarii peste o mie de oameni şi chiar sutaşii, năzbîtie izvorîtă din mintea zănaticului aceluia de Moise Hosza, care fusese la început alături de Doja. L-a auzit chiar şi el, cu urechile lui, vorbind despre republică. Republică ! Cine o mai fi ştiind ce înseamnă şi asta ! Dar, oricum, cei care au şi alte gînduri — nu numai al spadei şi al luptei — pot face şi planuri, pot face şi republică. Poate să fie şi republică ţara iobagilor, numai Gheorghe Doja să fie rege acolo !

Căpitanul János Dibáczy îşi rumegă gîndurile. Stă rezemat în spadă şi gîndeşte din greu. Dracu' să le ia de gînduri, te îngreunează şi te obosesc mai rău ca vălmăşagul luptei, ajungi de-ţi tremură mîinile şi picioarele ca la slăbănogi, te slăbesc ca lingoarea, de-ţi piere orice poftă. Deodată, parcă s-a luminat. Ce mai atîta vorbă, toate gîndurile i se învîrt numai în jurul a ceea ce doreşte din toată inima, vrea să-l vadă pe Doja rege, asta e ! O să strige să răsune tabăra, să audă toţi că şi el poate spune ceva. Cu hotărîrea aceasta în minte dă drumul vorbelor din toată puterea, tunător :

— Trăiască regele iobagilor ! Trăiască Gheorghe Doja !

Mulţimea sutaşilor şi a celor strînşi pe margine ridică capetele, cîteva clipe toţi tac, apoi deodată glasurile tuturora se alătură de glasul lui János Dibáczy şi, din toată puterea, din toată inima, cu tot sufletul, strigă cu toţii :

— Trăiască regele nostru !

Strigătul se repetă, răsună pînă în depărtare, pînă unde se întinde tabăra iobagilor. Grigorie îşi priveşte fratele. Doja s-a încruntat, rămîne împietrit, cu privirea pierdută în zare. Din depărtare se aud strigătele, ecoul pare o preamărire, dar şi un strigăt îndîrjit de luptă. Gheorghe Doja tresare deodată, face semn cu spada ca şi cînd ar vrea să taie ceva, să taie glasul tunător al mulţimii, dar cei din jurul lui au tăcut de mult. Au tăcut pe dată ce au văzut că Doja nu pare mulţumit de izbucnirea lor. In zadar a făcut Gheor-

ghe Doja semnul cu spada, mulţimea e prea departe, nu poate să-l vadă, ea continuă tumultuoasă să-l aclame.

Popa Laurentius se dusese să caute o coroană de ramuri verzi, să-l încoroneze pe Doja, și acum se întorcea cu ea în mînă, rînjind diavoleşte, cu barba lui roșie în vînt. Părea un ţap pornit pe drăcovenii, dar cînd ajunse în faţa lui Gheorghe Doja, lăsă coroana să cadă, deoarece acesta se încruntă, străfulgerîndu-l cu privirea.

— Glumeam, doar! rînji popa pocăit.

Doja îi întoarse spatele fără să-i spună nici un cuvînt. Avea nevoie de linişte, simţea nevoie să se retragă în cortul lui, să rămînă singur cu el însuşi. Se găsea în faţa unui mare pas, un pas hotărîtor pe care trebuia să-l treacă şi o dată cu el trebuie să-l treacă toată iobăgimea, toată ţara. Clipă hotărîtoare. Nu se poate lăsa îmbătat de entuziasmul mulţimii. Sufletul şi mintea trebuie să-i rămînă limpezi, neinfluenţate. „Focuri aprinse dintr-o scăpărare nu sînt cele care ard pînă la sfîrşit", îşi spuse el.

— Unde-i Valentin? îl întrebă într-un tîrziu pe Iosif.

Iosif își strigă fratele, care veni alergînd cu un sul în mînă, sulul cu proclamaţia pentru iobagi, proclamaţie care trebuie citită în faţa sutaşilor, pentru ca ei s-o ducă mai departe în mijlocul tuturor iobagilor.

— Ascultaţi aici, sutași! începu Doja emoţionat, trecînd peste micul ceremonial pe care-l pregătea popa Laurentius. Cuvintele pe care vi le va citi Valentin sînt cuvintele mele, sînt cuvintele voastre. În ele sînt închegate năzuinţele voastre. N-am făcut decît să spun ceea ce gîndesc iobagii, ceea ce gîndiţi voi, ceea ce și eu am gîndit atuncea cînd am pornit pe drumul pe care împreună mergem... Citeşte, Valentine!

Valentin desfăcu sulul, dar cu ochii nu putea cuprinde cei peste o mie de oameni care amuţiseră cînd începuse Doja să vorbească. Stătu cîteva clipe cu privirea aţintită în sus, spre înaltul cerului, apoi se în-

vîrti în jurul său, căutînd parcă ceva. Cîţiva sutaşi îl înţeleseră gîndul şi veniră în grabă alături de el. Patru dintre ei prinseră un scut, se aplecară şi Valentin păşi pe scutul pe care îl ridicară deasupra umerilor lor. O tobă bătu de cîteva ori şi toţi cei de faţă amuţiră.

— Ţărani iobagi! începu Valentin. Multe nenorociri s-au abătut pînă acum asupra voastră. Cauza acestora a fost mai degrabă lipsa de unire, decît forţa duşmanilor voştri. Soarta v-a hărăzit pînă acum ca numai moartea să vă curme şirul nenorocirilor voastre, să vă elibereze de robie şi asuprire. Dar acuma s-au schimbat lucrurile. S-a ivit prilejul să scuturaţi tirania nedreaptă a nobilimii. În sfîrşit, a sunat ceasul! Puteţi să obţineţi ceea ce aţi rîvnit totdeauna, libertatea, şi puteţi să vă răzbunaţi pe cei care au adus pe capul vostru toate nenorocirile. Vă trebuie numai curaj!

Ştiu prea bine ce sentimente aveţi faţă de mine, care m-am ridicat să apăr libertatea voastră. Nu vă lăsaţi îndemnaţi numai de glasul meu, ci acum, mai mult ca oricînd, amintindu-vă de starea voastră. Căci foamea, nevoia, murdăria sînt semne grăitoare ale asupririi voastre, iar starea decăzută a trupurilor voastre, paloarea feţelor voastre slăbite sar în ochii tuturora, oriunde vă duceţi, chiar dacă voi înşivă nu spuneţi nimic, suferinţele voastre se văd!

Da, soarta şi-a bătut joc de voi! Sub povara apăsătoare a mizeriei voastre, voi doriţi moartea de care animalele se sperie după legea firii. Mă uit la feţele voastre înfometate, palide, la fruntea voastră brăzdată de încreţituri, la pielea voastră ce se lipeşte pe oase şi mă gîndesc că dacă curajul vostru n-ar întări nădejdile mele, abia aş putea îndrăzni să cred că în aceste trupuri chinuite, pregătite de moarte, s-ar ascunde puterea trebuincioasă unui război. Domnii seniori merită ură din multe pricini, dar mai ales pentru un singur lucru: pentru faptul că uitînd de omenie v-au înjosit să fiţi mai rău ca dobitoacele, trudind numai pentru îndestularea plăcerilor lor. Prin aceasta, aceşti oameni fericiţi în ochii lor proprii, dar

netrebnici în ochii noştri, au înăbuşit de la început forţa şi măreţia sufletească înnăscută a omului de jos, din mulţimea norodului...

. . . .

Valentin citea cu voce puternică, rară, ca vorbele lui să fie prinse de mulţime. Uneori se oprea locului şi-şi rotea privirea pe feţele ascultătorilor, ca să se convingă dacă ei au prins înţelesul celor auzite. Proclamaţia era un îndemn la eliberare, o poruncă de luptă, o nădejde de izbîndă. Fără doar şi poate, nu fusese compusă destul de meşteşugit, ideile şi imaginile se amestecau, era poate greu de memorat, dar era uşor de povestit pe marginea ei, seara, la flăcările focurilor din tabără.

Sutaşii şi toţi ceilalţi adunaţi acolo ascultau cu religiozitate. Chiar Dibáczy, care nu dădea mult pe vorbe şi formule ce treceau dincolo de viaţa de luptă ostăşească, asculta şi el acum şi se bucura că mintea i se luminase, că gîndurile care-l frămîntaseră atîta îl părăsiseră. Se simţea totuşi mîhnit. El dorise să-l vadă pe Doja rege şi iată că Doja, în loc să se bucure împreună cu toţi cînd îl aclamaseră din tot sufletul, din toate piepturile, s-a mîniat şi s-a întristat.

— Ţărani iobagi, — continuă Valentin înălţîndu-şi şi mai puternic glasul, — ridicaţi-vă deci să săvîrşiţi fapte care să fie vrednice de voi şi de strămoşii voştri! Să recuceriţi cu arme libertatea răpită de domnii seniori. Voi nu v-aţi îngrijit de drepturile voastre, sau poate nici nu le-aţi cunoscut, şi seniorii, folosindu-se de acest lucru, au căutat să vă distrugă... Cu foc, cu fier, să le arătăm încăpăţînaţilor ce putem, căci altfel ei nu-şi vor da seama cine sînt ei şi cine sîntem noi!

Să fie pedepsiţi aceşti oameni cu inima de piatră, pentru crimele lor!

Am citit în numele lui Gheorghe Doja, maimarele nostru, primul nostru comandant! încheie Valentin şi începu să strige şi el, ca şi mulţimea din jur, numele lui Gheorghe Doja.

2

Spre cortul lui Doja se îndrepta un grup de orășeni. Auzind strigătele mulţimii, stătură pe loc.

— Ce mai poate fi și asta, staroste Taill? întrebă un orășan.

Taill rîse, dar se vedea că rîsul lui are în el şi un pic de îngrijorare.

— Dracu' ştie!

— Se pare că iobagii şi-au ales un rege! Am ajuns tocmai la ţanc: omagiile noastre! spuse cu vădită ironie Szaleresi.

— Da, așa se pare, se grăbi să confirme şi alt orășan din grup. Iată-ne și aici. Şi cine ştie unde vom mai ajunge, domnilor!

Szaleresi împreună cu Taill și ceilalţi care-i însoţeau, încrezători în puterile lor, veneau să stea de vorbă cu Doja, pe care îl cam nesocotiseră la început, crezînd că vor putea pune la respect tabăra seniorilor numai cu propriile lor forţe. Se simţeau puternici, aveau în mînă tot rostul războiului cruciat, toate aprovizionările şi nu-și închipuiau că iobagii ar putea întreprinde o acţiune fără sprijinul lor. Se înșelaseră însă, iobagii nu mai aveau nevoie de ei pentru aprovizionări, căci erau obişnuiţi cu lipsurile, şi acum, cînd oastea pornea, atîta cît le trebuia pentru mîncare puteau găsi! Ei rîvniseră doar după arme, iar arme aveau acum.

Doja, după întoarcerea din Kalocsa, încercase o înţelegere cu Szaleresi, dar nu ajunsese la nici un rezultat, aşa că se retrase şi-şi întocmi planul de luptă aşa după cum interesele iobăgimii cereau. Popa Laurentius cu oastea lui amestecată, compusă din iobagi şi orăşeni săraci, văzînd încăpăţînarea şi îngîmfarea burghezilor, își ridică într-o bună zi oastea şi trecu în tabăra iobagilor. Atunci își dădură orășenii seama că fără Doja nu pot întreprinde nimic; totuşi ei stăruiau în planurile lor.

— Am sosit într-un timp nepotrivit, spuse Taill. Mai bine ne-am întoarce şi-am lăsa treaba asta pe mîine.

— Da' de unde! Fiecare zi care trece poate fi hotărîtoare. Trebuie să vorbesc cu Gheorghe Doja acum. Nu sîntem în carnaval ca să ne apucăm de nebunii. Ce înseamnă toate acestea?

Într-adevăr, hărmălaia din tabăra iobagilor creştea în intensitate din ce în ce mai mult.

— Omul acesta începe să uite cît ne datorează şi în ultimul timp nici nu se mai poate vorbi cu el! Te rog, du-te dumneata, care-l cunoşti mai bine. Du-te şi spune-i că sîntem aici, că vrem să vorbim cu el. Spune-i pe şleau să pună capăt mascaradei acesteia pînă nu-i prea tîrziu.

În jurul cortului lui Doja şi mai departe, în tabăra iobagilor, entuziasmul nu mai cunoştea margini. Oamenii vedeau sfîrşită neagra lor robie; Gheorghe Doja era în fruntea lor. Vor porni, vor putea începe lupta.

În ţară toate se vor schimba spre bine, căci şi cu regele Ulászló au rupt-o. Nu-şi au ei acuma regele lor, regele iobagilor? Bucuria dezlănţuită făcu să răsune pusta de cîntece şi jocuri, de chiuituri şi chiar focuri de arhebuză.

Sosirea lui Taill fu privită cu oarecare nemulţumire. Pe staroste îl cunoşteau mulţi sutaşi. Ştiau mai toţi că popa Laurentius îi dase cu tifla şi-l părăsise, plecînd din tabăra orăşenilor ca să intre cu tot grosul oastei sale în tabăra lor. Ce mai caută acum aici? Şi-or fi închipuind poate neguţătorii aceştia că au şi acum în mînă pîinea şi cuţitul? Se înşeală! Şi ce mai preţuieşte acum tabăra orăşenilor după ce popa Laurentius a plecat din ea? Nimic! O adunătură de neguţători şi nimic mai mult. Mîine-poimîine o să-i părăsească şi sărăcimea oraşelor care a mai rămas alături de ei. Or fi venit poate să-i ceară lui Doja să-i apere de magnaţi, sau te pomeneşti că ei vor fi vrînd să pornească împotriva turcilor, după cum a fost vorba la început, mai ştii! Oricum, e o necuviinţă ca tocmai astăzi, într-o zi aşa de mare, cînd

li s-a citit proclamaţia de luptă, să vină şi să-l ia pe Doja din mijlocul lor.

După puţină harţă, sutaşii s-au liniştit şi Doja se poate retrage împreună cu starostele Taill. Ceilalţi rămîn în faţa cortului şi golesc butoaie cu vin care au fost aduse din depozitele de prin schelele scotocite. Tabăra bea şi se înveseleşte, ţiganii cîntă, sutaşii care au glas cîntă şi ei. Toată lumea cîntă, căci mîine numai bunul dumnezeu poate şti ce-o mai fi. Pentru mulţi s-ar putea ca astăzi să fie ultima zi din viaţă şi de aceea ar fi păcat să nu bea şi să se înveselească.

Doja păşeşte îngîndurat alăturea de Taill, care spune într-una verzi şi uscate şi le încurcă în aşa fel încît nu poate pricepe nimic. Starostele vrea să-i dovedească că Doja a greşit, nu ei, care ştiu ce fac, că Doja împreună cu ţăranii s-au abătut din drum şi nu ei. Gheorghe Doja îl ascultă, dar nu scoate nici un cuvînt. E zadarnic să-ţi deschizi gura în faţa lui Taill, care nu vede mai departe decît interesele orăşenilor. Cînd se simte tare, vorbeşte de sus, acum cînd i-au mai slăbit baierile, caută să convingă că are dreptate. Va vedea el ce spune şi Szaleresi, şi dacă s-a răzgîndit şi el, atunci fiecare cu drumul lui. Iar dacă căile li se vor încrucişa, iar neguţătorii nu vor lăsa nimic din încăpăţînarea lor, va vedea atunci ce are de făcut.

Szaleresi le iese în cale şi salută respectuos, vrînd să-l cucerească cu politeţea pe Doja, care nu se lasă prins. Măgulirea nu-i în firea lui. Răspunde scurt, deschis şi hotărît la toate întrebările lui Szaleresi şi Taill. Aceştia stăruie în numele oraşelor, în numele orăşenilor, ca oastea iobagilor să dea ascultare dorinţei lor şi împreună cu ei să cuprindă oraşele din lungul Dunării, şi, bineînţeles, să cuprindă mai întîi Buda. Gheorghe Doja vrea însă zdrobirea puterii senioriale, care, ştie el, nu stă în oraşele din lungul Dunării şi nici chiar în Buda, ci e răspîndită pe tot cuprinsul ţării. Duşmanul lor e acolo unde se înalţă turnurile unui castel, unde se ivesc palatele din mijlocul parcurilor sau unde sînt ziduri crenelate de mă-

năstiri episcopale. Dacă orăşenii au alte scopuri, n-au decît să şi le îndeplinească singuri. Oastea iobagilor trebuie să zdrobească mai întîi şi pentru totdeauna oastea seniorilor. Ş-apoi, nu uitaţi domniile voastre, că banderiile magnaţilor sînt aici, în coastele taberei iobagilor. Cum s-ar putea face ceea ce domniile voastre plănuiţi ?

Szaleresi încercă să vorbească despre scopurile pentru care au ridicat mulţimea. El aminti şi de sacrificiile pe care le-au făcut oraşele, însă Gheorghe Doja rămîne neînduplecat.

— Gyuri, nu mai înţeleg ce-i cu voi, se vîrî şi Taill în vorbă. Vorbim aceeaşi limbă şi nu ne mai înţelegem ! Nu eraţi voi aceia care spuneaţi că oraşele noastre nu sînt ostroave înconjurate de apă ? Unde-i tînărul care mi-a spus vorbele acestea ?

— Valentin, ştiu ! răspunse Doja repede. Dar nu uita, staroste, că fiecare pasăre, cînd îi vine sorocul, cîntă pe limba ei şi... poate de asta nu ne înţelegem acum ! Iobagii îşi au limba lor. Bună-rea, e aşa cum e... cum văd ei... şi eu nu mă pot abate !

— Să nu uite iobagii că fiecare pasăre ar putea piere pe limba ei, mai înainte de cît atunci cînd îi vine sorocul, mă înţelegi ? Voi sînteţi mulţi, dar nu uitaţi că puterea voastră e mai şubredă decît vă închipuiţi. Popa Laurentius ne-a părăsit, a venit la tine, cîntă pe aceeaşi limbă, dar nu cred să iasă bine pînă la urmă !

Doja se încruntă. Ce vrea să spună starostele Taill ? Omul acesta nu pricepe că nu se poate altfel ?

— Iobagii nu pot merge decît pe drumul lor, răspunse Gheorghe Doja.

— Nu există decît un singur drum, nu fiţi orbi ! grăi Szaleresi. Şi drumul acela duce prin oraş. Dacă cucerim Buda, avem izbînda. Toată ţara stă la picioarele noastre ! căută el să-l convingă.

— Cum, la picioarele voastre? Asta vreţi voi, ca ţara să stea la picioarele voastre ?

— Ascultă, Gyuri, nu ne răstălmăci vorbele şi înţelege pentru dumnezeu că puterea stă în oraşe ! Ce dracu', doar nu ne cunoaştem de ieri, de alaltăieri !

— Puterea care ne apasă pe noi nu stă în oraşe, nici în Buda, ţi-am mai spus-o. Dumneata nu vrei să mă înţelegi, staroste Taill, nu eu.

— Acolo-i regele! surîse cu înţeles Szaleresi, căutînd să-i amintească lui Doja că în Buda, acum cînd tabăra l-a ales rege al ţăranilor, stă duşmanul lui direct, Dobje-dobje.

— Dacă i-am zdrobi pe seniori, i-am smulge regelui pernele de sub şezut. Dacă nu izbutim să facem asta, oriunde s-ar strînge curtea, acolo-i regele. Veniţi cu noi, dacă-i zdrobim pe seniori, oraşele cad fără să trageţi un foc, fără să azvîrliţi o săgeată asupra lor.

— Să venim cu voi la pus foc, la vărsat sînge fără rost şi fără măsură, ce sîntem noi? se răsti Taill plin de mînie din pricina îndărătniciei lui Doja.

— Şi la asta dacă va fi nevoie, vorbi liniştit Gheorghe Doja. Eu însă vă chem la luptă!

Orice stăruinţă se dovedi zădarnică.

— O să vă frîngeţi gîturile! scrîşni din dinţi Szaleresi.

3

Domnul Serafino Malatesta, însoţit de mica lui suită, gonea grăbit spre Adriatica. Avusese o ultimă întrevedere cu Szaleresi, o discuţie plină de mustrări. Intr-un fel era mulţumit că ajunsese la o totală lămurire. Pe măsură ce se apropia de ţărmul mării, îşi făcea planul cum să se prezinte în faţa Senatului, ce să vorbească şi cum să le arate că războiul cu turcii ar fi fost o greşeală pe care ar fi plătit-o scump Veneţia. Dunărea, ca şi Marea Neagră, e pierdută, deci cel mai bun lucru ar fi o înţelegere neguţătorească cu Selim I. Acum, la începutul domniei, sultanul nu are nevoie de tulburări în Europa şi o înţelegere de negoţ, pe baze temeinice, va aduce Ve-

neţiei foloase cu mult mai însemnate decît victoria îndoielnică a unei armate străine.

— Ah! Iată marea, Pietro, iubita noastră Adriatica! Bine că lucrurile au luat această întorsătură şi aventura s-a sfîrşit. Cel puţin se va putea ascunde amestecul nostru în această afacere rău mirositoare. Dar ce vor zice senatorii noştri arţăgoşi, mîncători de păgîni, cînd vor afla? Ce va zice papa?

— Vor îngenunchea bătrînii şi se vor ruga, şi vor uita visul pe care l-au visat şi care a costat vistieria o sumedenie de bani frumoşi de aur, răspunse secretarul. Iar papa, treaba lui, îl priveşte cum se va descurca. Nu trebuie să vă doară capul din pricina lui.

— Bietul Golgoni, o să-l excomunice papa!

Pietro respiră adînc aerul în care se simţea puternic briza marină. Privi coastele cu stînci calcaroase ce străluceau în bătaia soarelui:

— Şi zilele sînt mai lungi şi mai luminoase aici, nu găsiţi? Putem respira uşuraţi, am scăpat de aerul înăbuşitor, îmbîcsit cu putreziciuni de pustă, de sălbăticie şi ignoranţă!

— Ai dreptate, Pietro, mă simt şi eu alt om!

Papa Leon fusese şi mai grăbit să se lepede de cruciadă. Cardinalul Golgoni plecase cu cîteva zile înaintea lui Malatesta şi de-abia ajuns la Roma se pregătea pentru o călătorie la Constantinopole, în vederea încheierii unui tratat între papa Leon al X-lea şi Selim I.

Fuggerii se plîngeau de marile pagube suferite cu vînzarea indulgenţelor care, spuneau ei, nu acoperă de fel costul armelor şi muniţiilor date pentru cruciadă, şi, fiindcă Tamás Bakács, arhiepiscop de Esztergom, avu năstruşnica idee de a negocia vînzarea armelor şi muniţiilor rămase în depozitele sale din Esztergom sultanului Selim, agenţii Fuggerilor porniră în grabă la drum spre Constantinopole pentru a încheia tîrgul. Tamás Bakács nu umbla după cîştiguri materiale, el ţinea doar să se ştie la Stambul că el fusese cu ideea şi încuviinţarea vînzării.

În zorii zilei, oştile iobăgeşti se puseră în mişcare. După o înaintare spre miazăzi, cotiră spre răsărit, spre porţiunea dintre gurile rîurilor Criş şi Mureş. Pe acolo trebuia să treacă Tisa, ieşind din Cîmpia panonică. Trupele magnaţilor, comandate de către Ştefan Báthori şi episcopul Csáky Miklós, observînd mişcarea oştilor iobăgeşti, se scurseră în galop spre miazăzi, apoi cotiră spre răsărit. Ocupară Szabadka, atinseră Seghedinul şi-l întăriră urmînd să înainteze spre miazănoapte, pentru a închide oştile ţărăneşti în teritoriul strîmt dintre Tisa şi Dunăre. Planul lor ţintea să oprească trecerea iobagilor peste Tisa, să localizeze războiul numai în partea aceea de pustă, unde o dată cu începerea arşiţei totul se usca, unde lipsa de apă se va simţi din ce în ce mai mult, iar găsirea merindelor va fi peste putinţă după cîteva zile.

Gheorghe Doja nu se aştepta la o manevră aşa de îndrăzneaţă din partea oştirii magnaţilor. În dimineaţa zilei a treia, în apropierea Seghedinului, Gavriş avu primele ciocniri cu cavaleria magnaţilor. Atacă fulgerător, măturînd din cale cîteva banderii senioriale, dar copleşit de numărul mare al călăreţilor episcopului Csáky fu nevoit să se retragă în fuga calului spre grosul oştirii iobagilor, pentru a-l întîlni pe Doja:

— Magnaţii au ocupat Seghedinul? strigă sărind de pe cal în faţa lui Doja.

— Ceea ce-mi spui nu-i de ajuns! răspunse liniştit Doja.

— Ce vrei să-ţi mai spun? Că după ce au ocupat Seghedinul înaintează în susul Tisei, ca să ne înconjoare? răspunse Gavriş alarmat.

— Să nu ne pierdem capul, îl linişti Doja. O să mergem într-acolo... vin şi eu cu tine! Aşa, au ocupat Seghedinul... repetă el cuvintele haiducului. Şi voi ce-aţi făcut?

— Am împrăştiat cîteva banderii, mai mult n-am putut face. Am dat gata destui, însă numărul lor ne-a copleşit, am întors caii. Trimite-ne ajutoare!

Gavriş era mînios pentru liniştea pe care o arăta Doja. Venind în goana calului, îşi închipuise că Doja va sări în şa de la primele lui cuvinte rostite şi împreună cu toţi călăreţii oştirii iobagilor se vor avînta valvîrtej asupra oştirii magnaţilor, făcînd-o una cu pămîntul.

— Descalecă, Gavriş, nu-i nici o grabă. Va veni Streţcu şi împreună vom merge pînă în apropierea Seghedinului. Acolo vom vedea ce-i de făcut.

— Poate crezi că ne-am uitat la ei şi i-am lăsat să ocupe oraşul liniştit! spuse îmbufnat Gavriş, după ce descălecă.

Stătea în faţa lui Doja rezemat de crupa calului, posomorît, cu barba şi părul năclăite de sudori.

— Ştiu că v-aţi bătut ca nişte zmei, — rosti Doja cuvinte binevoitoare, — şi mă bucur c-au ocupat Seghedinul!

— Iţi baţi joc de mine, căpitane Gyuri? Crezi că dacă puteam, nu-i împiedicam s-o facă? grăi ciudos Gavriş.

— Chiar dacă ai fi putut, nu trebuia s-o faci!

— Atuncea trebuia să le deschid eu porţile şi să le spun: poftiţi, măriile voastre, ocupaţi Seghedinul! răspunse Gavriş, care nu mai înţelegea nimic.

— Nu, asta nu era nevoie s-o faci, fiecare dintre ei pricepe cîte ceva din meşteşugul războiului, şi-ar fi dat pe dată seama că nu-i vorba decît de o capcană.

— Credeam că crapă calul sub mine alergînd, şi domniei tale nici nu-i pasă! mai spuse Gavriş şi-şi trînti înciudat căciula de pămînt.

— Hai, linişteşte-te. Nici nu mi-ai întins mîna cînd ai sosit. Doja se apropie de haiduc prinzîndu-i mîna.

— Căpitane Gyuri, — se însenină Gavriş, — zău de mai pricep ceva! Mai eşti supărat pe mine?

— N-am fost niciodată şi te-am preţuit totdeauna ca pe un adevărat viteaz. In bătălii însă, în afară de vitejie mai e nevoie şi de chibzuială înţeleaptă.

— La dracu' ! Să fi avut eu nu o mie, ci trei mii de călăreţi, îţi arătam eu domniei tale chibzuială înţeleaptă ! Umpleam pusta cu trupurile lor !

— Vrei să mă apuc să-ţi dovedesc că n-ai fi putut-o face ?

— Dă-mi trei mii dintre călăreţii lui Ferkó şi, pe capul meu, o fac !

— Hai să lăsăm lăudăroşeniile, avem doar nevoie de oameni. Du-te mai bine, pînă vine Streţcu, şi-ţi spală faţa, apoi mănîncă şi odihneşte-te, avem timp !

Gavriş nu se mişcă din loc, mormăi cîteva cuvinte neînţelese, bătu cu palma grumazul calului înspumat, alungă muştele care roiau în jurul nărilor calului.

— Căpitane Gyuri, mult mai trebuie să aştept ? strigă el, văzînd că Doja îl părăseşte ducîndu-se în întîmpinarea lui Vlava.

— Magnaţii au ocupat Seghedinul ! îi spuse Doja slovacului în loc de bun sosit. Nu mă aşteptam la asta. Cred c-au făcut o prostie şi trebuie să ne folosim de ea. Întrerupem popasul şi grăbim spre Tisa. În noaptea care vine, trecem rîul ! Le-o luăm înainte şi ne strîngem în jurul tîrgului Hódmező. De acolo putem ataca Aradul spre miazăzi, Oradea spre miazănoapte. Cuprinzînd Aradul, avem drumul deschis spre Timişoara ; iar pe ei o să-i ţinem închişi în Szolnok. Nu crezi că astfel au intrat singuri în capcană ?

— Sîntem hărţuiţi şi în miazănoapte, răspunse puţin alarmat Vlava. Părintele Laurentius a respins în noaptea trecută un atac destul de puternic şi tocmai veneam să te întreb ce trebuie făcut dacă atacul împotriva ariergardei noastre se repetă ?

— Nimic ! Pînă nu trecem Tisa, nu ne lăsăm traşi în lupte după vrerea lor. Să ne apărăm şi să continuăm înaintarea pînă dincolo de rîu. Acolo avem lărgime, ne putem mişca în voie ; avem apă, hrană pentru cai şi oameni. Nu îngădui nici o abatere de la planul pe care l-am făcut ! încheie Doja.

— Popa Laurentius a şi trimis cîteva cete de călăreţi şi trei mii de pedestraşi în urmărirea lor spre Szolnok.

— Cum a putut face asta fără să mă întrebe şi pe mine ? izbucni Doja furios de această nesocotinţă.

— A făcut-o !

— Trimite-i în grabă vorbă să întoarcă oamenii înapoi. În noaptea care vine să-şi treacă toată oastea dincolo de Tisa, să facă tabără pe malul stîng al Crişului !

Peste puţin timp sosi Streţcu. Bătrînul ostaş era îmbrăcat pompos, ca un adevărat senior, pe spatele lui fîlfîia o pelerină liliachie de mătasă, iar pălăria înaltă, cu borurile mari, era încărcată în dreapta şi-n stînga cu două penaje stufoase. Călărea pe un armăsar alb, focos, şi era însoţit de o mică ceată de călăreţi care păreau mai mult başbuzuci, decît ostaşi în oastea iobăgească. Erau oamenii cu care haiducise dincolo de Dunăre, pînă la poala Balcanilor, oameni neîndurători, desprinşi de lume.

— Au ocupat Seghedinul ? întrebă el, sărind de pe cal mai abitir ca un tînăr călăreţ.

— Da, aşa spune Gavriş, tocmai pentru asta te-am chemat. Să mergem acolo, să vedem ce-i de făcut. Nu trebuie să ne pripim pînă nu le înţelegem gîndurile. Pregăteşte-ţi oamenii de plecare, Seghedinul intră în seama ta.

— Pînă mîine seară îi scot afară din oraş ! se lăudă Streţcu.

— Nu-i nevoie să-i scoţi din oraş, ci să-i ţii numai în oraş. E mai bine însă să hotărîm cînd vom fi acolo de faţă. Ce-i îmbrăcămintea asta pe tine, moşule, spune ? îl întrebă Doja, prinzîndu-i faldul pelerinei şi ridicînd-o în sus, ca pe o aripă.

— Îţi place ? Vreau să-i fac cinstea unei lovituri de spadă banului Fărcaş. Numai cînd i-oi pune talpa cizmei în piept şi i-oi împlînta spada în inimă, atuncea voi lepăda podoabele ăstea de pe mine.

Gavriş se apropie de ei :

— Ce fac, căpitane Gyuri ? Mi-am lăsat oamenii singuri, am alergat ca un nebun să aduc vestea şi domniilor voastre nici că vă pasă !

— Grăbit mai eşti, frăţioare ! Cine-i voinicul ? îl întrebă Streţcu Doja.

— Gavriş! Nu i-ai auzit încă de nume? răspunse Doja.

— Ia vino mai încoa, vino, vino! şi Streţcu prinse mîna lui Gavriş, vorbindu-i apăsat: Ascultă, voinice, eu sînt căpitanul Streţcu, s-o ştii! Am auzit că era gata-gata să pui mîna pe banul Fărcaş, ieri, într-o luptă. Să nu te pună sfîntul să-l omori, că pe urmă ai de-a face cu mine! Il prinzi, mi-l aduci viu şi nevătămat! De-l ucizi, te ucid, de mi-l laşi şi mi-l aduci viu şi nevătămat, îţi dau tot ce am!

Gavriş se uita lung la cel care-i vorbea, apoi spuse deodată:

— Aha, acum înţeleg! Banul Fărcaş din Severin! Primesc tîrgul, căpitane Streţcu, bate laba! și-i prinse cu laba lui de urs mîna lui Streţcu.

— Bun! Al meu ești! rosti Streţcu, strîngîndu-i puternic mîna.

Plecară cu toţii la masă. În timpul mesei, Doja tăinui cu decanul Peroutka tot despre viitor. Lui Doja îi plăcea să discute cu decanul din Praga, pentru că acesta vorbea despre lucruri și treburi omeneşti şi nu despre fantasmagorii de felul ogorului lui dumnezeu, sau înfăptuiri de visuri utopice ca Moise Hosza.

— Sînt fericit, căpitane Doja, că în clipele acestea, cînd spada e aceea care are cuvîntul, domnia ta nu părăseşti gîndurile de viitor. Da, sînt nespus de mulţumit!

— Mă gîndesc şi eu, ca plugarul, la ceea ce-o răsări mîine, din ceea ce seamăn astăzi!

— E bine! E bine, căpitane Doja.

După masă, Gheorghe Doja se zvîrli în şa și, însoţit de straja sa, de Streţcu şi Gavriş, porni în goană spre Seghedin. De către seară se aflau în apropierea oraşului. Oamenii lui Gavriş îi aşteptau într-un crîng de sălcii aşezat cu faţa spre oraş. Acoperiţi în spate de apele Tisei, ei putură în voie să se întărească. În cursul zilei, în rînduri strînse, pedestrimea magnaţilor se scursese pe drumul care ducea de la Szabadka spre Seghedin. După părerea oamenilor lui Gavriş, rîndurile lor, care erau însoţite de o artilerie puternică, puteau îngloba cam cincisprezece pînă la două-

zeci de mii de pedestraşi. Mai mult ca zece mii de călăreţi ocupaseră oraşul. Întreaga oştire era comandată de episcopul Csáky.

— Ei, Gavriş, ce zici, intrăm puţin printre rîndurile lor ?, îi spuse Doja haiducului, cînd ajunse în apropierea taberei magnaţilor.

— Intrăm, cum să nu intrăm ? Acum ? întrebă nerăbdător Gavriş.

— Nu, aşteptăm să se înnopteze bine, îi răspunse Doja, tăindu-i veselia care-l cuprinsese pe haiduc.

— Atuncea să dau poruncă oamenilor să fie gata, spuse mai potolit Gavriş.

— Da, să fie gata. De mers, mergem numai noi şi cîţiva ostaşi.

— Doar nu vrei să ne vîrîm în gura haitei, singuri ?

— N-o să ne lăsăm ! Vom face în aşa fel, ca să nu dăm nimic de bănuit. Cei cîţiva ostaşi luaţi cu noi vor merge în jos, pe apă, iar tu şi eu pe mal. Vrăjmaşul va crede că sîntem doi călăreţi întîrziaţi, noaptea nu ni se văd feţele, şi chiar dacă ni s-ar vedea, nimeni nu poate citi pe frunţile noastre cine sîntem !

— Poate vrei să intri şi în oraş ? făcu ochii mari Bándy.

— N-ar fi rău, dar cred că nu se poate. Vom da numai o raită pe la marginile taberelor.

— Ascultă, căpitane Gyuri, dă-mi voie şi mie, om bătrîn, să grăiesc cîteva vorbe : de pier eu, de piere Gavriş, sau de piere căpitanul Streţcu, nu se face gaură în cer.

Streţcu mormăi, dar îi lăsă să continue.

— Piere unul dintre noi, a pierit un om, un viteaz ca Streţcu sau ca Gavriş. Paguba-i mare, dar nu prea, dar de piei domnia ta, nu-i acelaşi lucru !

— Lasă vorba, baciule Bándy, şi pregăteşte-te mai bine de plecare. Să iei cu dumneata patru oameni buni, care să ştie trage la lopeţi şi să cobori în jos, pînă dincolo de oraş. Vezi ce plănuiesc măriile lor, dacă nu cumva au aruncat poduri peste Tisa. S-ar putea să ne-o ia înainte şi noi trebuie să-i ţinem în loc,

în oraşul ăsta. Hai, Gavriş, noi plecăm după cum am spus!

— Și eu ce fac? întrebă Strețcu, supărat că nu-i luat în seamă.

— Stai şi ne aştepţi, iar pînă atunci să trimiţi în dreapta şi în stînga cîte un călăreţ, dacă avem nevoie de ajutor să aibă cine-ţi da de veste. Cu bine, Streţcule! spuse Doja şi dădu semnalul de plecare.

Mergeau cu băgare de seamă, stăpînindu-şi caii. Gavriş era cu cîţiva paşi în urmă. Totul în jurul lor era pustiu, iar lumina palidă a lunei făcea ca oamenii să pară nişte umbre ieşite de undeva din pămînt. După o bună bucată de drum începură să se vadă bine de tot focurile taberei pedestrimii magnaţilor. Nu s-au apropiat prea mult de tabere, au ocolit, au tăiat drumul care lega Szabadka cu Seghedinul, au căzut în spatele taberelor, acolo unde se aflau carele, tunurile. Taberele păreau lăsate în voia soartei, şi de-ar fi vrut, s-ar fi putut apropia, căci străjile erau prin apropierea focurilor.

— De bună seamă, domnii odihnesc în oraş, şopti Doja lui Gavriş.

— Ce-ar fi să ne apropiem, căpitane Gyuri?

— Hai s-o facem!

Ajunseră lîngă doi străjeri înarmaţi cu alebarde; străjerii îi lăsară să se apropie crezîndu-i din oastea magnaţilor, poate chiar seniori sau cavaleri vasali.

— Ai cui ostaşi sînteţi, voinicilor? îi întrebă Doja, oprindu-şi calul.

— Ai vistiernicului, ai măriei sale Teledy! Domniile voastre pe cine căutaţi?

— Căutăm oastea comandată de măria sa Ștefan Báthori. Nu ştiţi încotro au făcut tabără?

— Oho! Aţi rămas în urmă, măria sa a coborît în jos spre Zenta.

— Spre Zenta? Asta de cînd?

— De cum s-a înserat, vrea să treacă mîine Tisa!

— La dracu'! Asta nu se poate! Poate nu ştii ce vorbeşti. Cum să treacă Tisa şi pentru ce?

— E aşa după cum vă spun! Măria sa se îndreaptă spre cetatea Timișoarei. S-a prins de veste că tîlharul

de Doja împreună cu iobagii lui are de gînd să ocupe cetatea şi măria sa Báthori vrea să i-o ia înainte!

Straja era la o oarecare depărtare de focurile taberei, iar cel care vorbise cu Doja părea să fie un mic nobil sau un ţăran liber, sau poate vreun mic slujbaş al vistieriei, căci seniorul lui era Teledy, vistiernicul, un mare magnat din partida lui Werböczy.

— Eşti sigur de ceea ce spui? îl mai întrebă Doja cu aerul unui magnat care-şi caută tabăra.

— Vezi bine, s-au scurs prin faţa ochilor mei! Da' domniile voastre cine sînteţi? întrebă deodată ostaşul.

— Hai la drum, Gavriş, măria sa ne-a luat-o înainte!

— Cine sînteţi domniile voastre? întrebă din ce în ce mai bănuitor străjerul, luîndu-se pe urmele lui Doja şi Gavriş.

— Gheorghe Doja!

Străjerul mai să cadă din picioare cînd auzi. Numai într-un tîrziu, cînd cei doi călăreţi se pierdură în întunericul nopţii, începu să-şi facă cruci şi să-şi întrebe tovarăşul:

— Oare n-am visat cumva, oare să fi fost aievea?

5

Baciul Bándy se întorsese mai curînd decît se aşteptase. Nu prea departe de locul unde se aflau, cam după vreo oră de lopătat, în dreptul unui ostrov care despărţea rîul în două braţe, ostaşii episcopului Csáky încheiau în grabă două poduri depărtate puţin unul de altul. Din spusele lui Bándy şi din cele ce aflase singur Doja îşi dădu seama de intenţiile celor doi comandanţi ai oştirilor magnaţilor. Planul lor era lesne de ghicit pentru un bun cunoscător al meşteşugului războiului. Ei căutau să treacă rîul şi să-şi desăvîrşească încercuirea oştilor iobăgeşti urcînd spre mia-

zănoapte, punînd apele rîului între ei și oștirile iobagilor.

Ascultînd cuvintele lui Bándy, Strețcu se arătă îngrijorat, Doja, dimpotrivă, dădea din cap mulțumit, deoarece îi convenea cu mult mai bine să dea lupta cu trupele magnaților dincolo de Tisa. Doja chibzui pe îndelete și cînd crezu că are în față desfășurarea viitoare a manevrei și luptei pe care trebuie s-o dea, i se adresă lui Gavriș :

— Acum vreau să te văd ce poți, Gavriș, în tine mi-i nădejdea. Te las în voia ta, dar îți cer să mi-i ții în loc cel puțin trei zile. Hai, scoală-te, voinicule, începeți atacul chiar în noaptea asta ! Nu te lăsa însetat de sînge, hărțuiește-i într-una. Atacă și ia-o la sănătoasa, apoi întoarce-te și atacă iarăși. După cîte am aflat, cavaleria lor a trecut înot Tisa, sau poate trece în noaptea asta, tu ține pedestrimea magnaților în stare de alarmă. Hărțuiește-o, n-o lăsa să treacă dincolo pînă cînd îți trimit eu vorbă, și dacă vei putea ține dușmanul în loc trei zile, fără să pierzi oameni, înseamnă că ți-ai îndeplinit cu prisosință datoria.

— Adică cum ? Să mă joc cu ei ca pisica cu șoarecele ? Crezi că se poate ? Nu-mi cunoști oamenii !

— Fă să se poată, stăpînește-i !

— O să fac eu cum o fi mai bine ! răspunse Gavriș ; apoi se ridică greoi de lîngă foc, și chemă căpeteniile micii sale oștiri : Iată ce ne spune căpitanul nostru Gheorghe Doja, să ne jucăm cu oastea magnaților de-a baba-oarba, trei zile. Aici nu mai e vorba de vitejie, îi vorba de agerimea cailor : atacăm, îi vîrîm în sperieți, îi învălmășim, și-o luăm la fugă. Cînd s-au liniștit, ne întoarcem iarăși și iar atacăm, și iar fugim. Dracul poate numi asta luptă voinicească !... Dar așa trebuie și așa om face, încheie cu părere de rău Gavriș.

— Mă tîlharule, voinicule, — se ridică Strețcu, — unde vrei mai mare voinicie decît să ții în loc o oaste adevărată ? Ce sînteți voi ? Haiduci ! Ei bine, haiduc am fost și eu și-ncă în țară străină, și dacă aș fi avut prilejul ăsta pe care-l aveți voi, nu mi-aș mai încă-

pea în piele! Adevărată glorie de eroi, dacă vă ajută dumnezeu şi-i ţineţi în loc trei zile!

— Ai dreptate, — încuviinţă unul dintre oamenii lui Gavriş, — ce să mai stăm la tocmeală, îi ţinem în loc trei zile şi gata! Avem cai de schimb, nu ne temem; stăm în şa şi-o săptămînă, zi şi noapte. Dumnezeu trebuie să ne ajute. Aşa-i, Gavriş?

— Bine spus, voinice. Cum te cheamă? îl întrebă Doja, apropiindu-se de el.

— Ei, cum mă cheamă! După ce facem isprava, îţi spun eu cum mă cheamă, căpitane Gyuri!

— Bine, o să-mi spui atuncea. Acum pe cai, voinici! Vreau să văd cu ochii mei, pînă nu se lasă luna în culcuş, ce ispravă îmi faceţi.

— Nu te teme!

— Hai şi dumneata cu noi, baciule Bándy.

— Ce spui, căpitane Gyuri, să mă duc?

— Lasă-l să vină cu noi, spuse şi Gavriş.

— Du-te, stăpîneşte-i, nu-i lăsa să se avînte. Noi stăm pe movila pe lîngă care am trecut. De acolo o să ne dăm mai bine seama, după zgomot, ce se întîmplă în tabere. Gavriş, dacă te ţii de spusele mele, atacurile tale vor izbuti, iar oştirea o să te ridice în slavă atît pe tine, cît şi pe oamenii tăi. Dacă veţi izbuti, e ca şi cînd voi singuri i-aţi fi zdrobit pe magnaţi!

Sălciişul începu în curînd să forfotească de oameni. Haiducii lui Gavriş zvîrleau de pe cai tot ce i-ar fi putut îngreuna, strîngeau chingile şeilor, îşi potriveau armele, se adunau pe cete. Porunci scurte, abia şoptite, treceau de la o ceată la alta, şi nu peste mult timp ieşiră peste o mie de călăreţi la marginea sălciişului, gata de hărţuit, de luptă. Depărtarea de taberele magnaţilor era cam de două ceasuri de trap. Gavriş dădu porunca de plecare şi ostaşii porniră în trapul cailor. Nori negri întunecaseră luna, care ar fi putut să-i dea în vileag. Întunericul le venise pe neaşteptate în ajutor. Porniră vijelios, însoţindu-şi atacul de chiote, pocnituri de bice şi culevrine. Ceata lui Gavriş făcea o larmă înfiorătoare, încît ai fi crezut că e

vorba de mai multe mii de călăreţi avîntaţi în luptă şi nu de cîteva sute cîţi erau în adevăr.

Ostaşii episcopului Csáky, obosiţi de drumul lung pe care-l făcuseră în marş forţat, de la Szabadka pînă la Seghedin, dormeau duşi. Cînd se produse atacul lui Gavriş, străjerii abia avură timpul să dea alarma, că se şi treziră trîntiţi la pămînt de călăreţii haiducului care trecură ca o vijelie, lovind din goana cailor pe toţi care le ieşeau în cale. Aşa trecură printre corturile înşiruite în rînduri, doborînd pînzele peste cei adăpostiţi sub ele, ucigînd pe cei care li se împotriviră. După o jumătate de ceas, tot în chiote şi pocnete de culevrină, întoarseră caii şi se topiră cu toţii în bezna pustei.

Taberele îşi recăpătară liniştea abia către ziuă, dar frica ce-i cuprinsese lăsase urme adînci. Ostaşii pedeştri ai episcopului Csáky nu mai aveau siguranţa puterii lor. Fuseseră atacaţi cu îndrăzneală şi, de bună seamă, vor mai fi. Iar faptul că au fost lăsaţi fără ajutorul banderiilor cavaleriei seniorilor le mărea spaima.

De către ziuă veniră în tabără comandanţii peste o mie de ostaşi împreună cu episcopul Csáky pentru a ţine un sfat de război. Cavaleria magnaţilor trecuse rîul şi nu mai putea fi întoarsă. Vor rămîne deci pe locul în care se află şi vor săpa întărituri, aşteptînd atacul iobagilor.

Bándy se reîntoarse şi el de la atac, ar fi vrut să-i spună lui Doja cum se desfăşurase atacul, cum băgase frica în ostaşii magnaţilor, dar acesta îşi dăduse seama după larma care ajunsese pînă la el.

— Ne vedem după patru zile, Gavriş, şi Doja strînse bucuros mîna haiducului. Nu crezi nimerit să-ţi mai trimitem ajutoare? mai întrebă el înainte de a încăleca.

— M-ar stingheri, răspunse scurt Gavriş. Lasă-i pe seama mea. Trei zile îi ţin în loc, apoi voi veni să-ţi spun rezultatul. Noroc bun, căpitane Gyuri!

— Ii mai laşi două-trei ceasuri, apoi dai din nou peste ei! îi strigă Doja din mersul calului.

— Va crede episcopul că fugim de el, îşi dădu cu părerea Streţcu, potrivindu-şi calul alăturea de Doja.

— Lasă-l să creadă ! Mult timp nu va mai comanda o oaste !

— Crezi că se va lăsa cu uşurinţă înfrînt ? Ar putea să-şi recheme călăreţii. Atunci vai de Gavriş al nostru !

— N-o s-o facă, deoarece îl vom zdrobi, şi ştii unde ? Acolo unde vreau eu. Dacă ne vedem dincolo de rîu, poate să-şi recheme călăreţii şi să stea cu ei în pustă, în apropierea Seghedinului, cît o vrea şi pînă i s-o urî. Noi atacăm unde vrem noi, nu unde vrea Csáky. Dar n-o să-și întoarcă călăreţii... mă prind pe orişice că acum banderiile lor înaintează spre Arad. Fără pedestrime însă nu vor putea ţine oraşul, li-l smulgem din mîini cu foarte multă uşurinţă.

Porniră în galop. Răsăritul soarelui îi prinse la ţărmul rîului, în dreptul tîrguşorului Hódmező-Vásárhely, pe care îl ocupaseră de cu noapte Ferkó cu oamenii lui, trecînd înot Tisa. O parte din oastea iobagilor trecuse rîul pe plute făcute din trunchiuri de salcie, iar pe la prînz pe poduri plutitoare și artileria lui Iosif. O dată cu căderea nopţii următoare, malul drept al rîului era aşadar complet părăsit. Doja aştepta să se lase întunericul, apoi îşi împinse oastea înainte, spre Arad. A doua zi, pe la amiază, cavaleria lui Ferkó, însoţită de două pînă la trei mii de pedestraşi, se afla în apropierea Aradului, ocupat de cavaleria lui Csáky, comandată de magnatul Teledy, vistiernicul.

Atacat de către oastea iobagă dinspre miazănoapte, Teledy părăsi şi oraşul, și cetatea de la primele ciocniri şi-şi retrase cavaleria în lungul Mureşului, cu gîndul de a se îndrepta din nou spre Seghedin. O poruncă din partea episcopului Csáky îl opri în satul Szemlak. Episcopul Csáky îşi dădu seama după două zile de muncă la săparea întăriturilor că Doja i-a dejucat planul, că atacurile lui Gavriş nu sînt decît un joc ca să-l ţină în loc. Lăsă totul baltă şi-şi trecu pedestrimea dincolo de Tisa, pornind-o în marş forţat

spre Arad. Cercetaşii îi aduseseră lui Doja vestea trecerii, iar în dimineaţa zilei a treia veni însuşi Gavriş, cătrănit, posomorît, învinuindu-se că nu i-a putut ţine în loc decît două zile şi două nopţi :

— Ucide-mă, căpitane Gyuri, nu-s bun de nimic! îşi trînti Gavriş căciula la picioarele lui Doja.

— Ţi-am dat trei zile, dar de trebuit îmi trebuiau doar două. Ai făcut bună ispravă, Gavriş, mare ispravă! Ii avem acum în mînă pe măriile lor. In cîteva zile i-am dat gata!

Gavriş ar fi vrut să mai audă o dată spusele lui Doja. Nu-i venea parcă să creadă : fusese vorba de trei zile şi iată că Gheorghe Doja se mulţumeşte şi cu două acum!

— Nu glumi cu mine, căpitane Gyuri, spune-mi pe şleau, am făcut sau n-am făcut treabă.

Doja îl cuprinse pe după umeri :

— Indreaptă-te în grabă spre Csanád, aprinde orăşelul şi palatul episcopului Csáky. Acum n-avem timp de vorbă lungă... Dar să ştii, ai făcut ispravă straşnică !

Manevra poruncită lui Gavriş nu era decît o manevră de diversiune.

Intre Nagylak şi Szemlak, Mureşul face o cotitură mare, îndepărtîndu-se de drumul care lega Seghedinul cu Aradul. Doja cunoştea bine locul. In clipa cînd primise veste că trupele episcopului au trecut Tisa şi se îndreaptă spre Arad, el s-a şi gîndit la cotul acela al Mureşului, locul cel mai potrivit unde putea da lupta. Lăsă o mică garnizoană în oraşul Arad şi porni în grabă, făcînd un ocol spre satul Nagylak.

In triunghiul Nagylak, Pecica, Perjanos avu loc în dimineaţa zilei de 25 mai memorabila luptă în care oştile ţărăneşti ale lui Gheorghe Doja zdrobiră oştile episcopului Miklos Csáky şi ale vistiernicului Teledy.

Gheorghe Doja, însoţit de straja sa, trecu în noaptea de 24 spre 25 mai prin faţa liniilor oastei iobăgeşti, dînd ultimele porunci maimarilor peste o mie. Cetele ocupaseră pe înserat locurile de pornire. Oamenii erau cu toţii pregătiţi, aşteptau doar ivirea zo-

rilor şi semnalul. Aşteptarea era chinuitoare. În noaptea aceea nu mai aprinseră focuri, iar de mîncat, mîncară merindea pe care fiecare o avea în traistă. De odihnit de asemenea nu putea fi vorba, pretutindeni iobagii şopteau între ei cu înfrigurare, deoarece în ziua următoare era o zi mare pentru ei. Nimeni nu putea închide ochii, încleştarea îi stăpînea chiar înainte de a porni ; ura clocotea în sufletele lor. În depărtare, spre miazănoapte-apus, cerul devenise roşu-arămiu şi rămase aşa toată noaptea : Gavriş aprinsese Csanádul. Vîntul care adia încetişor aducea pînă în mijlocul gloatelor mirosul de ars, de fum şi funingine, aţîţînd şi mai tare oamenii. De către ziuă se lăsă rouă groasă, iar o dată cu ivirea zorilor, tobele începură să bată, trîmbiţele să sune.

6

Tobele bat într-una. Ferkó trece în goană cu călăreţii de la un flanc la altul, curăţă cîmpul, împrăştie banderiile magnaţilor şi le forţează să se îngrămădească în două puncte : Nagylak şi Szemlak, apoi îşi împarte şi el călăreţii în două şi angajează lupta pe flancuri.

Grigorie înaintează cu gloatele. Tureatcă, iobagul cetăţii Hust, merge în fruntea maramureşenilor săi, Borzó, Kulcsár şi Costan sînt cu grosul, îi urmează Dibáczy care are flancul stîng, iar Streţcu pe cel drept.

Csáky s-a întărit în lungul drumului şi refuză să acorde vreo preţuire oştirii iobăgeşti. Şi-a strîns întreaga pedestrime în cotul rîului. Are spatele acoperit de apă. La prima vedere pare un avantaj, dar în curînd se va dovedi o greşală fatală pentru el ; cotul Mureşului va deveni cotul morţii pentru întreaga lui pedestrime. Tunurile episcopului încep să bată, bubuiturile lor dau imbold nou oştirilor iobăgeşti. Moar-

tea seceră printre rînduri, dar avîntul iobagilor odată dezlănţuit nu mai poate fi oprit în loc.

Tureatcă îşi ţine oamenii sub ochi, înaintează prevăzător, potoleşte pe cei prea înfierbîntaţi, păstrează ordinea ca un ostaş cu experienţă.

Doja călare pe cal trece printre rînduri, prin spatele trupei comandată de Tureatcă. Ar vrea chiar să descalece alăturea de Tureatcă, dar acesta se opune:

— N-ai încredere în mine, căpitane Gyuri ?

— Un iureş asupra tunurilor, hai, Tureatcă, acu ! îi strigă Doja.

Tureatcă dă poruncă să se desfăşoare stindardul lor. E semnalul iureşului. Un vînt flutură flamura maramureşenilor. Din trei mii de piepturi izbucneşte un strigăt sălbatic de război. Maramureşenii pornesc în goană, şi pe măsură ce înaintează devin mai furioşi, ca zimbrii întărîtaţi. În urma lor, la cîteva sute de paşi, Borzó a dat şi el poruncă, iar gloatele ardeleneşti pornesc într-un iureş năvalnic. Focul tunurilor s-a înteţit, strigătele, chiotele se iau parcă la întrecere cu bubuitul lor.

Pe flancuri, Dibáczy şi Streţcu au şi ajuns la încăierare. Focurile de arhebuză bat tot mai des, zgomotul luptei devine tot mai tumultuos. Călăreţii celor două tabere s-au încleştat în luptă.

— Pe ei, mileţi ! se aude glasul lui Ferkó din cînd în cînd icnit, şi spada lui loveşte, străpunge, doboară.

Călăreţii lui Ferkó par aşa de înverşunaţi, încît nu mai păstrează nici o regulă, sar cu caii lor uşori pe crupele cailor îngreunaţi de platoşe ai seniorilor. Lovesc în dreapta, în stînga, dau buzna mai departe. Cavalerii primesc loviturile uimiţi şi ar vrea să strige că asta nu mai e luptă, ăsta-i războiul bădăranilor ! Dar n-au vreme, căci trebuie să ţină piept iobagilor. Caii lor greoi, încărcaţi cu zale şi platoşe de oţel, sînt numai spume. Şi-i aşa de cald ! Soarele arde făcînd de nesuferit armurile grele, coifurile strălucitoare ale cavalerilor. În schimb, călăreţii iobagilor cu cît se avîntă mai mult în luptă, cu atît simt răcoarea binefăcătoare.

— Pe ei, mileţi ! Nu vă lăsaţi, mileţi ! îi îndeamnă mereu Ferkó.

Cavalerii împlătoşaţi, care caută să-şi scape viaţa răzleţindu-se, sînt urmăriţi. Mileţii aruncă asupra lor laţul care se încolăceşte ca un şarpe în jurul gîtului. O smucitură şi cavalerul cade de pe cal ca o buturugă.

La mijloc, lupta s-a încins desperată. Acolo comandă episcopul Csáky. Ostaşii lui au ieşit în pustă, au trecut drumul, au lăsat în urmă tunurile care nu-i mai pot ajuta în faţa valului vijelios al iobăgimii. În mijlocul unui careu format din cei mai buni spadasini pe care îi avea, însuşi episcopul Csáky conduce lupta. În dimineaţa aceea îmbrăcase ornatele sacerdotale, cuca episcopală pe cap, dar în mînă purta spada de cavaler. Îşi împingea oştirea înainte, desperat, căci îl zărise pe Gheorghe Doja călare, urmat de straja sa, tăindu-şi cu spada drum larg printre rînduri.

Pe la amiază, întregul cîmp de luptă se învălmăşise. Şi unii, şi alţii luptau cu încordare, încleştaţi pe viaţă şi pe moarte. Trîmbiţaşii episcopului sunau din alămuri, ţinîndu-se în apropierea comandantului, sunau atacul, atacul fără cruţare, dar tobele cetelor iobăgeşti care bat în toate colţurile, pretutindeni, le acopereau cu un huruit continuu sunetul.

Iancu Gurău poartă marele stindard al oştilor iobăgeşti, flamura aceea roşie, cu cei doi iobagi şi crucea cusuţi pe ea. Luptă iobagii, luptă cu înverşunare. Cînd au o clipă de răgaz îşi înalţă ochii, caută cu privirea flamura care flutură ca o pară de foc.

— Acolo-i Doja ! Înainte, iobagi ! strigă cîte unul, sigur că Doja nu poate fi decît acolo unde încăierarea e mai mare, şi din nou loveşte, chiuie, se avîntă în luptă, seamănă moarte printre rîndurile oştirii senioriale.

Apărat de rîndurile strînse ale spadasinilor săi, călare în mijlocul careului, episcopul stă pe loc din pricina năvalei iobagilor, care nu poate fi stăvilită. În faţă, în dreapta şi-n stînga, rîndurile oştirii sale s-au rărit, iar cîmpul e acoperit tot numai cu leşuri. Singura nădejde a episcopului Csáky a rămas cavaleria

panţelată a vistiernicului Teledy, dar nădejdea i se spulberă, deoarece ştirile care vin de pe flancuri sînt înspăimîntătoare. Mîndrii cavaleri senioriali, călăreţii celor mai bune banderii, abia se mai pot mişca pe locul strîmt cu apele Mureşului în spate, unde i-a îngrămădit călărimea iobagă. Mai mult ca jumătate dintre ei au pierit, iar cei rămaşi, numai dumnezeu ştie ce se va întîmpla cu ei !

Careul spadasinilor, cu episcopul Csáky la mijloc, începe să dea înapoi, a trecut chiar drumul. Încotro vor ajunge însă ? La un sfert de poştă în dreapta, la un sfert în stînga, şi tot cam la aceeaşi depărtare în spate sînt apele Mureşului !

În tabăra iobagilor bat tobele, bat într-una. Chiotele de îmbărbătare fac să răsune văzduhul. Oştirea episcopului se retrage şi nu peste mult timp retragerea se transformă în fugă. Ostaşii fug. Careul spadasinilor se împrăştie şi el. Episcopul Csáky rămîne aproape singur, căci în învălmăşeala retragerii, nimeni nu mai vrea să ţină seamă de comandantul lor. Ornatele bogate episcopale, cuca lui înaltă nu mai îmbărbătează pe nimeni. Ostaşii lui fug, îl lasă în urmă. Csáky nu-şi mai poate întoarce nici măcar calul, ca s-o ia la sănătoasa.

Borzó strigă ca un turbat. Îşi ţine cetele strînse, dă porunci, şi cînd are în apropierea sa patru sutaşi cu sutele lor de ostaşi, dă atacul asupra rîndurilor care-l mai desparte de episcop şi de trîmbiţaşi. Chiotele lor ieşite din adîncul piepturilor înspăimîntă, loviturile lor doboară. Episcopul Csáky e înconjurat de ţăranii ostaşi. Tureatcă îl trage jos de pe cal. Episcopul Csáky a lepădat spada şi, tremurînd, ţine acum strîns, cu amîndouă mîinile, crucea de aur ce-i atîrna de gît. Privirile îi sînt îndreptate spre ostaşii săi care fug în dezordine spre apele Mureşului, urmăriţi de aproape de ostaşii iobagi. Cei care scapă cu viaţă se azvîrlă în apele Mureşului. Unii reuşesc să treacă înot, cei mai mulţi îşi găsesc moartea în apele rîului lat şi adînc, greu de trecut.

Pe flancuri, lupta mai continuă, dar mijlocul oştirii, la comanda lui Doja, s-a desfăcut în două : o parte

înaintează spre Nagylak, cealaltă spre Szemlak. Încolţiţi acum de puhoiul nou care se revarsă asupra lor, cavalerii părăsesc lupta, şi-şi caută scăparea sărind cu toţii în apele rîului. Săgeţile iobagilor, focurile arhebuzelor îi urmăresc şi în valuri, şi puţini de tot reuşesc să atingă malul celălalt. Cei care nu sînt ucişi se afundă din pricina cailor obosiţi, îngreunaţi de zale, de panţele.

Cornurile sună prelung încetarea luptei, tobele bat rar, obosit parcă. Lupta s-a sfîrşit. Din dreapta, din stînga, maimarii peste o mie de oameni vin alergînd spre Doja. Fiecare are în urma sa patru sau cinci sutaşi cu braţele încărcate cu trofee, sînt stindardurile cavalerilor, prapurile, flamurile oştirii episcopului Csáky. Aleargă gîfîind, obosiţi de luptă, pun în faţa lui Doja trofeele, se descoperă, îşi înalţă ochii spre el :

— I-am zdrobit !

— Mîine începe o zi nouă în viaţa noastră. Gloria zilei de astăzi ne-a apropiat de libertate ! Slavă vouă, slavă tuturor !

Bătrînul Streţcu vine şi el, încet, în pasul calului, nu mai are pe cap pălăria aceea cu două penaje. I se vede doar ţigva lucie şi mustăţile lungi ca nişte fuioare, pline de sînge. Sare de pe cal, face cîţiva paşi, dar se împleticeşte, deoarece i-au amorţit picioarele.

— Gyuri, a fost minunat ! strigă el, sprijinit în spadă, ca să nu se prăbuşească.

Doja îl îmbrăţişează şi cei doi tovarăşi de arme rămîn îmbrăţişaţi mult timp. Dintr-o pornire scăpărată în inimile lor, maimarii peste o mie, sutaşii, toţi cei care se aflau atunci în apropierea lui Doja se îmbrăţişează şi ei frăţeşte unul cu altul şi-şi strîng mîinile fericiţi.

Un grup de călăreţi vine în goană. E Vlava dimpreună cu Peroutka şi alţi comandanţi ai oastei slovacilor şi rutenilor. Vlava nu intrase în luptă, alcătuise rezerva de care Gheorghe Doja nu fusese nevoit să se folosească. Decanul Peroutka descalecă şi înaintează grav spre Doja :

— Mă închin în faţa ta, căpitane Doja ! Gloria iz-

bîndei de astăzi ţi se datoreşte în întregime. Numele domniei tale va rămîne de-a pururi în istorie şi tot aşa şi bătălia de astăzi a gloatelor iobăgeşti!

— Izbînda şi gloria e a lor! îşi deschise braţele în lături Gheorghe Doja. Nu-i de mirat, s-au bătut pentru viaţa lor, pentru slobozenia lor! Eu nu m-am îndoit nici o clipă de izbîndă, aştept de ani ziua aceasta!

— Nici noi nu ne-am îndoit, vorbi Vlava. Credeam însă că izbînda va fi greu de smuls şi o să aveţi nevoie şi de ajutorul nostru.

Doja citi în cuvintele şi pe faţa lui părerea de rău că nu luase parte la luptă.

— I-am înfrînt, însă nu de tot şi nu pe toţi. Oastea episcopului Csáky n-a fost singură, mai sînt şi alte oşti senioriale. Iscoadele au adus veşti că Báthori a ocupat Timişoara, că în Miskolcz şi în Oradea, seniorii care n-au venit în tabăra din Rákos şi-au strîns banderiile. Războiul, după cum vezi, nu s-a terminat şi noi va trebui să ducem lupta pînă la capăt. Aşa că vremea nu-i trecută nici pentru domniile voastre. De altcum, izbînda de astăzi e a tuturor, a celor care au luptat azi şi a acelora care vor lupta mîine.

— A fost o mare izbîndă! grăi Vlava, care era şi el mîhnit că nu luase parte la luptă. Luptele viitoare vor fi fără însemnătate în comparaţie cu aceasta.

— Să dea dumnezeu ca şi următoarele lupte să fie tot ca şi asta, răspunse Doja. Şi acum veniţi să vi-l arăt pe înalt prea sfinţia sa episcopul de Csanád, Csáky Miklós, mai spuse Doja luîndu-l de braţ pe Peroutka.

Urmat de comandanţii care erau acolo, de sutaşii care aduseseră trofeele, de oamenii din straja sa, porniră spre o aşezare de pustă unde se afla, sub paza oamenilor lui Tureatcă, episcopul Csáky.

— Ce gînduri ai cu el? îl întrebă Peroutka pe drum.

— Eu? întrebă mirat Doja. Nu eu hotărăsc!

— E înţelept lucru să asculţi glasul mulţimii, îl sfătui Peroutka. Dar chibzuieşte bine cînd trebuie să hotărăşti. Episcopul Csáky nu-i cel mai mare dintre

vinovaţi! Ia aminte: o hotărîre pripită ţi-ar putea întuneca gloria zilei de azi!

— Nici cel mai mare, nici cel mai mic, răspunse Doja.

— Să nu se spună că ai luat viaţa adversarului pe care l-ai prins în luptă, ale cărui oşti le-ai înfrînt...

— Nu eu voi hotărî! Dar pentru ce-mi spui cuvintele acestea? întrebă Doja oprindu-se în loc, desprinzîndu-şi mîna de pe braţul decanului şi privindu-l în ochi.

— Ţi le spun, fiindcă Gheorghe Doja de astăzi nu mai e cel de ieri, fiindcă izbînda de astăzi ţi-a consfinţit dreptul de a fi deasupra tuturor, în vîrful vîrfului, şi deci ai dreptul să-ţi impui voinţa mulţimii!

— Ce-ar fi făcut el în cazul cînd eu aş fi căzut prins? îl mai întrebă Doja, care nu păru convins de vorbele lui Peroutka.

— Nu-i acelaşi lucru! clătină capul Peroutka şi nu mai stărui.

Episcopul Csáky, înconjurat de iobagii lui Tureatcă, stătea pe o laviţă, cu capul gol, cu părul ciufulit, cu privirea pierdută. Era ud ca un şoarece murat — leşinase. Oamenii lui Tureatcă fuseseră nevoiţi să toarne pe el găleţi cu apă — ornatele îşi pierduseră strălucirea, praful de pe ele se năclăise din pricina apei, cuca îi stătea stingheră la picioarele sale. Părea o păpuşă dezarticulată pe care mînuitorul de sfori a părăsit-o după o reprezentaţie nereuşită.

Moş Petcu se trudea să scoată din gura lui Csáky răspunsuri la nenumăratele întrebări pe care i le punea, dar episcopul parcă îşi pierduse glasul.

Strigătele cu care iobagii îl întîmpinară pe Doja dădură episcopului un imbold de viaţă.

Cînd oamenii se dădură în lături, făcîndu-i loc lui Doja să se apropie, episcopul se săltă de pe laviţă, îşi luă cuca şi şi-o puse pe cap. Doja se opri la cîţiva paşi înaintea lui. Ar fi vrut să-i spună cîteva cuvinte, dar văzîndu-l în starea aceea jalnică, cu ochii numai scîntei de ură neputincioasă, se răzgîndi. Csáky făcu un pas înainte şi-şi strînse pumnii:

— Sceleratule! scrîşni el plin de furie.

Doja îşi întoarse capul spre decanul Peroutka şi-l privi întrebător.

— Mergem ! răspunse decanul Peroutka şi, luîndu-l el de data aceasta de braţ pe Doja, plecă de lîngă episcop.

Streţcu rînji drăceşte şi privi pe urmele decanului Peroutka, apoi se adresă mulţimii, arătîndu-l pe episcopul Csáky :

— Luaţi-l, e al vostru ! Scuipă cu dispreţ spre el, îşi potrivi mustăţile, îşi frecă chelia cu palma, mai scuipă o dată şi porni şi el, grăbind pasul, ca să-l ajungă pe Doja din urmă.

In urma unui sfat cu sutaşii şi cei ce se aflau de faţă, moş Petcu propuse ca să-l judece pe episcop în faţa taberei. Hotărîră la început doar să-l umilească, să-l sluţească tăindu-i nasul şi urechile, despicîndu-i buzele pentru a nu mai putea îndeplini în viitor slujba de episcop. Nenorocul monseniorului Csáky, care, fără îndoială ar fi dorit această pedeapsă grea, în locul morţii, a fost că în seara aceea chiar sosi popa Laurentius.

Vestea victoriei de la Nagylak ajunse pînă spre miazănoapte, pe malul Crişului, acolo unde popa Laurentius aştepta poruncile lui Doja. Un crainic sosit în goana calului îi aduse fericita veste a izbîndei şi prinderea episcopului. Auzind de episcopul Csáky, popa sări în şa şi porni nebuneşte tăind cîmpia în curmeziş nu se opri decît spre seară, cînd ajunse la locul unde se afla prizonierul.

In sfîrşit îl avea acum în faţă pe acela care pe vremuri dăduse sentinţa în procesul lui de erezie !

— Cum ? Să fie numai sluţit şi apoi lăsat în viaţă ? Dar voi nu ştiţi pe cine aveţi în mînă ! Vă închipuiţi poate că această fiară nelegiuită se va mulţumi să se ascundă de ochii lumii, să-şi petreacă restul zilelor în pocăinţă ? Vă înşelaţi amarnic ! Eu îl cunosc ! Chiar dacă îl veţi lăsa fără mîini şi fără picioare, el tot ar fi în stare de cele mai mari ticăloşii ! Numai moartea în chinuri este pedeapsa pe care o merită !

Oamenii de prin partea locului întăriră spusele popii Laurentius şi hotărîrea fu schimbată. Aşa că în

ziua de 28 mai, în piața orășelului Csanád, episcopul Csáky, îmbrăcat în odăjdii strălucitoare, fu tras în țeapă în fața palatului episcopal.

Popa Laurentius îi citi sentința:

— „...pentru fapte nedemne de învestitura pe care a căpătat-o ca păstor al turmei lui dumnezeu, pentru nedreptăți, nelegiuiri și crime, acest lup îmbrăcat în haine de păstor, pe nume Csáky Miklós, să fie tras în țeapă. Un spin smuls din ogorul lui dumnezeu!" încheie popa rînjind și pregătindu-se să ajute el însuși ca episcopul să fie înfipt în țeapa înaltă, dinainte pregătită.

7

În aceeași noapte, în urma unui sfat de război, oștirile iobagilor porniră în trei direcții: Doja împreună cu grosul, avîndu-l pe Strețcu și Dibáczy pe flancuri, începu înaintarea spre Timișoara; popa Laurentius porni spre Oradea, Debrețin și mai departe pe valea Someșului; Vlava, cu slavii din miazănoapte, însoțit de Peroutka, urmară oastea popii Laurentius pînă în Debrețin, de acolo se despărțiră trecînd din nou Tisa, îndreptîndu-se spre Miskolcz și mai departe spre Kassa, unde seniorii reușiseră să organizeze o oaste cu care terorizau ținuturile slavilor din împrejurimi.

Călăreții lui Gavriș împresurară Pischia, un castru important pentru apărarea Timișoarei.

Ștefan Báthori îl lăsase acolo pe Ujlaky, dușmanul lui Dobje-dobje, deși știa prea bine că fiind prea îndepărtat de oraș, castrul nu se va putea menține cu numărul mic de oșteni pe care îl avea Ujlaky. Ca să scape de el, îl zvîrlise pradă lupului, căci Ujlaky, cu ura lui față de Ulászló, devenise primejdios asmuțind tot mereu pe nobili și pe ostași contra regelui. Mulți începură să-i asculte injuriile. Ba începuse să se vorbească că ar fi spus în mai multe rînduri cum că el nu vede cu ochi răi urcarea pe tronul Ungariei a unui

om din popor, aşa cum a mai fost pe timpuri Ion Hunyadi. De aceea Báthori căută să se scape de el, dîndu-i în pază cetăţuia din Pischia.

A doua zi după împresurare, Ujlaky ridică steag alb. Gavriş nu ţinu seama de asta şi încercă să pătrundă în castru, atacîndu-l cu călăreţii săi şi cu puţinele arme de foc pe care le avea. Magnatul îi trimise vorba să se astîmpere şi să-l înştiinţeze pe Doja. El vrea să se predea acestuia, dar Gavriş luînd drept slăbiciune spusele lui Ujlaky, porni în iureş cu călăreţii lui asupra castrului şi cetăţuii. Ujlaky drept răspuns dezlănţui un foc ucigător. In şanţurile întărite, apărate de Ujlaky şi oamenii lui, peste trei sute din călăreţii lui Gavriş îşi găsiră moartea.

După împrăştierea fumului şi retragerea lui Gavriş, Ujlaky ridică din nou steag alb deasupra castrului, deşi înfrîngerea suferită de haiduc îi deschidea drumul spre Timişoara. Magnatul Ujlaky Lörincz dorea să se predea, deoarece începuse să considere lupta lui Doja drept o luptă pentru tronul Ungariei, şi el care o aştepta de douăzeci de ani voia să fie prezent la această răfuială.

Valentin şi baciul Bándy fură trimişi de Doja ca să vorbească cu Ujlaky. Insoţiţi de acesta şi cîţiva vasali de-ai magnatului, se reîntoarseră a doua zi. Castrul rămînea însă şi mai departe ocupat de trupele magnatului.

Ujlaky era un om bătrîn dar dîrz. Privindu-l, îi puteai ghici numaidecît obîrşia ţărănească. Avea mişcări greoaie şi, deşi pompos îmbrăcat, nu părea că dă importanţă acestui fapt. Obrazul zbîrcit, brăzdat de tăieturi cicatrizate, îl arăta pe luptătorul de pe timpurile glorioase ale Corviniştilor.

Gheorghe Doja îi preţuieşte toate acestea şi vorbeşte cu el deschis, ostăşeşte. Nu-i vorbea de tron, iar ceea ce se spune de unii e o sminteală. Doja nu vrea să ajungă niciodată regele Ungariei, căci iobagii au cu totul alte gînduri decît să schimbe un rege cu altul. Iobagii îşi cer dreptul la viaţă. Vor să pună capăt asupririi şi să sfîrşească o dată cu neomenia seniorilor, cu teroarea castelelor întărite.

Ujlaky îl ascultă dezamăgit. Țăranul acesta, care e socotit de pe acum regele țării, ar putea deveni cu adevărat, dar ca un prost dă cu piciorul tronului. Vrea pentru iobagi tocmai ceea ce nu se poate. Unde s-a mai văzut o țară fără castele, fără domni? Ce-o fi vrînd Gheorghe Doja? A! s-ar putea ca țăranul să-și cunoască totuși lungul nasului! Deci dacă nu înlătură tronul și nici nu-l vrea pentru sine, nu s-ar putea să se gîndească el, Ujlaky, să ajungă în scaunul regesc? Nimic nu-l împiedică acum, cînd a ajuns în fața lui Gheorghe Doja, să facă și al doilea pas, să se lepede de toate însemnele nobiliare.

Gîndul acesta începe să-l încălzească. Se aprinde, îi înjură pe magnați, îl blestemă pe rege, ba își smulge chiar colanul de la gît și penajul de struț de la coif și-l calcă sub talpa cizmei. Apoi își descinse spada și o puse la picioarele lui Doja:

— Țăran am fost, țărani au fost moșii și strămoșii mei, țăran sînt și eu!

Pare sincer bătrînul magnat, însă Doja rămîne nepăsător. Il prețuia mai mult înainte. Acum nu mai poate avea față de el încrederea de la început. „De la un om care se leapădă de tot cu atîta ușurință te poți aștepta la multe!“ cugetă Gheorghe Doja și, aplecîndu-se, ridică spada magnatului:

— Păstreaz-o! spuse el în timp ce-i întindea spada. Vreau să predai castrul, ne împiedică! Dă poruncă oamenilor dumitale să-l părăsească. Să lase armele și să se ducă care încotro vor vrea.

— Castrul?! făcu magnatul privindu-l aiurit. Sînt alături de tine acum, castrul îl stăpînești prin oamenii mei!

— Asta o spui dumneata și, poate, o cred și eu, iobagii însă nu. Ei sînt oameni care și-au pierdut pentru totdeauna încrederea în seniori. Dumneata, domnule Ujlaky, renunți cu ușurință la penaj și la podoabele dumitale de cavaler, dar vrei să-ți păstrezi castelele și domeniile.

Bătrînul magnat se clatină. Nu mai vede nimic în fața ochilor săi, totul se învîrtește mereu, numai pă-

mîntul îl simte sub tălpile picioarelor, ceea ce înseamnă că n-a luat drumul cerurilor spre rai sau iad. Pămîntul! Domeniile! Castelele lui! Se trudește el să-şi explice cînd a început să vadă din nou chipurile celor din cort. Acolo-i ţăranul Gheorghe Doja, cel pe care el îl credea rege. În spatele lui stau alţi ţărani ca şi el, mulţi, poate pînă la douăzeci. Stau grămadă unul lipit de altul şi privesc cu scîrbă la el, rînjind. S-a umilit singur în faţa acestui ţăran sau a fost umilit? Ch! Un lup bătrîn de pustă, care a dat multe bătălii, nu se lasă cu uşurinţă încolţit şi nu moare de spaimă cînd latră un dulău. Muşcă, se aruncă cu disperare în luptă, moare însîngerat, dar moare luptînd.

— Am crezut că am în faţă un rege ţăran, văd că m-am înşelat, nu eşti nici cel puţin un ţăran rege. Lasă-mă să plec, altcum sînt nevoit să-mi deschid drum cu sabia şi sînt oaspetele tău. Dacă vrei să pui mîna pe mine, vino şi mă ia din castru!

Vasalii lui Ujlaky trag spadele. Gheorghe Doja îi priveşte sfidător. Nu-l înspăimîntă voinicia lor gălăgioasă. Sînt în cortul lui, în casa lui, au venit să stea de vorbă, ce dumnezeu li s-a năzărit?

— Valentine!

Tînărul vine în grabă cu spada trasă.

— Domnul Ujlaky Lörincz poate să se reîntoarcă la oamenii domniei sale. Conduceţi-l! porunceşte Doja.

— Ce l-o fi apucat pe căpitanul Gyuri? întreabă şoptit baciul Bándy, care se uita tot timpul chiorîş la magnat.

— Ei, l-a apucat şi gata, grăieşte Valentin, pregătindu-se de drum.

— Eu nu l-aş fi lăsat. Dacă a tras spada, să-l fi lăsat să moară de spadă. Să nu-i pară rău, mai tîrziu, căpitanului Gyuri. Ai văzut ce înverşunat se uita magnatul la el?

— Dracul să-l ia, că doar nu l-a călcat nimeni pe coadă!

— Trebuia să-i fi făcut de petrecanie pe drum. Am fost proşti că l-am adus în faţa căpitanului Doja, spuse unul dintre cei doi valahi care, dimpreună cu Valentin, îl condusese pe magnat spre cortul lui Doja.

— Nu-i timpul trecut nici acum, şopti celălalt.

— Sînteţi nebuni? se răsti la ei Valentin.

Oştile iobagilor înaintează spre Timişoara. Castrul, apărat cu desperare de oamenii lui Ujlaky, a rămas înfipt ca un cui în spatele lor. Cîteva mii de oameni îl înconjoară. Ujlaky stă închis ca într-un ţarc. De jur împrejur sînt valurile întărite cu trunchi de arbori. E încolţit din toate părţile, însă a luptat şi continuă să lupte cu înverşunare, nu vrea să se mai dea prins.

Gheorghe Doja renunţă la atac. Il lasă încercuit fără nici o portiţă de scăpare şi grăbeşte spre Timişoara. Castrul ar fi fost cu uşurinţă cucerit, dacă tunurile lui Iosif ar fi fost puse în bătaie, dar muniţia este necesară pentru puternica cetate, unde şi-a retras Ştefan Báthori grosul oştirii, unde se află cea mai mare parte din cavaleria magnaţilor, precum şi toţi acei care au putut scăpa cu fuga din lupta de la Nagylak.

Luptele care se dau pînă acolo sînt lupte de hărţuială, lăsate mai mult în seama cavaleriei lui Ferkó şi a oamenilor lui Gavriş. Ei luptă cu cavaleria lui Báthori, care caută să încetinească înaintarea iobagilor lui Doja. In acest timp, magnaţii cară cu înfrigurare muniţii şi alimente în cetate, deoarece îşi dau seama că lupta va fi de lungă durată. După o săptămînă porţile se închid. Iobagii sînt în preajmă. Au înconjurat jur împrejur marea cetate. Tunuri nenumărate, arhebuze, aruncătoare de bolovani şi smoală fiartă stau gata pregătite pentru a preîntîmpina atacul iobagilor.

Doja îşi împarte din nou oştirea. Tunurile lui Iosif sînt puse în bătaie în mai multe locuri bine acoperite. Arhebuzierii sînt strînşi din toată oştirea în cete aparte şi puşi în faţa zidurilor. Arcaşii şi cei cu arbalete sînt de asemenea aduşi lîngă ziduri. Mînuitorii de suliţi, de buzdugane şi topoare sînt lăsaţi la o parte, gata pentru năvală în cazul cînd tunurile lui Iosif vor reuşi să facă spărturi în ziduri. Se fac însă pregătiri şi pentru urcarea şi trecerea zidurilor. Se lucrează la scări înalte de lemn şi la cele din funii cu cîngi la

capete, ca să poată fi zvîrlite şi agăţate de ziduri. Călăreţii sînt şi ei gata pregătiţi pentru cazul cînd cei din cetate ar încerca să scape cu fuga. E o roboteală neîncetată în tabăra iobagilor. La porunca lui Doja, focul tunurilor de sub comanda lui Iosif se înteţeşte. Bat necurmat asupra zidurilor cetăţii. Asediaţii răspund prin canonade bine întreţinute. Au muniţii destule şi focul lor, tras din turnuri și din dosul zidurilor groase, face prăpăd printre rîndurile iobagilor. Cînd se încearcă punerea scărilor, de pe ziduri se aruncă în capul ostaşilor iobagi tot ce poate cauza moartea sau rănirea lor : căldări cu apă clocotită, smoală fierbinte, bolovani.

Arhebuzierii lui Báthori, ca şi arcaşii aflaţi din loc în loc, în dreptul crenelurilor, acoperiţi de ziduri, sînt puşi cei mai buni vînători şi nu-şi greşesc niciodată ţinta, fiecare glonţ sau săgeată zvîrlită aduce moartea în rîndurile iobagilor.

Tunurile lui Iosif au reuşit să spargă în două locuri zidurile, deschizînd mai multe spărturi destul de largi, însă focul și împotrivirea celor din cetate este atît de înverşunată şi nimicitoare, încît trupele iobăgeşti nu izbutesc să pătrundă prin spărturi. Báthori şi magnaţii cu oamenii lor luptă cu desperare, îşi dau seama că nu i-ar mai putea salva decît o rezistenţă îndîrjită.

Gheorghe Doja e nevoit să-și schimbe tactica. Seniorii și oastea lui Báthori nu mai au nici o scăpare, deci ca să-şi cruţe oamenii, atacul forţat trebuie înlocuit printr-un atac prelungit. Veștile trimise de la popa Laurentius, care a cucerit Oradea şi se îndreaptă spre miazănoapte, sînt bune. De asemenea Vlava se pregăteşte să dea lupta împotriva Miskolczului, a cărui rezistenţă pare slabă.

— Îi vom ţine încercuiţi pînă ce foamea îi va forţa să iasă singuri în afara zidurilor. Cetatea nu va putea rezista mult timp asediului, spuse cu încredere Doja tovarăşilor săi.

Streţcu pare mai posomorît și mai ursuz :

— Dracu' s-o ia de cetate ! Sîntem în Banat şi totuși nu sîntem ! Ce-ar fi dacă aș da o raită prin în-

treg ţinutul? Aş mai strînge oameni, aş aduce tunurile din castrele regale, aş găsi pulbere, muniţii!

Ideea lui Streţcu i se pare lui Doja nimerită şi o aprobă. Tot stau oamenii de pomană în faţa zidurilor! Streţcu, cu o parte din oastea lui, care străjuia aripa dreaptă, porneşte în jos, spre Dunăre. Depărtarea nu-i mare, şi în cazul cînd nevoia ar cere o grabnică întoarcere, în trei zile ar fi la locul de unde au plecat.

— Eu, căpitane Gyuri, — îşi arătă şi Dibáczy gîndul, — aş da o raită spre Lugoj, aş curăţi satele de domni, de castele şi aş aduce merinde, vite, tot ce-aş găsi folositor pentru oştire.

Nici ideea lui Dibáczy nu-i rea. Aşa că pleacă şi el, deoarece încercuirea putea dura toată vara, vreme este destulă, slava domnului!

Asediul continuă cu restul trupelor. Tunurile lui Iosif bat mereu zidurile, deşi nu cu aceeaşi intensitate, iar cavaleria lui Ferkó patrulează zi şi noapte în jurul cetăţii. De multe ori Ferkó se oprea cu cîte o ceată de mileţi în dreptul unui bastion şi, după ce chiuiau provocator, începeau batjocurile la care se pricepeau ca nimeni alţii. Magnaţii care-i comandau pe cei de pe ziduri turbau de mînie, descărcau arhebuzele, zvîrleau săgeţi cu cele mai bune arbalete, însă ele se înfigeau la cîţiva paşi înaintea picioarelor cailor cetei lui Ferkó, stîrnind doar rîsul şi un nou potop de batjocuri.

În cetate începu să se simtă lipsa merindelor, lipsa apei de băut. Trebuia hrănită în afara populaţiei oastea magnaţilor care număra peste douăzeci de mii de oameni şi multe mii de cai. Ostaşii lui Báthori se urcă flămînzi pe ziduri, chinuiţi de arşiţă şi de boli şi zvîrlă înciudaţi săgeţi asupra călăreţilor iobagi sau trag focuri de arhebuză, dar Ferkó, căruia îi plăcea jocul, îşi ţinea oamenii la depărtare socotită, dincolo de bătaia arcurilor, arhebuzelor.

În cîteva rînduri, magnaţii deschiseră porţile şi încercară să iasă în cîmp, însă de fiecare dată fură întîmpinaţi din partea iobagilor cu straşnice salve de artilerie şi focuri repetate de arhebuze. La ultima încercare, o trupă destul de numeroasă se avîntă stră-

bătînd prin ploaia de foc şi ajunse în fața liniilor, dar acolo fu înconjurată de pedestrimea iobagă şi niciunul dintre îndrăzneţi nu mai scăpă cu viață. Din ziua aceea încercările de a ieşi din cetate încetară cu totul. Magnații erau condamnați să piară între zidurile cetății, în neputință şi nemişcare, fără nici o ştire dinafară, fără nici o legătură cu restul țării.

Ștefan Báthori nu mai vedea nici o ieșire în afară de capitulare, dar de capitulare nu putea fi vorba. Știa mai bine decît toți că nu se va bucura de nici o îngăduință din partea iobagilor, că aceeaşi soartă care a avut-o episcopul Csáky îl aşteaptă şi pe el şi pe magnații care sînt alăturea de dînsul în cetate.

In tabăra iobagilor însă veneau veşti tot mai îmbucurătoare: Miskolczul căzuse în mîna lui Vlava. E drept, magnații reuşiseră să se strecoare printre rîndurile oştirii iobagilor slovaci şi să se îndrepte spre Munkács, dar Vlava era stăpîn pe oraş şi pe ținut. Popa Laurentius după ocuparea Oradiei înaintase spre cetatea Hust și-și deschisese drumul spre Sighet. În drum, fără să întîmpine aproape nici o greutate, pustiise mai toate castelele aflate în partea de miazănoapte a țării. Strețcu, ca şi popa Laurentius, începuse o goană pustiitoare în întreg Banatul. Pe unde ajungeau oştile sale nu mai rămînea piatră pe piatră din castelele magnaților. Cele cîteva castre regale ce se aflau în apropierea graniței i se supuseră de la prima întîlnire. Tunurile, armele, pulberea trecură în stăpînirea lui Strețcu, iar acesta le trimise lui Doja la asediul Timișoarei.

Era bucurie mare în tabăra iobagilor. Noaptea, focurile se aprindeau nu prea departe de zidurile cetății. Oamenii puneau în frigări vite întregi, berbeci grași. Mirosul de cărnuri și grăsime friptă ajungeau pînă la cei asediați, deschizîndu-le poftele, ațîțîndu-le foamea. La lumina focurilor, iobagii dănţuiau, şi numai salvele neîncetate de artilerie trase de apărătorii cetății reuşeau să-i trimită la culcare.

Dar iată că pe neașteptate sosi o veste rea. Căpitanul Dibáczy s-a întors, bătut de arcașii călări ai voievodului Ardealului, cu jumătate din ostaşii cu

care plecase. A fost atacat tocmai cînd era gata să intre în Lugoj. Lupta s-a dezlănţuit pe neaşteptate, fulgerător. Dibáczy a luptat ca un viteaz, dar oastea lui, nepregătită pentru a întîmpina un atac de cavalerie, a fost înfrîntă, înjumătăţită și abia a putut scăpa cu fuga.

Doja se întunecă. El se aștepta, într-adevăr, la un atac din partea lui Zapolya, dar după socotelile sale, voievodul nu putea fi pregătit mai înainte ca cetatea Timişoarei să capituleze. Și apoi, zvonurile care ajungeau pînă la Doja vorbeau că Martinuzzy se împotrivea unei intervenţii. Și doar cancelarul, știa bine Doja, este acel care are în mînă frîul politicii Ardealului. Ciocnirea însă se produsese şi desigur în curînd vor urma altele. „Cetatea trebuie cucerită în cel mai scurt timp pentru a putea preîntîmpina un nou atac din partea lui Zapolya", hotărî Doja şi începu să se gîndească cum va fi cu putinţă lucrul acesta.

A doua zi, Valentin însoţit de Bándy şi Ilina plecă spre miazănoapte, ca să-l cheme pe popa Laurentius cu oastea sa. Pînă la sosirea lor, Doja porunci să se înceapă din nou atacul cetăţii cu toate forţele de care dispunea. În cel mult zece zile trebuia cucerită, iar oastea lui Báthori nimicită, altfel s-ar putea întîmpla să se trezească între două focuri, atacat din spate de oastea lui Zapolya.

Tunurile lui Iosif începură să bată iarăşi, cu înverşunare, zi şi noapte, zidurile cetăţii.

CAPITOLUL IV

1

In palatul regal din Buda s-a stîrnit zarvă mare, iar curtenii aleargă înspăimîntaţi:

— Aţi auzit? Oastea episcopului Csáky a fost zdrobită, episcopul tras în ţeapă! Aradul, Oradea, Hustul, Miskolczul, Sighetul, toate ocupate! In miazăzi, în miazănoapte, pretutindeni prăpăd!

Mulţi dintre curteni au început să se trezească din amorţeală. Bineînţeles, nu şi-au îmbrăcat încă armurele, dar în ascuns au început ţesutul intrigilor prin ungherele palatului. Il vor declara rege pe minorul Ludovic, fiul lui Dobje-dobje. Vor trimite crainici în toate părţile, vor trimite crainici şi în taberele iobagilor şi vor anunţa în sunet de trîmbiţe marele eveniment: abdicarea lui Dobje-dobje şi urcarea pe tron a tînărului Ludovic.

Werböczy, însă, se opune. Nimic nu trebuie schimbat înainte de vreme. Intîi să se înlăture primejdia care ameninţă însăşi existenţa orînduirii. De aceea toate forţele trebuiesc ridicate pentru a apăra Buda,

inima ţării, inima puterii senioriale. Soldele căpitanilor şi ostaşilor garnizoanei rămase în întîrziere de luni de zile sînt achitate. Regele este pus să facă ostașilor și căpitanilor mari făgăduieli. În felul acesta reuşiră să-i hotărască pe ostaşi ca să urce pe ziduri, pe tunari să ia din nou tunurile în seamă şi să se pregătească de luptă. Se organizează în grabă mica flotilă de caice pentru a apăra cetatea și pe apă împotriva oştiriii lui Szaleresi, care se pregătea să atace capitala.

La început, nimeni nu dăduse prea mare însemnătate taberei orăşenilor, deoarece nu-i credeau în stare să se mişte, dar iată că s-au înşelat! Burghezul a devenit obraznic şi îndrăzneţ şi-şi arată colţii. A strîns în jurul lui cîteva mii de lepădături şi, poftim, de cîteva zile a încercuit cetatea, iar tunurile lui au început să tragă în porţi. Nemaipomenit! Pesemne le-a dat curaj izbînzile iobagilor, izbînzile tîlharului de Gheorghe Doja!

Într-adevăr, de la despărţirea de Doja, din ziua aceea cînd n-au reuşit să ajungă la un înţeles, cînd acesta n-a primit să se supună îndemnurilor lor şi să-și schimbe planul de acţiune, Szaleresi și Taill au căutat pe toate căile să-şi strîngă rîndurile, să astupe golurile cu oameni noi, să-şi mărească puterea de foc a tunurilor rămase. Orăşenii au stat cîtva timp în aşteptare, neîndrăznind să atace Buda. Așteptau să vadă de care parte atîrnă cumpăna războiului. Izbînda lui Doja asupra oştirii episcopului Csáky i-a îndemnat să se mişte.

Szaleresi, pe dată ce află de victorie, îi trimise vorbe măgulitoare lui Doja, urîndu-i pe mai departe izbîndă şi aducîndu-i de asemenea la cunoştinţă că şi ei, chiar de a doua zi, vor începe atacul asupra oraşului şi cetăţii Buda. Îl mai ruga ca nici o clipă să nu uite că interese asemănătoare îi leagă laolaltă şi că aşa după cum ei s-au bucurat de izbînda oştilor iobăgeşti, să se bucure şi el de izbînda pe care orăşenii o vor avea în scurtă vreme. Micile neînţelegeri care au fost între ei trebuiesc uitate și ar fi bine să-şi dea din nou mîna într-o strînsă unire.

Atacul lui Szaleresi, cu toate măsurile de apărare luate în cetate, părea să aibă sorţi de izbîndă. După ce ocupă toate întăriturile dinafara cetăţii, bătu flota regelui şi, cu o mică flotilă de vase de pescari înarmate în pripă, începu să controleze Dunărea. Locuitorii colibelor de dincolo de zidurile cetăţii, cei mai mulţi dintre pescari şi luntraşi, se alăturară trupelor lui Szaleresi. Izbînda părea asigurată mai ales că cetatea nu părea prea bine apărată. Veştile ce veneau din ţară îi dădeau mari speranţe şi-l încurajau. Szaleresi era fericit. Iobagii vor zdrobi pe seniori în largul ţării, el va ocupa Buda. Cine are în mînă Buda, are inima ţării! Atunci va dovedi el lui Doja că a avut dreptate cînd i-a spus lucrul acesta.

In zarva aceasta războinică, cînd toată lumea se frămîntă, Dobje-dobje pare mai liniştit ca oricînd. Propunerea de abdicare o primi cu nepăsare. La fel şi propunerea unor curteni, prin care îi cereau să solicite ajutorul lehilor. Iar cînd cîţiva apropiaţi îi propuseră să fugă spre Viena, el surîse liniştit: „Dobje-dobje, nu vă grăbiţi!"

Bogătaşii din Buda se adunară şi ei în casa sfatului breslelor. Curtenii cer bani. Ce vor să facă cu banii lor? Să se bată cu Szaleresi? N-au decît s-o facă, dar nu cu banii lor. Szaleresi a luat cîmpii, a înnebunit, unde vrea să ajungă? Au ei ac de cojocul jupînului Szaleresi! Fruntaşii breslelor încep uneltirile împotriva lui Szaleresi, deoarece ştiu bine că preţuiesc mai mult decît vitejia tîrzie a curtenilor. Şi au dreptate! În curînd, datorită uneltirilor, avîntul ostaşilor lui Szaleresi va scădea, va scădea şi numărul lor. Cete-cete începură să părăsească tabăra şi să pornească spre oraşele lor. Dezertările se ţin lanţ, şi în jurul lui Szaleresi nu mai rămîn decît orăşenii săraci şi oamenii ce locuiau uliţele sărăcăcioase ale oraşului de dincolo de zidurile cetăţii. Oastea lui Szaleresi nu mai număra nici zece mii de oameni. După cîtva timp, ea pierdu controlul asupra Dunării.

Buda a trecut peste zilele grele ale asediului total. Pe Dunăre pot pluti acum luntre. Cîteva caice au fost înarmate de către credincioşii regelui şi patrulează

acum pe o bună bucată a apei. Curtea își revine din spaima în care căzuse. Se poate din nou bea vin bun și mînca pîine caldă, se poate petrece.

„Trăiască regele! E un filozof Dobje-dobje — spun curtenii — un filozof al nepăsării și filozofia lui pare să fie cea bună. Timpul rezolvă totul: Dobje-dobje!“

Numai Werböczy și cîțiva curteni apropiați lui își dau seama că pericolul prin care au trecut n-a fost decît foc de paie și că adevăratul foc arde cu vîlvătaie mare în altă parte, acolo unde zeci de mii, sute de mii de iobagi țin încercuită oastea magnaților. Deci cineva trebuie trimis în grabă, spre Ardeal, la Ioan Zapolya ca să-l roage să intervină cu mercenarii săi și cu oastea lui bine organizată și bine înarmată, alcătuită din țărani liberi, secui. Se știe doar că pe țărani numai țăranii îi pot bate!

Dar dintre toți curtenii care se află în Buda, nu se găsește niciunul care să riște acum un drum prin pustă, niciunul nu îndrăznește să iasă pe poarta cetății ca să ducă lui Zapolya mesajul salvator. E cu mult mai ușor să țeși intrigi în dosul zidurilor, decît să te aventurezi în largul pustei bîntuite de foc.

— Pregătește mesajul, voi străbate eu pusta! și cuvintele domnișoarei Werböczy lovesc cu șfichi arzător obrazurile nobililor curteni strînși în casa lui Werböczy.

— Cîtă vitejie, ce cutezanță! exclamă unul mai curtenitor.

— Ridic cupa în sănătatea eroinei noastre, Bella Werböczy! strigă altul înflăcărat.

Erau strînși mai mulți la o reuniune politică în casa lui Werböczy. Se bea și se mînca, căutînd salvarea țării, salvarea puterii lor.

Cavalerul care ridicase cupa în sănătatea Bellei Werböczy era un tînăr spilcuit, șambelan al regelui, care dădea mereu tîrcoale fetei.

Domnișoara Werböczy își plecă scîrbită capul. Cîteva clipe își strînse buzele, pînă cînd simți durerea, apoi fără să-și dea seama, mîna ei prinse una dintre cupele de pe masă.

— Meritaţi să vă calce iobagii cu opincile lor puturoase, să vă strivească ca pe nişte viermi! spuse ea dispreţuitor, zvîrlind vinul în faţa curteanului.

Gestul ei căzu ca o lovitură de trăsnet. Fără un cuvînt, unul cîte unul îşi luară pe furiş tălpăşiţa! După cîteva minute în sala mare cu masa întinsă nu mai rămaseră decît cei doi fraţi.

— N-ai învăţat nimic, ai stat aici atîta timp şi n-ai învăţat nimic, Bella mea dragă! începu într-un tîrziu, dojenitor, fratele ei.

— Ba da, am învăţat destul ca să-i dispreţuiesc pe toţi. Şi dacă îmi pare rău de ceva, îmi pare rău că iobagii nu i-au făcut să simtă puţin ascuţişurile suliţelor lor şi putoarea opincilor lor!

— Şi totuşi tu vrei stăruitor să te întorci de unde ai fugit. Acolo o vei întîlni pe principesă, pe Martinuzzy, vei fi umilită...

— N-o să mă umilesc, fii sigur de asta! Scrie ce ai de scris şi lasă-mă singură să-mi adun gîndurile. Ar fi poate mai bine totuşi să nu scrii nimic. Voi şti să-l determin pe Martinuzzy să intervină. Iar cît priveşte principesa şi voievodul, voi căuta să nu dau ochi cu ei.

— Atuncea să ne pregătim de plecare, te voi însoţi!

— Tu? întrebă Bella.

— Eu, da, eu! Pentru ce te miri? Nu sînt eu fratele tău? Mă crezi şi pe mine un curtean molîu şi idiot? Crezi că dacă m-am închis într-o cameră de lucru am făcut-o din trîndăvie sau că m-aş teme de viaţa zbuciumată de luptător cu arma în mînă? Bella, tu nu poţi înţelege. Aici, în palatul acesta, se dă o luptă tot aşa de înverşunată ca şi dincolo. Eu ştiu, spada e hotărîtoare în unele împrejurări, dar nu ea pune temelia lumii. Gîndeam că dacă spada îşi va fi spus cuvîntul, vin la rînd eu, cu munca mea, cu gîndirea mea. Căutam să înscăunez pentru totdeauna domnia dreptului nostru, dar văd că trebuie să-mi întrerup munca şi să pun şi eu mîna pe spadă. Cînd vom avea izbînda, voi reveni la munca mea. Şi-ţi spun, fii sigură de asta, nimic nu se va mai putea mişca în ţara asta fără vrerea noastră. Nimeni nu

va mai îndrăzni să se ridice împotriva noastră. Domnul va fi domn, iobagul va fi iobag. Şi asta, nu uita, pentru veşnicie!

Domnişoara Werböczy rămase cu ochii aţintiţi asupra fratelui ei. Acum pare cu adevărat un vlăstar din familia Werböczy: „Da, e şi el ca şi mine, ca şi toţi din neamul nostru!“ cugetă ea.

— Hai, Bella, pregăteşte-te de plecare, îi spuse fratele ei, apropiindu-se şi mîngîindu-i părul. Vom pleca chiar la noapte, ca să nu prindă nimeni de veste. Atît timp cît mai există un Werböczy în viaţă, — spuse el cu trufie, — cauza sfîntă a nobilimii nu-i pierdută!

— Frate! şopti Bella şi-i dădură lacrimile.

— Ai făcut astă-seară o greşeală cînd te-ai oferit în mod atît de eroic să pleci spre Alba, grăi drăgăstos Werböczy şi fiindcă Bella părea tare neplăcut surprinsă de cuvintele lui, adăugă: Hai, ai făcut ceea ce trebuia să faci. Du-te acum şi te pregăteşte de călătorie!

După două ceasuri o mică ceată de călăreţi părăsea cetatea strecurîndu-se pe neobservate spre pustă, ocolind drumurile umblate şi călărind mai mult noaptea. După o săptămînă, domnişoara Werböczy ajunse în Alba, iar fratele ei îşi continuă drumul pînă în tabăra voievodului Zapolya.

*

* *

Szaleresi făcu o nouă încercare de a strînge rîndurile oastei sale. El strînse oamenii din schele, pescarii de prin aşezările de pe malurile bălţilor şi susul Dunării, oamenii rămaşi fără căpătîi de prin tîrguşoarele pustiite şi în curînd reuşi să-şi completeze în oarecare măsură rîndurile oştirii sale.

Începu să lămurească oamenii că o dată cu puterea seniorială zdrobită, samavolniciile vor lua sfîrşit, că toţi orăşenii, bogaţi şi săraci, se vor bucura de libertăţi şi bunăstare. Oamenii îi dau crezare, unii par chiar entuziasmaţi şi prind armele cu mult avînt. Aşa că după cîtva timp tunurile lui Szaleresi

prind să bată din nou cu mai multă putere. Zidurile încep să crape. Se fac chiar cîteva spărturi, prin care o trupă bine instruită ar fi putut să se strecoare, însă oamenii aceştia noi, lipsiţi de îndemînare, deşi luptă cu îndîrjire, în faţa focului ucigător zvîrlit din cetate nu ştiu cum să se apere şi mulţi cad, iar cei care rămîn dau îndărăt.

Szaleresi pare hotărît la un moment dat să părăsească lupta, deoarece îşi dă seama că numai cu trupele de adunătură care i-au rămas nu va putea cuceri cetatea, însă starostele Taill, al doilea comandant al trupelor orăşenilor, stăruie pentru continuarea asediului. Taill trage nădejdea că-l va putea convinge pe Doja să-i dea ajutoarele de care are nevoie, căci nu mai e vorba de ocuparea oraşelor, ci numai de Buda, cetatea în care se ascund vîrfurile magnaţilor şi regele. Szaleresi rămîne să continue asediul, iar Taill porneşte spre Timişoara. Un alt conducător al orăşenilor, un neguţător neamţ, pleacă spre Sopron, ca să ridice pe nemţii de prin împrejurimi. Neguţătorul are informaţii că mulţi dintre ei fac parte din organizaţia secretă „Sărmanul Konrad“, o asociaţie revoluţionară ţărănească. Neguţătorul neamţ reuşeşte să strîngă două pînă la trei mii de oameni, ţărani, pescari, meşteşugari. Înarmează zece caice mari, aşază tunuri pe borduri, tunuri mici pe care le acoperă cu pînze ca să nu se vadă, şi porneşte cu ele spre Buda. Sosirea micii flotile ridică avîntul ostaşilor. Trupele lui Szaleresi prind curaj din nou şi încep să atace zidurile, căutînd să se caţăre pe scări. Cînd cele zece caice înarmate cu tunuri zdrobesc ultimele corăbii ale cetăţii, încrederea în izbîndă întăreşte iarăşi sufletele.

Cetatea trece încă o dată prin clipe de nelinişte. Curtenii încep iarăşi să se frămînte înspăimîntaţi. Încep să lipsească şi mai mult merindele, căci Dunărea e din nou în mîna răsculaţilor. În cetate mulţi se gîndesc la capitulare. Regele însuşi a ieşit din nepăsare şi-şi pune întrebări. „În pustă un ţăran a fost ales rege, aici orăşenii nu-i dau pace. Şi de nicăieri nici un ajutor: Doamne, ce să facem?“

Singurul om care ar putea salva situaţia, se gîndesc curtenii, ar fi Tamás Bakács. El s-a despărţit de răsculaţi, a lăsat baltă totul şi s-a închis în castelul său din Esztergom. Trebuie chemat în grabă mare, pînă se mai poate mîntui ceva.

Curtenii ţin sfat, dar zîzania îi mare printre ei. Se ceartă, îşi aruncă unul altuia injurii, învinuiri de laşitate, de trădare. Cum ar putea să apeleze la arhiepiscop? Nu-i el omul care a adus toate nenorocirile? Omul care încercase să ajungă pe scaunul papal, se va mulţumi oare cu un simplu loc între curteni? Cineva veni cu ideea de a i se propune palatinatul Ungariei. Minunat! Asta ar putea să-l momească. Tamás Bakács plictisit de atîtea eşecuri era în aşteptarea unui miracol care să-l scoată din anonimatul în care căzuse. Cele cîteva săptămîni petrecute departe de frămîntările lumii îl aduseră într-o stare de totală deznădejde. Simţea un mare gol în jurul lui, credea că totul s-a sfîrşit, că va rămîne pentru toată viaţa un episcop nevoit să oficieze slujbe religioase, îmbrăcat în odăjdii, ascultat de cîteva sute de netoţi care cred prosteşte poveştile frumoase despre Isus din Nazaret. El, Tamás Bakács, să ajungă în halul acesta? La dracu', va pleca, va pleca în lume!

Şi tocmai cînd se credea ajuns la capătul deznădejdei, iată că sosesc trimişii curtenilor, trimişii regelui. Din nou începe să-i surîdă norocul, devine din nou Tamás Bakács!

Ş-apoi, cu neguţătorul acela obraznic, are el multe de răfuit. Dacă marea întreprindere n-a reuşit, dacă s-a făcut de rîs în faţa papei, în faţa Veneţiei, în faţa lumii întregi, fără îndoială toate acestea se datoresc intrigilor ascunse ale acestui burghez obraznic, care încă de la Sibiu a început să uneltească! Nu-i convins de ceea ce gîndeşte, dar are nevoie de o justificare.

Arhiepiscopul îmbracă iarăşi armura strălucitoare de cavaler, îşi pune iarăşi pe cap coiful cu penaj stufos şi se simte iarăşi el — Tamás Bakács! Arhiepiscopul îşi adună garda, slujbaşii, slugile domeniilor,

ostaşii rămaşi credincioşi, călugării şi, după ce a strîns pînă la cinci mii de oameni puşi pe picior de război, porneşte împotriva celor ce împresurau Buda.

Szaleresi e un luptător nenorocos, abia începuse să se creadă stăpîn pe situaţie şi iată că Tamás Bakács îl hărţuieşte din spate. Ca să înlăture un dezastru e nevoit să-şi împartă oştirea pe două fronturi. Va da un atac fulgerător împotriva lui Tamás Bakács pentru a-l zdrobi înainte ca cei din cetate să prindă de veste. Cuvintele lui devin şi mai înflăcărate, ele însufleţesc pe luptători, îi îndîrjesc în luptă. Trupele pornesc cu avînt împotriva arhiepiscopului, însă rezultatul nu-i cel aşteptat. Oamenii lui Tamás Bakács sînt mai toţi călări, atacă şi se retrag, îndepărtînd de cetate trupele lui Szaleresi.

Simţindu-se ajutoraţi, cei din cetate deschid porţile şi năvălesc afară. Cavaleria cetăţii deschide larg drumul, trecînd peste trupurile ostaşilor lui Szaleresi. Nu-i altă scăpare decît retragerea din faţa zidurilor cetăţii, fuga. Ba da, mai e una: trădarea! Taill a plecat spre Timişoara — iată un bun ţap ispăşitor. Ce-ar fi să arunce în cîrca lui toată vina? De la gînd şi pînă la faptă nu-i decît un pas, şi Szaleresi îl face cerînd protecţia arhiepiscopului.

„Hotărît, zîmbeşte fericit Tamás Bakács, lucrurile încep să se întoarcă spre bine! Voi intra în cetate cu orăşeanul acesta pus în lanţuri. Regele va fi mulţumit, curtenii mă vor ridica în slavă. Iată salvatorul!"

Szaleresi nu poate schimba nici o vorbă cu arhiepiscopul. Şi-şi făcuse atîtea planuri! Ar fi vrut să-i amintească că la început au fost tovarăşi — vorba vine tovarăşi, căci fiecare îşi avea gîndurile lui, planurile lui — că porniseră pe acelaşi drum, că erau în slujba aceloraşi stăpîni: papa, Veneţia. Şi iată, în loc de răsplată e pus în lanţuri şi adus în Buda.

Tamás Bakács, strălucitorul Tamás Bakács, intră victorios în cetate. Curtenii îl ridică în slavă, regele îi pune să-i mulţumească.

— Dobje-dobje! spuse regele Ulászló, care duhneşte tare a vin.

Deocamdată, Tamás Bakács nu vrea decît locul făgăduit, locul în dreapta regelui, palatinatul Ungariei, devenit liber prin moartea palatinului. Nu prea e mult pentru marile lui ambiţii, dar din această dezastruoasă întreprindere care a fost cruciada secolului al XVI-lea, alţii s-au ales cu şi mai puţin.

2

Prin pustă rătăceşte fără grabă o mică ceată de călăreţi. Este ceata pestriţă a lui Moise Hosza. Soarele arde sus pe cer, aerul tremură şi se mişcă în valuri pe deasupra întinsului nemărginit. Nici pustiul Saharei nu cunoaşte liniştea pe care o are în aceste zile secetoase de vară pusta pîrjolită de arşiţă, răvăşită de vijelia răscoalei care a trecut peste ea. Cîţiva corbi croncănesc în apropierea unui stîrv. Incolo nimic. Turmele şi hergheliile au dispărut parcă înghiţite de pustă ca şi celelalte vieţuitoare.

Cei cincizeci de călăreţi care au mai rămas din ceata lui Moise Hosza sînt în căutarea unui liman. Totul s-a prăbuşit în jurul lor, şi oameni şi idei. Idolii lor au murit, au păstrat doar cîteva cîntece eroice pe care seara, în jurul focurilor, le mai cîntă din gură, acompaniat de lăută, cîntăreţul Domokos. Ele amintesc avîntul primelor zile de tabără şi cuvintele armonioase răscolesc sufletele, îndemnînd la luptă. Luptă ? Cu cine ? Alături de cine ?

Se spune că Doja a devenit rege. Aşa, Gheorghe Doja a devenit rege ! Nu, alături de regi nu luptă ei, luminaţii ; fie chiar şi regi ai iobagilor ! Destul de amarnică a fost înşelarea pe care au avut-o cu Tamás Bakács, omul care i-a alungat şi s-a închis în castelul lui din Esztergom. Nu mai are rost o nouă încercare, căci de bună seamă şi acest ţăran secui nu-i decît un vînător de măriri, pe care ideile pline de frumuseţe nu-l ademenesc. Nu, nu-i pentru ei !

In zidurile cetăţii din Buda bat tunurile orăşenilor

lui Szaleresi. Oho, se spune că şi tîrgoveţii luptă, sîngerează, dar ce-or mai fi vrînd burtoşii aceştia ? Vor să vîndă pietrele bătrînei cetăţi pe care le sfarmă cu tunurile lor ? Ah ! Ptiu ! Dughenarii ! Nimic mai greţos decît să-ţi faci de lucru cu ei. Vor face şi din asta o tarabă, pe care vor vinde şi vor cumpăra. Să vadă de alţii Szaleresi, nu de ei, luminaţii ! Ei caută un liman sau, dacă nu-i de găsit, rătăcesc... pînă la urmă-l vor găsi, nu sînt grăbiţi.

Poporul cîntă faptele de vitejie şi dreptate ale lui Gavriş, haiducul. Da, vezi bine, ar fi ceva. Dar e o luptă fără credinţa într-o idee măreaţă. Nu-i pentru ei, şi chiar dacă pînă la urmă s-ar hotărî pentru Gavriş, cine ar putea spune unde se află haiducul ?

Omul cu barba roşie de ţap, cu ochii vii şi glasul pătrunzător, propovăduitorul ogorului lui dumnezeu, după multă socotinţă e cel la care se opresc visătorii, cîntăreţii. Cel puţin Laurentius ştie ce vrea şi face ce vrea. Aleargă cu sabia de foc în mînă, aleargă pe pămînt şi-l pîrjoleşte, lasă pustiul în urmă, face dreptate dumnezeiască, curăţă totul, pregăteşte pămîntul pentru brazdă nouă. Ogorul lui dumnezeu !

Moise Hosza se îmbată cu vorbe şi-i îmbată şi pe ceilalţi cincizeci care au rămas alături de el. Ah ! Popa Laurentius ! El nu se încurcă în strategie, cuceriri de cetăţi şi lupte hotărîtoare pentru putere. El nu vrea să ajungă rege şi să stăpînească popoare. Trece ca valul de foc pe pămînt şi lasă în urmă pustiul, ca pămîntul să se odihnească, să rodească apoi rod bogat în oameni drepţi. Frumos, fraţii mei, minunat de frumos !

Domokos, cîntăreţul, începe să-i cînte vorbele, acompaniindu-se din lăută. Mica ceată se îndreaptă spre miazănoapte, într-acolo unde au auzit că s-ar afla popa Laurentius. Merg numai noaptea, pe răcoare, şi poposesc ziua cînd arşiţa face pusta de nestrăbătut. Norocul merge pe acelaşi drum cu ei, nu le iese nimeni în cale, nu-i împiedică nimeni, căci parcă pretutindeni oamenii au pierit.

Intr-o bună zi au trecut Tisa şi au scăpat de arşiţa pustei. Incep să întîlnească oameni. Intreabă :

— Nu l-aţi văzut pe popa Laurentius ?

— Da, se spune că ar fi făcut tabără în Sălaj, undeva pe malul Someşului. Ţineţi valea înainte, de bună seamă îl veţi întîlni.

Într-adevăr, popa Laurentius se odihneşte în tabără, îşi aşteaptă parte din trupe, trimise ca să pustiască Maramureşul, şi pînă atunci a făcut un mic popas pe malul Someşului. Un mic popas în goana pustiitoare pe care o duce cu hotărîre nezdruncinată. Ceata pestriţă a fost primită şi sărbătorită. Popa Laurentius îşi trage mereu vîrful bărbii sale roşii ca de ţap, e fericit. Avusese înainte în jurul său călugări pribegi, milogi, schilozi, cerşetori, are acum cîntăreţi, mînuitori de vorbe frumoase, băieţi veseli dar şi trişti, pot cînta osanale domnului răzbunător, pot să se îmbete împreună cu cîntece şi imnuri, pot înălţa rugi.

După o săptămînă sosesc cu caii frînţi de oboseală trimişii lui Gheorghe Doja: Valentin, Ilina, baciul Bándy şi alţi zece călăreţi care-i însoţeau.

Un crainic aducător de veşti rele şi deznădejde nu-i niciodată bine primit, cu atît mai mult cu cît celor ai casei li se pare totul trandafiriu înaintea ochilor. Popa Laurentius ascultă posomorît cuvintele lui Valentin, porunca lui Doja.

— Vorba lungă, părinte, nu-şi mai are rostul ! Mai spun doar atît : strînge oastea pe care o ai şi vino cu noi în grabă mare spre miazăzi, altcum nu ştiu ce se întîmplă !

— Hm ! mormăi popa Laurentius.

— Aţi trădat republica lui dumnezeu, ce mai vreţi ? izbucni Moise Hosza furios.

— Eşti nebun, domnişorule ? Despre ce vorbeşti ? Nu ne-am gîndit nici o dată la ceea ce spui, ţine-ţi gura ! îl repezi baciul Bándy.

— Noi ? Trădare ! Eşti nebun ? rosti indignat Valentin. Du-te la arhiepiscopul dumitale şi-i aruncă vina în obraz, el ţi-a trădat visurile, nu noi !

— Şi el, şi voi, toţi ! Veniţi să abateţi acum trădarea şi asupra acestui brav luptător pentru republica lui dumnezeu ?

— Tacă-ţi gura, eu atît îţi spun ! se zborşi iarăşi baciul Bándy.

— Nu sînteţi decît nişte ţărani neştiutori. Aţi vrut un rege pentru ţăranii voştri, îl aveţi, ce mai vreţi?

— Nu mai bate cîmpii, — grăi cu dispreţ Valentin, — noi vrem să facem rînduială în ţară, să scăpăm norodul de robie şi asta vor şi cei care sînt în oastea asta.

— Vă temeţi tronul pentru ţăranul vostru, voi nu vedeţi mai departe decît tron pentru rege!

— Ajunge! strigă Valentin înfuriat de cele auzite din gura lui Moise Hosza. Părinte, — se adresă poruncitor lui Laurentius, — pregăteşte-te de drum, n-avem timp de vorbe fără rost!

— Hm! făcu la fel ca mai înainte popa Laurentius.

— Aşa-i porunca, — completă baciul Bándy, — şi în război porunca trebuie îndeplinită!

— Nu ascult decît porunca lui dumnezeu, mormăi Laurentius şi luîndu-şi o mutră smerită, popa îşi făcu semnul crucii.

— Asta-i şi porunca lui dumnezeu, înţelege-mă! spuse rugător Valentin, crezînd că aşa va putea învinge mai uşor îndărătnicia popii Laurentius.

Popa stătu cîteva clipe cu capul aplecat, cu mîinile strînse pe crucea de alamă ce-i atîrna de gît, apoi porni spre mijlocul taberei, poruncind să se bată tobele.

Începură nesfîrşitele predici. Vorbi popa Laurentius, vorbi Moise Hosza şi alţi cîţiva din ceata pestriţă. Valentin turba, baciul Bándy se legăna cînd pe un picior, cînd pe altul, chinuindu-şi cu degetele lui butucănoase mustăţile, trudindu-se să le răsucească vîrfurile. Ilina nu mai putea răbda nici ea şi strigă:

— Ajunge! Valentine, fă-i să înţeleagă!

Valentin începu să le vorbească:

— Acolo sînt duşmanii, magnaţii, voi vă războiţi cu zidurile fără apărători, cu slugile, cu muierile! Acolo se dă lupta hotărîtoare! Dacă-i scăpăm din mînă, totul s-a sfîrşit, robia va fi şi mai grea, şi mai neagră, şi mai apăsătoare!

Dar strădania lui Valentin părea zadarnică. Toţi tăceau posomorîţi. Laurentius îşi rotea ochii mişcători ca mărgelele pe deasupra iobagilor, şi dacă cineva începea să vorbească, el amuţea repede din pricina privirilor ameninţătoare ale popii.

Micul nobil țăran Tureatcă, maramureșanul, păși înainte, își scoase pălăria de pe cap și se închină în dreapta și-n stînga :

— Pentru ce am și plecat de acolo, din fața primejdiei ? grăi el apăsat. Au ni s-au scrîntit la toți mințile, fraților ? Cel care nu se teme de luptă și de moarte să vină cu mine. Are dreptate trimisul lui Doja, eu știu ce vă spun, nu-s un vîntură-lume ca alții ! Se opri și-și roti și el ochii asupra celor adunați. Pe mulți îi cunoștea, erau oameni de pe valea lui, iobagi sau țărani liberi, nu se putea să nu-i dea ascultare : Hai, fraților, veniți după mine ! mai strigă Tureatcă și porni alergînd spre marginea taberei, urmat de cîteva sute de oameni pe care-i convinsese.

— Plecați cu ei, să nu vă mai văd ! zbieră după ei popa Laurentius, întunecat și mînios, apoi părăsi adunarea împreună cu Moise Hosza.

Pînă a doua zi, Tureatcă strînse cam la o mie de oameni, toți călări. Cei mai mulți dintre ei țărani din Maramureș, cărora prădăciunile și pustiirile lui Laurentius li se păreau fără rost, izvorîte din ticăloșie și nu din dorința de dreptate.

— Hei, frate, s-a bolunzit lumea de cap, nu mai vede decît ogoare și grădini ca raiul și mai știu eu ce, iar cînd colo, sabia atîrnă deasupra capului lor, ticăloșii ! se tînguia baciul Bándy lui Tureatcă maramureșeanul.

Popa Laurentius și Moise Hosza rămaseră să cutreiere și mai departe pămîntul dinspre miazănoapte a țării, pustiind cu foc și vărsare de sînge nesocotită, pregătind pămîntul pentru ogorul lui dumnezeu.

3

Sosirea lui Werbőczy în tabăra lui Zapolya fu pentru voievod o adevărată bucurie. Zapolya nu mai știa cum să-și arate prietenia față de magnat. Mulțumi

domnului că nu era acolo Martinuzzy, ca să-i amintească ce se cade şi ce nu se cade, cum trebuie să se poarte un domn suveran şi cum nu trebuie să se poarte. Werböczy, deşi era încîntat, fu nevoit să-i mai micşoreze avîntul prietenesc, punîndu-l în faţa sumbrei realităţi. Nobilimea sîngerează din greu, castelele sînt date pradă focului şi dărîmate, duşmanul e pretutindeni unde se află un ostaş de rînd. Şi Werböczy înştiinţă cu şiretenie că el a venit în tabără tocmai pentru a deschide ochii seniorilor din jurul lui Zapolya, de a arăta starea ruşinoasă în care a ajuns nobilimea Ungariei şi a determina la luptă. Dar să existe sorţi de izbîndă, sosirea lui trebuie păstrată în cea mai mare taină, căci dacă s-ar afla ceva de către gloatele ţărăneşti ce formează oastea lui Zapolya, s-ar strica totul de la început. In secui să nu prea aibă încredere voievodul... Să nu uite că Doja e unul dintre ei !

Voievodul îl ascultă înspăimîntat, deoarece treburile tainice îl speriau totdeauna. Să nu se încreadă el în secuii care l-au ales comitele lor şi care i-au jurat credinţă şi supunere pînă la moarte ? Oamenii ăştia din Buda fără îndoială şi-au pierdut complet capul ! Făgădui totuşi mai de frică, mai de nevoie să-i asculte sfaturile. Mai ştii, s-ar putea ca Werböczy să aibă totuşi dreptate, nu te mai poţi încrede în nimeni astăzi !

De-abia plecă Werböczy şi îi fu anunţată vizita unui trimis al Fuggerilor :

— Senioria voastră, rău, rău de tot ! începu trimisul cînd fu înfăţişat lui Zapolya.

— Hai, nu mai începe şi dumneata cu bocetele. Ce vreţi de la mine ?

— Senioria voastră, treburile noastre merg nespus de rău. Transporturile noastre de sare au fost oprite în Lipova. Sarea descărcată, prădată, luntrele noastre care ne-au costat o mulţime de bani, oprite acolo de către răsculaţi. Ce ne facem, senioria voastră ?

— Numai atît ? se înveseli Zapolya. Ce mă privesc pe mine necazurile voastre cu sarea ? Lumea arde în pîrjolul iadului şi voi vă gîndiţi la sare !

— Vă priveşte, vă priveşte şi pe senioria voastră, chiar foarte mult ! Trebuie să vă spun că dacă nu

putem căpăta luntrele noastre, dacă sarea nu mai poate pluti mai departe spre schelele turceşti, nu vă mai putem da nici un ban!

Trimisul Fuggerilor vorbea deschis, fără nici o sfială. Zapolya rămase surprins de îndrăzneala lui. Bani, nu mai poate da bani? Hm! Iar nu vor mai fi bani!

— Martinuzzy ce spune? găsi întrebarea salvatoare voievodul.

— Excelenţa sa tărăgănează, deşi am stăruit să ia o hotărîre. Nu putem înţelege ce vrea. De aceea am venit şi la senioria voastră. Trebuie să faceţi ceva şi să potoliţi răscoala sau, cel puţin, să vorbiţi cu Gheorghe Doja, dacă nu îndrăzniţi să vă războiţi cu el! Să ni se dea înapoi ce ni s-a luat, altfel vom fi nevoiţi să ne plîngem paşalelor care aşteaptă cu nerăbdare sarea plătită cu banii, care în cea mai mare parte au intrat în vistieria senioriei voastre!

— Dumneata eşti nebun? Să mă duc eu şi să-i cer tîlharului de Doja să vă dea înapoi luntrele?

— Ba nu! Noi vă cerem să vă războiţi cu el, să trimiteţi oştirea împotriva lui, să puneţi odată capăt răscoalei, şi dacă şi senioria voastră îl socotiţi rege al Ungariei, să căutaţi într-un chip oarecare să-l siliţi să ne înapoieze luntrele şi să ne asigure transporturile!

— Dumneata îţi dai seama ce vorbeşti? Eu să-l privesc pe tîlharul de ţăran drept rege al Ungariei? Ţi-ai pierdut minţile! In trei zile am de gînd să-i pun capul în ţeapă, iar dumneata îmi vorbeşti de... rege al Ungariei!

— Foarte bine, foarte bine! Ar fi cea mai bună ispravă! Însă, vedeţi, senioria voastră are această dorinţă şi are şi putinţa s-o înfăptuiască, dar excelenţa sa domnul cancelar şovăie! spuse cu oarecare ironie în glas trimisul Fuggerilor.

Cancelarul Martinuzzy şovăia într-adevăr, deoarece în jocul lui politic, unele lucruri nu se limpeziseră încă îndeajuns. Vizita pe care Bella Werböczy i-o făcuse, îndată după sosirea ei în Alba, mai mult îl încurcase pe cancelar, căci fata nu aducea nimic temeinic. Cu încurcăturile Fuggerilor s-ar fi putut manevra mai uşor. O intervenţie din partea oştirii turceşti nu

era oare mai bine venită decît un război între oştirea lui Zapolya şi răsculaţi ? Cine putea fi sigur că trupele voievodului nu vor fi înfrînte de răsculaţi ? Şi atunci nu s-ar fi prăbuşit tot ce clădise el cu atîta migală ?

Îndîrjit împotriva lui Martinuzzy, neputînd înţelege nici de data aceasta chibzuiala cancelarului său, Zapolya îşi dădu drumul :

— Ce-şi închipuie cancelarul dumitale ? Că poate să-şi facă tot mereu de cap ? începu să strige voievodul.

— Să am iertare, — spuse smerit trimisul Fuggerilor, fără însă să se lase înspăimîntat de mînia voievodului, — excelenţa sa este cancelarul senioriei voastre, nu al nostru !

— Ce-şi închipuie Martinuzzy, — îşi schimbă glasul pe dată Zapolya, dîndu-şi seama că a făcut o greşală, — că eu mă tem de mulţimea tîlharilor de iobagi ? Crede Martinuzzy că dacă iobagul prinde o armă în mînă, dacă-şi atîrnă o spadă la şold şi un scut în dreptul pieptului, a devenit ostaş ? Sau dacă un tîlhar de ţăran şi-a pus pe cap un coif cu penaj a devenit deodată căpitan ? In trei zile vei avea luntrele, numai dacă nu le-ar pune pe foc. Du-te şi-ţi vezi de treburi, şi spune-i cancelarului că războiul împotriva iobagilor a început ! Iar în ceea ce priveşte plîngerea pe care vrei s-o faci paşalelor, n-ai decît s-o faci !

— Mă gîndeam că ar putea fi un ajutor pentru senioria voastră ! răspunse fariseic trimisul Fuggerilor.

— Vezi-ţi de treabă, noi n-avem nevoie de ajutorul nimănui ! Nu cumva Martinuzzy te-a îndemnat la asta ?

— Oricum, un ajutor pentru orice neprevăzută întîmplare...

— Nu mă amestec în treburile cancelarului Martinuzzy, — dădu repede îndărăt voievodul, — spune-i să facă ce va crede de cuviinţă că trebuie şi să-mi dea bună pace !

— Înţeleg, înţeleg, murmură trimisul Fuggerilor, stăpînindu-se cu greu să nu zîmbească.

Trimisul Fuggerilor nu părăsi tabăra, rămase să vadă rezultatul făgăduielilor voievodului şi, dacă nu

va face nimic, să caute o altă cale prin care să apere interesele stăpînilor săi.

De la sosirea lui Werböczy în tabără, lui Zapolya îi alunecă comanda din mînă. Magnatul își începu manevrele din umbră. Luă în taină legătură cu comandantul cavaleriei voievodului și cu acel al arcașilor călări. Intervenția trebuia angajată pe neobservate, fără ca trupele să prindă de veste. Cîteva ieșiri pe cîmpie, urmărirea oștirii lui Dibáczy pînă dincolo de granița Ardealului, mici hărțuieli fără însemnătate pentru a atrage în luptă o parte din oștirea lui Doja și a ușura presiunea asupra Timișoarei, era cam tot ce făcuse pentru început.

Werböczy era prevăzător. În oștile lui Gheorghe Doja se spunea că sînt aproape două sute de mii de iobagi, deci nu putea risca o luptă în cîmp deschis cu o oaste în care nu putea să aibă prea multă siguranță. Țăranii liberi, care formau grosul trupelor voievodului, trebuiesc angajați în lupte pe nesimțite, îndîrjiți împotriva iobagilor și mai ales a lui Doja, puțin cîte puțin. Zvonuri cum că Doja ar fi vîndut Oastea Crucii sultanului, că pregătește vînzarea Ungariei și Ardealului împăratului nemțesc, că ar fi furat coroana sfîntului Ștefan și, după ce s-a încoronat cu ea, a vîndut-o pentru băutură, îi susțineau de minune planurile lui Werböczy. Oamenii începură să privească cu alți ochi pe Doja, și cu vremea, încercările de atac asupra oștirii iobagilor se înmulțiră. Ostașii voievodului luptau, nu dădeau îndărăt, nici nu treceau de partea lui Doja. Se putea merge deci fără nici o teamă un pas mai departe, pînă ce aproape întreaga oaste a lui Zapolya se va angaja în luptă, dincolo de poalele munților.

*
* *

Ceata cu care Valentin pornise de pe malul Someșului ajunsese în Lipova. Veștile aduse de iobagi arătau că oștile voievodului au început să lupte în cîmpie. Valentin, Tureatcă și baciul Bándy hotărîră să le întîmpine cu mica lor oaste, obosită de drumul lung pe

care-l făcuse. Ilina rămase în Lipova, alături de tatăl ei, care, împreună cu alţi iobagi, păzea cetatea. Era o garnizoană slabă, fără tunuri şi fără comandanţi, mai mult un loc de retragere pentru cei răniţi şi bolnavi.

Trupele voievodului urmau tactica indicată de Werböczy, atacau şi se trăgeau îndărăt. Încurajat de atacul fără vlagă al trupelor lui Zapolya, Valentin se avîntă cu un stol de călăreţi, urmărindu-i pe atacatori, îndepărtîndu-se mult de ceilalţi doi comandanţi — Bándy şi Tureatcă. Deodată apărură stoluri numeroase de arcaşi călări, care căutară să-i împresoare. Tureatcă şi baciul Bándy îi săriră în ajutor. Atacară cu înverşunare, dădură peste cap cîteva stoluri şi, dîndu-şi seama de mulţimea lor, întoarseră caii şi se retraseră cu toţii în Lipova.

Un nou atac ar fi fost o încercare prostească. Cei trei hotărîră să întărească împrejurimile şi trimiseră în grabă lui Doja veşti în legătură cu mişcările trupelor voievodului, cerîndu-i totodată ajutor pentru a putea apăra cetatea.

Cînd sosi ştirea că cei plecaţi spre partea de miazănoapte a ţării nu se reîntorseseră decît cu o mică trupă, că popa Laurentius refuzase să se supună poruncii primite, că oştile voievodului dau lupte pe cîmpie şi că Lipova ar putea să cadă în mîinile lor, Gheorghe Doja mări şi cu mai multă îndîrjire atacul asupra Timişoarei. El voia să pătrundă în cetate şi să zdrobească oştirea magnaţilor şi apoi, cu toate forţele, să se îndrepte împotriva lui Zapolya. Avea credinţa că, dînd un atac puternic asupra a două porţi, se vor putea face spărturile necesare prin care să-şi poată strecura oastea, cu orice jertfe, înăuntrul cetăţii. Tunurile începură să bată fără să mai ţină seama de risipa de pulbere şi muniţii. Una din porţi fu după cîtva timp sfărîmată, dar încercarea de a pătrunde în cetate a fost zadarnică. Mormane de leşuri zăceau în faţa porţii, iar cei ce reuşiseră să pătrundă înăuntru fură ucişi numai după cîţiva paşi. Magnaţii se apărau cu înverşunare.

În timpul acesta sosi Strețcu cu peste treizeci de mii de iobagi romîni şi sîrbi strînşi din Banat; erau înarmaţi cu ce putuseră găsi şi aduceau de asemenea şi mai multe tunuri, luate de la două castre din preajma Dunării. Ostaşii castrelor se alăturaseră trupelor lui Strețcu, mărind numărul luptătorilor încercaţi. Prima înfrîngere avută şi sosirea lui Strețcu îl făcură pe Doja să treacă din nou la vechea tactică. Aşa că opri atacul avîntat asupra cetăţii, cruţînd vieţile oamenilor săi. Avea acum la îndemînă oameni destui ca să poată apăra Lipova şi să preîntîmpine atacurile lui Zapolya.

Strețcu fu trimis cu oastea lui, cu ostașii celor două castre, cu tunurile aduse și cu mulţimea iobagilor care venise cu el, să atace fără întrerupere Pischia, pînă la căderea ei, apoi să se îndrepte spre Lipova, să întărească cetatea şi s-o apere.

Doja rămînea să asedieze mai departe Timişoara. „Mult nu vor mai putea să lupte ostaşii lui Báthori, îşi spuse Doja. Poate două sau trei săptămîni cel mult“ căci, după cum aflase, lipsa de merinde se mărise şi cei din cetate începuseră să ceară magnaţilor să ridice steag alb.

Atacul lui Strețcu dat asupra cetățuiei de pămînt şi trunchiuri de arbori, apărată de Ujlaky Lörincz, fu tot aşa de înverşunat ca şi lupta de la Nagylak. Valuri după valuri înaintau iobagii făcîndu-și drum cu topoarele, străpungînd cu suliţele pe apărătorii Pischiei. Cu capul descoperit, cu chelia strălucind în soare, cu mustăţile ca nişte fuioare atîrnînd în jos şi cu hangerul în mînă ridicat deasupra capului, Strețcu striga îmbărbătînd tovarășii de luptă. În prima zi căzură în mîinile iobagilor mai toate întăriturile înaintate, dar cu o pierdere de mii de oameni, care şi-au găsit moartea prin șanţurile cetăţuiei. În faptul dimineţii celei de a doua, trupele lui Strețcu porniră și mai îndîrjite, neţinînd seamă de focul cu care erau împroșcate şi de săgeţile ucigătoare pe care apărătorii le zvîrleau asupra lor. Pe seară, cetăţuia căzu în mîinile lui Strețcu şi ultimii apărători fură măcelăriţi cu cruzime.

*
* *

Werböczy împreună cu Zapolya hotărîră, pentru o mai grabnică înfrîngere a oştilor iobăgeşti, să atace pe două direcţii. O parte din oaste, avînd ca sprijin Pischia, se va îndrepta spre Timişoara, restul va încerca să cucerească Lipova. Între timp însă Pischia căzuse în mîinile iobagilor, iar Streţcu ajunsese cu oamenii lui în Lipova, pe care o întări în grabă, aşa că planul celor doi căzu în baltă.

Doja nu mai era atît de îngrijorat. După căderea Pischiei și întărirea Lipovei, se credea din nou stăpîn pe situaţie. Lipova, apărată de Streţcu cu cei treizeci de mii de oameni, se lega acum prin Pischia de grosul oştirii care asedia Timișoara. Cetatea era bătută neîncetat cu tunurile. Doja se vedea din ce în ce mai aproape de ziua cînd Timișoara asediată va capitula şi va putea deci să pornească cu toate forţele iobăgeşti asupra oștilor lui Zapolya.

Gavriș ataca mereu atît avangarda oștirii lui Zapolya, trimisă împotriva lui Doja, cît şi trupele ce începuseră săpăturile și construirea întăriturilor pentru cetăţuia lor de sprijin. O întîlnire cu călăreţii lui Gavriş era nu o luptă, ci un măcel. Haiducii nu ţineau seamă de nici o regulă. Atacau fulgerător, ucideau fără nici o milă, şi cînd erau încolţiţi de trupe mai numeroase, fugeau pe caii lor iuţi, neputîndu-i nimeni urmări.

Războiul începuse să devină îngrijorător pentru Zapolya. Căderea în mîinile iobagilor a Pischiei şi înfrîngerile suferite de către oștile care încercaseră să cucerească Lipova, îl puseră pe gînduri pe voievod. Începuse să simtă lipsa lui Martinuzzy, şi ca să se mai liniştească îl învinuia pe Werböczy că e un rău sfătuitor, că cere mereu atacuri înverşunate, cu trupe tot mai multe. Dar dîrzenia iobagilor e de neînfrînt, apără cu străşnicie cetatea Lipovei şi atacă tot cu aceeași înverşunare Timişoara.

Zapolya se gîndea cu groază de la o vreme ce va fi în ziua cînd iobagii vor trece de la apărare la atac,

cînd vor ieși din dosul întăriturilor cetății Lipova și vor ataca grosul oștirii sale și cînd Doja va cuceri Timișoara? Prăpăd! Căci se va îndrepta apoi cu toată oastea iobăgească asupra lui!

Voievodul drăcuia pe toată lumea: pe Werböczy, pe Ștefan Báthori, pe apărătorii Timișoarei, și din lași nu-i mai scotea.

— S-au închis în cetate, — îi tot spune lui Francisc, — s-au închis în cetate, în loc să iasă cu oastea în cîmp deschis și să dea lupta! Mă lasă, lașii, numai pe mine să dau lupta cu iobagii!... Vai, vai, vai, cel puțin dacă ar fi aci Martinuzzy!

Magnatul Kendeffy, comandantul arcașilor, vine în fiecare seară în cortul lui Zapolya și din dorința de a-și bate joc de voievod, laudă strategia lui Doja, deși îl urăște și el pe căpitanul iobagilor:

— Oricum, măria ta, țăranul cunoaște bine meseria de comandant... știe unde să-și așeze trupele, știe cum să pornească un atac... cine s-ar fi așteptat la una ca asta?!

Și seniorul Kendeffy începe să arate cum sînt așezate trupele lui Doja în jurul Timișoarei, cum și-a pus tunurile în bătaie ținînd sub focul lor ucigător cele mai însemnate puncte, cum cavaleria lui e neobosită, aleargă zi și noapte de nu se poate nimeni apropia, cum ține cetatea ca într-un clește.

Și pălăvrăgește seniorul Kendeffy, și-i dă într-una cu vorba, iar din cînd în cînd se mai oprește și-l privește pe voievod cu șiretenie și satisfacție, parcă ar fi gata să-i spună: „Tu nu ești nimic pe lîngă Gheorghe Doja, dacă n-am fi noi, cîțiva, ar fi vai și amar de capul tău!“

Zapolya tace, medalionul purtător de noroc îl are în mînă tot timpul, în el i-i toată nădejdea. Gînduri negre încep să-i frămînte mintea, zile întregi nu-și mai părăsește cortul. Numai Francisc e în apropierea lui, bărbierul astrolog a devenit aproape singurul său sfetnic:

— Numai o minune, Francisc, mă mai poate scoate din încurcătura în care am intrat! i se tînguiește de dimineață și pînă seara Zapolya.

4

Colo, pe întăriturile cetății Lipova, stau de pază iobagii. Se zărește la mijloc ceata de o sută a lui Ion Mogoş, sutaşul. La dreapta, într-o întăritură, Mihaly Vizi cel aspru şi morocănos dar luptător neînfricat, cu oamenii lui, iar în stînga, János Csupor, care a dat poruncă oamenilor lui să-şi lepede zăbunele şi să le întindă la soare, să se usuce.

Luptătorii iobagi sînt uzi pînă la piele din pricina ploii care a căzut cu nemiluita astă-noapte. După nenumărate săptămîni de secetă, în seara zilei trecute se stîrni vijelia, cerul se înnorase deodată şi fulgerele începură să-l brăzdeze. Trăsnetele cădeau fără întrerupere, vîrînd spaima în apărătorii Lipovei şi tot aşa în atacatorii ei. Zapolya, care pornise la atac, îşi retrăsese trupele o dată cu dezlănţuirea furtunii.

Acum soarele străluceşte din nou pe cer, pămîntul abureşte ca o pîine scoasă din cuptor. E liniște desăvîrşită. Oamenii stau și povestesc despre grozăvia din noaptea trecută :

— Trăsnetul a căzut pe cortul lui Zapolya !

— Da, trăsnetul, dar înainte, trei seri la rînd, cucuvaia s-a aşezat pe vîrful cortului lui și şi-a spus numele de şapte ori la rînd. Semn rău pentru ticălosul de voievod !

— Poate aţi văzut cum salamandrele au ieşit o dată cu furtuna ! Mişună acum prin smîrcuri, asta înseamnă foc şi vărsare de sînge !

— Da, vezi bine, așa e ! Aţi auzit ? Unui călugăr i s-a aprins barba. Trăsnetul trecuse pe lîngă el şi i-a aprins-o. Era un trădător, avea gînduri negre de trădare, scorpia de călugăr !

— De bună seamă, aşa era, sînt mulţi ticăloşi pe lume !

Însă necazul mare e că s-au udat coardele arcurilor şi săgeţile nu mai zboară cu putere ucigătoare. Ce se fac ei dacă voievodului i-ar trăsni prin minte să-i atace acum ?

— Să poftească dumnealui, avem noi ac de cojocul măriei sale! spune sutaşul Ion Mogoş.

— Ce-o fi făcînd căpitanul nostru, Gheorghe Doja?

— Ce să facă, bate Timişoara! În curînd zidurile se vor prăbuşi. Vai şi amar de magnaţii din cetate, n-o să mai rămînă niciunul, nici de sămînţă!

— Ei, aşa ar fi, dar nu prea... noi sîntem din Ardeal, acolo mai sînt destui şi voievodul îi păzeşte cum îşi păzeşte cloşca puii!

— Nu te teme, le venim noi de hac şi acelora! Se spune că popa Laurentius îi încolţeşte rău prin părţile Someşului, aşa am auzit.

— Dă-l dracului de popă, ar fi trebuit să vină aici, trăsni-l-ar dumnezeu! blestemă sutaşul Mogoş.

După-amiază apar primele valuri ale oastei lui Zapolya. Arcaşii şi lăncerii pedeştri vin în rînduri strînse. În dreapta, tunurile s-au apropiat pe nesimţite. Comandantul artileriei voievodului le-a dosit în crîng, între gîrla morii şi apa Mureşului, printre tufele de răchită. Acum au început să bată cu furie asupra Lipovei.

— Nu l-a trăsnit dumnezeu ieri noapte, lua-l-ar dracul să-l ia, împieliţatul! suduie şi pufneşte Ion Mogoş, sutaşul. Ţineţi-vă bine, fraţilor! Încearcă arcul, Pătrule, vezi pînă unde ajunge săgeata!

Pătru întinde arcul, coarda s-a zvîntat şi iată că aruncă binişor săgeata.

— Fiţi gata, fraţilor, acum! se aude glasul scurt şi aspru al sutaşului Vizi.

Ploaia de săgeţi întîmpină rîndurile atacatorilor. Unii cad, alţii aleargă înainte în larma de strigăte, chiote şi vaiete. Ostaşii lui Zapolya nu văd nimic înaintea lor din pricina săgeţilor pe care le trag iobagii de după întărituri. Iureş năvalnic, învălmăşeală, încleştare în luptă. Încep arhebuzele să scuipe foc şi plumbi. La dreapta au apărut carele lui Streţcu, care aduc în goana cailor bombardele şi le pun în bătaie. Prăpădul începe. Urlă pămîntul, urlă împreună cu oamenii încleştaţi în luptă. La dreapta, la stînga, cît vezi cu ochii, numai bătaie, iar prin şanţuri glodul s-a înroşit de sîngele curs. Iobagii se ţin cu

străşnicie de întăriturile lor. Valurile atacatorilor încearcă în zadar să-i urnească din loc.

Înspre seară încep să bată tobele şi să sune trîmbițele. Voievodul îşi cheamă oştirea înapoi. Nici astăzi n-a făcut mare ispravă, trebuie să se retragă. Din spatele carelor apar rîndurile călărimii iobage. În frunte aleargă baciul Bándy cu spada ridicată în sus, Valentin se ţine la stînga lui, depărtare cam de o sută paşi. Amîndoi urmăresc pedestrimea voievodului, atacînd-o neîncetat. Cavaleria grea a magnaţilor ardeleni apare în faţă, în sprijinul pedestrimii care se retrage spre tabără. Cele două trupe de călăreţi se ciocnesc, spadele scot scîntei şi apoi se înroşesc de sînge.

— Ah! Slugoi! strigă un magnat secui. Cine v-a învăţat să mînuiţi cu atîta străşnicie spadele?

— Fraţilor, nu vă lăsaţi, fraţilor! Izbîndă sau moarte! strigă și Valentin, îmbărbătîndu-și călăreţii.

Și spadele încep să lovească cu mai multă furie. Suliţele iobăgeşti se înfig și mai tare în burţile cailor împopoţonaţi ai magnaţilor. Pretutindeni strigăte de luptă, nechezat de cai, zăngănit de arme. Iobagii luptă! Magnaţii îngroziţi întorc caii, oamenii lor fac acelaşi lucru, şi toţi fug, fug de rup pămîntul!

Urmărirea nu-și are rostul. Magnaţii au cai buni, iar caii iobagilor sînt slăbiţi de atîta trudă.

— Lasă-i în pace, Valentine! strigă baciul Bándy. Îi mai întîlnim și mîine-zi!

Pe cîmpie au rămas cai şi călăreţi învălmăşiţi în sînge şi noroi, unii încearcă să se scoale, cei mai mulţi s-au împăcat cu moartea și dorm somnul de veci.

Zapolya intră foc şi pară în cort. Îşi pusese mari nădejdi în atacul din ziua aceea şi iată că totul s-a sfîrşit cu mai nimic: cîteva mii de morţi şi tot pe atîţia ostaşi răniţi.

— Francisc, nu-mi rămîne altceva de făcut decît să mă retrag. Sînt singur, nu mai pot! spuse voievodul, văzînd că oastea i se împuţinează și Lipova tot în mîinile iobagilor rămîne.

— N-ar fi rău! Sîntem într-o zodie rea, şi pînă intrăm într-o zodie mai bună n-avem ce face, totul e în zadar, păcat de oameni! Eu v-am spus! Şi fulgerele care au căzut aproape de cort v-au prevenit că astăzi nu trebuia dat atacul! Eu v-am spus, nu puteţi spune, că nu v-am spus!...

— Bornemisza s-a reîntors?

— Nu s-a reîntors! Poate nici nu se va mai reîntoarce. Nu trebuia să plece, eu am zis!

— Ce spui? Ţi s-a arătat ceva? îl întrebă îngrijorat voievodul.

— Da, mi s-a arătat! rosti misterios Francisc.

— Hai, spune odată, nu mă face să-mi pierd răbdarea!

— Mda, mi s-a arătat, dar ce-aş putea spune? Aşa şi aşa, măria ta, dar parcă mai mult rău decît bine. Vremea e foarte ciudată, s-ar putea tălmăci în fel şi chip. Luna n-a intrat în crugul ei, aşa c-ar fi bine să aşteptăm, măria ta, să aşteptăm.

— Ah, Francisc, Francisc, mă înnebuneşti cu crugurile tale! Parcă toţi sînteţi făcuţi numai să mă scoateţi din sărite! Pe Werböczy nu l-ai văzut? Pe unde umblă? M-a vîrît în încurcătură şi acum dă bir cu fugiţii! Nu mai înţeleg nimic, nimic! Înţelegi ce înseamnă asta, sau nu mai înţelegi nici tu nimic?

— Înţeleg, măria ta, spuse Francisc plecîndu-şi capul. Cum s-ar putea să nu înţeleg? Dar din asta nu trebuie trasă nici o încheiere. Oamenii pleacă şi vin, vin şi pleacă, asta aşa e! Ciudat om, măria ta, Werböczy ăsta. Eu aş zice să vă feriţi de el, nu-mi place omul ascuns. Pentru ce se ascunde de lume şi pentru ce tăinuieşte cu unul şi cu altul? Pentru ce nu vrea să se ştie cine e şi ce vrea! Şi apoi, ce are cu neguţătorul acela neamţ care vinde sare turcilor şi ce are neamţul cu el? Asta e!

— Ce vrei să spui?

— Nimic! Vorbesc şi eu aşa, ca unul care vede şi aude. Vă rog, mai bine pregătiţi-vă, vreau să vă rad barba înainte de cină. Arătaţi prea ofilit, aveţi o faţă schimbată de tot. Briciul vă va împrospăta faţa, vă va alunga şi gîndurile negre.

— Se vede ceva pe fața mea? întrebă șoptit voievodul.

— Da și nu! Vă rog ocupați loc. Mi se pare că au plecat împreună, începu tainic Francisc, deși neamțul spunea că vrea să se ducă la Lipova, să vorbească cu căpetenia tîlharilor de acolo, ca să-i dea luntrele, spunea el... Dar cine poate crede! Eu... mi se pare... așa cred eu... în sfîrșit, ce să mai lungesc vorba, mă tem să nu fie chiar neamțul nostru ștafeta tîlharilor.

Zapolya se așeză pe un scaun, urmărind pregătirile pe care le făcea Francisc ca să înceapă bărbieritul, cum pregătește uneltele și cum trage briciul pe curea. Îi plăcea încetineala, ceremonialul cu care le făcea și pălăvrăgeala cu care le însoțea.

— Numai lui Martinuzzy îi pot mulțumi! spuse deodată voievodul, cu ciudă. Dacă Martinuzzy nu l-ar fi luat în brațe pe țăran, nu ajungeam aici!

— Domnul cancelar greșește uneori, eu v-am spus! adăugă repede Francisc.

— Ce mi-ai spus? Nu mi-ai spus nimic nici tu. Toată lumea era alături de tîlhar, pînă și principesa! Trebuia să-i fi tăiat capul cînd am pus întîia oară mîna pe el, nu să-mi plec urechea la ce spune unul și altul!

Francisc, amintindu-și că se înfruptase și el din banii starostelui Taill, tăcu și începu să poarte mai repede pămătuful pe fața voievodului. După ce îi umplu fața cu un strat gros de spumă, se dădu cîțiva pași înapoi, îl privi, păru mulțumit, apoi fără grabă se duse și aprinse cele două făclii ce stăteau înfipte în trepieduri.

Se înserase. Străjerii cu alebarde împodobite cu cozi de cal se plimbau prin fața cortului lui Zapolya. Cortul era înconjurat de un spațiu gol. Dincolo de acest gol erau înșirate două rînduri de care, ce formau un obstacol între cort și tabără. Tabăra era de asemenea înconjurată cu care, dar avea în plus, înaintea lor, șanțuri și ridicături de pămînt făcute în grabă. In spatele cortului lui Zapolya, la o oarecare distanță, era un alt cort mare în care luau masa căpeteniile oștirii, magnații și voievodul.

Se apropia ora cinci și oaspeții de fiecare zi ai voievodului erau strînși în fața cortului cel mare. Toți erau tăcuți. Fiecare își dădea seama că rezultatul luptei fusese o înfrîngere grea și era zadarnic să mai vorbească, cînd nu exista un motiv de laudă.

Deodată se auziră în depărtare chiote, strigăte de bucurie și pocnituri de arhebuze. Toți tresăriră. Nu cumva iobagii au dezlănțuit un atac de noapte? În curînd întreaga tabără răsună într-un vuiet nelămurit.

Francisc îl lăsă pe voievod cu săpunul pe unul din obraji, ba îi mai puse și lighenușul pe genunchi și dădu buzna afară cu briciul în mînă.

— Afurisitule, Francisc! Vino înapoi! strigă Zapolya, supărat că fusese lăsat pe jumătate bărbierit.

Chemările voievodului fură fără rezultat. Francisc era gata să se ascundă cine știe unde, căci larma îl făcuse să creadă că iobagii au dat năvală asupra taberei.

Zapolya nu-l mai așteptă, puse mîna pe spadă și ieși și el din cort. Cu spada trasă din teacă, începu să-i întrebe pe străjeri:

— Ce s-a întîmplat? Ce s-a întîmplat? Francisc, du-te și vezi ce s-a întîmplat, porunci cînd dădu cu ochii de bărbier.

Francisc înlemnise. Dar deodată carele ce închideau intrarea în jurul cortului se dădură la o parte și un grup numeros înaintă spre Zapolya. În frunte erau comandantul arcașilor călări și Werböczy, iar după ei urma Bornemisza. Bornemisza trăgea pe Doja cu un laț. Doja avea mîinile legate, și din spate îl împingea grupul numeros al celor care puseseră mîna pe el și veneau să-și capete răsplata. Alți comandanți și ostași mergeau în urma lui chiuind, ridicînd în sus spadele și sulițele.

— În sfîrșit, — oftă ușurat Zapolya, — iată, țăranul, tîlharul, e în fața lui, poate de acum să-i taie capul în voie.

5

Neîncrezător în izbînda voievodului, trimisul Fuggerilor căutase calea prin care ar fi putut salva interesele stăpînilor săi. Şi socotindu-se bine, ajunsese la încheierea că tratînd cu căpeteniile iobagilor din Lipova, făgăduindu-le pulberea şi plumbii de care au nevoie, ar putea ajunge la un rezultat. Lui îi trebuiau doar luntrele pe care puseseră mîna iobagii ce apărau Lipova, îngăduinţa de a începe din nou transporturile şi asigurarea că odată începute, nu va mai avea neplăceri pînă la schelele turceşti de pe Dunăre. Atît şi nimic mai mult. Cu planul acesta făcut, trimisul Fuggerilor căuta să pătrundă pe o cale oarecare în cetate şi nu-i fu cu neputinţă. Ajuns în faţa lui Streţcu, care era comandantul oştirii din Lipova, îşi expuse planul.

Streţcu nu îndrăzni să ia o hotărîre fără încuviinţarea lui Doja, deşi, în afară de sarea care urma să ajungă în mîna turcilor, găsi totul foarte bun. El propuse trimisului Fuggerilor să meargă să-l întîlnească pe Doja în apropierea Timişoarei.

— În apropierea Timişoarei ?! E departe şi cam primejdios !

— Bine, voi trimite oameni să-l cheme pe Doja la Pischia, pînă acolo poţi merge, îţi voi da şi oameni să te însoţească, căzu la învoială Streţcu.

— Ne-am înţeles, bate palma ! răspunse trimisul Fuggerilor.

Streţcu trimise apoi cîţiva călăreţi spre Timişoara. Era sigur că propunerea va fi găsită bună şi că Doja va veni la Pischia. In fapt, doar ei nu dădeau nimic şi primeau în schimb pulberea şi plumbii de care aveau atît de mare nevoie.

Doja fu foarte bucuros cînd auzi despre ce-i vorba. Pulberea era pe isprăvite, căci tunurile băteau zi şi noapte zidurile Timişoarei şi o propunere mai bună şi venită mai la vreme nici nu se putea închipui.

Trimisul Fuggerilor se reîntorsese în tabăra voievodului, urmînd ca a doua zi să pornească la drum.

Războiul putea continua, treburile stăpînilor lui să nu sufere. Găsi totuşi cu cale că n-ar fi cinstit să nu-i prevină și pe cei ce conduceau oştile voievodului. Va vorbi cu Werböczy — acesta părea să fie sufletul în tabără — și-i va arăta înțelesul cu care pleca să-l întîlnească pe Doja. Trimisul Fuggerilor vorbea liniștit, deoarece găsea foarte firesc să se străduiască ca să-și scoată stăpînii din încurcătură. Și dacă, dînd pulbere şi plumbi iobagilor, putea să ajungă la acest țel, nu înțelegea de ce magnatul Werböczy se înfurie ca un turbat.

Mînia nu-i întuneca lui Werböczy mintea ca altor oameni, nici nu-l împingea spre hotărîri repezi. L-ar fi spînzurat pe cel care îi vorbea aşa de liniştit, dar mai bine să-l mai asculte o dată.

— Cum s-au petrecut faptele? Spune-mi mai limpede! îi porunci magnatul.

Și neamțul luă cu nevinovăție povestea de la început, sfîrșind cu întîlnirea pe care o va avea cu Gheorghe Doja, peste două zile.

— În Pischia ai spus?

— Da, acolo, în Pischia! Și tocmai vream să vă rog să-mi dați dumneavoastră o pază care să mă apere pe drum, ceilalți îmi vor da și ei. Sînteți în luptă unii cu alții şi nu vreau să am neplăceri nici dintr-o parte, nici din cealaltă.

— Bine! răspunse Werböczy. Te vei întoarce în Lipova şi vei cere iobagilor să te însoțească ei pînă la Pischia și să-ți dea o pază nu prea numeroasă. Dar nu vei aminti nimănui de propunerea prostească pe care ne-ai făcut-o și de cele ce mi-ai povestit, ai înțeles? Altcum, zilele ți-s numărate!...

Omului nu-i prea convenea să plece fără o gardă și din partea voievodului, dar nu avea încotro, căci după cîte putea citi pe fața lui Werböczy, acesta părea hotărît să-i taie capul dacă întîmplător nu s-ar fi supus.

— Bine, măria ta, așa voi face!... Măria ta, ce ai de gînd să faci? spuse deodată, bănuitor.

— Nu întreba atîtea, fă ce ți-am poruncit şi păstrează-ți întrebările pentru cînd te întorci. N-ar fi rău

dacă ai pleca cît mai în grabă, ca iobagii să nu se răzgîndească.

— De răzgîndit nu mai poate fi vorba. Ştafeta a şi plecat spre Doja să-i dea veste. Atît doar, — grăi îngîndurat trimisul Fuggerilor, — că s-ar putea să nu vină la Pischia...

— Doja va veni, sînt sigur de asta! Dacă le-ai spus că le dai pulbere şi plumbi, va veni. Iar dacă nu va veni, ţi-o spun... numai trădării tale s-ar datora şi atunci, nu-ţi rămîne decît să-ţi aştepţi moartea!

Omul se înspăimîntă şi nu mai scoase nici un cuvînt.

Werböczy cu Bornemisza plecară din tabăra voievodului, să-l întîlnească în taină pe Kendeffy, comandantul arcaşilor, al cărui cort se afla în mijlocul călărimii sale uşoare. Toţi trei tăinuiră noaptea întreagă, iar în zori, însoţiţi de aproape de o mie din cei mai buni arcaşi călări pe care-i avea Kendeffy, toţi cu arbalete uşoare, cu spade şi suliţe, porniră spre Pischia, ca să-i aţină calea lui Gheorghe Doja.

Insoţit numai de straja sa formată din patruzeci pînă la cincizeci de călăreţi, Doja porni spre Pischia. Cu prilejul acestui drum voia să vadă cum stau lucrurile în mica cetăţuie smulsă cu lupte grele din mîinile lui Ujlaky. Nu se gîndea la nici o primejdie, deoarece ştia că oştirea voievodului trimisă spre Timişoara se găsea departe de el, iar Gavriş cu călăreţii lui îi dădea mereu tîrcoale, ţinînd-o în loc.

Werböczy, Kendeffy şi Bornemisza ascunseră pe cei o mie de arcaşi călări în tufişurile unei pădurici, nu departe de Pischia. În ziua sorocită, spre amiază, iscoadele celor trei magnaţi, trimise în calea lui Doja, aduseră vestea că mica lui ceată se apropie. Cînd Doja cu straja sa ajunse în dreptul păduricii, Kendeffy dădu porunca şi, în cîteva clipe, cei o mie de călăreţi ieşiră din ascunzătoare, se desfăcură în două şiruri şi-l înconjurară.

Doja, dîndu-şi pe dată seama de capcana în care căzuse, nu căută să scape cu fuga, ceea ce era de alt-

fel aproape cu neputință, ci angajă lupta, sprijinindu-se pe vitejia oamenilor lui, pe spadă şi priceperea sa de vechi luptător. Lupta era însă fără sorţi de izbîndă. Erau puţini ostașii lui Doja ca să poată învinge, dar destui ca să moară vitejește și să nu se predea. Abia trăseseră spadele din teacă şi parte din caii lor căzură săgetaţi. Cercul se strîngea tot mereu în jurul ostaşilor lui Doja, astfel că ei nu avură nici timpul pentru a se rîndui în poziție de atac. O luptă disperată se încinse, dar în faţa numărului covîrșitor de duşmani, strînşi unii în alţii, prinşi ca într-o plasă, loviturile lor erau zadarnice.

Doja luptă ca un erou, dar în curînd în jurul lui nu mai rămaseră decît cîțiva călăreţi care își apărau cu desperare comandantul. Sultan, calul său iubit, deodată se poticni și căzu şi el. Doja sări repede în picioare și continuă să lupte cu spada în mînă, pînă cînd o săgeată primită în braţ puse capăt împotrivirii lui. Gheorghe Doja scapă spada din mînă, este prins şi luat prizonier.

Unul dintre călăreţii lui Doja reuși să fugă totuşi din învălmășeala luptei și în goana calului să se îndrepte spre Pischia, ca să arate cele întîmplate lui Doja.

— Trădare! Doja a fost prins! strigă el deznădăjduit, cînd ajunse în Pischia.

Iobagii şi-au îndreptat atunci cu toţii ochii spre trimisul Fuggerilor. Acesta își dădu seama de greșeala pe care o făcuse, dar era prea tîrziu ca s-o mai îndrepte, prea tîrziu chiar ca să încerce să-și scape viaţa. După ce iobagii au înţeles că numai el e vinovatul, l-au sfîșiat în bucăţi. Apoi de teama ca nu cumva oastea voievodului să dea un atac şi asupra cetăţuii, părăsiră Pischia și se îndreptară spre Lipova, ducînd şi acolo trista veste.

Voievodului nu-i venea să creadă că omul din faţa lui e cu adevărat Gheorghe Doja, acela cu care se războia, ţăranul rege.

— Privește-l bine! îi spuse Werböczy.

Zapolya îşi trecu mîna pe faţă şi simţi umezeală. Se înspăimîntă crezînd că-i sîngerează obrazul şi nu mai putu scoate nici un cuvînt. Abia cînd îşi văzu palma plină cu spumă albă de săpun începu să se răţoiască la Francisc:

— Vino odată şi termină ce ai început, ticălosule! şi porni spre cort, cînd toţi aşteptau un cuvînt de la el. Părea un măscărici cu faţa pe jumătate vopsită, neavînd nimic din solemnitatea rangului său. Werböczy îl urmă. Din prag, magnatul se întoarse și porunci ostaşilor să-l păzească bine pe Doja.

— Ce ai de gînd să faci cu el? îl întrebă voievodul pe Werböczy cînd rămaseră doar ei doi şi cu Francisc care reluase bărbieritul.

— Tocmai de asta am venit. Ţineţi să-l judecaţi?... De drept n-aţi avea căderea s-o faceţi. Il vom judeca noi, pentru tot ce-a făcut în ţara aceasta! răspunse Werböczy.

— Nu uita că războiul nu s-a terminat, mai bine pune gîdele să-i taie capul chiar în seara asta. Mîine, cînd vor afla iobagii din tabăra lui, cine ştie ce s-ar mai putea întîmpla. Fiindcă m-ai întrebat, îţi spun: taie-i capul!

— Nici prin gînd nu-mi trece, Doja îmi aparţine! Moartea ar fi o pedeapsă prea ușoară pentru un scelerat, pentru un cîine turbat ca el! apăsă Werböczy cuvintele.

— Taie-i capul şi sfîrşeşte cît mai repede! N-aş vrea să afle secuii că l-ai supus la chinuri sau că l-ai umilit, înţelegi?

Francisc rămase cu briciul în aer: „Va să zică, ar putea fi adevărate cele ce se auzeau. Altcum pentru ce să nu fie chinuit şi nici umilit?" îşi spuse el, amintindu-şi că la curte se spunea că voievodul îl dăduse pe Werböczy Imre în seama lui Doja, ca să-i facă de petrecanie.

— Ce stai cu gura căscată? Termină odată! strigă Zapolya, întărîtat de tărăgăneala bărbierului, dar şi de ceea ce putea urma după prinderea lui Doja. În clipa aceea începu cu adevărat să se îngrijoreze de fidelitatea seniorilor din oastea sa.

— Mîine vom anunţa pe cei din cetate... trebuie să afle cît mai curînd! continuă Werböczy, uimit în oarecare măsură de stăruinţa voievodului de a isprăvi în grabă cu Doja.

— Pe care din cetate? Pe iobagii din Lipova? Crezi că-i vei înspăimînta? Să nu-i îndîrjeşti mai tare!

— Nu la iobagii din Lipova m-am gîndit, ci la Ştefan Báthori. La drept vorbind, Doja ăsta le aparţine lor. Vor şti ei să scoată din gura lui ce trebuie scos ca să prindă firul uneltirii. Sînt sigur că nu din mintea lui a pornit gîndul răscoalei. Am auzit că Ujlaky, înainte de a fi înfrînt, avusese o întrevedere cu tîlharul.

— Báthori să facă bunătatea şi să iasă din cetatea Timişoarei, să se războiască cu iobagii în afara zidurilor, nu să mă lase numai pe mine să duc greul luptei. Te pomeneşti că nici acum n-au curajul s-o facă.

— Vor ieşi, fii fără grijă, îi voi forţa eu! îl asigură Werböczy.

— Dacă vrei să mă înţelegi, eu rămîn la părerea mea. Pune să-i taie capul tîlharului, nu mai aştepta ziua de mîine!

— Dar ce atîta grabă?!

— Intîi pentru că am putea fi atacaţi nebuneşte de iobagii întărîtaţi şi n-aş vrea să-i văd năvălind puhoi asupra noastră. Al doilea, îţi spun, ar putea să stîrnească furtuna chiar în tabăra mea. Mi s-a mai întîmplat lucrul acesta, în iarnă... din pricina fratelui dumitale... Nu uita că Gheorghe Doja e un om pe care-l cunoaşte toată secuimea, e unul de-ai lor şi s-ar putea ca aceştia să-şi uite jurămîntul pe care mi l-au făcut!

— Nu! In nici un caz! răspunse Werböczy după o clipă de gîndire. Cu asta nu mă mulţumesc! Ar fi un sfîrşit prea uşor, şi apoi trebuie să se ştie, să se afle de către toată lumea, că justiţia noastră e neîndurătoare! Noapte bună! spuse magnatul şi ieşi din cort.

Francisc, terminînd în sfîrşit bărbieritul, şterse obrazul voievodului, aduse o oglindă şi i-o puse în faţă. Zapolya se privi mult timp în oglindă, apoi oftă:

— De s-ar isprăvi odată!

— Ar fi bine dacă cancelarul ar fi aici, altfel ăştia vă încurcă, îşi dădu părerea Francisc.

— Bine zici! Caută-l pe Bornemisza şi adă-l la mine. Îl voi trimite în grabă să-l aducă pe Martinuzzy. Nu-l mai înţeleg nici pe cancelar, eu mă pîrpălesc aici ca un peşte pe cărbuni, iar el stă liniştit în Alba!

— Da, aşa mi-am spus şi eu! Noi aici, în faţa primejdiei, iar domnul cancelar... de, multe ar putea spune omul, dar e mai bine să-şi ţină gura!

— Ce vrei să spui?

— Nimic! Doar atît, că fiecare să-şi facă datoria şi să nu-şi părăsească stăpînul în clipe grele, ca cele de faţă, spre pildă... care s-ar putea să fie, sau să se întoarcă, într-o zodie rea.

— Ia mai taci din gură. Tot aşa mi-ai spus şi de Bornemisza şi iată că Bornemisza n-a păţit nimic, s-a întors cum a plecat, nici un fir de păr nu i s-a clintit de pe cap.

— Da, sigur, s-a întors! Eu v-am spus că o să se întîmple ceva nemaipomenit, aşa-i, măria ta? Ei bine, erau semne pentru Gheorghe Doja, nu pentru măria voastră, nici pentru nobilul Bornemisza.

— Bine, bine, du-te şi mi-l caută pe Bornemisza, în două zile vreau să-l am pe cancelarul meu aici.

— Aşa am spus şi eu, măria ta, se înclină Francisc înainte de a ieşi.

6

Doja a fost prins! Vestea înfiorătoare străbătu inimile ostaşilor iobagi care apărau Lipova. Mulţi refuză să creadă, fiecare caută să se convingă. Oamenii părăsesc şanţurile, meterezele, pornesc către comandanţi.

Doja a fost prins! spun cei veniţi din Pischia. Doja a fost prins! primesc răspunsul apărătorii Lipovei de la comandanţii lor.

Întărîtarea deznădăjduită cuprinde sufletele. Osta-

şii vor să pornească la luptă, acum, pe dată, şi comandanţii abia cu greu reuşesc să-i oprească.

Streţcu, baciul Bándy, Valentin, Tureatcă, toţi care comandă în Lipova, s-au strîns la sfat. Stau îndureraţi în faţa focului, niciunul nu îndrăzneşte să deschidă vorba. Baciul Bándy oftează tot mereu şi adună tăciunii punîndu-i în mijlocul vetrei, iar lacrimile i se preling pe obraji.

— Şi acum, fraţilor, ce facem? întreabă Tureatcă îndurerat.

Nu-i răspunde nimeni. Streţcu îşi poartă palma pe chelie, palma rece îi răcoreşte arşiţa capului. Nu-şi poate aduna gîndurile bătrînul ostaş. Se învinuieşte în sinea lui de tot ce s-a întîmplat. Ah! dacă l-ar avea aici, în mînă, pe ticălosul vînzător de sare, cum l-ar mai pîrjoli pe focul din vatră!

— S-a sfîrşit! mormăi într-un tîrziu, deznădăjduit, baciul Bándy.

— La dracu'! sare Streţcu şi-i priveşte pe toţi, roată. Ochii lui vii par doi cărbuni aprinşi, însîngeraţi. Dacă ne-ar vedea Gyuri, ştiu c-ar rîde de noi ca de nişte babe neputincioase! Mîine pînă-n zori pornim! Dacă-i vorba să ne luăm rămas bun de la viaţă, apoi s-o facem cu bărbăţie!

— Mult aş da să-l am mîine în faţă pe voievod, mîrîi scrîşnind din dinţi Kulcsár.

Un mic nobil, unul Bányai, vine agale spre ei. Spada care-i atîrnă bate carîmbul larg al cizmei şi pintenii zornăie în urma lui.

— Ce staţi ca la priveghi? se răsteşte Bányai la ei.

Cu toţii ridică capetele şi-l privesc mustrător.

— Spune, domnia ta, ce-i de făcut? îi răspunde iobagul Tureatcă pentru toţi.

— Pornim! Nu mai aşteptăm ziua de mîine, asta s-o facem! S-ar putea să-i zdrobim în noaptea asta şi astfel să-l scăpăm pe căpitanul Gyuri, căci nu cred să-i fi luat viaţa. Nu, n-o cred! Căpitane Streţcu, dumneata care eşti cel mai bătrîn şi mai păţit dintre noi, dă porunca!

Valentin se scoală, aduce un braţ de găteje uscate şi le pune pe foc, stă cîteva clipe şi priveşte flăcările,

apoi cu lacrimile în ochi porneşte spre întărituri s-o caute pe Ilina.

— Nu putem porni pînă nu se crapă de ziuă, îi răspunse Streţcu.

— De ce mîine? Mîine vor începe momelile, crainicii se vor apropia de tabără: „Iobagi, lăsaţi armele, căpitanul vostru Gheorghe Doja se află în mîinile noastre!“ Sau s-ar mai putea să vedem capul lui Doja într-un vîrf de ţeapă, purtat prin faţa rîndurilor noastre: „Iobagi, iată regele vostru!“ Nu, fraţilor, să nu mai aşteptăm zorile şi să pornim chiar acum!

— Oamenii ce spun? întreabă baciul Bándy.

— Oamenii? Oamenii umblă de la un foc la altul, nu scot o vorbă, se întreabă numai din ochi. Merindea stă în traiste, durerea din suflete le-a alungat şi foamea!

Într-adevăr, tabăra pare acum mai liniştită ca oricînd, pînă şi glasurile celor de pază au amuţit. Dar era o linişte apăsătoare. Iobagii îşi depănau gîndurile. „Ce se va întîmpla acum? Ce va fi cu cei de acasă care şi-au pus nădejdea în ei şi-n Doja? Iată, cu Doja s-a sfîrşit! Iar ei, ei...“ şi mintea li se întunecă, inima li se sfîşie singură de durere.

— Moartea îi înspăimîntă mai puţin decît viaţa pe care au trăit-o! Nu cred să fie vrenul care să dea îndărăt, dacă am porni în ceasul ăsta! spuse Tureatcă.

— Mă duc un picuţ pînă la sîrbii mei, altcum înnebunesc aici! grăi Streţcu şi dădu să pornească. Dar după doi-trei paşi se întoarse: Mai întîi de toate trebuie să pornim oameni în goana mare a cailor spre Timişoara, să-i vestim pe cei din preajma cetăţii, ca să fie pregătiţi. Kulcsár, eu ţi-aş spune ţie să încaleci, să-ţi iei o sută de călăreţi şi să porneşti la drum. Nu care cumva să se trezească atacaţi pe nepregătite!

Da, la asta nu s-au gîndit! Toţi aprobă. Tureatcă, iobagul, are o idee:

— Să-mi fie cu iertare, dar eu aş mai spune una: Oastea de acolo să-şi aleagă un comandant. Spre pildă, Grigorie, fratele căpitanului Doja.

— E prea tînăr pentru comanda tuturor, ridică unul glasul.

— O fi tînăr, dar eu l-am văzut ce poate în fața Szemlakului, stărui Tureatcă. Avea în ochi tot cîmpul de luptă, și unde vedea o încetineală, acolo alerga și îmbărbăta, ca un adevărat viteaz !

— Mai e nevoie și de chibzuială, nu numai de vitejie. Eu aș zice să comande Borzó, c-a fost și la bătălia din ostrov !

— Dă-l încolo ! E bun, nu zic ba, dar nu-i prea știu oamenii de nume : Borzó, Borzo ! Nu, nu merge ! Să rămînem tot la Grigorie, că-l cunosc mai toți !

— Ar mai fi Dibáczy, dar...

— Nu, căpitanul Dibáczy are inimă, dar nu prea are cap. Ș-apoi, ați uitat bătaia pe care a mîncat-o în apropierea Lugojului ? Oastea, fără îndoială, n-a uitat-o ! Tot Grigorie e cel mai potrivit.

Strețcu stă și cumpănește. Da, Grigorie, hm ! și o săgeată îi străpunge inima. Abia acum își dă seama că o oștire întreagă, numeroasă, care a împresurat o cetate puternică, a rămas fără comandant. Strețcu face un gest cu mîna, parcă ar vrea să alunge o nălucă :

— Așa să facă, precum spune Tureatcă, îi răspunde lui Kulcsár bătrînul Strețcu, apoi pornește, deoarece simte că dacă ar rămîne locului i-ar plesni țeasta.

Kulcsár nu se mișcă, stă mut, cu mîinile prinse de centura spadei, cu privirea pierdută în depărtare. Încotro s-o ia ? Cum să facă să ajungă mai repede ? Și tocmai el să fie acela care să ducă această nefericită veste ? Doamne, cum s-a putut întîmpla asta !

— Atuncea, fraților, eu am plecat ! grăiește Kulcsár. S-aveți noroc !

— Noroc bun, frate ! se ridică Bányai, micul nobil, și-i dă mîna.

Ceilalți fac și ei la fel, își strîng mîinile în tăcere.

— Nu uita să le spui, mîine noi dăm lupta ! vorbi baciul Bándy. Și să le mai spui că s-ar putea să-l și zdrobim pe voievod, cum l-am zdrobit pe episcopul Csáky, să nu-și piardă nădejdea !

Tăcerea apăsătoare s-a lăsat iarăşi printre ei. Undeva prin apropiere începe să se audă un cîntec despre Doja, notele triste străbat liniştea nopţii. Cîntăreţul se acompaniază cu lăuta, dar sunetele abia se aud, numai vocea lui clară străbate:

„Plîngi, pustă, plîngeţi, codri,
Plîngi, omule, cu fruntea-n ţărînă,
Pe Doja l-au prins, în fiare l-au pus,
Geme voinicul, geme şi strigă:
Săriţi, fraţi, mă răzbunaţi!"

Valentin şi Ilina se apropie. Se întorc din tabără, de acolo unde se află judele Nicoară cu oamenii lui. La auzul cîntecului, tinerii se opresc în loc. Nu departe de ei cîţiva ostaşi stau cu privirile aţintite spre cerul înstelat. Ilina îşi aruncă şi ea privirea. Nu vede nimic în afară de luna care a ieşit din nori şi-şi arată faţa palidă.

— Spre dreapta, caută să-i îndrepte privirea unul dintre ostaşi.

— Ce-i spre dreapta? întreabă Valentin.

— Luptă pe viaţă şi pe moarte, răspunde ostaşul şi începe să dea lămuriri, arătînd spre astru: Vedeţi, în jumătatea din dreapta ostaşi cu panţere de oţel, încleştaţi în luptă, iar în stînga, diavolul cu furcoiul în mînă.

— Nu văd nimic, vi se pare, grăieşte Valentin.

— Cum? Uită-te bine! stăruie omul. Asta înseamnă pieirea noastră.

— Eşti nebun? Avem noi panţere pe noi? Panţere au magnaţii şi ostaşii lor. Dacă e vorba pe asta, apoi ar însemna moartea lor. O să-i ia dracul! Singur ai spus că-i păzeşte cu furcoiul!

— Ai dreptate! pare dumerit omul. Aşa-i, ei au panţere, nu noi!

— Mai bine v-aţi odihni. Mîine lupta pe care o vezi în lună o vom da pe pămînt!

— De s-ar lumina odată de ziuă!

Strețcu vine și el însoțit de sutașii lui. Dă poruncă să se adune și ceilalți sutași, căci pînă în revărsat de zori toată oastea trebuie să fie gata de luptă.

Noaptea nu-i tocmai senină. Nourași aleargă prin dreptul lunei, întunecînd cerul. Tabăra începe să se miște, să freamăte, se pun în tăcere șeile pe cai, se pregătesc armele. Sutașii se strîng în jurul căpitanilor. O adunare tăcută, mohorîtă.

Doja a murit! Doja nu mai e în fruntea lor! Iobagii au de ales între moarte și robie. Pornesc lupta pe viață și pe moarte. Cine va rămîne în viață, acela va stăpîni pămîntul. Omul e dator cu o moarte, și numai o viață are! Un luptător luptă totdeauna cu izbînda în față, nu cu moartea! Dacă dumnezeu va vrea altfel, va fi așa cum va vrea el!

Fiecare sutaș se desparte de cei trei comandanți îmbrățișîndu-se. Cine poate ști dacă noaptea asta nu-i ultima cînd se mai văd.

Începe să se crape de ziuă. Cerul e înnorat, vor avea o zi fără arșiță. S-ar putea ca ploaia să-i stingherească, să le ude coardele arcurilor, pulberea tunurilor și arhebuzelor.

— Cu atît mai bine, fraților! grăiește Strețcu. Aceleași neajunsuri le va avea și dușmanul, tăria noastră stă în brațele noastre, în spadele, în sulițele și topoarele noastre!

Tobele încep să bată. Caii parcă pricep și ei că au în față o zi mare. Nechează, frămîntă pămîntul cu copitele, sînt nerăbdători să se avînte în goană nebună.

În fruntea călăreților au pornit la atac Valentin, Bándy, Tureatcă. Ilina e și ea cu ei. Trei pînă la patru mii de călăreți umplu cîmpia într-un iureș năvalnic. Unde-i cavaleria voievodului? Să fi prins de veste? Primele rînduri ajung pînă în apropierea taberei de care. Aici sînt întîmpinați de mii de săgeți trase din dosul carelor ce întăresc tabăra voievodului. Iobagii nu pot descăleca, sînt nevoiți să-și întoarcă într-o clipă caii, atacul asupra taberei nu-i pentru trupele călări, căci vor veni glotașii în urmă și vor face praf și pulberie carele și întăriturile.

La o oarecare depărtare opresc caii. A fost un atac de încercare. Pe cîmpie se văd rîndurile glotașilor iobagi înaintînd spre tabără.

Deodată, baciul Bándy ridică spada și pornește în galop, întorcînd rîndurile după el. Ochii lui de vultur bătrîn au străpuns zarea. În depărtare, mult în urma lor, arcașii călări și cavaleria grea a voievodului înaintează în rînduri strînse, merg în pașii cailor, fără grabă. „Ne-a luat-o înainte!" gîndește baciul Bándy și, dînd un chiot tineresc, cum nu mai făcuse de mult, înfige pintenii în burta calului, aplecîndu-se pe coama lui.

Ciocnirea a fost înspăimîntătoare. Sulițele călăreților iobagi au doborît mulțime de cai și oameni din oastea voievodului, au rupt rîndurile arcașilor călări, au trecut printre ei. Însă abia atunci primejdia a devenit și mai mare. La numai două sute de pași în fața lor, alte stoluri ale cavaleriei grele, înarmate cu sulițe lungi și arhebuze, îi așteptau gata de luptă. Și asta doar n-ar fi fost nimic față de avîntul lor, dacă Kendeffy n-ar fi grăbit să-și strîngă arcașii și să atace din nou, zvîrlind ploaie de săgeți în spatele călăreților iobagi. Avînd în față cavaleria grea, iar în spate resturile arcașilor călări, iobagii fură nevoiți să dea lupta în învălmășeală. În curînd luptătorii se amestecară unii cu alții într-o luptă nimicitoare. Era un măcel groaznic. Călăreții iobagi luptau unul contra patru. Peste două mii dintre ostașii voievodului își găsiră moartea în încleștarea luptei. Caii care-și pierduseră stăpînii în luptă alergau nechezînd, împiedicînd și învălmășind și mai mult taberele.

Baciul Bándy striga îndemnînd la luptă. Spada lui Tureatcă făcea prăpăd. Valentin, avînd în apropierea lui pe Ilina, se avînta unde lupta era mai crîncenă.

După un ceas, numărul mare al ostașilor lui Zapolya copleși pe călăreții iobagi, care se împuținaseră mult în timpul luptei date pînă acum. Trebuia găsită o ieșire, o scăpare, altfel și cele cîteva sute de călăreți care mai rămăseseră în viață erau pierduți.

Tureatcă dădu comanda, strigînd în gura mare:

— După mine! și cu spada în mînă, alături de Valentin și Ilina, urmat de aproape de trei sute de călăreţi, reuși să se afunde în pustă.

În timpul acesta, Streţcu ajunsese cu gloatele în faţa taberei de care. Lupta se încinse și acolo la fel de înverşunată. Urcaţi pe care, iobagii erau gata să depăşească primul obstacol cînd, din dreapta, din crîngurile de răchiţi de pe malul Mureşului, năvăli asupra lor, atacîndu-i pe la spate, o nouă oaste. Era parte din pedestrimea lui Zapolya, care făcuse un ocol şi cădea acum în spatele iobagilor.

Încolţiţi, iobagii fură nevoiţi să treacă de la atacul taberei la apărare. Lupta se înfierbînta din ce în ce. Săgeţile îi ţinteau ucigătoare din faţa lor, pedestrașii îi loveau, cu puterea numărului lor mare, din spate. Streţcu își tăie drum printre rîndurile ostașilor lui Zapolya și, cu resturile care mai rămăseseră din oastea lui, se retrase spre Lipova. Nu să apere cetatea, ci să străbată cîmpia și să se îndrepte apoi spre Timişoara, pentru a se uni cu oastea de acolo. Planul lui fu însă zădărnicit. În cîmpie, cavaleria voievodului începu vînătoarea împotriva resturilor oştirii iobăgeşti. O urmărea pas cu pas măcelărindu-i oamenii. A doua zi, cîmpia era liberă. Lipova fusese și ea ocupată de trupele lui Zapolya.

Streţcu luptase pînă pe înserat. Mai trăgea nădejde ca, o dată cu căderea nopţii, să se poată strecura spre Pischia și de acolo mai departe, spre Timișoara. Făcînd un mic popas pentru a strînge în jurul lui pe cei ce scăpaseră cu viaţă, se trezi deodată înconjurat. Luptă voinicește pînă fu doborît și prins.

Numai Tureatcă, Valentin și Ilina, cu cîteva sute de călăreţi, reușiseră să străbată cîmpia şi să ducă oştirii din jurul Timișoarei vestea grelei înfrîngeri de la Lipova.

De baciul Bándy nimeni nu mai știa nimic. Luptase împreună cu Tureatcă și cei doi tineri, dar cînd cele cîteva sute de călăreţi scăpaseră din încercuire, el nu se mai zărise și toţi îl crezuseră căzut în luptă.

Oştile voievodului porniseră spre Timişoara. Trebuiau întîmpinate, bătute. Pentru iobagi nu mai era vorba de continuarea asediului. Iosif, care comanda pe cei cu armele de foc, lăsă în faţa porţilor cîteva cete cu arhebuze şi mai multe tunuri care să mascheze părăsirea asediului cetăţii şi dimpreună cu Grigorie aleseră cîteva mii dintre oamenii cei mai bravi care, cu suliţa şi spada, să pună stavilă în cazul cînd Báthori ar încerca să iasă din cetate cu oştile sale, apoi se apucară în grabă să se întărească în plină cîmpie, ridicînd valuri de pămînt.

In ziua întîia, treaba merse, dar a doua şi a treia zi, neliniştea cuprinse şi aici pe cei mai mulţi dintre ostaşii iobagi. Începură căinările, murmurele, şoaptele.

Ferkó şi Gavriş, cu călăreţii lor, făceau minuni de vitejie în luptele pe care le dădeau, fără pic de odihnă, cu avangarda cavaleriei lui Zapolya, dar grosul intrase în frămîntare, jumătate dintre glotaşi îşi pierduseră parcă puterea de împotrivire. Totuşi nu părăsiseră poziţiile, întăriturile, aşteptau. Ce? Nici ei nu ştiau! Nu era nici o ieşire, capitularea aducea moartea, lupta aducea şi ea moartea, dar între prima şi a doua, iobagii au ales pe a doua, deoarece era o moarte vitejească.

Trupele voievodului înaintau cu multă prevedere. Werböczy, care conducea manevra, căuta să evite riscurile unei bătălii deschise, bănuind că, o dată cu prinderea lui Doja şi înfrîngerea de la Lipova, oştile iobăgeşti se vor descuraja şi foarte repede vor renunţa să mai lupte.

Ferkó şi Gavriş îşi uniseră acum oamenii şi, deşi nu erau prea mulţi, abia patru pînă la cinci mii de călăreţi, erau hotărîţi să continue lupta pînă la unul.

În dimineaţa zilei de 15 iunie, după o noapte petrecută cu belşug de băutură şi cîntece războinice şi de jale, Ferkó şi Gavriş se îmbrăţişară în faţa călă-

reţilor lor. O îmbrăţişare mută, care stîrni chiote sălbatice, nesfîrşite :

— Sus suliţele, mileţi !

— Pe ei, haiduci !

— Să piară lighioana domnească !

— Mai bine morţi decît robi !

— Ura, Ferkó !

— Gavriş ! Gavriş ! Aruncă-te, băiete !

— Sfîntul lor !

— Pe ei, fraţilor !

Caii erau înşeuaţi, şi în cîteva clipe toţi fură în şa, gata de luptă.

Trupele voievodului Zapolya se aflau ca la o alergătură de cal. Primele rînduri ale arcaşilor călări, care abia încălecaseră, văzură deodată apărînd pe întinsul cîmpiei năvala călăreţilor iobagi — un val care înainta cu o repeziciune uimitoare, cu zgomot asurzitor. Arcaşii călări întoarseră caii, fugiră în cea mai mare grabă spre grosul oştirii dînd alarma. Kendeffy şi Bornemisza, care comandau călărimea, îşi deteră seama pe dată de nebunia atacului călăreţilor iobagi.

— Se vede că şi-au pierdut capul, grăi liniştit Kendeffy. Doja n-ar fi îngăduit desigur una ca asta ! adăugă el.

— Ziua de astăzi e ziua mea ! spuse comandantul artileriei voievodului, care avea tunurile în apropiere, puse pe care. Apoi dădu poruncă ajutoarelor să pregătească tunurile şi să facă în faţa bateriilor obstacole din care.

— Noi o luăm spre dreapta cu călărimea grea, îi vorbi Kendeffy tunarului. Arcaşii călări îi vor întîmpina şi-i vor trage spre domnia ta. În două ceasuri i-am dat gata !

Ferkó şi Gavriş, cu toţi călăreţii lor, intrară în capcana întinsă de către căpeteniile oştilor lui Zapolya Călăreţii iobagi porniră vijelios asupra arcaşilor călări, dar cu tot avîntul lor nu-i putură învălmăşi. Călăreţii voievodului se retrăgeau în ordine, trăgînd după ei la oarecare depărtare călărimea iobagă. În apropierea locului întărit unde se aflau tunurile, călă-

reţii voievodului se strecurară prin deschizăturile lăsate anume. În urma lor, tunarii traseră repede carele şi închiseră drumurile, apoi deschiseră foc din zeci de guri de tun asupra călăreţilor lui Ferkó şi Gavriş.

Caii iobagilor loviţi de schije cădeau, şi o dată cu ei şi călăreţii. Iureşul năvalnic al călărimii lui Ferkó şi Gavriş fu oprit în loc. Tunurile trăgeau salvă după salvă. În dreapta, trîmbiţele începură să sune şi călărimea grea a lui Zapolya începu să se apropie în rînduri strînse, ca un zid mişcător, de netrecut.

— La stînga! La stînga! se auzi glasul puternic al lui Gavriş şi în goană vijelioasă se îndreptă spre rîndurile duşmanului.

Prea tîrziu însă. Tunurile doborîseră aproape jumătate din numărul cailor. Ferkó îşi pierduse şi el calul. O clipă se socoti neputincios — cal şi călăreţ formau un singur trup — niciodată nu luptase descălecat. Se învîrti de cîteva ori în loc, pe călcîie, privind în jur. Pretutindeni trupuri de cai morţi sau răniţi, oameni care alergau descălecaţi, buimăciţi.

— După mine, fraţilor! începu să strige desperat Ferkó, şi căutînd din ochi un loc ferit de focul tunurilor, alergă într-acolo, chemînd după el pe cei ce-şi pierduseră caii.

Mileţii cu spada în mînă, sărind peste leşurile cailor, dădură năvală asupra carelor, care acopereau tunurile. Sărind dintr-un car într-altul ajunseră pînă la tunuri. Focul încetă. O luptă piept la piept se încinse între tunarii voievodului şi cele cîteva sute de oameni ai lui Ferkó. În curînd, arcaşii voievodului descălecară şi veniră în ajutorul tunarilor.

Oamenii lui Ferkó luptau unul contra zece. Luptau înfierbîntaţi, fără să ţină seama de sîngele care le curgea şiroaie din răni. Numărul de leşuri care zăceau printre tunuri se mărea cu fiecare clipă.

— Înainte, înainte, mileţi! se auzea mereu glasul lui Ferkó, dar puţini erau acei care-l mai auzeau.

Din cele cîteva sute cu care năvălise asupra tunurilor, abia mai rămăseseră în jurul lui patruzeci pînă la cincizeci de oameni. Aşa puţini cît au mai

rămas luptau încontinuu desperat, înverşunat, dar înconjuraţi din toate părţile căzură în curînd pînă la unul. Ferkó, înainte de a-şi da sufletul, avu impresia pentru o clipă că Sari se află lîngă el şi-i mîngîie fruntea, îi alină durerile.

Călăreţii lui Gavriş, traşi în luptă departe de tunuri către cavaleria panţelată a voievodului, mînuind cu văjnicie suliţele, lovind piepturile cailor, doborînd la pămînt călăreţii îngreunaţi de armuri, reuşiră la început să domine bătălia, dar rîndurile cavaleriei grele a lui Zapolya erau aşezate în adîncime, rînduri noi veneau din urmă şi luau locul celor căzuţi. Lupta dură cîtva timp pe loc. Caii frămîntau cu copitele pămîntul, nechezau, săreau pe două picioare. Zăngănitul armelor, loviturile date de armuri răsunau mărind infernul luptei. Vaietele celor pe moarte sau grav răniţi izbucneau sfîşietor de pretutindeni. Gavriş, cu puterea lui de uriaş, lovind greu cu spada, îşi deschise drum şi pătrunse în afunzime printre greii călăreţi ai voievodului. Puterea şi curajul lui nemărginit îi aduseră pieirea. El nu putu să moară eroic în luptă ca Ferkó. Cineva, văzîndu-l fără nici un tovarăş alături, îi zvîrli în jurul gîtului un laţ, smuci şi-l doborî de pe cal. Gavriş fu prins. Glasul lui puternic nu mai fu auzit de călăreţii iobagi, nici nu-i mai văzură spatele lat, ceafa de taur, spada ucigătoare ridicată în sus.

Cele cîteva sute de călăreţi iobagi care mai rămăseseră în viaţă, înţelegînd că lupta e pierdută, îşi căutară un drum de retragere. Strînşi din toate părţile, cei mai mulţi dintre ei căzură în luptă, iar ceilalţi, sîngerînd din nenumărate răni şi nemaiputînd lupta, au fost prinşi.

Vestea zdrobirii călărimii lui Ferkó şi Gavriş ajunse în tabăra iobagilor din apropierea Timişoarei cu cîteva ceasuri înainte de a începe atacul lui Báthori şi ea mări şi mai mult neliniştea între oameni. Încă înainte de-a afla vestea, iobagii auziseră că cei care vor depune armele vor scăpa cu viaţă. Drept pedeapsă li se vor tăia doar nasul, urechile şi braţul drept. Unii, mai slabi de înger, aleseră schingiuirea,

și astfel aruncară armele și părăsiră rîndurile urmăriți de batjocurile celor care rămîneau în șanțuri, hotărîți să moară ca oameni liberi.

Situația creată în rîndurile iobagilor îi ușură lui Ștefan Báthori ieșirea din cetate. Cei puși de Iosif ca să păzească ieșirile, fiind prea puțini, după o scurtă luptă se retrăseseră în tabăra întărită, aducînd tunurile și arhebuzele cu ei.

Grigorie, Iosif, Dibáczy, moș Petcu și ceilalți comandanți își dădeau bine seama că nu au sorți de izbîndă, dar hotărîseră să lupte, să moară cu armele în mînă și să nu se predea. Și poate așa s-ar fi întîmplat, dacă Báthori și oștile voievodului ardelean ar fi continuat lupta în ziua aceea. Așteptarea aducea după sine și mai mult slăbirea taberei iobagilor. Împresurați jur împrejur, înțărcuiți în tabăra aceea, de altfel destul de bine întărită, dar lipsiți de apă și merinde, fără putință de a se mișca din loc, trupele iobăgești începură să-și piardă încrederea.

Magnatul Báthori, cu toată nerăbdarea lui de a zdrobi pe răsculați, amîna într-una lupta. Dîrzenia celor rămași în tabără, hotărîți să înfrunte moartea, îl puse pe gînduri. El ar fi început bucuros atacul, căci dorința lui de a avea victoria era mare, dar sfătuindu-se cu celelalte căpetenii ale oștirii sale, ajunse la hotărîrea de a nu-și lua riscul unei mari bătălii. Vor aștepta ca oastea și artileria lui Zapolya să vină și să intre în luptă alăturea de ei, chiar dacă vor fi nevoiți să împartă victoria.

Pînă la sosirea oștirii voievodului, Báthori începu să schingiuiască pe iobagii care depuseseră armele și se predaseră. Le tăie nasul, urechile și brațul drept, așa după cum făcuse și Werböczy cu cei prinși în Lipova. Călăii lucrau neobosiți în vaietele celor cîteva sute dintre iobagi care suferiseră pedeapsa.

Monseniorul Perény, episcop de Oradea, succesorul lui Zsigmond, mort în primăvară, sosit de curînd în tabăra lui Báthori, văzînd spectacolul interveni indignat :

— Pentru dumnezeu, asta-i o adevărată nelegiuire față de seniori ! Am pe domenii zeci de mii de iobagi,

ce m-aş face dacă într-o bună zi m-aş trezi cu ei fără braţul drept? Opriţi masacrarea aceasta nesăbuită, în felul acesta nu-i pedepsim pe ei, ne pedepsim pe noi înşine!

— Odată pedeapsa hotărîtă, ea nu mai poate fi ridicată, stăruia Báthori.

— Mai bine să le scoateţi ochiul drept decît să le tăiaţi braţul, îşi dădu părerea episcopul Perény. Un iobag cu un singur ochi e tot aşa de valoros ca şi unul cu doi ochi, pe cînd un iobag cu un singur braţ nu mai plăteşte două sfănţuigi, se arătă el mîhnit.

— Ai dreptate! rînji Báthori. Dau braţul drept pentru ochiul drept. Eşti mulţumit?

— Ideea a fost a mea, trebuie să recunoşti! şi monseniorul Perény îşi frecă mîinile împăcat.

— N-am făcut decît să mi-o însuşesc. Ideea, fără îndoială, vă aparţine sfinţiei voastre! N-o să ne certăm din pricina aceasta. Totul e ca osînda să fie îndeplinită.

Călăii primiră porunca de a înceta cu tăierea braţului şi iobagii care veniră la rînd îşi pierdură ochiul drept, rămînînd cu braţul, cu braţul trebuitor muncilor în slujba domeniului seniorial. Pedeapsa era mai puţin sîngeroasă şi călăii fură şi ei mulţumiţi de ideea monseniorului Perény, episcop de Oradea.

Trupele lui Zapolya sosiră în faţa taberei iobagilor abia a treia zi seara. În dimineaţa următoare, unindu-şi tunurile cu ale lui Báthori, deschiseră un foc ucigător asupra întăriturilor ridicate de către oastea iobagă. Focul continuă întreaga zi fără întrerupere lovind în plin, semănînd moartea printre rîndurile iobagilor.

Flămînzi şi însetaţi, înţărcuiţi în propriile lor întărituri, iobagii stăteau neputincioşi — de ieşit din întărituri nu putea fi vorba, pedestrimea şi călărimea numeroasă a magnaţilor şi voievodului îi aşteptau gata să-i măcelărească pînă la unul.

În seara zilei a doua, căpeteniile iobagilor ţinură sfat. Strînşi în jurul lui Grigorie, tăcuţi, copleşiţi de povara clipelor pe care le trăiau, mult timp nu îndrăzni niciunul să deschidă gura.

— Să ridicăm steag alb, spuse într-un tîrziu, cu jumătate glas, Borzó.

Grigorie se încruntă și privi pe rînd în ochii fiecăruia. Cîțiva își aplecară capul, dar cei mai mulți dintre comandanți murmurară :

— Nu, de asta nu poate fi vorba !

— Atunci vom încerca o ieșire ! hotărî Grigorie.

— De ce ? întrebă Iosif nedumerit. Din încercuire tot nu putem scăpa, căci atunci ar însemna să ne azvîrlim în tăișul spadelor lor... și dacă cel puțin am putea doborî cît mai mulți dintre ei, dar cu armele pe care le avem n-am putea-o face. Luptînd însă din dosul întăriturilor le vom cauza atîta pagubă în vieți, încît am putea mai apoi încerca și o ieșire. Deci să rămînem aici unde sîntem, apărați totuși de întăriturile pe care le-am ridicat, gata pentru a întîmpina cu înverșunare atacul lor !

— Așa-i, da, așa-i ! Dar vezi că ei nu dau atacul, nu-l dau ! Ne toacă cu tunurile lor, asta-i ! ridică din umeri neputincios Dibáczy.

— Îl vor da ! Mult n-or să mai bată tunurile. O să li se isprăvească și lor pulberea ! răspunse Iosif.

— Auzi ? vorbi repezit Grigorie, adresîndu-se lui Iosif. Tu de ce nu tragi, de ce ? Trage și tu !

— Noi nu putem risipi în zadar nici o livră de pulbere. Așteptați, ne va veni rîndul și nouă. Să dezlănțuiască ei mai întîi atacul, să-i văd venind în bătaia tunurilor, ș-apoi...

— Mor oamenii de foame și sete pînă atunci ! spuse Borzó.

— Merindea s-a isprăvit, apă nu-i ! se auziră alte cîteva oftaturi.

— Oamenii își pierd capul pe măsură ce trece vremea. Vor să facem ceva, orice ! Numai să se sfîrșească chinul !

— Avem trei căi de urmat, începu rar, chibzuit, Grigorie. Una ar fi să ne predăm, alta ar fi să încercăm să ieșim în larg, iar a treia, așa după cum spune Iosif, să stăm apărați în parte de întărituri și să așteptăm atacul lor. Pe care din trei o alegem ?

Greu de ales! Tăcerea luă din nou loc printre ei, mai grea, mai apăsătoare. Tunurile magnaţilor încetaseră tragerea. In depărtare, la stînga, la dreapta, pe toate cele patru laturi ale pătratului imens ce alcătuia tabăra întărită a iobagilor, trîmbiţele şi tobele oştirilor lui Zapolya şi Báthori începură să bată deodată, spărgînd liniştea nopţii.

— Pregătesc atacul! spuse puţin tulburat Grigorie.

— De-ar da dumnezeu! Dar mă tem că nu! răspunse Iosif sceptic.

— De unde bănuiala asta?

— Cel care-i stăpîn pe situaţie nu atacă noaptea. Asta am putea-o face numai noi, care sîntem încolţiţi din toate părţile, dar n-o s-o facem, fiindcă, bănuiesc eu, trîmbiţele şi tobele ne îmbie s-o facem. La chemarea lor, noi să ne păstrăm cumpătul. Cred că de-abia mîine, văzînd că nu ieşim în noaptea asta din întărituri, vor da atacul.

— Atunci să-i aşteptăm cum trebuie! îşi înălţă glasul Grigorie. Au hotărît ei pentru noi, dacă Iosif nu se înşeală!

— Vom vedea mîine, dar cred că nu mă înşel! mai spuse Iosif.

— Dea domnul să fie aşa, că de stat în ţarcul ăsta nu mai putem sta.

Iosif avusese dreptate. A doua zi, în sunetele trîmbiţelor şi tobelor, pedestrimea lui Zapolya şi cea a lui Báthori porni la atac val după val. Era o luptă neegală, iobagii întîmpinară atacul cu multă bărbăţie; alungară primele rînduri, luptară cu desperare, dar numărul mare al celor care veneau din urmă îi copleşiră. În curînd, lupta deveni un adevărat măcel. Comandanţii iobagilor, văzînd că orice nădejde este pierdută, luară hotărîrea de a se preda cu condiţia ca gloata să fie scutită de schingiuiri.

Zapolya primi cu bucurie vestea, deoarece pierduse foarte mulţi oameni şi, în afară de asta, Martinuzzy, care sosise în tabără, îl sfătuise să nu întindă prea mult coarda. Báthori, Teledy şi Perény se împotriviră la început, şi numai cînd Zapolya vorbi de un răgaz de cîteva zile pentru a-şi odihni ostaşii şi a-şi

reface rîndurile, acceptară și ei. Magnații cerură ca ei să trateze cu trimișii iobagilor și tot ei să hotărască operațiunile viitoare. Zapolya își dădu învoirea.

Episcopul Perény, care primi pe trimișii iobagilor, vorbi cu șiretenie despre pace, despre bună înțelegere între oameni și făgădui iertarea celor mai mari peste oastea iobagă. Mulțumi lui dumnezeu că le-a dat gînd bun, că s-a îndurat și le-a luminat mințile, iar la sfîrșit îi asigură că el, ca păstor sufletesc al turmei, va face, va drege, oricum, se va îndura de sufletele lor păcătoase și să aibă toată încrederea. Se înțelege, faptă fără pedeapsă nu se poate, însă...

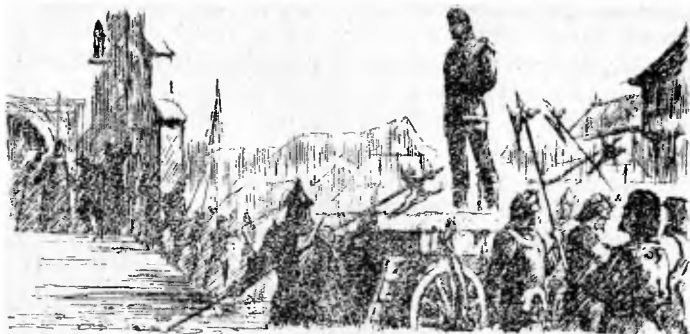
Războiul iobagilor se sfîrșise. Făgăduielile episcopului Perény se dovediră mincinoase. Chiar în acea zi, patruzeci dintre comandanți fură puși în lanțuri și mînați spre temnița cetății. Sutașii fură trași în țeapă, iar gloatei i se aplică aceeași pedeapsă știută: tăierea nasului, urechilor, scoaterea ochiului drept.

Jus gladii, jus partibulii![1]

Paloșul își arăta sîngeros dreptul. Odată lupta sfîrșită, fiecare magnat porni cu banderia lui spre satul unde-și avea castelul, domeniul — fiecare căuta să-și arate strășnicia dreptului său asupra supușilor. Oamenii care nu participaseră la răscoală, femei, copii, bătrîni, fură însemnați prin tăierea nasului, urechilor, scoaterea unui ochi. Unii, care luaseră parte la mici dezordini, fură trași în țeapă sau spînzurați. Pe la răspîntii de drumuri, trupurile iobagilor stătură atîrnate în ștreang sau înfipte în țeapă toată vara, pînă carnea li se desprinse de pe oase.

---

[1] Dreptul paloșului, dreptul spînzurătorii. (N. A.)

CAPITOLUL V

1

Catedrala își înălța impunătoare turnul spre seninul cerului. În vîrful lui strălucea în razele soarelui arzător crucea aurită. Pe acoperișurile turlelor și bastioanelor cetății fluturau flamuri. Orașul și cetatea erau în mare sărbătoare. În revărsat de zori se trăseseră salve în cinstea voievodului învingător, care urma să intre cu mare alai în cetate. Clopotele catedralei începură să sune dis-de-dimineață ; pe zidurile cetății, trîmbițașii și toboșarii anunțau și ei ziua victoriei.

Cetatea mai duhnea a stîrv, a tăciuni și scrum, a scîrnă, dar pe ulița principală, pe unde urma să treacă cortegiul învingătorului, se presărase nisip și frunziș verde, mărind aspectul sărbătoresc al orașului.

De la poarta mare a cetății și pînă în fața catedralei, șiruri de ostași din banderiile magnaților străjuiau ambele laturi ale uliței, oprind mulțimea orășenilor care căuta să ajungă cît mai în față pentru a-l

vedea, nu pe voievodul Zapolya, ci pe acela care avusese îndrăzneala și curajul să se ridice împotriva stăpînirii magnaților — pe Gheorghe Doja. Zvonurile treceau șoptite de la o ureche la alta:

— Doja va fi tîrît, legat buștean, prins cu funii de șeile a doi cai.

— Nu, Doja în lanțuri, va urma la doi pași în urma calului alb al voievodului.

— Nici vorbă nu poate fi, Doja nu mai e în viață. Un ostaș îi va purta capul în vîrful unei sulițe.

Ștefan Báthori, episcopul Perény, ceilalți episcopi cruciați cu suitele lor, magnații, nobilii mai mici, bogătașii orașului îl așteptau pe Zapolya în fața catedralei. Poate îl așteptau și ei mai puțin pe Zapolya și mai mult pe acela care îi înfruntase cu arma în mînă, care ridicase gloatele iobăgești contra lor, pe dușmanul lor neîmpăcat — pe Gheorghe Doja.

Pe la prînz, cortegiul trecu prin poarta cetății, înaintînd în pași domoli spre catedrală. În frunte mergeau heralzii călări, toți îmbrăcați cu mundire albastre, cu pantaloni roșii, cu coifuri strălucitoare pe cap, încălecați pe cai albi. Ei aveau trîmbițe lungi de argint de care atîrna flamura roșie și albastră cu stema Ardealului. Heralzii deschideau drumul cortegiului în sunete prelungi de trîmbiță. După ei urma un pîlc de călăreți, tineri nobili, iar la oarecare distanță în urma lor, Ioan Zapolya.

Voievodul strălucea tot în ziua aceea. Armura de argint, coiful aurit împodobit cu bogat penaj din pene de struț, armăsarul alb, buiestraș, mantia împurpurată îi dădea o înfățișare cu adevărat maiestuoasă. Saluta în dreapta și-n stînga, ridicînd alene sceptrul-buzdugan. Surîdea fericit, deși aclamațiile erau rare. Pentru orgoliul lui, ziua aceea era o zi importantă — avusese prima lui mare victorie.

După voievod venea grupul comandanților oștirii ardelene, în frunte cu Werböczy și Kendeffy. În urma acestui grup, Bornemisza, iar după el stegarii cu steagurile desfășurate. Veneau apoi două pîlcuri de călăreți grei, panțelați, iar în urma lor două care. Pe primul car erau flamurile și praporile iobagilor,

puse grămadă, mînjite cu noroi, iar pe al doilea se afla pe un podium, prinsul: Gheorghe Doja. Era ferecat în lanţuri, dar stătea drept, în picioare. Îmbrăcat în zale, părea din depărtare o statuă de piatră. Era măreţ în dîrza, încordata sa nemişcare. Cu capul descoperit şi cu privirea înainte, mulţimea înşiruită în lungul drumului l-ar fi luat pe el drept învingătorul, dacă spada frîntă în două, pe care o avea jos la picioare, şi lanţurile grele cu care era priponit nu ar fi arătat învinsul.

Viteazul avea ochii aţintiţi într-un punct în înaltul cerului, buzele şi le ţinea strînse, iar fruntea îi era brăzdată de cutele încordării — o încordare care părea că nu are nimic cu lumea din jur. Batjocurile unor notabili şi ale unor călugări din suitele episcopilor sau ale nobililor din banderiile magnaţilor nu-l făceau să tresară, după cum nici chiar pietrele zvîrlite spre el de către cîţiva mai zeloşi întru duşmănie.

Mulţimea orăşenilor amuţise. După trecerea carului, oamenii îşi plecau capetele, multora li se umpleau ochii de lacrimi, iar unii îşi strîngeau pumnii într-o încleştare mută. Ostaşii din banderiile magnaţilor, care pe lîngă pază mai erau puşi să şi aclame, rămîneau şi ei muţi în faţa măreţiei prizonierului. Uralele pentru voievod aproape încetaseră.

În preajma catedralei cortegiul se opri şi o dată cu el şi carul pe podiumul căruia se afla Gheorghe Doja. O haită de călugări, slugi ale episcopilor, se repeziră ca hienele ca să-l sfîşie pe Doja, dar ostaşii care străjuiau în jur îi îmbrînciră, lovindu-i cu vîrfurile alebardelor. Însuşi Bornemisza, la un semn din partea lui Martinuzzy, care stătea pe treapta de sus a catedralei, intră cu calul în grupul călugărilor împrăştiindu-i cu spada, oprindu-i pe fanaticii nerăbdători s-o ia înaintea justiţiei magnaţilor.

Oprirea cortegiului îl făcu pe Doja să tresară. El îşi roti ochii în jur şi la vederea mulţimii, episcopilor în odăjdii, a magnaţilor înzorzonaţi în fireturi şi aurării, a călugărilor în haine brune, albe şi negre, faţa i se contractă deodată. Făcu o mişcare smucită ca să-şi desprindă mîinile din lanţuri — o sforţare dure-

roasă, mai dureroasă prin neputința de a se elibera — dar lanțurile groase, grele, nu cedară, ci zornăiră doar. Doja simți atunci apăsare grea în suflet, iar la încheieturi căldura fierului încălzit de soare. Sîngele îi năvăli în creier.

Privi mult grupul dușmanilor din față, privi mulțimea orășenilor, piața cu clădirile care o înconjurau — unele dintre clădiri mai purtau urma loviturilor tunurilor lui Iosif, tunuri iobăgești — apoi închise ochii și se cufundă în sine. În minte îi veni toată viața sa, toată strădania lui și a tovarășilor săi, toată încleștarea desperată cu care luptaseră iobagii pentru a-și sfărîma lanțurile.

El prins! Un fior rece, răscolitor, îi străbătu tot trupul. Și iarăși amintirile începură să alerge în goană. Prin fața ochilor săi trecură toți acei care simțiseră ascuțișul spadei sale și mai ales toți acei umili care vărsaseră lacrimi de recunoștință pentru dreptatea care le-o făcuse. O avu în față și pe maică-sa și pe Grigorie, și se întrebă unde-or fi? Iată-l și pe bătrînul lor jude din sat și pe părintele Grațian. Și iat-o și pe Laura! Plutește prin văzduhul străveziu, chemîndu-l parcă spre alte limanuri.

El prins! O lacrimă i se prelinse din ochi pe față, lacrima neputinței, a deznădejdei. Și o dată cu ea sufletul lui Gheorghe Doja fu copleșit de amărăciune. Pentru întîia oară simți povara vieții, părerea de rău că nu căzuse murind vitejește în luptă, împreună cu mulțimea zecilor de mii de iobagi care-și sfîrșiseră viața pe cîmpurile de luptă.

Deschise ochii. În apropierea porților catedralei stătea pe ultima treaptă, puțin înaintea curtenilor, cancelarul Martinuzzy înveșmîntat în hainele lui de catifea neagră și boneta italienească de cărturar. Gheorghe Doja îl recunoscu repede pe cancelar. Privirile lor se întîlniră. A fost singura dată cînd cancelarul nu putu privi mai mult timp un om în față. Martinuzzy își întoarse capul, își făcu loc printre curteni și intră în catedrală. După puțin timp se termină și slujba. Din biserică ieșiră episcopii, preoții în odăjdii și copiii din cor îmbrăcați în veșminte albe. Sub bal-

dachin ieși și episcopul Perény, care oficiase slujba. Cu toții începură cădelnițatul de slavă pentru învingători. Cu plecăciuni adînci, notabilii, clericii, nobilii mai mici veniră și se închinară în fața voievodului Zapolya. Marii magnați stăteau mai la o parte, înțelegîndu-se din ochi, privindu-l cu vădită ostilitate pe Zapolya. Într-un tîrziu veniră și ei totuși, în fața voievodului, își înclinară ușor capetele și fără căldură strînseră mîna voievodului. Zapolya simți ostilitatea, căută din ochi pe Martinuzzy, schimbară priviri și apoi țanțos, aproape trufaș, se adresă magnaților :

— Aveți în fața domniilor voastre un leu viteaz și curajos, pe Gheorghe Doja. În nebuna lui nesocotință era gata să răstoarne țara, și dacă n-a făcut-o, și dacă astăzi îl aveți prins, aici, în fața domniilor voastre, asta puteți să mi-o mulțumiți mie ! Da, domnilor, mie, Ioan Zapolya, voievod al Ardealului.

Fusese o neghioabă provocare. Werböczy îl privi în față cîteva clipe, ironic, apoi își ridică coiful, își șterse sudorile de pe frunte și se pregăti să-i răspundă. Toți își ridicară capetele, Martinuzzy păși și el cîțiva pași, așezîndu-se la spatele voievodului.

Werböczy începu prin a aminti că țara are un rege, pe Ulászló al II-lea, că slava acestuia i se cuvine, că vasalul se poate împărtăși din slava suveranului, dar că niciodată nu și-o poate însuși în întregime. Apoi continuă cu argumente de drept, cu argumente de ordin divin, aminti puțin și de slăbiciunile marilor seniori, de neînțelegerile dintre ei și, îndreptîndu-și ochii spre locul unde se afla Doja, ridică glasul :

— În ceea ce privește pe acest scelerat pe care îl avem în față, nu-i și nici nu poate fi asemănat cu un leu ! Leul simbolizează forța, puterea și curajul, regalitatea ! Fiara pe care o avem în față nu-i decît un lup turbat, pe care dumnezeu ne-a ajutat să-l prindem pentru a-i da pedeapsa cuvenită. Moartea simplă e prea puțin pentru faptele lui ! De omorît l-am fi putut omorî cum am făcut-o și cu alții, dar el trebuie să fie cercetat mai înainte și dacă alăturea de el se vor afla și alții care l-au ajutat prin fapte și vorbe,

sau chiar numai prin îngăduință, ei trebuiesc de asemenea pedepsiți! Vom aplica pedeapsa legii față de acei contra cărora o putem face, iar contra celor care stau deasupra legii vom îndrepta disprețul întregii nobilimi!

Aproape niciunul dintre cei ce se aflau acolo nu înțeleseră sensul spuselor lui Werböczy. Martinuzzy își trase liniștit mănușile fine de pe mîini, le privi cîteva clipe, surîse, și tot cu același calm își vîrî din nou mîinile în ele. Apoi îi șopti lui Zapolya:

— Prînzul vă așteaptă în tabără, în oraș zăpușeala e prea mare, de aceea cred că ar fi timpul să se pună capăt ceremoniei.

— Da, mergem, răspunse Zapolya. Domnilor, — se adresă el magnaților din oștirea lui Báthori, — sînteți invitații mei!

— Ce facem cu prizonierul? întrebă Martinuzzy, ca să fie auzit de către Báthori, Werböczy și ceilalți magnați și episcopi din regatul Ungariei, dar întrebarea fusese adresată lui Zapolya.

— Prizonierul aparține apărătorilor cetății! grăi Werböczy, înfruntîndu-l cu privirea aspră.

— În privința aceasta n-am căzut încă de acord, răspunse Martinuzzy zîmbind.

— Da, n-am căzut de acord! conveni Zapolya cu repeziciune, mulțumit de diplomația lui Martinuzzy.

— Pînă la un acord, — vorbi Martinuzzy, adresîndu-se voievodului, — Bornemisza va trebui să se îngrijească de întemnițarea și paza lui Gheorghe Doja.

— Da, se înțelege! Bornemisza! repetă voievodul.

Bornemisza se și înfățișă, gata să primească porunca lui Zapolya.

— Aveți grijă ca totul să fie în cea mai bună ordine, îi spuse Martinuzzy acestuia. Prizonierul aparține justiției. Nu sîntem încă înțeleși cărei justiții, a noastră sau a regelui!

— Vezi să fie bine păzit! aminti și voievodul.

I se aduse calul. Cînd fu în șa, voievodul se mai adresă o dată magnaților: Vă poftesc la masă, în tabăra mea din pădure, veniți, domnilor!

Magnaţii ardeleni din suita lui încălecaseră şi ei. Pîlcurile care făceau escorta aşteptau semnalul de plecare. Werböczy pufni de ciudă.

— Să mergem, domnilor. Măria sa voievodul Ardealului a binevoit să ne invite la masa sa! vorbi el stăpînit.

În fruntea a două steaguri de călăreţi, Bornemisza porni în goana cailor, urmat de cele două care, spre temniţa cetăţii. Se grăbea, trebuia să aranjeze totul la repezeală, ca să nu întîrzie de la masa dată de voievod invitaţilor săi.

În timpul mesei, Werböczy deschise din nou discuţia: Cui aparţine prizonierul Gheorghe Doja? Întrucît cei mai mulţi dintre capii iobagilor fuseseră luaţi prizonieri de către trupele lui Báthori şi se aflau de-acum în cercetarea inchizitorilor episcopului Perény, însărcinatul regelui Ulászló, Werböczy stărui ca şi Gheorghe Doja să fie predat episcopului.

Martinuzzy susţinea însă că toţi prizonierii, capi ai răscoalei, să fie judecaţi de către voievod prin reprezentanţii săi, căci, spunea el, trupele voievodului au fost acelea care au zdrobit împotrivirea iobagilor.

Disputa era savantă şi mai ales interesantă şi fiecare învîrtea vorbele şi argumentele cu multă abilitate. Totul era teorie pură şi teoria devenise de la un timp plictisitoare — îi plictisea pe magnaţii meseni şi-l plictisea şi pe Zapolya.

— Ştii ce? interveni voievodul, adresîndu-se lui Werböczy. Dacă ţii aşa de mult ca Gheorghe Doja şi ţăranii lui să fie judecaţi în numele regelui, de către episcopul Perény, ţi-l las! Martinuzzy, ce să ne încurcăm? E mai bine aşa!

Dar Martinuzzy stăruia. Disputa era doar dusă în jurul unei probleme mari, unei probleme de suveranitate.

— E vorba de drepturi, de privilegii, de prejudicii, şi nicidecum de cei prinşi! sublinia Martinuzzy, ca să nu fie interpretat greşit.

— Tocmai, tocmai! îl întrerupse Werböczy, înciudat. „Dalmatinul acesta pripăşit se trudeşte să facă din micul voievod Zapolya aproape un suveran! Tre-

buie pus la locul lui", își spuse el. E neobișnuită această atitudine! Și dacă analizăm unele fapte petrecute înainte de răscoală, dau de bănuit, insinuă Werböczy. Măria sa, voievodul Ioan Zapolya, acceptă, iar dumneavoastră susţineţi cu încăpăţînare un lucru contra voinţei sale!

Martinuzzy nu se lăsă intimidat, deși vedea bine că Werböczy nu va ceda, și veni cu noi argumente. Vorbea liniștit dar stăruitor, și i se adresă numai voievodului. Aminti și numele principesei.

Zapolya ofta și îl privea rugător pe Martinuzzy:

— De ce? Nu înţeleg! Niște ţărani, un tîlhar! Viteaz, într-adevăr, dar ne-a dat atîta bătaie de cap! Îl lăsăm monseniorului Perény, el se pricepe mai bine în treburile acestea! spuse voievodul.

Martinuzzy făcu un gest de delăsare și nu mai stărui.

— Da, bine, voia măriei voastre! răspunse cancelarul înghiţind în sec.

2

La marginea pădurii, nu departe de poiana în care se înălţa maiestuos cortul voievodului Zapolya, așteptau crainicii cu caii înșeuaţi, gata de ducă. Crainicii erau tineri ostași, fii de mici nobili, nepăsători în faţa greutăţilor, slugarnici și zeloși în a-și servi stăpînul. Pînă să-i cheme voievodul tăinuiau nerăbdători. Fiecare se gîndea la însărcinarea cea mai grea, cea de mai multă încredere, și fiecare dorea în ascunzișul sufletului ca el să fie alesul pentru cea mai importantă misiune, căci îndeplinirea conștiincioasă aducea răsplată, înălţarea în rang.

Se lăsase seara, seară de vară. Mierloii cîntau în aluniș, grangurii galbeni îi îngînau cu fluieratul lor totdeauna același.

— Încîntătoare seară! murmură Martinuzzy și prinse braţul călugărului canonic Ștefan Stierdel, pă-

şind împreună pe cărăruia care ducea spre cortul voievodului. Parfum îmbătător ! mai adăugă cancelarul, trăgînd adînc aerul în piept.

— Da, flori de pădure ! Predomină sulcina, busuiocelul ! răspunse Ştefan Stierdel — Taurinus — canonic al episcopiei de Alba. El purta la subsuoară un vraf de hîrtii, pe care Martinuzzy urma să le prezinte voievodului spre semnare chiar în seara aceea.

Dinspre cortul voievodului venea episcopul Perény, iar în urma lui doi călugări, ostaşi din garda sa. Martinuzzy se opri şi arătă cu mîna spre stînga unde se afla cortul lui Bornemisza. Luă braţul lui Taurinus şi împreună cotiră, părăsind cărăruia pentru a nu-l întîlni pe Perény.

— Mi-a luat-o înainte, grăi înciudat Martinuzzy. Sînt sigur că i-a mai stors voievodului o aprobare, pentru cine ştie ce mîrşăvie pusă la cale !

— Bestia bipedales ! şopti Taurinus.

— Întocmai ! întări Martinuzzy, încîntat de cuvintele grăite de Taurinus.

— Monstruoasă pereche a monseniorului de Kuty, mai spuse acesta.

— A fostului dumitale episcop, Francisc Várady, surîse ironic Martinuzzy.

— Nu, nu, excelenţă ! A seniorului de Kuty ! Era mai mult senior, tiran, bestie ! Dacă aş putea s-o fac, i-aş schimba numele şi-n actele cancelariei episcopale !

— Nici ceilalţi episcopi nu se deosebesc mult de decedatul senior de Kuty ! spuse Martinuzzy.

— Excelenţă, — se opri în loc Taurinus, — ştiu că preţuiţi foarte puţin biserica şi pe slujitorii ei, dar vă întreb : oare biserica şi învăţătura blîndului Isus e de vină ? Nu, excelenţă, nu-i biserica de vină, nici învăţăturile ei, ci aceşti scelerați îmbrăcaţi în odăjdii episcopale, în sutane călugăreşti, aceste bestii impuse bisericii aproape cu forţa de tagma seniorială ! vorbi plin de revoltă Taurinus.

— Da, da, ai dreptate ! îl aprobă Martinuzzy. Fiindcă ne-am îndreptat spre cortul nobilului Bornemisza, să facem ceea ce m-ai rugat. Cum ai spus că-l cheamă pe decanul dumitale ?

— Peroutka ! Vă implor, excelenţă, faceţi aşa fel ca el să fie scăpat ! E un învăţat, un cărturar de mare vază !

— Bine ! Numai să-l mai găsească în viaţă. Mă îndoiesc însă !

— In nord, rebelii n-au depus armele. Sînt sigur că decanul trăieşte ! Excelenţă, m-aş simţi aşa de îndatorat dacă l-aţi putea convinge pe nobilul Bornemisza !

— Bine, dacă Peroutka mai trăieşte, fii sigur că-l va scăpa. Trupele trimise de către Werböczy în miazănoapte pentru a înăbuşi răscoala sînt comandate de bătrînul Bornemisza, comandantul cetăţii Buda, unchiul nobilului Bornemisza spre care ne îndreptăm. Nepotul îl va scăpa pe decanul dumitale chiar de-ar fi nevoit să i-l smulgă unchiului său din mînă !

— Mulţumesc, excelenţă !

— Bătrînul Paulus Veg mai trăieşte ? schimbă Martinuzzy vorba.

— Prietenul meu din Cluj ? Da, se mai ţine, lucrează. Are o teorie foarte interesantă asupra organizării cetăţilor şi oraşelor libere ; dacă ne întoarcem acasă l-aş putea chema, cred că v-ar interesa !

— Sigur ! Chiar te rog s-o faci ! Aş da mult să-l întîlnesc şi pe mult lăudatul dumitale Peroutka.

— Să-i ajute dumnezeu să scape ! Eu vă făgăduiesc să vi-l aduc. L-ar putea aduce chiar nobilul Bornemisza !

— Vrei să mă compromită ? se opri Martinuzzy rîzînd.

— Nuu ! E doar vorba de un cărturar !

— Am auzit c-ar fi un adept al lui Huss, iar domnia ta eşti un credincios slujitor al papei. Ai putea să-mi spui cum se explică prietenia şi stăruinţa pe care le depui pentru salvarea unui adversar ?

— Dar înţelege-mă, excelenţă, e vorba de un cărturar ! Noi, care ne-am desprins, care pretutindeni...

— Ooo ! Aţi devenit o adevărată corporaţie universală ! surîse Martinuzzy.

— Da, năzuim să ajungem acolo... Erasmus de Rotterdam, Morus...

— Şi Tamás Bakács !

— Excelenţă, ironia excelenţei voastre mă mîhneşte! Cum puteţi pune pe acest infam intrus în rîndurile noastre? Tamás Bakács, ca şi monseniorul de Kuty, dumnezeu ierte-i păcatele, n-au nimic comun cu tagma noastră!

Bornemisza se pregătea de plecare, aştepta doar ultimele porunci din partea voievodului. El ieşi în întîmpinarea cancelarului şi prin plecăciuni, prin vorbe mai alese, căută să arate cît de onorat se simte de vizita lui Martinuzzy. Martinuzzy răspunse prin cîteva cuvinte binevoitoare, apoi îi vorbi despre Peroutka:

— Mort sau viu, vi-l aduc! spuse Bornemisza.

— Nu, nu, viu! interveni Taurinus înspăimîntat.

— Mă bizui pe domnia ta, Bornemisza. Omul despre care am vorbit trebuie scăpat cu orice preţ. Ar fi de dorit să-l îndrumi pe căi lăturalnice spre Praga, dar dacă vezi că asta i-ar periclita viaţa, ia-l prizonier şi adă-mi-l! Chiar dacă intri în conflict cu unchiul domniei tale, fă-o pentru mine.

— Prea bine, excelenţă! Aşa voi face, vă asigur, aşa voi face! Cu nobilul cavaler Vlava, care se află în fruntea răsculaţilor, de cumva îl găsesc încă în viaţă, ce să fac? întrebă Bornemisza.

— Nobilii cavaleri, — rosti Martinuzzy, — nu mă interesează! Apoi se corectă: Cînd ei fac parte dintre rebeli!

De la cortul lui Bornemisza, cei doi se îndreptară spre cortul voievodului. Ştefan Taurinus rămase afară, Martinuzzy luă hîrtiile şi intră.

— Ei, închipuie-ţi! îl întîmpină Zapolya. Episcopul Perény m-a ţinut o jumătate oră. Eu cu eu, dar bietul Francisc a trebuit să aştepte cu săpunul făcut! Ştii ce mi-a cerut? Un fleac! Şi pentru asta a pus toată viclenia de care-i în stare! Vrea ca mîine, duminică, Gheorghe Doja să fie expus, sub pază straşnică, în faţa catedralei, ca să-l vadă mulţimea orăşenilor. Îmi vorbea şi de un tron de fier şi o coroană. Pe tron vor să-l aşeze, iar coroana vor să i-o pună pe cap ca unui rege, se înţelege, spre batjocură. Îţi închipui ce de drăcovenii le trec prin minte episcopilor!

— Şi-aţi admis ? întrebă scurt Martinuzzy gîndindu-se la urmările pe care le-ar putea avea printre secui umilirea lui Doja, căci acum, după înfrîngerea iobagilor, mulţi dintre ostaşii secui se simţeau înşelaţi şi începuseră să-şi arate nemulţumirea prin murmure şi şoapte.

— Vai, atîtea ! exclamă Zapolya.

— Poruncă pentru Martini, începu Martinuzzy. Crainicul trebuie să plece pe dată spre tabăra condotierului. Porunca e aceasta : va căuta să stingă răscoala în partea de miazănoapte a ţării, să zdrobească oştirea iobagilor condusă de un oarecare popă Laurentius, să-l prindă şi să-l predea oraşului Cluj pentru judecare.

— Bine, foarte bine ! Ce să ne încurcăm noi cu judecăţi, foarte bine ! şi voievodul semnă mulţumit.

— Acestea sînt porunci şi sfaturi pentru nobilul Bornemisza. Trei mii de călăreţi şi zece tunuri pleacă în grabă spre Miskolcz... în ajutorul bătrînului Bornemisza, comandantul cetăţii Buda, trimis de către rege pentru a zdrobi oastea slovacilor şi rutenilor răsculaţi...

— Aaa ! Va să zică dăm ajutor lui Dobje-dobje ! îşi ridică capul întrebător voievodul.

— Nu, pacificăm Ungaria ! răspunse Martinuzzy fără să clipească.

— De ce nu laşi să şi-o pacifice singur ?!

— Fiindcă ar fi în stare să introducă în ţară oşti străine. Am ştiri că a şi trimis soli regelui leşesc cerîndu-i ajutorul. Interesele noastre ne obligă a-l opri în loc. De altcum, nobilului Bornemisza i-am vorbit, ştie ce are de făcut odată ajuns acolo !

— O să ne coste bani, Martinuzzy ! se văită voievodul.

— O să ne despăgubim mai ştergîndu-i majestăţii sale parte din drepturile pe care le are în Ardeal, n-o să ieşim în pagubă, vă asigur !

— Bine, Martinuzzy, foarte bine ! spuse voievodul, arătîndu-şi mulţumirea.

— Porunci către comitate ! Trebuie pus frîu furiei seniorilor. Au pornit ca nişte adevăraţi smintiţi goana morţii : ucid, ard sate, intră în tîrguri jefuind, vor să

pătrundă chiar și în orașele libere, sub motiv că urmăresc pe tîrgoveții care au luat parte la răscoală. Nebunia aceasta trebuie să ia sfîrșit. Dacă nu reușim să le punem botniță, vom fi nevoiți să pornim asupra lor cu oastea, sau să-i dăm pe mîna lui Martini !

— Oare ? Așa să fie ? Nu-mi pot închipui, sînt doar iobagii lor, cu cine-și vor mai munci moșiile, cine le vor mai plăti dările, cine le vor mai aduce în viitor zeciuială ?

— În furia lor oarbă nu se mai gîndesc nici la asta ! E o grozăvie, vă spun eu !

Voievodul oftă și semnă iarăși.

— Trebuie să ne gîndim la un episcop în locul monseniorului de Kuty, începu din nou Martinuzzy, luînd altă hîrtie în mînă.

— Vai, vai, mă încarci cu atîtea, Martinuzzy ! Să ne vîrîm acum și în treburile popilor, călugărilor ! La cine te-ai gîndit ? În familia Tugody, mi se pare, unul dintre frați, un nebleznic, a îmbrăcat sutana călugărească... ce zici ?

— Vom căuta pe cineva care nu face parte dintre seniori, un om de jos, un om de rînd, dar un om învățat, care să facă cinste bisericii !

— Doar nu vrei să-mi îmbraci în odăjdii un iobag și să mă faci să mă închin lui în biserică ?

— Cuca episcopală aduce harul ! Am găsit omul și papa îi va da binecuvîntarea !

— Și hîrtia ?

— E pentru papa Leon al X-lea, am indicat trei nume : unul dintre el e al canonicului Ștefan Stierdel. Să nădăjduim că papa se va opri asupra lui.

— Nu cred ! E dintre ăia, cum le spune ?... strîmbă din nas voievodul.

— Umaniști !

— Ce-i asta ? Nu cumva îs una cu husiții bătrînului nostru picher Ian Klepka ?

— Nu, n-au nici în clin, nici în mînecă unii cu alții. Sînt oameni învățați, cărturari, vă rog semnați !

Ieșind din cortul voievodului, Martinuzzy îl luă de braț pe Taurinus.

— Să mergem, astă-seară ești invitatul meu, vom cina împreună, domnule candidat de episcop! spuse Martinuzzy, apăsînd pe ultimele cuvinte.

— Eu? Candidat de episcop!? exclamă nedumerit Taurinus.

— Da! Scaunul e liber și trebuie ocupat! Cine ar fi mai nimerit decît domnia ta?

— Nu... mulțumesc, excelență, nu pot primi. Nu v-am făcut nici un rău, pentru ce această pedeapsă?

— De altcum, nu decidem noi, ci papa... deocamdată nu ești decît unul dintre candidații noștri, îl liniști Martinuzzy.

— Atunci pot fi liniștit. Papa nu-mi va da învestitură, căci mă cunosc corbii de acolo!

Trecură printre străji, ocoliră un tufăriș, iar cînd ajunseră în fața cortului, Martinuzzy înainte de a se despărți de Taurinus îi spuse:

— Adă și manuscrisul. Vreau să văd ce-ai făcut pînă acum... vreau să văd cum privești domnia ta acest război al țăranilor iobagi. Cum spui că ți-ai intitulat opera?

— „Stauromachia“ — idest cruciatorum servile bellum![1].

— Da, merge! Vino cu manuscrisul. Vom bea împreună un pahar de vin bun, în cinstea eroului, a lui Gheorghe Doja!

— Un adevărat erou! grăi cu însuflețire Taurinus.

— Da, l-am prețuit totdeauna! Nu cunoști ultima mîrșăvie a episcopului Perény? Mîine îl vor expune vederii mulțimii, spre batjocură, pus pe tron de fier, cu coroană de fier pe cap! Dacă grăbeam cu o jumătate de ceas, poate puteam împiedica umilirea aceasta.

— Trecînd în nemurire, fiecare trebuie să-și urce calvarul!

— Regulă învechită, domnule canonic! Nu sînt de părerea aceasta, vorbi clătinînd capul Martinuzzy.

Un sutaș din oastea voievodului venea însoțit de opt alebardieri să schimbe garda în jurul cortului cancela-

---

[1] „Stauromachia“ — idest cruciatorum servile bellum! — „Stauromachia“ — adică războiul cruciat al iobagilor. (N. A.)

rului. Cei doi priviră mişcările ostaşilor, gravitatea şi taina cu care se preda consemnul.

— Atuncea te aştept. Intr-un ceas termin ce am de făcut şi luăm cina. Vom discuta despre opera domniei tale.

Taurinus se înclină mulţumit şi se îndepărtă. Martinuzzy făcu semn sutaşului de gardă să se apropie, apoi porunci să cheme crainicii. Personal înmînă fiecăruia hîrtia pe care trebuia s-o ducă, şi nu uită să le sădească în suflet nădejdea unei recompense în cazul cînd îşi vor duce la bună îndeplinire misiunea încredinţată.

După ce crainicii porniră la drum, îşi chemă bucătarul :

— Am un oaspe, pe părintele Ştefan Taurinus, îi place să mănînce bine şi mult, ai grijă de el !

— Şi pentru excelenţa voastră ?

— Pentru mine, pregăteşte cina mea obişnuită, la care mai adaugă o bucăţică de brînză, ca să pot bea o cupă de vin cu canonicul nostru.

Martinuzzy intră în cort şi se aşeză la masa de lucru. Părea obosit, îngîndurat. Avea ochii aţintiţi spre flacăra făcliei. Nu-i ieşea din minte episcopul Perény, cu cererea lui ciudată. Il vedea pe Doja expus batjocurii mulţimii, călugării roind în juru-i, pe episcop arătîndu-l acuzator magnaţilor, nobililor oraşului : „Ecce homo !"

— O ! Ecce homo ! murmură buzele lui Martinuzzy şi, ridicîndu-se, se îndreptă în grabă spre cufărul în care îşi avea lucrurile personale. Scotoci nervos cîteva clipe, apoi se ridică. Ţinea în mînă o sticluţă pe care o scutură de cîteva ori, apoi o privi, îndreptînd-o spre flacăra făcliei : „Aşa, moartea mai are şi deosebitul merit că închide pentru totdeauna gura aceluia care ar putea vorbi ! Deşi, n-ar fi cazul cu tine, Gheorghe Doja, dar mai ştii... schingiuitorii pot face şi pietrele să grăiască ! Da, de umilinţe te voi scuti, Gheorghe Doja !" spuse Martinuzzy şi se îndreptă spre masa de lucru, de unde luă o foaie de hîrtie. Cu mîna puţin tremurîndă muie pana în cerneală şi se apucă să aştearnă pe hîrtie litere mari, apăsate :

„Căpitanului Gáll,

Monseniorul Perény, episcop de Biharia, însărcinatul judiciar al majestății sale regelui Ulászló al II-lea, urmează să fie încunoștiințat că aprobarea dată de către senioria sa Ioan Zapolya, voievod al Ardealului, comandant suprem al ambelor oștiri, prin care îi era îngăduit monseniorului să-l expună batjocurei publice pe prinsul Gheorghe Doja, se revocă din motive de stat. Dumneata, căpitane Gáll, vei veghea ca această dispoziție a noastră să fie întru totul respectată.

Cancelar — Martinuzzy".

Puse pecetea, apoi se îndreptă spre ușa cortului :

— Predați în noaptea aceasta căpitanului Gáll, comandantul nostru de cetate, scrisoarea aceasta, porunci sutașului de gardă.

Nu după mult timp veni Taurinus și împreună se așezară la masă. Cina pentru canonic era îmbelșugată, compusă din cărnuri multe. A cancelarului simplă : cîteva legume fierte și bucățica de brînză cerută. Mîncară discutînd despre războiul iobagilor, despre Doja, despre „Stauromachia" părintelui Taurinus.

— Am o rugăminte față de domnia ta, spuse Martinuzzy, după ce sorbi de cîteva ori din cupa cu vin.

— Sînt cu totul în slujba excelenței voastre, închină Taurinus.

— Te rog să primești să-i fi duhovnic lui Gheorghe Doja. Aș vrea ca prin sfinția ta să-i trimit cîteva cuvinte și mai mult decît atîta, doresc să-l pun în afara înjosirilor, umilirilor, să-l scutesc de supliciul la care l-au condamnat.

— E nevoie de mine pentru toate acestea ? Nu văd cum aș putea-o face !

— E așa de greu de înțeles ?

— Lămuriți-mă !

Martinuzzy se ridică, luă sticluța din locul unde o pusese și i-o întinse lui Taurinus :

— Venenum ! [1] păru îngrozit Taurinus.

---

[1] Otravă. (N. A.)

— Da, venenum! E tot ce pot să-i dau în clipele acestea. E singurul meu ajutor! Pe calea aceasta vreau să-l scutesc de tot ce cred eu că-i mai greu de îndurat decît moartea: umilirile, înjosirile, chinurile călăului!

— M-aţi judecat greşit, excelenţă! Nu sînt un ucigaş! Fără îndoială, aţi vrea să otrăvesc cuminecătura. N-o pot face! Nu uitaţi c-am rămas totuşi un slujitor cinstit al altarului!

— E rîndul meu să-ţi spun că m-ai judecat greşit. Nici o clipă nu m-am gîndit ca sfinţia ta să fii ucigaşul! Rolul sfinţiei tale e de a înmîna lui Gheorghe Doja sticluţa aceasta, ca un omagiu din partea mea. El va înţelege ce trebuie să facă. Doar atît îţi cer! E prea mult pentru conştiinţa sfinţiei tale?

— Iertaţi-mă, nefiind obişnuit cu astfel de lucruri, nu v-am înţeles de la primele cuvinte... Voi face aşa cum doriţi... dumnezeu să-i ierte păcatele!

— Mulţumesc!

Martinuzzy turnă vin în cupe, apoi îl privi lung pe Taurinus:

— Faber est suae quisque Fortunae! spuse ducînd cupa la buze.

Taurinus bău întreaga cupă, îşi şterse buzele şi, găsind prilejul bun pentru discuţii, începu:

— Nu, n-aveţi dreptate, omul nu poate fi făuritorul propriului său destin! Soarta omului e mai presus de el, se naşte cu ea şi trebuie să i se supună pînă la ultimul ceas al vieţii!

— Poate! spuse Martinuzzy, care nu putea fi întrutotul de părerea canonicului.

Intr-un tîrziu, sutaşul trimis în cetate cu scrisoarea către căpitanul Gáll se înapoie şi-i aduse lui Martinuzzy cuvîntul comandantului fortăreţei că nu va îngădui nimănui să-l scoată pe Gheorghe Doja, fie acela chiar şi episcopul Perény. Dacă cancelarul mai are vreo poruncă de dat, el o va îndeplini cu sfinţenie.

A doua zi, pe la prînz, Taurinus se strecură ca o umbră prin gangul subteran al fortăreţei, urmat de căpitanul Gáll la cîţiva paşi. Ajunşi în dreptul subte-

rânei în care se afla Doja, Gáll răsuci cheia grea în broască și deschise ușa. Cîteva clipe Taurinus nu văzu nimic în întunecimea încăperii, iar cînd ochii i se obișnuiră cu întunericul, păși în vîrful picioarelor, coborînd treptele. O rază slabă de lumină furișată printr-o tăietură strîmtă în perete începu să se facă din ce în ce mai bine văzută. Raza de lumină se desprindea dintr-un colț, tăia subterana în curmeziș și se oprea pe fața prizonierului.

Doja era așezat pe un butuc gros în care se înfigeau verigele lanțurilor ce-i ferecau gleznele picioarelor și stătea cu capul în palme, cu coatele rezemate pe genunchi. Cînd raza de lumină pătrundea pînă la el, se așeza în așa fel ca s-o aibă în față, să simtă prin ea lumina, soarele, libertatea de dincolo de ziduri. În fîșia aceea îngustă de lumină se oglindea acuma pentru Doja toată lumea, mișcarea, viața.

Taurinus mai făcu cîțiva pași și se opri. Doja rămase neclintit, parcă nici nu i-ar fi bănuit prezența. Urmărea cu privirea pierdută jocul dîrei de lumină. O clipă, canonicul avu gîndul de a se așeza pe butucul acela alăturea de el, să-i pună mîna pe cap, să-i adreseze cuvinte mîngîietoare, dar nu îndrăzni.

— Fiule, fiule, — murmură Taurinus, — biserica îți aduce prin mine mîngîierea. Ești pregătit s-o primești ?

Doja tresări, își ridică capul și dîra de lumină dispăru de pe fața lui. Îl privi pe Taurinus, apoi sprijinindu-se cu mîinile de butuc se ridică. Lanțurile zornăiră înfiorător în liniștea de mormînt a boltei.

— Cu suflet deschis mărturisește tot ce-ai păcătuit în viață, cere iertare și dumnezeu va fi îngăduitor cu tine ! vorbi cu același glas murmurat Taurinus.

— Cum aș putea ști dacă am păcătuit sau nu ? întrebă Doja.

Taurinus nu se aștepta la astfel de întrebare și ea îl puse în încurcătură.

— Toți păcătuim ! Păcatul se naște o dată cu noi, fiul meu, nu întreba și nu te îndoi ! Mărturisind, îți vei ușura sufletul și clipele din urmă ți se vor părea ca somnul binefăcător.

— Dar înţelege-mă, părinte! Nu ştiu, nu ştiu dacă am păcătuit sau nu!...

— Domnul dumnezeul nostru a dat prin Moise zece porunci... şi Taurinus, stingherit de şubrezenia cuvintelor sale, începu să-i înşire cele zece porunci ale decalogului. Apoi, sfîrşind, aşteptă cuvîntul lui Doja, dar viteazul nu-şi deschise gura. Atunci Taurinus se apropie şi-i puse mîna pe umăr: Îndrăzneşte! Aminteşte-ţi pe care dintre aceste zece porunci le-ai călcat în viaţă, cu ştiinţă sau cu neştiinţă. Dumnezeu e mare şi îndurător...

— Părinte, cred că ştii: nu pentru călcarea acestor zece porunci mă aflu eu în subterana aceasta întunecoasă!

— Ştiu, ştiu! grăbi răspunsul Taurinus, nemaigăsind alte cuvinte să-i spună.

Doja îşi înălţă capul, raza de lumină îi juca din nou pe faţă. Îl privi pe duhovnic cîteva clipe în ochi. Taurinus îşi plecă capul pe piept şi păşind spre butuc se aşeză. Doja îl privea nedumerit.

— Bine, părinte, îi spuse el într-un tîrziu. Să îndeplinim şi taina aceasta!

— Vrei cu adevărat?

— Da! şi se aşeză alăturea de Taurinus.

Taurinus îşi făcu de cîteva ori semnul crucii, apoi începu să-l întrebe, aşa după cum se obişnuieşte la spovedanie, întrebări întîmplătoare, fără nici o legătură cu faptele pentru care prizonierul urma să-şi primească pedeapsa. Doja răspundea depănîndu-şi amintirile. Nu era vorba de păcate făptuite şi condamnate de canoane, ci de viaţa lui, de la începuturile ei şi pînă cînd a căzut prins. Spovedania dură multă vreme, cu întrebări şi răspunsuri. Doja vorbi despre satul lui şi traiul iobagilor asupriţi şi chinuiţi, împovăraţi de greutăţi. Aminti de lupta pe care totdeauna a dus-o contra călcătorilor de lege, despre dreptatea celor mici pe care, atît cît i-a stat în putinţă, i-a apărat. A păcătuit prin asta?

— Nu, dumnezeu însuşi e dreptatea!

— Asta-i viaţa mea, părinte. Cu ea mă înfăţişez înaintea atotputernicului dumnezeu!

Taurinus își recăpătase stăpînirea de sine. Se ridică, și o dată cu el se ridică și Doja :

— Domnule Doja, ca duhovnic am stat alăturea de domnia ta și ți-am ascultat spovedania. Acum îți vorbesc ca trimisul unuia dintre puternici...

Doja se încruntă și-l străfulgeră cu privirea întrebător.

— Cancelarul Martinuzzy îți trimite omagiul său. Iată-l ! și scoțînd din buzunarul sutanei sticluța i-o întinse.

— Nu înțeleg ! spuse Doja învîrtind între degete sticluța cu otravă.

— Nu-ți dau nici un îndemn, căci sînt om al bisericii și biserica condamnă pe cei ce singuri își iau viața. Iți repet doar cuvintele cancelarului Martinuzzy : „Ca să-l pun în afara înjosirilor, umilirilor, chinurilor, dă-i din partea mea sticluța aceasta, prin ea se poate dezlega de viață și de tot ce viața aduce ca supliciu unui condamnat !"

Doja surîse plin de amărăciune :

— Mulțumesc domnului cancelar, dar trebuie să-i spun că m-a judecat greșit. Otrava nu poate fi dezlegarea vieții mele. Nu, nici vorbă ! Pentru ce să fug din fața umilirilor, înjosirilor și chinului ? Pot eu, în fața a ceea ce mă așteaptă, să fug ? Pot eu să fiu în clipele acestea altul decît acela care am fost în viață? Nu, părinte ! Mulțumesc domnului cancelar, dar s-a înșelat. S-a înșelat și de data aceasta !

— Intenția lui a fost binevoitoare...

— Cred, cred...

O clipă, Doja voi să-i trimită cancelarului, prin Taurinus, o rugăminte. Grigorie, fratele Grigorie ! Ar putea să-i salveze viața ! Dar renunță repede la gîndul acesta.

Taurinus îi întinse mîna, apoi porni aproape alergînd spre ușă. Doja se așeză din nou pe butucul său. Lanțurile zornăiră. Raza de lumină dispăruse și ea. Cerul se întunecase.

3

Ziua sorocită supliciului sosi. Magnaţii şi episcopii strînşi în sfat de judecată aduseră sentinţa: „Gheorghe Doja, mic nobil, fost iobag, căpitan de oaste un timp, tîlhar de drumul mare mai apoi, scelerat care s-a declarat pe sine rege al Ungariei, cel care a răsculat trupele cruciate şi a dezlănţuit pîrjolul asupra ţării, trecînd prin foc şi sabie castelele senioriale şi aşezările lor, acel care s-a războit cu trupele regelui şi ale magnaţilor, care în mod barbar a tras în ţeapă pe seniorul episcop Csáky, va fi pus pe un tron de fier înroşit în foc. O coroană de fier, înroşită şi ea în foc, îi va fi pusă pe cap. Căpeteniile iobagilor răsculaţi, complicii lui, tot aşa de scelerați ca şi el, vor fi siliţi să-i sfîşie trupul fript şi să-i mănînce carnea — pentru fiecare dintre ei pedeapsa îi prea blîndă, dar mintea omenească nu poate născoci alta mai îngrozitoare."

Tronul de fier era aşezat deasupra mormanului de cărbuni aprinşi, călăii mînuiau cu repeziciune foalele aţîţînd focul. Gheorghe Doja fu aşezat pe tron şi legat apoi de el cu lanţuri. Focul se înteţea din ce în ce.

— Cîinilor! Cîinilor! strigă chinuitul, simţind din ce în ce căldura fierului încins.

O coroană de fier fu scoasă cu cleştele din foc. Gîdele, după ce o prezentă magnaţilor şi episcopului Perény ca să-i convingă că într-adevăr coroana era destul de înroşită, se apropie de Doja şi i-o puse pe cap.

— Cîinilor! mai strigă odată sfîşietor Doja şi capul îi căzu apoi pe piept.

Jur împrejurul locului unde se desăvîrşea supliciul, magnaţii, episcopii şi călugării, precum şi notabilii cetăţii priveau mulţumiţi chinurile viteazului Gheorghe Doja. Niciunul dintre ei nu avură vreun cuvînt de milă sau îndurare, doar Martinuzzy îşi înălţă capul spre boltă şi scrîşni printre dinţi, ca să nu fie auzit:

— Bestii! Bestii!

Dintre toţi cei prezenţi, Werböczy privea cel mai mulţumit. Pe tronul înroşit în foc, în faţa lui, se sfîrşea ţăranul rebel şi cu el se sfîrşea războiul ţăranilor şi orice împotrivire contra puterii senioriale.

Zapolya îl căuta cu ochii pe Martinuzzy. Chinul eroului îl îngrozea, iar mirosul de carne omenească friptă îl îngreţoşa. Ar fi vrut să plece, dar neîntîlnind privirea cancelarului rămase locului. Voievodul îşi duse doar batista îmbibată cu esenţe aromate la nas şi închise ochii.

După ce Gheorghe Doja îşi dădu sufletul, călăii opriră foalele şi strînseră jeraticul. Gîdele luă o spangă înroşită şi i-o înfipse în dreptul inimii. Trăgînd spanga înapoi, gîdele îşi scoase boneta de pe cap, făcu o plecăciune în faţa grupului magnaţilor în semn că eroul nu se mai găsea în viaţă şi se retrase.

Un trîmbiţaş sună prelung şi la locul supliciului fură împinşi deodată două grupuri de oameni. Unul era alcătuit din cei aproape patruzeci de conducători ai iobagilor, în frunte cu Grigorie, cu Borzó, Iosif, Kulcsár, Costan, moş Petcu şi ceilalţi care nu căzuseră în luptă, iar al doilea, mai puţin numeros, era alcătuit din condamnaţi de drept comun, aduşi şi prezentaţi şi ei la porunca lui Perény ca făcînd parte dintre conducătorii iobagilor.

— Iată-vă comandantul! strigă episcopul Perény către cei aduşi cu împunsături de suliţe, cu lanţurile la picioare, şi cu un gest larg arătă cu mîna spre tronul pe care se afla înnegrit de fum, cu pielea plesnită, trupul lui Gheorghe Doja.

— Cîinilor! Păgînilor! Fiarelor! strigară căpeteniile iobagilor.

Unii chiar se repeziră cu pumnii ridicaţi spre episcop, tîrîndu-şi lanţurile după ei. Perény şi ceilalţi magnaţi se traseră în grabă înspăimîntaţi. Ostaşii potoliră însă repede cu împunsături de suliţe pe cei cîţiva îndrăzneţi şi episcopul Perény putu să-şi continue rolul pe care şi-l luase:

— Cel care sfîșie primul, cel care înghite prima bucată de carne din trupul acestui scelerat, va fi grațiat, lăsat în viață, eliberat !

Oamenii lui Doja scrîșniră din dinți, trimițînd din ochi val de ură spre grupul magnaților. Costan dădu la o parte ostașul pe care-l avea în față și se repezi iarăși spre episcop, dar fu împiedicat :

— Spurcăciune ! strigă el atunci și scuipă spre episcopul Perény, peste capul ostașului care i se pusese în față.

Conducătorii iobagilor se împotriveau cu hotărîre să sfîșie trupul comandantului lor, deși Perény făcuse semn ca ostașii să-i împingă spre tronul lui Doja cu forța.

— Niciunul dintre voi nu-i așa de flămînd ? întrebă rînjind episcopul. Niciunul dintre voi nu-i dornic de libertate ?

— Nelegiuitule ! îi aruncară vorba în obraz conducătorii iobagilor.

Atuncea, din grupul tîlharilor, unul păși cîțiva pași spre tronul lui Doja, dar avînd o ezitare se opri locului și privi spre episcop.

— Încearcă, vei fi liber ! grăi Perény. Veți fi liberi, li se adresă și celor rămași în urmă.

Tîlharul mai făcu doi pași și iar se opri. Atuncea tot grupul lor dădu năvală asupra tronului lui Doja. Se învălmășiră îmbrîncindu-se, fiecare voia ca el să fie primul. Părea o haită de lupi hămesiți, sfîșiindu-se între ei și sfîșiind și prada. Urlau, sfîșiau și înfulecau. Un fior trecu prin sufletele capilor iobagilor, unii își acoperiră ochii cu mîinile, toți scrîșneau din dinți, neputincioși :

— Cîinilor ! Păgînilor ! Nelegiuiților !

Magnații, episcopii și călugării priveau spectacolul. Erau bucuroși că sentința a putut fi îndeplinită în litera ei. Învălmășeala, urletele de haită ale tîlharilor îi înveseleau.

— Să fie aceștia, într-adevăr, oamenii lui Doja ? îl întrebă Zapolya pe Werböczy.

— Te mai îndoiești ! răspunse semeț magnatul.

— Priviţi-i, priviţi-i ! striga episcopul Perény în culmea fericirii că planul lui diabolic a reuşit pe deplin.

După cîteva clipe, plini de sînge, cu bucăţi de carne în mînă, grupul tîlharilor se întoarse către episcopul Perény, privindu-l îndobitociţi, aşteptînd cuvîntul de îndurare, graţia, libertatea.

Perény îşi îndreptă privirea spre Werböczy. Acesta clipi din ochi şi întrebă ca unul care nu ştie nimic, punînd parcă mult interes întrebării lui :

— Care a fost primul ?

— Ar fi greu de spus ! grăi episcopul Perény.

— Atunci va fi greu să-ţi ţii făgăduiala, rînji Werböczy.

— Aş greşi dacă în necunoştinţă de cauză aş părtini pe unul faţă de altul. De aceea cred că nu voi putea graţia pe niciunul !

— E mult mai bine aşa ! întări Werböczy.

Perény păşi totuşi spre tîlharii care sfîşiaseră şi mîncaseră din trupul lui Doja :

— Cine a fost primul dintre voi care a mîncat din trupul comandantului ?

— Eu ! Eu ! Eu ! începură cu toţii să urle.

— Toţi, nu ! Care a fost primul ? mai întrebă o dată Perény.

Şi iarăşi răsună acelaşi răspuns în cor, fiecare trudindu-se ca vocea lui să fie auzită :

— Eu ! Eu ! Eu !

— În zadar ! Îmi sînteţi martori, — se adresă episcopul Perény magnaţilor şi episcopilor, — cu toată bunăvoinţa, nu se poate afla care a fost primul ! apoi făcu semn către inchizitori şi călăi : Nu pot ierta pe niciunul, duceţi-i şi spînzuraţi-i! Atîrnaţi-i în afara porţilor cetăţii !

Ostaşii împinseră afară amîndouă grupurile.

Martinuzzy stătea pe treptele catedralei. În mulţimea din faţa lui parcă zărise un chip cunoscut. Era un tînăr îmbrăcat ostăşeşte, părea un mic nobil, iar alături de el stătea o fată. „A, da !“ murmură cancelarul şi-şi scoase mănuşa. Apoi privi încruntat spre Valen-

tin, făcînd un gest cu mănuşa, ca şi cînd şi-ar fi spus : „Nu, nu, mă înşel !“

O linişte apăsătoare se lăsă asupra cetăţii. Uliţele erau pustii, oamenii se închiseseră prin case. Chinurile la care fusese supus Gheorghe Doja îi înspăimîntaseră. Jeleau moartea eroului cu sufletele copleşite de durere pentru el, de ură împotriva magnaţilor şi episcopilor. Chiar şi orăşenii bogaţi, care asistară la supliciul lui Doja, grăbiseră scîrbiţi spre case.

Alaiul magnaţilor şi episcopilor găsi oraşul pustiu, uliţele cetăţii goale. La Casa oraşului, unde Werböczy urma să arate în linii mari principiile legiuirii sale — Tripartitum — nu se afla nimeni, nici măcar polgarmeşterul, notarul sau membrii Sfatului şi staroştii breslelor. Abia spre seară, aduşi cu sila, intrară în sală şi se înşiruiră posomorîţi de-a lungul pereţilor o parte dintre fruntaşii oraşului.

O dată cu apusul soarelui, Zapolya şi Martinuzzy părăsiseră cetatea. Se întorceau în tabără. Martinuzzy îl sfătuise pe voievod să refuze praznicul pus la cale de episcopul Perény, să nu se amestece prea mult cu ei şi să se întoarcă în tabără, printre ostaşii săi, printre secui. În felul acesta va face dovadă că nu se solidarizează cu schingiuitorii lui Doja şi va putea să-i ţină pe secui şi pe viitor de partea sa.

Călăreau alăturea, mergînd în pasul cailor. Noaptea era senină, cerul înstelat :

— Splendidă noapte ! spuse Zapolya, rotindu-şi ochii pe bolta înstelată.

— Da, splendidă ! murmură Martinuzzy cu gîndul în altă parte, la posibile încurcături cu secuii, bănuind o revoltă mocnită în sufletele lor, după chinurile la care fusese supus Doja.

— Cad stelele, vara a trecut, mai spuse Zapolya. Mulţumesc lui dumnezeu că nu-l am pe suflet, spuse voievodul ca şi cînd i-ar fi ghicit gîndurile.

— Condamnarea la moarte e necesară : chinul şi barbaria niciodată ! grăi Martinuzzy. Lumea se va îngrozi cînd va afla şi-i va condamna pe cei care au adus sentinţa ca pe cei mai fioroşi ticăloşi ! Sînt îngrozit de cele văzute !

— Nu sînt vinovat cu nimic ! grăi Zapolya.

— Nici n-ar putea să vă învinovăţească cineva de barbaria asta. Vina cade în întregime asupra episcopului Perény, Werböczy şi asupra clicii lor. Trebuie să fim cu băgare de seamă, urmă tainic Martinuzzy. Tragedia nu s-a sfîrşit aici. Aceasta a fost, cred, începutul ! Începutul... !

— Am uitat să te întreb, — spuse iarăşi Zapolya, căruia nu-i plăcea să i se mai vorbească despre politică, — nu l-ai întîlnit pe Francisc ? Nu i-am mai văzut mutra de ieri seară, şi aş vrea să-mi explice un vis pe care l-am avut, un vis ciudat !

— Aş putea să vi-l explic eu, surîse Martinuzzy.

— Nu, nu ţi-l spun. Ar însemna că şi lui să i te substitui, zîmbi şi voievodul cu înţeles. Şi am convingerea că Francisc îşi cunoaşte bine meseria. Ştii, Martinuzzy, m-am gîndit temeinic la teoria cu pămîntul care se învîrte pe degetul lui dumnezeu, în faţa soarelui. Să ştii că Francisc are dreptate : dacă-i rotund şi dacă se mişcă, numai aşa poate fi !

— S-ar putea ! răspunse Martinuzzy şi se întoarse în şa ca să-şi continue gîndurile.

La cîţiva paşi în urma lor veneau secuii călări, garda lui Zapolya. Oamenii nu priveau cerul înstelat, mergeau tăcuţi, în paşii cailor, mohorîţi, cu capetele plecate.

4

Răscoala a fost pretutindeni înăbuşită. În miazănoapte, oastea slovacilor fu înfrîntă, iar Vlava luat prizonier şi trimis în Buda, regelui, ca să-l judece. Decanul Peroutka fu făcut scăpat ; Bornemisza îşi ţinu făgăduiala dată lui Martinuzzy. Iobagii rămaşi în viaţă fură dezarmaţi, şi, la fel ca şi ceilalţi căzuţi în mîinile magnaţilor, sluţiţi, însemnaţi prin tăierea urechilor, nasului şi scoaterea unui ochi. Mai marii peste cete spînzuraţi.

Martini urmări mai multe săptămîni oastea popii Laurentius. Mercenarului îi convenea urmărirea aceasta, deoarece trupa lui putea să jefuiască în voie. Abia cînd timpul se schimbă și ploile de toamnă începură, el puse capăt urmăririi și dădu bătălia. Oastea popii Laurentius fu ușor zdrobită, căci era o oaste în care nu mai domnea nici o ordine. Popa fu prins, și o dată cu el fu prins și Anton Moise Hosza. Martini îi predase orașului Cluj pentru a fi judecați, așa cum avea poruncă.

Clujul trecuse și el prin grele încercări. Párkány și ceilalți care îl ajutaseră își pierduseră viața. Zile grele cunoscuseră cetățenii orașului Cluj. Abia spre toamnă liniștea începu să domnească din nou în oraș. Cetatea era acum apărată de o mică garnizoană voievodală. Despre vechile privilegii aproape nici nu se mai vorbea.

În temnița cetății zăceau de mai multe săptămîni Laurentius și tovarășul lui, Moise Hosza. Popa turba de mînie, și în primele zile urla ca leul prins și închis în cușcă. Cînd Moise Hosza fu adus lîngă el, în aceeași celulă boltită de sub zidurile cetății, popa Laurentius se repezi asupra lui cu degetele crispate, gata să-l sugrume.

— Numai ție ți se datorește totul !

Hosza nu încercă să se apere, ridică doar din umeri disprețuitor. Paznicii veniră în curînd și-l domoliră pe Laurentius agățîndu-i lanțul cu care îi erau legate picioarele de belciugul gros înfipt în piatra zidului.

Priponit de zid, zile la rînd popa Laurentius îi zvîrlea lui Moise Hosza, în față, învinuirea :

— Numai nebuniei tale se datorește totul ! Dacă aș fi ascultat chemarea lui Doja, astăzi n-am fi aici !

— Totul e în zadar acum ! Totul e în zadar acum, grăia mereu, cu aceleași cuvinte, Anton Moise Hosza.

Despre starostele Taill nu se mai auzi nimic. Nimeni nu putea spune dacă mai era în viață sau căzuse și el. Se știa doar atît că părăsise tabăra lui Szaleresi, și că plecase spre Timișoara să ceară ajutorul lui Gheorghe Doja. Pesemne sosise acolo după prinderea lui și, dîndu-și seama că totul e pierdut, se îndreptase

spre Dunăre și trecuse hotarul, pornind iarăşi în lumea largă.

Toamna venise de timpuriu, cu bruma groasă, cu dimineţi răcoroase și zile însorite. Serile parcă erau mai frumoase ca oricînd, cerul mai înstelat, luna mai strălucitoare. Clopotele catedralei sfîntului Mihail sunau armonios, iar ecoul ducea în depărtare dangătul lor vestind credincioșii că slujba a început. Noaptea, din turnul primăriei, se auzea pînă la marginea cetăţii glasul puternic al paznicului: „Te văd, te văd!"

Deoarece convorbirea pe care o avusese cu grefierul luase sfîrșit și totul fusese hotărît pe a doua zi, noul polgarmeşter se grăbea să plece. Îl aşteptau la „Pomul Verde" ortacii din breaslă. Era seara din săptămîna cînd se întîlneau la un pahar cu vin, cînd pălăvrăgeau pînă noaptea tîrziu. Acolo, în crîşmă, îşi orînduiau, între două rînduri de stacane cu vin bun, treburile breslei.

Tipicarul de grefier bătrîn nu mai termina însă cu trăncănitul. „Cicălitoare lighioană, cugeta polgarmeşterul. Iată că și Luca, clopotarul, bate de vecernie și el îi tot dă cu gura".

— Polgarmeştere, ia aminte, ia aminte, polgarmeştere! Dacă e ca să se facă, deși eu sînt împotrivă și de data asta, apoi să hotărască toţi într-un glas! ...Ascultă ce-ţi spun eu, vîrîţi pe dracu' în casa voastră şi n-o să mai puteţi scăpa de el! Mîine-poimîine n-o să mai aveţi nici un cuvînt de spus aici, mă înţelegi?

— Spune-mi ce putem face? făcu polgarmeşterul mîhnit, ridicîndu-și brațele în sus. Ne mai putem împotrivi, le mai putem respinge și de data asta cererile? Nu vezi, lumea a ajuns sub călcîiul lor! Vrei să-mi pierd capul?

Magnaţii Bánffy şi Teleky și alţi doi magnaţi din comitat înaintaseră o nouă cerere prin care reclamau stăruitor dreptul de a-și clădi case în oraș, de a deveni cetăţeni ai orașului, deşi nu puteau intra în nici o breaslă, neîndeletnicindu-se cu nici un meşteşug. Ba ceva mai mult, printr-o diplomă dată de rege, bunurile celor ce participaseră la răscoală fuseseră con-

fiscate și împărțite magnaților. Bánffy primise casele lui Taill cu tot pămîntul din jurul lor. Magnatul nici nu mai așteptase hotărîrea Sfatului, pusese iobagii să scoată piatră din carieră și se pregătea să intre în oraș cu carele încărcate și cu meșteri, care urmau să-i ridice palat chiar în piața orașului, pe locul pe care mai bine de un secol fusese casa postăvarilor.

— S-ar mai putea, polgarmeștere, dar fiindcă spui că nu se poate, din pricina aceasta eu îți cer să le pui botniță orășenilor la ședința de mîine, să nu-și închipuie că mai e lumea care a fost. Dacă ați hotărît așa, așa să fie, să nu se ridice nici un glas împotriva magnaților, căci acei ce se vor ridica, cîțiva — cîți vor fi — vor avea apoi îndeajuns de suferit! Dumneata nu-ți dai încă seama ce va fi pentru oraș intrarea magnaților: ori vă opuneți cu toții și... dumnezeu cu voi, ori nu vă opuneți niciunul. Cel ce se va pune de-a curmezișul va fi un om pierdut, și n-aș vrea să se spună că nu v-am zis. După cîtva timp, sau poate numai după cîteva zile, magnații se vor răzbuna amarnic împotriva celor ce-au ridicat glasul! De mîine începînd, privilegiile voastre s-au dus dracului pe apa sîmbetei, asta s-o știți!

— De, o fi ce-o vrea bunul dumnezeu! De împotrivit nu mai putem! grăi polgarmeșterul și se grăbi să plece, tăindu-i grefierului pofta de vorbă și dăscăleală.

Luca, clopotarul, trăgea de zor clopotele catedralei. Îi plăcea să se legene trăgînd de funii. Clopotele, în mișcarea lor, îl trezeau din beția lui de totdeauna.

Seara era minunat de frumoasă. Amurgul întîrzia. Porumbeii din turnul catedralei se întorceau în stoluri de pe cîmp, unde-și căutaseră hrană. Roteau pe deasupra măreței clădiri, așteptau ca dangătul clopotelor să înceteze, ca să se aciuiască în adăposturile lor din turnul și podul bisericii.

Orășenii se îndreptau în pîlcuri spre biserici. Dar de data asta drumul tuturor trecea prin piață, unde se opreau puțin locului, ca să privească pe lucrătorii dulgheri care se grăbeau să ridice un podium și patru furci pentru spînzurători. O dată cu răsăritul soarelui

începea o zi mare. Sfatul, între alte hotărîri, aprobase și sentința pe care magistratul o adusese: popa Laurentius să fie decapitat, iar alți patru tovarăși, între care Moise Hosza și cîntărețul Domokos, spînzurați.

Numărul orășenilor scăzuse în urma celor petrecute. In ateliere se simțea lipsa calfelor, lipsa slugilor pe la casele celor avuți. Nici pămînturile nu mai erau muncite și multe din ele urmau să se înțelenească, căci satele iobăgești ale orașului se pustiiseră. Cei plecați în cruciadă nu se mai întorseseră înapoi, pieriseră secerați de răzbunarea magnaților. La „Pomul Verde" se discuta cu aprindere tocmai această lipsă de brațe. Fiecare meșter era obligat să lucreze din greu alături de cei cîțiva băiețandri, ucenici luați la învățătură. Afacerile nu mergeau, magaziile erau goale, iar de a organiza o caravană cum fusese aceea pe care starostele Taill o însoțise spre Țara Leșească nici vorbă nu mai putea fi.

— Ortacilor, toate ca toate, oamenii se nasc și cresc, ucenicul devine calfă, timpul trece și vindecă rănile, ce ne facem însă, fraților, cu căpcăunii care s-au vîrît în casa noastră?

— Ține-ți limba, meștere Schill! Tocmai vorbeam cu bătrînul nostru grefier, să nu se ridice nici un glas, altcum va fi vai și amar de acela care ar trăncăni! De, mă doare și pe mine, dar... Acum, cînd sîntem sub călcîiul lor, n-avem încotro!

— Ei, n-om pieri noi! Fraților, bem în sănătatea lui Ascute-pinten!

— In sănătatea Roșcatului!

— Măi creștini, nu batjocoriți sîngele omului! O fi vrut și el ceva, mai știți, poate ogorul lui dumnezeu să fi adus altă lume... nu batjocoriți!

— Cîinele! Ne-a mîncat banii!

— Da, asta-i drept, dar ăștia care vin o să ne sugă și sîngele din vine!

O dată cu ivirea zorilor, toboșarii începură să bată tobele, trîmbițașii să sune din trîmbițe, clopotele bisericilor băteau și ele, chemînd lumea orașului în piața cea mare unde avea să se ducă la îndeplinire sentința.

În fața primăriei, în ținută de gală, polgarmeșterul împreună cu domnul de Nyárád, primarul regelui, așteptau cu alebardierii aliniați în spatele lor sosirea juraților și pîrgarilor, pentru a începe ședința Sfatului cel mare al orașului.

Domnul de Nyárád, primarul regelui, parcă întinerise. Coiful lui părea mai strălucitor și penajul mai pompos, iar glasurile alebardierilor, cînd primarul regelui strănuta, erau mai puternice în urarea lor:

— Să trăiești, măria ta!

Dar parcă urechile domnului de Nyárád se astupaseră, căci el nu mai răspundea printr-un cuvînt de mulțumire. Părea acum un curcan mîndru, umflat în pene, și numai rar își arunca ochii asupra polgarmeșterului care stătea în stînga lui, smerit și supus. Poate i se păruse sau poate de fapt dolmanul domnului de Nyárád nu stătea cum trebuie pe umerii săi, polgarmeșterul i-l îndreptă cu mult respect, ceea ce-l făcu pe primarul regelui să se umfle și mai tare în pene.

După două ceasuri, Sfatul luă hotărîrile. Nici un glas nu se ridică împotriva aprobării date ca magnații să-și poată construi case în orașul liber regesc și să aibă aceleași drepturi ca cei mai de vază cetățeni. Iar cînd polgarmeșterul ridică ședința, nu uită, cum uita Demény, să strige așa după cum se cuvenea, cu glas tare, răsunător, cuvintele acestea: „Slavă regelui nostru Ulászló al II-lea!"

Preoții așteptau în odăjdii, poporul orașului în haine de sărbătoare. Călăii făceau ultimele pregătiri: atîrnau funiile de capetele furcilor, urcau butucul greu sus, pe podium.

Toboșarii începură să bată des de tot un ropot sinistru și dinspre temniță se zări venind cortegiul condamnaților. Decurionul, cu pieptul în afară, cu spada trasă, mergea cîțiva pași înainte, în urma lui mergeau alebardieri în ținută de gală, cu mundirele vărgate în culorile orașului, cu cizme lungi, cu turetcile răsfrînte. După ei veneau cei cinci condamnați, iar un rînd de alebardieri încheia cortegiul și oprea mulțimea de gură-cască, zgomotoasă și sălbatică, care se ținea coadă.

Popa Laurentius era îmbrăcat în vechiul lui anteriu de preot pribeag, propovăduitor al ogorului lui dumnezeu. Barba îi crescuse stufoasă și părea și mai roșie în bătaia razelor soarelui. Se ținea drept, cu brațele împreunate pe piept, strîngînd în mîini crucea lui de alamă pe care duhovnicul voise să i-o smulgă.

Mulțimea aștepta să audă glasul polgarmeșterului citind sentința, dar de data aceasta nu polgarmeșterul fu acela care dădu citire sentinței, ci domnul de Nyárád, primarul regelui. Și tot el fu acela care ridică spada, semn că cei condamnați aparțin călăilor.

Popa Laurentius își puse singur capul pe butuc și nu cu ochii în jos, ca să i se dea lovitura în ceafă, ci cu ochii spre înaltul cerului, privind parcă cutezător spre dumnezeu.

Numai Moise Hosza se împotrivi și se zbătu. Nu voia să moară. Dar cînd totuși călăii reușiră să-i pună ștreangul în jurul gîtului, el își dădu seama că totul s-a sfîrșit și, drept rămas bun, scuipă asupra mulțimii.

Seara, prin crîșmele orașului, lăutarii cîntau cîntecele lui Domokos. Orășenii beți se legănau în acordurile lăutelor, acompaniind cu vocile lor pe lăutarii ce puneau tot sufletul în cîntecul celui ce nu fusese încă dat jos din ștreang.

A doua zi, orășenii își începură munca lor obișnuită prin ateliere și dughene. În piață, zeci de care, încărcate cu bolovani mari de piatră, sosiseră de cu noapte, și așteptau să fie descărcate.

Frînți de oboseală, iobagii bătrîni, femeile și copiii care munciseră o noapte întreagă așteptau acum triști, în jurul vitelor hămesite și ele de foame, să primească noi porunci.

Magnatul Bánffy sosise în oraș, grăbit să pună temelia palatului pe care începea să-l clădească pe una din laturile pieții orașului. Cu pași întinși măsura lățimea terenului. În urma lui, meșterul arhitect purta o prăjină de măsurat, înfigea pociungi[1]. Polgarmeșterul stătea la o oarecare depărtare și privea. Fără să țină

[1] Pociung — țăruș. (N.R.)

seama de prezenţa lui acolo, magnatul dădu ordin ca iobagii să descarce piatra în mijlocul străzii.

Atuncea polgarmeşterul găsi de cuviinţă să intervină :

— Măria ta, pietrele măriei tale ne vor împiedica tîrgul de săptămînă. Nu s-ar putea să porunciţi iobagilor să le descarce pe pămîntul domniei tale ?

Bánffy îşi aruncă ochii asupra lui. De unde atîta îndrăzneală ?!

— Să le descarce acolo unde am spus, n-au decît să se împiedice de el orăşenii dumitale şi să-şi frîngă gîturile !

— Ai dreptate, măria ta ! Ha, ha, ha, rîse el. Să-şi frîngă gîturile, netoţii !

5

Căluţii de munte îşi înfig copitele în stîncile potecii lăturalnice pe care Valentin şi Ilina străbat munţii coborînd povîrnişuri repezi, urcînd coaste înclinate, prăpăstioase. Ei se îndreaptă pe căi ocolite spre casa şoimarului Drag. Duc cu ei în suflete toată amărăciunea înfrîngerii. Ochii Ilinei sînt secaţi de lacrimi. A avut atîţia morţi de plîns : tatăl, baciul Gyuri, Iosif, bădiţa Grigorie şi toată mulţimea iobagilor căzuţi în lupte sau măcelăriţi sălbatic după sfîrşitul luptelor, cînd furia magnaţilor se dezlănţuise turbată asupra tuturor acelora care îndrăzniseră să li se ridice împotrivă.

Urcau în munţi. Il pierduseră pe Doja, îşi pierduseră tovarăşii, pierduseră tot în afara năzuinţei, dorului de luptă. Da, se vor ascunde o vreme, vor sta ca ursul în bîrlog pe timp de iarnă, apoi... „Hai, sus, căluţule, omului i-i dat să lupte pînă moare."

— Şi baciul Bándy... ce s-o fi făcut cu el ? întrebă într-un tîrziu Valentin.

— Vai, o fi pierit şi el, au pierit cu toţii ! răspunde Ilina şi lacrimile îi năpădesc din nou ochii.

Dar măreția munților, semeția cu care brazii își înalță vîrfurile spre cer, înfruntînd vijelii, înfrîngînd natura vitregă, făcîndu-și loc, crăpînd stînca cu rădăcinile lor, împlîntîndu-se, trăind, înălțîndu-se triumfător, le-a alungat celor doi tineri amarul. Inimile lor zvîcnesc cu mai multă putere aici, în munte, sînt tineri!

E toamnă, frunzele au ruginit, cad veștede, acoperă pămîntul, poteca, foșnesc sub copitele cailor, întovărășindu-le parcă într-un cîntec al singurătății pașii.

Sînt doi și singurătatea îi apropie și mai mult. Merg în pașii cailor, acolo unde poteca se lărgește alătură caii, opresc locului și privirile lor se întîlnesc, își zîmbesc. Mîna lui Valentin prinde mîna Ilinei, amîndoi simt viața, simt cum sîngele le furnică prin vine, ochii ard, sufletele li se contopesc.

Sînt sus pe culme. Dacă ochii ar putea străbate zarea, ar vedea colinele, văile, cîmpia întinsă, apele, întreg pămîntul țării, pămînt pe care Gheorghe Doja l-a iubit atît de mult, pentru care și-a primejduit în nenumărate rînduri viața, pentru care, din rîvnă și dragoste nețărmurită față de oamenii lui, a tras spada împotriva seniorilor și a sfîrșit pe tronul de fier înroșit în foc.

Soarele s-a înălțat, crestele stîncilor pleșuve strălucesc în bătaia razelor sale, pe văi și pe viroage plutește negura dimineții, așa cum mai plutește încă în sufletele celor doi tristețea. Dar în depărtare, zarea e limpede cum e cleștarul, așa după cum limpede e și văzduhul. Doi vulturi se rotesc deasupra, sus de tot, iar o ciută, sălbăticiune sprintenă, s-a cocoțat pe cel mai înalt vîrf de stîncă și adulmecă aerul proaspăt al dimineții. Jos, sub stînca pe care poposesc tinerii și căluții lor, pîrîiașul gîlgîie zgomotos.

— Ilino!

— Valentine!

Ilina s-a aplecat, și-l îmbrățișează. Izvorul lacrimilor a revenit, plîng amîndoi îmbrățișați.

— Gheorghe Doja, — murmură el, — Gheorghe Doja...

Intr-un tîrziu, un cal a nechezat, celălalt a lovit nerăbdător cu potcoavele stînca. Tinerii s-au desprins din îmbrățișare, își zîmbesc printre lacrimi, fericiți. Atunci pădurea începu să freamăte, vulturii să-și rotească din nou zborul, pîrîiașul de sub stîncă să gîlgîie mai tumultuos, iar sus, pe stîncă, pe creasta cea mai înaltă, ciuta își cheamă prin muget tovarășii.

— Om vedea noi ce-o mai fi ! spuse Valentin și dînd pinteni calului, porniră înviorați.

EPILOG

Ţara a intrat într-un somn înşelător. Stăpînitorii au înlănţuit-o cu cele mai grele lanţuri ale negrei feudalităţi. TRIPARTITUM, opera magnatului Werböczy, e legea de bază a ţării. Nimic nu se mişcă în ţară fără ştirea seniorilor. Nici copiii nu se mai nasc fără ştirea şi vrerea lor. Ei au putere de viaţă şi moarte.

Dar lumea nu stă în loc. Sultanul şi-a consolidat domnia, pe perşi i-a înfrînt, a cuprins întreg Balcanul. După zece ani de la moartea lui Doja, urmaşul lui Selim îşi îndreaptă ochii de vultur asupra Ungariei. Îi trebuie Dunărea întreagă, pînă dincolo de Buda, pînă unde caicele lui ar putea pluti.

Martinuzzy îşi ţese ca un harnic şi negrăbit păianjen pînza politicii sale. Zapolya a mai îmbătrînit. Un tînăr stă acum pe tronul Ungariei, Ludovic, fiul lui Dobje-dobje.

Iobagii din întreaga ţară fac parte din averea vie a domeniilor senioriale. Nu mai sînt socotiţi oameni, ci vite de jug. Locuitorii oraşelor şi-au pierdut şi ei în mare parte privilegiile. Numai cîteva oraşe-cetăţi se mai menţin. În schimb, curtea tînărului rege e cea mai strălucitoare, fiii magnaţilor îl înconjoară pe tînărul rege, giostrele[1] între cavaleri au loc zilnic şi la ele participă toată floarea nobilimii. Invitaţii din alte ţări vin să admire frumuseţea costumelor, strălucirea armurilor şi agerimea cailor ungureşti. În oastea regelui nu mai sînt decît nobili, nobili şi slujitori. E o oaste plină de mîndrie, trufaşă şi îndrăzneaţă în întrecerile cavalereşti, cum şi în zelul cu

[1] Giostre — lupte cavalereşti. (N.A.)

care înăbușă rabufnirile de răscoală ale iobagilor ce se ivesc ici-colo pe întinsul țării.

In schelele Belgradului furnică sute de caice turcești: aduc trupe, descarcă schelărie, dulapi pentru poduri, bărci. Sultanul se pregătește pentru a face un pas mai departe spre inima Europei. O Europă frămîntată de războaie țărănești. O Europă care opune în calea cotropitorului o Ungarie în letargie, străjuită de cîteva mii de seniori feudali.

Martinuzzy trimite o nouă ambasadă sultanului și dă noi asigurări principesei și soțului ei. Ungariei i se pregătește pompa de înmormîntare. Voievodul își va lărgi granițele, va ajunge poate să pună mîna și pe ceea ce va mai rămîne din coroana Ungariei.

In fața primejdiei, magnații își aduc din nou aminte de Zapolya, de oastea sa compusă din țărani liberi. Sultanul a trecut Dunărea și se îndreaptă spre Buda.

Regele își cheamă în grabă oastea, pe magnați, pe castelani și banderiile lor, cheamă și norodul, dar acesta nu răspunde chemării. Vai! Sînt înfiorător de puțini! Norodul lipsește! Lipsește iobăgimea și țărănimea liberă a satelor, lipsesc locuitorii orașelor. Ba se spune chiar că cei din orașe, ca și iobagii satelor, așteaptă cu nerăbdare pe cotropitori. Se zvonește că stăpînirea lor ar fi mai ușoară ca domnia seniorilor, și omul împovărat de nevoi cîte nu crede!

In jurul regelui se strînge mîndra și pompoasa oaste a seniorilor însoțiți de micile lor banderii, abia treizeci de mii de călăreți și numai cîteva tunuri. Cu această oaste, regele Ludovic încearcă să se împotrivească puhoiului turcesc. O încercare eroică, o pagină de supremă vitejie se înscrie în istoria Ungariei, pe cîmpia mlăștinoasă de la Mohács, dar cînd ziua luptei se sfîrșește și zgomotul bătăliei încetează cu totul, din cei treizeci de mii de ostași n-au mai rămas în viață decît cîteva sute. Regele a pierit și el.

Voievodul Ardealului fusese chemat, implorat. Se știa că Zapolya mai avea alăturea de el oastea țăranilor liberi, nu prea numeroasă, e adevărat, dar al-

cătuită din oameni legați de pămîntul țării și în jurul ei, poate, s-ar mai fi adunat și alții.

Martinuzzy de mult aștepta ziua aceasta. Da, vor pleca cu oaste ardeleană, dar vor pleca tîrziu pentru a da ajutorul în luptă, însă la vreme pentru a sosi după prăpăd și a putea aduce omagiul lor sultanului Soliman, biruitorul de la Mohács.

Nr. 2244
Redactor de carte: Damirescu A. Gr.
Tehnoredactor: R. Adrian
Corector: I. Lefter

Dat la cules 13.XII.955. Bun de tipar 14.II.956. Tiraj 10080+5020 legate. Hîrtie tipar de 52 gr. m.p. pt. exempl. broşate, s. velină de 65 gr. m.p. pt. exempl. legate. Coli de tipar 16. Coli de editură 13,48. Ft. 32/84×108. Com. editurii 1725. Ediţia II. A. 05939. Pentru bibliotecile mici indicele de clasificare (8 R)

Tiparul executat sub com. nr. 2667 la Combinatul Poligrafic Casa Scînteii „I. V. STALIN", Bucureşti R.P.R.

